

A MAGYAR HONVÉDSÉG
ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

SEREG SZEMLE

„FEGYVER, FEGYVER, FEGYVER KÉVÁNTATIK,
ÉS JÓ VITÉZI RESOLUTIO!”

(ZRÍNYI MIKLÓS)

FOTÓK:
DR. TOPERCZER ISTVÁN
O. ALEZREDES

**AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA**

**AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI
PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS
FOLYÓIRATA**

AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

Megjelenik negyedévente

VIII. évfolyam, 2. szám, 2010. április-június

Felelős kiadó:

Benkő Tibor altábornagy
az MH Összhaderőnemi Parancsnokság
parancsnoka

Szerkesztőség:

Postacím: 8000 Székesfehérvár,
Zámolyi út 2-6,
8001. Pf 151
Telefon: 22-542-811
Fax: 22-542-836
E-mail: seregszemle@regiment.hu
On-line: www.hm.gov.hu/seregszemle

Szerkesztőbizottság:

Elnök: Orosz Zoltán vezérőrnagy
Elnökhelyettes: Siposs Ernő Péter ezredes

Lapzártá: 2010. május 31.

HU ISSN: 2060-3924
Készült: 500 példányban

Tagok:

Dr. Böröndi Gábor dandártábornok
Dr. Révész Gyula mk. ezredes
Szombati Zoltán mk. ezredes
Dr. Horváth Zoltán alezredes
Koller József alezredes
Nagy Sándor mk. alezredes
Peszt Lajos alezredes
Sári Gábor alezredes
Szalontai László okl. mk. alezredes
Dr. Torma Géza alezredes
Dr. Csutorás Gábor ka

Titkár:

Nagy Norbert őrnagy

Szerkesztőség:

Főszerkesztő: Csanádi Csaba alezredes
Felelős szerkesztő: Dr. Földesi Ferenc

Nyomdai előkészítés, nyomás:

OOK-Press Kft., Veszprém
Fv.: Szathmáry Attila

AA folyóirat az MH ÖHP alaprendeltetéséből adódó kérdések katonai-szakmai fóruma. A szerzők szakmai véleményét a lap híven közli, azok tartalmáért a szerző felel! A szerkesztőség azonban fenntartja magának a jogot a cikkek rövidítésére, a szűk-séges nyelvi és formai javítások végrehajtására.

Kéziratokat a szerkesztőség nem őrizz meg és nem küld vissza. A megrendelés nélkül beküldött kéziratokat a lehetőségeink sze-rint gondozzuk.

A közölt tanulmányokban megjelenő vélemények nem feltétlenül azonosak az MH Összhaderőnemi Parancsnokság hivatalos véleményével.

DR. SZABÓ JÓZSEF NYÁ. VEZÉRŐRNAGY: A MAGYAR KATONAI REPÜLÉS CENTENÁRIUMA

Ahogy sokasodnak az évek, úgy sűrűsödnek a kerek évfordulók. Ez év elején, 2010. január 10-én ünnepeltük a magyar repülés születésének 100. évfordulóját, s rövidesen, július 22-én a magyar katonai repülés születésének lesz centenáriumi évfordulója.

Az Osztrák-Magyar Monarchia haderejében szolgált a kiváló képességű magyar katonatiszt, *Petróczy István* (1874. Petróc—1957. Budapest) százados, aki főhadnagyként már 1902-ben a léggjáromos csapatok ballonpilótája lett. 1910. február 2-ával Petróczy százados tartósan a Katonai Légőhajós Részleghez került. Rövidesen megkezdődött a gyakorlati repülőképzése. 1910. július 22-én *Leopold Schmidt* professzor, vizsgabiztos előtt pilótavizsgát tett, s a magyarok közül elsőként repült önállóan.

Petróczy százados 1911. április 19-én Bécsűjhelyen létrehozott katonai repülőiskola parancsnokává nevezték ki, és vezetésével a megfigyelői és pilóta-utánpótlását készítették fel feladataikra. A kiképzés mellett ösztöndíjjal kezdve már a különböző hadgyakorlatokon is részt vettek. 1911. augusztus 21-23-a között a Kaposvár melletti lovassági, majd az V. hadtest szeptember 3-6-ig tartó, Esztergom-Komárom körzetében megtartott gyakorlatán kerültek a repülőgépek bevetésre. Petróczy százados mindegyik alkalommal egy század élén (4 Etrich Taube) vett részt a manőverekben. Teljesítményük elismeréseként a pilóták jutalmat kaptak, *Székely Mihály* pedig elsőként, szeptember 28-ával, Petróczy István pedig másodikként, néhány hónappal később a „Tábori pilóta” címet is megkapta.

Görzben, az új katonai repülőtéren, *Karl Stohanzl* fhdgy. vezetésével 1912. január 15-

én megkezdte működését a második, folyamatosan üzemelő pilótaiskola. A kiképzés főfelügyelői teendőit Petróczy százados látta el. 1912. március 25-én – a Wright-Knoller és Pischof típus után most már egy Etrich Taube típusú gépen — ismét vizsgát tesz.

A háború előtti és a háború éveiben Petróczy István szds. folyamatosan a katonai repülés erősítésén dolgozik. A háború kitörésével a feladatok sokasodtak. 1917. július 12-én megbízták a léggjáromos csapatok legfontosabb háttérintézménye, a Repülőárzenál parancsnoki teendőinek ellátásával. Feladatai közé tartozott a repüléshez szükséges mindennemű anyag beszerzése, kipróbálása és elosztása, továbbá a Repülőárzenál saját üzemében új repülőgépek gyártása, a régiékek felújítása átépítése, valamint a repülőtereket kiszolgáló személyzet kiképzése. Emellett a fejlesztést és a kísérletezést is folytatták. Ellátták a Monarchia repülőiparának felügyeletét, a motorok elosztását, az új gépek átvételét és felszerelését, az újonnan felállított repülőszázadok teljes ellátását és útba indítását. A Petróczy vezette Repülőárzenál személyi állomány 450 tisztból és mintegy 10 000 (!) fős legénységéből állt.

Petróczy István már 1916. (!) április 28-án kezdeményezte, hogy egy ún. „kötött helikopter” fejlesztését elkezdhessék. E terv megvalósítására *Kármán Tódor* mérnök főhadnagy, *Zurovetz Vilmos* zászlós és *Asboth Oszkár* hadnagy közreműködésével került sor.

Személyi lapjának egyik utolsó bejegyzése 1918. április 18-án történt, e szerint a léggjáromos csapatok parancsnokságának közvetlen alárendeltségébe helyezték, augusztus 1-ével pedig – munkája elismeréséül – alezredessé léptették elő.

A háború után a magyar katonai repülés újjászervezésén dolgozott. Szervezője és első vezetője volt a Légügyi Hivatalnak, majd miután a Szövetséges Ellenőrző Bizottság nyomására onnan mennie kellett, az országos léglógtalom megszervezésében kapott vezető szerepet.

A II. világháború után rangjától megfosztva, Budapesten méltatlan körülmények között élt feleségével, s 1957. augusztus 9-én, nyolcvannégy éves korában, kórházban halt meg. Utolsó lakcíme: Budapest, XI. Budafoki út 20. I/2. volt. Hamvasztás utáni temetésére október 4-én került sor. Sírja a Farkasréti Temetőben, az Érdi úti romos fülkesoron (XXVII–46) található. Urnájának áthelyezése a Kerepesi temetőbe folyamatban van.

Petróczy István szds. első önálló repülése óta 100 év telt el. Azóta a magyar katonai repülés nagy utat tett meg. Ezen útra, a 100 év sikereire és kudarcaira, az elhunyt bajtársakra és köztük *Petróczy István* ezredesre emlékezünk. Az ünnepi megemlékezés, valamint a tudományos tanácskozás időpontjának meghatározására később kerül sor. Ehhez kiinduló adat az 1910. július 22-e, amikor az első magyar katona végrehajtotta első önálló repü-

lését. A program és az egyéb időpontok meghatározása később történik.

Az évforduló alkalmával a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum gondozásában egy képekkel gazdagon illusztrált, kb. 500 oldalas könyv is kiadásra kerül. Ebben a szerzők bemutatják a 100 év szervezeti fejlődéstörténetét, valamint néhány fontosabb repülő szakágainak története is megjelenik benne. A szerzők gondot fordítottak arra, hogy a magyar katonai repülés története úgy jelenjen meg, mint amely hosszú eseménysor a repülő emberek története. Olvasható lesz e kiadványban *Petróczy István* részletes életrajza, a 100 év során repülőhalált haltak, valamint azok névsora is, akik a két háború során haltak repülő hősi halált (összesen mintegy 2000 név, a legfontosabb adatokkal). Helyet kap terv szerint az első magyar űrrepülő, *Farkas Bertalan* űrrepülése előkészítésének folyamata és végrehajtása is, amely ugyancsak nevezetes dátum volt a magyar katonai repülés történetében.

A magyar katonai repülés 100. évfordulója jegyében kerül sor egy egész napos tudományos konferencia, valamint a kecskeméti nemzetközi repülőnap megtartására is.

KOLLER JÓZSEF ALEZREDES: HELIKOPTEREK ALKALMAZÁSÁNAK LEHETŐSÉGEIT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK LAKOTT TERÜLETEKEN FOLYTATOTT MŰVELETEK VÉGREHAJTÁSÁKOR (II. RÉSZ)¹

BEVEZETÉS:

A repülő erők a városi műveletek során továbbra is egyre növekvő veszélyben vannak feladataik végrehajtása folyamán. A megfelelő képzési követelmények hiánya, a valóság-hű repülőképzés mellőzése a rendkívül összetett és nagy bizonytalansági fokú városi környezettel együtt jelentős műveleti kockázatot támaszt. A kockázatok értékelésének a katonai döntéshozási folyamat részeként meg kell határozni, és értékelnie kell a városi műveletekre vonatkozó egyedi veszélyforrásokat. Rengeteg tényező befolyásolja a lakott területeken végrehajtott műveletek tervezését és végrehajtását. A sikeres feladat végrehajtásának elmaradhatatlan követelménye, hogy ismerjük a hadszíntér kihívásait, veszélyeit.

A következő felsorolás a teljesség igénye nélkül bár, de jó kiindulópontként szolgál a lehetséges veszélyek meghatározásához, hogy az olvasóval érzékeltessem a városharc összetettségét, bonyolultságát.

A VÁROSI MŰVELETEKET BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK:

Fegyverhasználat: A városi környezetre jellemző rövid távolságok korlátozzák egyes fegyverek alkalmazhatóságát.

Koordináció: Keskeny frontszakaszra összpontosított precíziós fegyverrendszerek alkalmazása koordinációs problémákat okozhat.

Lézeres célmegjelölés: A városi környezetre jellemző sík és fényes felületek lerontják a lézer határfokát, emiatt egyes fegyverrendszerek alkalmazhatatlanná válnak.

Korlátozott CAS²: A városi környezet korlátozza a CAS lehetőségét. A városi környezet miatt a repülőeszközöknek nagyobb magasságon kell repülniük, így növekszik sebezhetőségük. Emiatt nőnek a helikopterekkel szembeni igények is.

Közvetlen és közvetett földi lefógó tüzek szükségessége: Ezen tűzcsapásoknak erősíteniük kell kísérő lefógó tűzcsapásokat, miközben a helikopterek megközelítik a kijelölt leszállóhelyeket.

ROE³, Tűzmegnyitás szabályai: Egyes esetekben olyan területeken is végre kell haj-

1 A publikáció első része: Koller József alezredez: Helikopter erők szerepe összhaderőnemi alkalmi harci kötelék lakott területeken folytatott műveletében, hazai és külföldi tapasztalatok, Sereg Szemle, 2010/1.

2 CAS – Close Air Support – Közvetlen Légítámogatás

3 ROE – Rules of engagement – Tűzmegnyitás szabályai

tani műveleteket, ahol jelentős számú polgári személy is tartózkodik, vagy ahol magas járulékos veszteséggel kell számolni, mind életben, mind vagyonban.

Fegyverek határfoka: Egyes fegyverek kisebb-nagyobb mértékben károsítják az építményeket. A cél megsemmisítése, a járulékos veszteségek csökkentése illetve a feladat teljesítése érdekében átfogóan ismerni kell a fegyverek határfokát. Ráadásul a járulékos veszteségekkel olyan kockázati tényezők is számításba jöhetnek, mint mérgező ipari anyagok.

Fenyegettség: A gépekkel szemben kis távolságon belül alkalmazott kézfegyverek tüze elleni védekezést bonyolítja a saját erők és a nem harcolók közelsége.

Közvetlen tüzscapások veszélye: A kézfegyverek tüzének veszélye fokozódik, ahogy a városi környezet az erők koncentrációját eredményezi és növeli a rejtőzködési lehetőségeket.

Egyes harcok: Ők képviselik a forgószárnyas technikára leelkedő legnagyobb veszélyt városi környezetben.

Csöves légvédelmi eszközök észlelése: A hordozható föld-levegő rakétarendszerek nehéz észrevenni az épületekben és azok között.

Kiszámítható leszállóhelyek: Amennyiben a leszállóhelyek a csekély számú lehetőség miatt kiszámíthatóvá válnak, a légiroham műveletek sebezhetőbbé válnak az ellenség tüzével szemben.

EGYÉB JELLEMZŐK ELEMZÉSE:

Ezek a szempontok rendkívül sokfélék lehetnek, átfogó listát nem lehet kidolgozni, azonban a teljesség igénye nélkül a következőket lehet felsorolni: Ivóvíznyerési lehetőségek, üzemanyag és szállító rendszerek, csatornák és vízi utak, kommunikációs rendszerek, vasúthálózat, repülőterek és egyéb

szállítási rendszerek, erőművek, közművek, ipar, vegyi és atomerőművek stb.

Navigáció: A legtöbb térkép nem ábrázolja a városi terep függőleges kiterjedését. A városi környezetben való minél pontosabb navigáció a várostérképek alapos ismeretét teszi szükségessé, amelyet a pilóták azonban csak korlátozottan ismer(het)nek. A feladatok tervezésekor túlnyomóan a légi fényképekre tevődik a hangsúly a fontos jellemzők azonosítására és pontos bemérésére. A nemrég beépített területek nem feltétlenül jelentek még meg a navigációs térképeken. Az épületek és utcák magas száma, valamint a kis számú referenciapont a térképeken bonyolítja a beépített területek feletti navigációt. A városi környezet felett vezető repülési útvonalak növelhetik a végrehajtási időt és az üzemanyag-felhasználást. Az 1:50000 méretarányú térképek nem biztosítanak kellő pontosságot, ezért speciális térképek, várostérképek, turistatérképek, szabad kézi vázlatok, fényképek, videofelvételek válhatnak szükségessé már a feladat tervezése során, de a levegőben is. Az összekötői feladatot ellátók további feladata a szükséges információk áramoltatása, a helyzet pontos átadása.

Repülés közben a GPS jelentősen megkönnyíti a légitájékozódást, azonban semmiképpen nem helyettesítheti a hagyományos módszert, hiszen az azonnali támogatásra az igény ritkán érkezik koordináta formájában. A DISZSZ-15⁴ pontosságát az interferencia miatt jelentősen ronthatja a magas épületek közötti manőverezés. A tartózkodási helyet gyakrabban kell pontosítani a rendelkezésre álló módszerek kombinált alkalmazásával. Célszerű olyan navigációs pontokat alkalmazni, melyek viszonylag hosszú időn át változatlanok és jól azonosíthatók. Ezek lehetnek: folyók, tavak, hegyek, jellegze-

4 DISZSZ-15 – Doppler elven működő navigációs berendezés

tes parkok, kimagasló épületek, templomok, sportlétesítmények, temetők, főbb útvonalak és csomópontjaik, vasútvonalak, pályaudvarok. Azonban számolni kell, azzal hogy lerombolásuk esetén e létesítmények többsége egyszerűen eltűnik.

A szárazföldi erőkkal közös vázlat kialakítása feltétlenül szükséges a sajátoknak okozott veszteség kockázatának csökkentése érdekében is, de a légítájékozódást is nagyban elősegíti. Az együttműködés során még a gyorsan változó városi harcban is pontos és gyors információátvitelt biztosít valamennyi résztvevő részére. Az ilyen vázlatokon a fent említett navigációs pontok bázisán olyan rendszert építenek fel, melyben minden épületnek és/vagy körzetnek kódszámot vagy kódnevet adnak. Az épületek és sarkaik kódot kaphatnak. A manőverek vázlatait, a tűztámogatási koordinációs rendszabályokat és a légtérhasználati rendszabályokat ezután ezen vázlatok bázisán készítik el, biztosítva, hogy a feladatban résztvevő valamennyi fél ugyanazt a vázlatot használja. A vázlatokat a fellelhető legfrissebb, kellő részletességet nyújtó források alapján, akár szabadkézi rajz formájában készítik el. Fontos azonban, hogy a vázlatokon a mágneses északi irányt feltüntessük a pontos méretaránynak kisebb jelentősége van, mint az információ frissességének és a vázlat alkalmazhatóságának.

Időjárás: Az épületek közötti füst és tűz lementja a látást. A városi környezet közvetlenül befolyásolja az időjárást, különösen a szélviszonyokat. A város fényei és a hőinverzió lementja az éjjellátó rendszerek hatáskörét.

A terület és az időjárás vizsgálata egymástól elválaszthatatlan. A vezetőknek a terep elemzése során figyelembe kell venniük az időjárás városi környezetre gyakorolt hatását. A feladatok tervezésekor figyelembe kell venni az időjárás katonai tényezőit.

Látás: A fényviszonyok jelentős hatással bírnak a városi műveletekre. Az éjszaka vala-

mint a korlátozott látású időszakok (pl. köd) kedveznek a meglepetésnek, a beszivárgásnak, a részletes felderítésnek, a nyílt területet keresztező támadásnak, valamint védett erődítmények és akadályok legyőzésének. A bonyolult terepen való, referenciapontok nélküli éjszakai navigáció nehézsége és az ellenséges erők közelsége a saját erőket egyszerű manővertervek (emiat könnyen azonosítható célok) kidolgozására kényszerítik. Több városi terület is csatornák és folyók mentén terül el, ami az alacsonyan fekvő területeknél gyakran okoz ködöt. Vízhez való gyakori közelségük miatt a köd az ipari és szállítási területeket érinti a leginkább. A nehézipari területeken a szmog korlátozza a látást, a fényviszonyoktól függetlenül.

Szél: A szélcsend nem jellemző a városi környezetre. Az utcák elrendezése, különösen az egymáshoz közel álló és/vagy magas építésű épületek esetében azonban szélcsatornákat eredményez. Ez a tényező felerősíti a szélhatást a széliránnyal párhuzamos utcákon, míg a keresztirányú utcák viszonylagosan védettek. Ezen tényezők örvénylő szeleket eredményeznek, melyben a szél iránya és sebessége folyamatosan változhat, így hatással lehet a saját és/vagy ellenséges erők által használt füstgránátok alkalmazására is. Az ABV és mérgező ipari anyagok esetében a hátszél előrejelzésére kell hangsúlyt fektetni.

Csapadék: Az eső és az olvadó hó gyakran elárasztja a pincéket és a földalatti létesítményeket (pl. metrót). Az különösen akkor igaz, amikor azok az automata szivattyú-rendszerek, amelyek a vízszint emelkedését kezelik, energia nélkül maradnak. Az esők gyakran átjárhatatlanná teszik a csatorna-rendszereket a csapadék a vegyi vagy mérgező ipari anyagokat bemossa a földalatti rendszerekbe. Ennek eredményeképpen ezek a rendszerek nagyobb koncentrációban tartalmazhatnak mérgező anyagokat, mint a felszíni területek, így szennyezett „forró pontokká”

válnak. Ezt a hatást csak erősíti az a folyamat, mely során a vegyi vagy mérgező ipari anyagok beszivárognak a téglá vagy szigeteletlen betonfalakba.

Hőmérséklet és nedvesség: Az inverziós légrétegek gyakoriak a városok felett. Az alacsonyan fekvő „teknőkben” vagy folyóvölgyekben épült városok esetén ez a hatás fokozottan érvényesül. Az inverziós réteg csapdába ejti a port, vegyi anyagokat és egyéb szennyező anyagokat, csökkentve a látást és gyakran üvegház-hatást eredményezve, amely növeli a levegő és a felszín hőmérsékletét. Az épületek téli időszakban való fűtése, illetve a nyári hőség visszaverése és elnyelése a városi területet melegebbé teszi környezeténél. A különbség elérheti a 10 – 20°C-t és tovább nehezítheti az amúgy sem könnyű helyzetben lévő logisztikai feltételeket. A nyári hőség, a golyóálló mellények és a többi harc felszerelés, együttvéve a város-harc fizikai követelményeivel komoly, a meleggel összefüggő egészségügyi problémákat okozhat. Az inverzió miatti hőmérsékletváltozások a melegebb-hűvösebb területekre és/vagy vissza való mozgások során hatással lehetnek a hőkamerák működésére. Ez az időszak város és város között eltérhet, így feltétlenül számolni kell vele. Az extrém hideg és a hagyományos szerkezetű épületek szintén megnehezítik hőkamerával való célkeresést. A vastag falak például hatással lehetnek a harcjárművek azonosítására, mivel torzítják a forró pontokat, emellett a hőszugárzók és melegendő tüzek fokozott alkalmazása számos forró ponttal zsúfolja tele a hőkamerákat.

Domborzat: Több és veszélyesebb akadály fordul elő a lakott területeken, mint bármely más környezetben. Ezek részben a következők lehetnek. Az építmények korlátozzák a manőverezést és a tűzmeignyitási távolságot. A városias terep csökkenti a felderítési és elektronikai harcászati eszközök képességeit. A leszálló és kiemelési helyek

száma erősen korlátozottá válhat, szükségessé válhat a háztetők alkalmazásának lehetősége. A függőleges kiterjedés blokkolja a rádiókommunikációt, veszélyesen csökkentve ezzel a levegő-föld és a földközeli levegő-levegő kommunikációt. A mesterséges akadályok sokkal koncentráltabban fordulnak elő, mint egyéb környezetben. Az épületek korlátozzák a manőverek végrehajtását, akadályozzák a fegyverzet nagy távolságból történő alkalmazását. Az épületek azonban fedezékül is szolgálhatnak és eltakarhatják a helikopterek manővereit az ellenség elől. A városi környezet nagyban megnehezíti a felderítést is. A talajszinten lévő leszállóhelyek nem minden esetben alkalmazhatók ezért bizonyos esetekben háztetőket kell alkalmazni erre a célra. Az épületek rontják a rádiók és rádió navigációs berendezések képességeit, célszerű lehet légi vezetési pont alkalmazása.

A HELIKOPTEREK ALKALMAZÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

Fegyverzetalkalmazási sajátosságok a MI-24-es harcihelikopteren:

Az irányított és nem irányított rakétafegyverzet jellemzően a minimálshoz közeli indítási távolságokról kerül alkalmazásra.

A célzókészülékek üzemeltetésénél figyelembe kell venni, hogy a rádió-magasságmérő beépített terület feletti repülés esetén nem minden esetben szolgáltat pontos adatot. Ezért az ASZP-17V⁵ automata üzemmódjának alkalmazásakor célszerű a cél távolságának bevitelét kézi üzemmódon használni és beállítani. Ugyan ezen okok tehetik indokolttá az operátortól történő számítógéppel segített géppuskalövészet esetén a légi cél üzemmód kiválasztását a 600-800 méternél nagyobb céltávolságok esetén (illetve ha a cél

5 ASZP-17V – fedélzeti célzóberendezés

a horizont felett van, ami gyakori lehet város-harcban), igaz ekkor a géppuska szórásképe nagyobb területet fog le, amely adott esetben nemkívánatos is lehet.

Az irányított rakéták alkalmazása még pontos tervezés esetén sem zárja ki a sajátoknak okozott veszteséget, főleg ha figyelembe vesszük, hogy az épületekben keletkező robbanás másodlagos hatása is komoly veszélyt jelenthet a saját csapatoknak, illetve a polgári lakosságnak.

A fedező és a közvetett és közvetlen lefogyó tüzeket még pontosabban és körültekintőbben kell tervezni, mint nyílt terepen, hiszen az időzítés és pontosság a kicsi távolságok miatt még nagyobb jelentőséggel bír.

Fenyegetések

A helikoptereket másodpercek alatt gyakorlatilag bármely irányból és távolságból támadás érheti, hiszen nincs kialakult peremvonal. A búvóhelyek és rejtett megközelítési útvonalak nagyon gyors csapat-átcsoportosítást biztosítanak az ellenség számára, így váratlan helyen és időben, nagyobb tömegben bukkanhatnak fel és még kézfegyverekkel tűzösszpontosítva is komoly fenyegetést jelentenek bármely helikopternek. A kézi légvédelmi rakéták alkalmazása szintén fokozott fenyegetést jelent. A kis sebességgel mozgó helikopterekre nagy veszélyt jelentenek az RPG⁶-k. Az RPG nemirányított rakétafegyver, így a helikopter RPG-vel szembeni túlélőképességét növeli, ha nem kissebességgel manőverez.

A műveletek tervezésénél figyelembe kell venni, hogy az ellenség valószínűleg nálunk jobban ismeri a területet és azt is tudja, hogy előreláthatólag hol tudunk és fogunk helikopteres műveleteket végrehajtani.

A tűz és füst viszonylag nagy és fontos területeket takarhat el, lehetetlenné téve a

földközeli helikopter műveleteket. Az épületek között uralkodó szélviszonyok nagyon szeszélyesek lehetnek, és számítani kell turbulens feláramlásokra és viszonylag magas hőmérsékletű területekre is, melyek a le- és felszállásoknál veszélyt jelenthetnek. Iparterületek közelében végzett műveleteknél gyorsan kialakulhatnak vegyileg szennyezett területek és vele együtt

Nyílások elemzése

A támadó műveletek során a századparancsnok egyik alapvető feladata a részére kijelölt cél ajtó- és ablaknyílásainak felmérése, elemzése. Az elemzés lehetővé teszi számára az épületben lévő ajtók, ablakok és egyéb (pl. lövedék ütötte) nyílások számának meghatározását, továbbá a feladat sikeres végrehajtásához szükséges további kulcsfontosságú információt is szolgáltat (mely nyílásokat kell lefogni, melyek a lehetséges behatolási és távozási helyek). Védelemben ugyanez a módszer segít az ellenséges erők várható tevékenységének előrejelzésében. A szükséges információ az S2-től, a felderítéstől, magasabb parancsnokságtól, HUMINT⁷ forrásokból (pl. helyi lakosoktól) és egyéb úton szerzhető be. A rendelkezésre álló időn belül minél több, a sikeres végrehajtás szempontjából nélkülözhetetlen adatot kell feldolgozni. Az elemzés ezután segít a támadási terv kidolgozásában. Maga a terv a végrehajtás során változhat, azonban a folyamat segít az alkalmazandó fegyverzet kiválasztásában, illetve a végrehajtás menetének meghatározásában.

6 RPG - Ручной Противотанковый Гранатомёт - kézi páncéltörő gránátvető

7 HUMINT - Human Intelligence – felderítés, információszerezés (személyektől)

VÁROSI MŰVELETEK KORLÁTOZOTT LÁTÁSI VAGY ÉJSZAKAI VISZONYOK KÖZÖTT

Az éjjellátó eszközök gyors fejlődésével és a folyamatos műveleteket engedélyező doktrínával az amerikai erők az időjárástól és látási viszonyoktól függetlenül hajtanak végre városi műveleteket. A sikeres végrehajtás érdekében a vezetőknek számolniuk kell a korlátozott látási viszonyok műveletekre és katonákra gyakorolt hatásaival.

IR⁸ és NVG⁹ berendezések: Az amerikai haderők kiterjedt éjszakai képességei folytán a szembenálló felek ellen gyakran folytat műveleteket sötétben. Más technikai eszközhöz hasonlóan az éjjellátók előnyei sem mutatkoznak meg egyértelműen a városi környezetben. A parancsnokoknak figyelembe kell venniük a körülményeket, és ezeknek megfelelően kell döntést hozniuk a használatot illetően.

Az IR és NVG eszközök városi körülmények között történő alkalmazásának **előnyei** a következők:

A erőknek lehetővé teszik az objektumok sötétben, váratlanul történő megrohmozhatóságát (a precíziós megsemmisítés alapkövetelménye). Az eszközök az emberi szem számára láthatatlan frekvencián dolgoznak, így nem árulják el a saját erők elhelyezkedését. Ez lehetővé teszi számukra, hogy a szembenálló felek ne érzékeljék a mozgásukat. Az eszközöket megfelelő módon alkalmazva az ellenséges erők felderítő erőinek hatásfoka csökken.

Az IR és NVG eszközök városi körülmények között történő alkalmazásának **hátrányai** a következők:

Az IR célmegjelölő/világító berendezések használata járulékos kiképzést igényel. Az IR

és NVG berendezések az épületeken belül lelassíthatják a mozgást a helyszíni akadályok jelenléte és a mélységérzékelés hiánya miatt. Az IR egy aktív fényforrás, melyet az ellenség NOD¹⁰-k segítségével érzékelhet. Az aktív fény kiszolgáltatottá teheti az erőket az épületben, vagy azon kívül elhelyezkedő ellenséges erők fegyvereinek. Az NVG és IR eszközök mechanikai sérülések következtében, vagy áramforrás hiányában működésképtelenné válhatnak. Mindkét eszközre szükség lehet a feladat során. A katonák nem képesek az NVG és a hagyományos célzóberendezések egyidejű alkalmazására. A katonák kiszolgáltatottá válhatnak berendezéseiknek. Az NVG látótérenem kifejezetten nagy, emellett használatkor a mélységérzékelés is elvész. Az NVG-k korai modelljei hajlamosak a „kifehéredés” jelenségre, amikor a közeli fényjelenségek lehetlenné teszik a környezet vizuális érzékelését. Amennyiben a csapat tagjainak le kell vennie a berendezést, a katonák annak visszavételéig és az eszköz ismételt beállításáig rendkívül sérülékenyek. Az IR berendezés hiányában az NVG megfelelő alkalmazhatóságához szükség van egy minimális háttérfény intenzitásra, mely körülmények az épületek belsejében nem mindig adottak. Előfordulhat, hogy a katonának feladatuk során kivilágított helyiségbe kell lépniük. Ehhez le kell venniük az NVG berendezést, így időszakosan elveszítik éjjellátó képességüket. Bár a cél érzékelése lehetséges, de annak egyértelmű azonosítása nagy nehézségekbe ütközik az épületeken belül.

Fehérfényű, vagy aktívzűrös lencsék alkalmazási tapasztalatai

A fehérfényű eszközök alkalmazása hatásos lehet a cél keresése során. Mint minden esetben, amikor korlátozott környezeti háttérfényt tapasztalunk, a fényszűrőket harcászati módon kell alkalmaznunk.

8 IR - Infra red - Infravörös

9 NVG - Night Vision goggles - Éjjel látó szemüveg/berendezés

10 NOD – Night Operational Device – Éjjellátó berendezés

Ez azt jelenti, hogy a katonáknak mindenkor tudatában kell lenniük a fényforrás alkalmazásának esetleges következményeivel. Nem megengedett a fényforrások folyamatos és irányítatlan használata. A látható, fehér fény harcászati alkalmazásának meglehetősen sok előnye és hátránya van.

A fehérfényű, vagy aktívszűrős eszközök városi körülmények között történő alkalmazásának **előnyei** a következők:

Amennyiben a fegyverhez építik, a fehérfényű eszköz célmegjelölésre használható. Ha a fény a célt világítja meg, a fegyver csöve is a célra mutat. A berendezés könnyen elérhető, olcsó, megbízható és egyszerűen karbantartható. Nem szükséges hosszú kiképzés a használatához.

Ez az eszköz nyújtja a leggyorsabb lehetőséget a célazonosításra, miközben használatával a meglepetés ereje is kihasználhatóvá válik. Színes környezeti képet kínál. A katona hagyományos fegyver-irányzékát nappal és éjjel hasonlóan alkalmazhatja. Miután a műveletet elvégezték, a csapat tagjai felkapcsolhatják az épület saját fényeit, és szükség esetén azt alaposan átkutathatják -feltéve, ha ezzel nem soradják magukat veszélybe. Ha fehérfényt használnak, a katonáknak nem kell levenniük NVG berendezéseiket, így nem válnak kiszolgáltatottá az ellenséges fegyvereknek, vagy a „kifehéredés” jelenségének. Kisebb az esélye annak, hogy a berendezés egy részének meghibásodásával a berendezés használhatatlanná válik.

A fehérfényű eszközök a műveletek során árnyékolhatóak, hogy ezzel elkerülhetővé váljék a katonák települési helyének fény alapján történő beazonosíthatósága. A fehér fényvel lehetséges az ellenséges erők időszaki megvakítása.

A fehérfényű, vagy aktívszűrős eszközök városi körülmények között történő alkalmazásának **hátrányai** a következők:

Az aktív fény felhívhatja az ellenséges erők figyelmét a katonák jelenlétére, ezzel

sebezhetővé teheti őket. Az emberi szemnek szükséges egy kis idő ahhoz, hogy a fehér fényből átszokjon a NOD környezetre. Ez időszak alatt cselekvésre képtelen, hiszen a látása nem megfelelő. A probléma áthidalható az NVG azonnali alkalmazásával. A fény korai alkalmazása riaszthatja az ellenséges erőket a katonák jelenlétére. Amennyiben ez megtörténik, a teljes művelet eredményessége veszélybe kerülhet.

A fehér-, vagy aktív fényű eszközök **alkalmazási módszerei** a következők:

A katonáknak csak akkor szabad aktiválni a fehér fényű eszközeiket, ha annak fénye a tüzeléshez szükséges. Meg kell bizonyosodni arról, hogy a csapat minden tagja tisztában van a harcászati helyzettel. A megvilágítás egyik módja a lámpa fényének a helyiség mennyezetén való megtörése. A tört fény is elegendő a helyiség átkutatásához. Az így rendelkezésre álló fény mennyisége függ a mennyezet színétől és a helyiségben lévő füst mennyiségétől. A fenti módszer nem minden esetben alkalmazható, hiszen a katonák sziluetttje így az ablakokra, vagy az ajtóra vetődve érzékelhetővé teszi az alakulat tartózkodási helyét. A megvilágítás másik módszere a helyiség padlójának közepére vetett fény. A tört fény is elegendő a helyiség átkutatásához. Ez a módszer sem alkalmazható minden esetben, hiszen a katonák sziluetttje itt is láthatóvá válik az ellenséges erők számára.

LAKOTT TERÜLETEN TÖRTÉNŐ MŰVELETEK METODIKÁJA, MÓDSZEREI

Együttműködés

Városi műveletek tervezése és végrehajtása során a más erőkkel való együttműködés és koordináció úgy térben, mint időben rendkívüli fontosságú és más jellegű kihívásokat támaszt, mint az egyéb, szokványos területen végrehajtott műveleteknél megszokott.

Saját állások azonosítása, megjelölés, célok befogása

Városi körülmények között az ellenséges erők a nem harcolókkal együtt, egymással szoros közelségben tevékenykedhetnek. Az épületek, valamint a törmelék ráadásul gondot okozhat a pontos helymeghatározásban. A megbízható kommunikáció alapvető fontosságú, mivel így a személyzetek ismerni fogják a városi műveletek valamennyi résztvevőjének elhelyezkedését. A levegő-föld koordináció további erősítésére vizuális jelek is alkalmazhatók, melyek segítségével a személyzetek azonosítani tudják a fontos pontokat.

Légi pusztító eszközök alkalmazása városi környezetben

Városi harcban az egymással harcban álló katonák igen közel vannak egymáshoz, jellemzően ez a távolság még a 35 métert sem éri el. Ilyen körülmények között komoly nehézségekbe ütközik a csapatok tűztámogatása a levegőből, hiszen jelentős kockázata van a sajátoknak és a polgári lakosságnak okozott veszteségnek, mely nem csak a téves azonosításból, hanem az alkalmazott pusztítóeszköz sajátosságából ered.

A 12,7 mm-es géppuskafegyverzetet annak mozgathatósága és lövedékének átütő ereje viszonylag jól alkalmazható fegyverré teszi a városi harcban az egyéb környezetben megszokott célok ellen. Lövedékének gyújtó hatása városi környezetben kiválóan érvényesül.

A deszantállomány által a tehertérből alkalmazott 7,62 mm-es géppuska viszonylag jól lefedi az oldalsó légtérrel, azonban a repülési magasságot úgy kell megválasztani, hogy a várható célok a géppuska függőleges kilövési szektorán belül legyenek. A 7,62 mm-es géppuska átütő erejére jellemző, hogy 200 m-es távolságból egy átlagos méretű homokzsákon még áthatol, azonban kettőn már nem.

Az irányított rakéták alkalmazása még orvlövészek, géppuskafészek semlegesíté-

se esetén is indokolt lehet, azonban számolni kell a helyiségen vagy épületen belül bekövetkező pusztítással is.

A nemirányított rakétafegyverzet alkalmazása városi környezetben az esetek döntő többségében maga után vonja az épületek komoly sérülését, ami ugyanolyan halálos lehet, mint a rakéták közvetlen pusztító hatása. A pontosabb célzás érdekében célszerű (akár 30 fokot is elérő) zuhanásból indítani.

A vasbetonban várható átütő erő kiszámításánál általános érvényű szabály, hogy a pusztítóeszköz páncélatütő képességének értékét osztani kell 0,556-al.

A harci alkalmazás körülményei

Mivel a városi környezet jó lehetőséget biztosít az ellenségnek az elrejtőzésre, a helikoptereknek a megszokottnál jobban meg kell azt közelíteniük, hogy felderíthessék és megsemmisíthessék.

A helikopterek túlélőképességét jelentősen növeli, ha feladatukat nem függésből vagy kis sebességű elmozdulásokból hajtják végre, hanem menetből, a célponthoz képest minél nagyobb szögsebességgel manőverezve, megnehezítve ezáltal a helikopterre vezetett közvetlen tüzelést. Tovább növeli a túlélőképességet a részben páncélozott MI-24 helikopter alkalmazása. A MI-24 alkalmazása még szállítási feladatokban is indokolt lehet, amennyiben számolni kell ellenséges kézi fegyverekkel vagy más jellegű „ad hoc” légvédelemmel (RPG, mesterlövész fegyverek) az alkalmazás körzetében. A viszonylag nagy méretű és magas épületekkel beépített városi környezetben a kézi légvédelmi rakétákkal elsősorban akkor kell számolni, ha az ellenségnek lehetősége van azokat magasabb épületekből vagy azok tetejéről indítani.

Városi harcban olyan terület felett repülni, melyet az ellenség ellenőriz, rendkívül nagy kockázatú, hiszen a sok épület és búvóhely miatt a helikopter személyzete soha nem lehet biztos abban, hogy amely terület felett átre-

pült, onnan nem vezetnek-e rá tüzet a következő másodpercekben. Ilyen esetekben célszerű a viszonylag nagy sebességű, menetből való támadás géppárban olyan harcrendben, mely a cél vagy a potenciális légvédelem lehető leghosszabb idejű lefogását teszi lehetővé. A kockázat jelentősen csökkenthető, ha a helikoptereket saját terület felet manővereztetik.

POTENCIÁLIS KOMMUNIKÁCIÓS PROBLÉMÁK, ILLETVE AZOK MEGOLDÁSAI

Azok a kommunikációs problémák, melyekkel a városi környezetben találkozhatunk, nagyban különbözhetnek a más harcászati környezetben megismertektől.

Potenciális problémák: A nagyobb városok rendelkeznek távvezetékekkel, elektromos vasúttal, tróvilonalakkal, erőmű távvezetékekkel, melyek a kommunikációs vonalak minőségét erőteljesen befolyásolhatják. A kommunikáció során esetlegesen felvetődő problémák a következők lehetnek: Az épületek miatt a jelzéseket blokkoló zónák jelenléte. A kommunikációs jelek meggyengülése az épületekről való visszaverődés miatt. A visszavert jelek miatt jelentkező interferencia. A jelek meggyengülése a frekvencia növekedésével egyenes arányban áll. Az eltérés a VHF rádiók legnagyobb részénél kevesebb, mint 10 decibel. A magasabb frekvenciasávban az eltérés 20-30 decibel közötti értéket jelent. A mesterséges elektromágneses zajok főleg alacsonyabb frekvenciákra koncentrálnak. Mindez azt eredményezi, hogy ebben a sávban a frekvencia növekedésével a kommunikáció zajszintje nő, ám az a nyílt terepviszonyokhoz hasonlítva 15-20 decibellel alacsonyabb szinten marad. A mechanikai zajterhelés főleg az ipartevékenységgel hozható összefüggésbe. Minél nagyobb a zajszint, a kommunikációs berendezést annál nagyobb hangerővel kell üzemeltetni.

Megoldások: A városi környezettel összefüggő kommunikációs problémák megjelenési valószínűsége területenként változik. A következő megoldási javaslatok szinte az összes felvetődő problémára választ kínálnak. A tápfeszültség, vagy az antenna hosszának növelésével a kommunikációs képességek javulnak. A megoldás hátrányaként megjelenik az elemek csökkentett élettartama, illetve az EW-re való megnövekedett érzékenység. A HF sávban dolgozó rádiók érzékenyebbek a zajjelenségekre, de kevésbé érzékenyebbek az épületek árnyékoló hatására. Az UHF/SHF sávban dolgozó rádiók (500 megahertz felett) rendkívül érzékenyek az árnyékolásra, de nagyon jók az interferencia csökkentése területén. A VHF -alacsonyabb UHF sávban dolgozó rádiók esetében a városi környezetben jelentkező kommunikációs problémák nagy része előfordul. A több frekvencián dolgozó rádiók és antennák alkalmazásával a problémák jó része kiküszöbölhető. A frekvencia-változtató, vagy közvetlen szekvencia-szórású rádiók alkalmazása szintén megoldást jelenthet. Az átjátszóállomások üzembe helyezésével a vételi távolság csökkenthető, és a zajproblémák intenzitása is lecsökken. A magasabb pontokra, vagy pilóta nélküli légi járművekre telepített átjátszóállomások kiküszöbölik az épületek árnyékolásának előnytelen hatásait. A gazdasági célokra kifejlesztett automata rendszerek párhuzamos katonai alkalmazása valószínű a jövőben. E rendszerek technikai megoldásai már mind kiküszöbölik a fenti problémákat.

REFERENCIA-TECHNIKÁK

A szárazföldi csapatok általában a terephez kötött referencia rendszert használnak város-harc során. Az MGRS¹¹-koordinátának nincs

11 MGRS - Military Grid Reference System - Topográfiai azonosító rendszer

nagy jelentősége az utca szintjén. A csapatrepülők és a szárazföldi csapatok közös rendszert kell, hogy alkalmazzanak.

Ezek lehetnek:

- A. Háztömb-hálózati módszer (Urban grid)
- B. Referenciapont módszer (Checkpoint (Bullseye) targeting)
- C. Tevékenységi körzet háztömb-referencia módszer (Objective area reference grid)
- D. Célreferencia-pont módszer (Target reference point)

Ezen technikák a város utcai és egyéb hálózatára épülnek, az MGRS-hez nincsen köztük. A közös eljárások alkalmazása lehetővé teszi a gépszemélyzetek részére, hogy a megadott pontokat könnyen és gyorsan azonosíthassák.

Lehetőség van továbbá a FAC¹²-os rávezetéseknel alkalmazott eljárás alkalmazására is kihasználva a közös vázlat adta előnyöket, alkalmazva a „nagyobbtól a kisebb felé” technikát. Pl.: „A Pelikán Hotel északi sarka, harmadik emeleti szoba”.

Az alább felsorolt referencia jellemzők szintén a repülő erők hasznára válhatnak.

1. Háztetők formája. A lapos, nyereg, csúcsos vagy tornyos vagy légkondicionálással szerelt tetők a vizuális és infra észlelést segítik. A képen megjelenő egyéb szerkezeti jellemzők segítenek a megerősítésben. A terep összehasonlításának ezen módja felbecsülhetetlen értékű az azonosítás és felismerés terén, mivel az épületek/építmények gyakran túl közel állnak egymáshoz, így a koordináta szerinti azonosítás nehézkessé válhat.
2. Vizuális jelek. A vizuális jelek vagy az állások megjelölése a saját erők megkü-

lönböltetésében játszik kiemelt szerepet. Az épületek átvizsgálásakor a saját erők haladását festékszóró spray, vagy az ablakokon kilógatott lepedők használatával lehet (függőleges és vízszintes irányban egyaránt) jelölni. Gyakran a legegyszerűbb módszer bizonyul a legjobbnak. Az olyan hagyományos eszközök, mint a fáklya, villanófény és a jelzőtűkör szintén hatékony módszer. A cél megjelölése vagy az ellenséges erők irányának jelzése jelzőeszközökkel is végrehajtható. A harci azonosító panelek és az infra sugárzók segítik a saját erők azonosítását városi környezetben. A földi kivilágítás egységes használata, a hőkontraszt és az építmények elhelyezkedése egyaránt befolyásolja ezen eszközök hatékonyságát.

3. Árnyékok. Mind magas, mind pedig alacsony háttér-megvilágítás esetén az épületek árnyékhatása fokozottan érvényesül, amennyiben a városi terület ki van világítva. Az árnyékok ugyanúgy elrejtik az élő és/vagy motorizált célokat, mint ahogyan a kisebb dombok eltűnnek a mögöttük lévő magas hegyek árnyékában. Az árnyékok a hőkeresés szempontjából jellegtelen célokat rejtik el, a hőképpel rendelkező célok azonban továbbra is láthatók.
4. GPS. Az integrált GPS berendezéssel rendelkező repülőeszközök esetén lecsökken a célkutatásra fordított idő. Amennyiben a földi erők pontos koordinátákat tudnak biztosítani, annak GPS-be vagy INS¹³-be bevitele segíti a tűzvezetést (cél távolság, irány és idő), ezzel meggyorsítja a cél felismerését, egyúttal megkönnyíti a saját és ellenséges erők megkülönböztetését.

12 FAC - Joint Terminal Attack Controller/ Forward Air Controller – Harctéri Irányító

13 INS - Inerciális navigációs rendszer

CÉLOK TÁMADÁSA HARCHELIKOPTEREKKEL:

A harcihelikopterek számos taktikát, technikát és eljárást ismernek a városi környezetben lévő célok megtámadására (tűztámogatás, tűzcsapás maximális hatótávolságból, zuhanórepülésből végrehajtott tűzcsapás, közeltámadás minimális harcbevétési távolságon). A koordináció életbevágó fontosságú a célok, illetve a saját erők állásainak pozitív azonosítása érdekében.

Városi „szurdok”. Ez a fogalom a városi környezet egyik sajátos kihívását jelenti a személyzetek és a földi állomány számára. Egyszerűen fogalmazva a városi szurdok ott alakul ki, ahol a célt vagy célcsoportot függőleges kiterjedésű építmények óvják. A legtöbb természetes terephez képest a célbajuttatás módját nagymértékben befolyásolja a városi környezet függőleges dimenziója.

- (1) A városi környezet az épületek közötti haladáskor általában látási folyosókat hoz létre. Az utcaszintű célok csak nagy magasságból vagy az utcán haladva láthatóak. A célok körül lévő épületek több irányból is zavarják a rálátást. Az épületek és más építmények jelenléte látási folyosót eredményez az utcák, folyók és vasútvonalak mentén. Megfelelő időtartamú rálátás szükséges a célbefogásra, a pusztítóeszköz kiválasztására és a rárepülésre.
- (2) AH-64D esetén ez az idő csökken. A gép kifinomult navigációs rendszere lehetővé teszi az érzékelők és a fegyverrendszerek megadott célra állását, jelentősen csökkentve ezzel a befogáshoz szükséges időt. Egyes esetekben az AH-64D gépágyúját vagy rakétáit alkalmazza a terület lefogására, miközben nem kell felfednie magát.
- (3) A városi környezetben alkalmazott jelölő eszközök geometriai természetűek. A megvilágítás rálátást tesz szükségessé,

emellett a repülőeszköznek is látnia kell a célt, hogy lássa a jelölést. A városi környezet jelentősen korlátozza a rálátást. Az épületek közelsége miatt a látómező jelentősen beszűkülhet, a megközelítési lehetőségek pedig korlátozottak lesznek.

MEGJEGYZÉS: a földi egységeknek pontos, nyolc számjegyből álló koordináta megadására kell törekedniük. A MI-24 ezzel a módszerrel könnyedén tud támadást végrehajtani.

Tükröződő felületek. A városi területen található számtalan tükröző felület plusz terhet rak a személyzetek vállára. A lézersugár tükröződése több hamis jelzést eredményezhet. a tűztámogatás emiatt időigényesebb és még fontosabbá válik a megfelelő kommunikáció. A jelölő eszközök kombinált alkalmazása és a tiszta, érthető rávezetés alapvető fontosságú a sikeres végrehajtáshoz. A földi erőknek többek között távoli lézer-megvilágítási módszerekkel kell segíteniük a lézervezérlésű lövedékek irányítását, amennyiben a környezet tulajdonságai miatt az idítást végző repülőeszköz nem látja közvetlenül a célpontot. Amennyiben a földi lézermegjelölő magas épületek közötti szűk utcán világítja meg a célt, a rálátás geometriája miatt a fegyver tükrözőtt lézerjeleket is vehet. A személyzeteknek számításba kell venniük „precíziós” fegyverzetük hibázási lehetőségeit, ha a földi irányítói forrás bármilyen okból megszűnne.

Függesztési változatok. A felfegyverzett helikopterek fegyverek széles skáláját tudják szállítani. A parancsnokoknak a megfelelő fegyverzetet a célra gyakorolt kívánt hatás, az alkalmazási technika és a cél földi erőkhöz való közelsége alapján kell kiválasztaniuk. A tervezőknek az arányosságot, a saját erők és a nem harcolók véltlen megsemmisítésének elkerülését kell szem előtt tartaniuk. A tervezőknek és a személyzeteknek a függesztési változat kiválasztásakor a következő szempontokkal kell számolniuk.

- (1) A mesterséges célok kemény, sima, lapos, derékszögű sarkokkal rendelkező felületűek. A repülőfegyverzet paramétereitől a lövedékek általában 90°-nál kisebb szögben csapódnak be, ami csökkenti a hatékonyságot és növeli a lepattanás valószínűségét.
- (2) Kevés az azonosításra és támadásra rendelkezésre álló idő.
- (3) A magassági korlátok miatt megnövekszik a holtter. Figyelembe kell venni a ferdeszögből vezetett (függőleges vagy vízszintes) támadás lehetőségét.
- (4) A por, füst és az árnyékok elrejtik a célokat. A romok és mesterséges tárgyak elrejtik a tüzeket, emiatt még a közel lévő célok is csak nehezen észlelhetők.
- (5) Városi környezetben előfordulhat, hogy a támadó alegységek összetartó úton haladnak. A tervezés során emiatt figyelembe kell venni a saját erőkre kiváltott tűzcspás, lepattanó lövedékek és saját erők véletlen megsemmisítésének kockázati tényezőit is.
- (6) Számításba kell venni a fegyverzet hatását, valamint a saját és ellenséges erők épületekhez viszonyított helyzetét. A fegyver kiválasztásánál az élőerő helyett inkább az építési anyagok összetevőit kell figyelembe venni.

MÉDIA

Megközelíthetőség és jelenlét. A többi környezettől (dzsungel, sivatag, hegyvidék és hideg területek) a városi környezet jobban megközelíthető a média számára, emiatt láthatóbbá válik a világ számára. Ez leginkább a repülőterek, tengeri és folyami kikötők és az úthálózat közelségének, az energiaforrások, telekommunikációs létesítmények, illetve a meglévő helyi média jelenlétének köszönhető.

Komplex kapcsolatok. Az egyes információk, a publikos és hivatalos megszöve-

gezések között összetett kapcsolatok vannak. Ámbár az a fok és mód, ahogyan a lakosság véleménye hatással van a politikára, ismeretlen, bizonyított tény, hogy a hírekben negatívan megjelenített katonai műveletek megváltoztathatják a politikai, ebből következően a katonai célokat. Fontos tudni, hogy a riportok a műveleti parancsnok előnyére vagy hátrányára egyaránt befolyásolhatják a városi műveleti terület lakosságának tevékenységét

Információ-kezelés. A parancsnokok nem irányítják a médiát, azonban kezelniük kell a média és a nyilvánosság részére kiadott információt. Ebből következően a műveleti parancsnokoknak sajtótisztai feladatkört kell kialakítaniuk, amely együttműködést eredményez a média és a katonai egységek között. A sikeres együttműködés a felek közötti rendszeres párbeszédre alapul, amelyet bizalom és hitelesség kell, hogy jellemezzen. Általánosságban véve elmondható, hogy a több információ jobb a kevesebbnél, kivéve akkor, ha az veszélyeztetheti a biztonságot, valamint a katonák biztonságát és magánéletét. A parancsnokok azonban semmi szín alatt nem tarthatnak vissza olyan információt, amely megvédi a parancsnokságot a megszállástól. A dandár és zászlóalj parancsnokainak a média érdeklődését a normál tervezési folyamat részeként kell kezelniük és gondoskodniuk kell arról, hogy a tájékoztatások pontos, időbeni és a műveleti biztonsággal összeférő jellemzőkkel bírjanak. Mivel a média várhatóan még a művelet elkezdése előtt a területre érkezik, a sajtótisztek korai kiküldése döntő fontosságúvá válhat.

A média beavatkozása. Az elégtelen információ átadása negatívan befolyásolhatja a művelet végrehajtását. A médiával való elégtelen kapcsolat pontatlan, esetenként részrehajló/torzított/elfogult riportokat eredményezhet, amely olyan lakossági reakciót válthat ki, amely befolyásolja a műveleti célok elérésének képességét. A csecsenföldi

Groznijban 1994-ben lezajlott műveletek során például az orosz hadsereg elzárkózott a médiával való együttműködéstől. Ennek eredményeképpen a média elsődlegesen a csecsen lázadók szemszögéből mutatta meg a harcokat, amely aztán a lázadók helyi és nemzetközi támogatását okozta. A kifinomult vezetési és irányítási eszközökkel nem rendelkező csecsenek számára lehetővé tette, hogy a médián keresztül irányítsák erőiket. Másfelől a média sikeres beavatkozása mintegy megsokszorozza az erőket. A boszniai városok körüli békefenntartó műveletek során a hadsereg nyílt és készséges viselkedése azt eredményezte, hogy a közvélemény megértette a balkánon lévő egységek feladatait, sikereit, illetve a rájuk leselkedő nehézségeket. Ez segítette a NATO műveletek hazai, nemzetközi és helyi politikai támogatásának, valamint az ott szolgáló katonák moráljának fenntartását.

ÖSSZEFOGLALÁS, AJÁNLÁSOK:

A szembenálló erők egyes esetekben igyekeznek a koalíciós erőket városi környezetbe vonni. Ezt figyelembe véve meg kell tanulni, miként működhetnek hatásosan e repülő erők városi környezetben, valamint az erők számára biztosítani kell a megfelelő eszközöket.

A katonáknak el kell fogadnia a városi harc elkerülhetetlenségét, mely műveletek során megfelelően kell alkalmaznia a helikoptereket. Mindezek során figyelembe kell venni a városi kultúrák sokszínűségét. A modern hadszíntér egyetlen más szektorában sincs ekkora veszélye annak, hogy a harcászati szintű esemény stratégiai szintű hatást hoz létre- gondoljunk az Al Firdos-i eseményekre (Desert Storm), a kínai nagykövetség bombázására (Allied Force), vagy az esküvőn történetekre az Enduring Freedom művelete során. A megoldás a megfelelő képzés, melynek jelmondata továbbra is a „harcolj

úgy, ahogy tanultad, tanulj úgy, mintha harcolnál” lehet.

Ma már egyértelműek a változó globális demográfia, a stratégiai veszélyek hatásai, valamint potenciálisan ellenséges erők azon törekvése, hogy a szövetséges erőket városi környezetbe vonják. A szárazföldi erők doktrínája alapján katonáink igyekeznek elkerülni, vagy elszigetelni a lakott területeket. A kérdés az, hogy a potenciális ellenségek megengedik-e, hogy ebből a katonák előnyt kovácsoljanak. A polgári lakosság sérüléseinek lehetséges elkerülése továbbra is a stratégiánk része marad. A nemzetközi média jelenléte lehetővé teszi azt, hogy a szembenálló felek a polgári áldozatokat propaganda célokra használják fel- ahogy azt Irakban, vagy Koszovóban is tették. A polgári áldozatok elkerülésére irányuló törekvéseknek azonban megvan az ára. Amíg megfelelő szintű, városi harcban korlátozások nélkül alkalmazható technológia nem lát napvilágot, addig a légi erő jelenti csaknem az egyedüli megoldást hasonló esetekben.

A gépszemélyzetek a városi harcot általában nagy kockázatú területnek tartják, ahol kis valószínűséggel fognak műveleteket folytatni. Valójában a terület az utóbbi 5 évben vált nagy kockázatú tényezővé, ahol azonban nagy valószínűséggel kényszerülnek a katonák műveleteket folytatni. Magasabb szintű beavatkozás nélkül a gépszemélyzetek továbbra is a megfelelő kiképzés nélkül kényszerülnek hasonló helyzetekbe.

Szükséges a repülő és támogató erők a műveletek sikerességének céljából történő teljes integrálás.

A felkészülési tervekbe, minősítési rendszerekbe be kell építeni a városi műveletek eljárásait. A megfelelő kiképzési követelmények hiányában a felelős parancsnok lehetőség szerint a műveletet igyekszik a városokon kívül lefolytatni.

A JTAC¹⁴ kiképzésnek is tartalmaznia kell a városi környezetben történő műveleteket.

Fokoznia kell az új technológiák kifejlesztésére irányuló erőfeszítéseket. Újabb feladat-tervező eszközöket, harcászati adatkapcsolatot, érzékelőket, pilóta nélküli légijárműveket és nagy pontosságú fegyvereket kell kifejleszteni a városi harcban résztvevő repülő alakulatok támogatása céljából. Amennyiben a fejlesztéseket nem erősítik, a kiképzési szint a jelenlegi szinten marad. A jelenlegi intézmények többcélúsága ellenére azok csak korlátozottan alkalmasak.

Tudomásul kell venni, hogy szándékaink ellenére a jövőben konfliktusainak nagy része városi környezetben zajlik. A hasonló környezetben zajló repülő műveletek napjaink legösszetettebb, legnagyobb kihívásokat rejtő és legnagyobb kockázati szintű műveletei. Amennyiben a Magyar Honvédség nem megfelelően közelíti meg ezt a problémakört, egyben a jövőbeli sikertelen műveleteit alapozza meg, melyeknek stratégiai hatásuk is lehet. Mindezek elkerülésére ma kell cselekednünk.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Joint Publication (JP) 3-06, *Doctrine for Joint Urban Operations*, 16 September 2002;
- Összefegyvernemi műveletek lakott területen, US Army Field Manual (FM) 3-06.11, *Combined Arms Operations in Urban Terrain*, 28 February 2002;
- Csapatrepülők lakott területen folyó műveletei. (FM) 3-06.1 *Multiservice Procedures For Aviation Urban Operations*, 2001
- „The Battle of An Nasiriyah,” *Marine Corps Gazette*, September 2003, 40.p.
- TODD G. KEMPER alezredes, *Aviation Urban Operations*, USMC *Aviation Urban Operations*, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama, September 2004;
- <http://www.helyihaboruk.lapok.hu/keret.cgi?/OIF.htm>, Operation Iraqi Freedom, (mentés: 2009. 01. 22.);
- http://www.dtic.mil/doctrine/jel/new_pubs/jp3_06; (mentés: 2009. 02. 12.);
- <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/awc-mxwl.htm>(mentés: 2009. 01. 08.);
- <http://www.adtdl.army.mil/cgi-bin/atdl.dll/query/download/FM+3-06.11>(mentés: 2009. 02. 20.);
- www.adtdl.army.mil(mentés: 2009. 01. 24.);

14 JTAC - Joint Terminal Attack Controller – Előretolt Harcászati Repülés Irányító

HUSZÁR JÁNOS DANDÁRTÁBORNOK: A KORSZERŰSÍTÉS MARGÓJÁRA

„... legyen működőképes, teremtse megbízható alapképességet, a szervezet igényeinek megfelelő, leválogatható programokon alapuljon, az át- és továbbképzések rendszerével harmonizáljon, az újonnan jelentkező igények kielégítését illetően legyen rugalmas, képességorientált és akár a specializációra is képes, finanszírozható (humán és anyagi erőforrásokkal támogatható).” De...

Mielőtt a Tisztelt Olvasó a „korszerűsítés” hallatán elkomorodva lapozna tovább, gyorsan előre bocsátom, hogy nem valami féle újabb szervezeti átalakításról formált véleménnyel szeretném utatni. Legalábbis kezdetben nem. A fenti idézetet az MH Összhaderőnemi Parancsnokság (a továbbiakban: ÖHP) által, 2007. február 28.-án rendezett *Kiképzési Konferencia* anyagából kölcsönöztem. A citált szövegrész egy vélhetően jól – de a jelenleginél mindenképpen jobban – működő kiképzési rendszer, szűkebb értelemben véve kiképzési rend, legfontosabb jellemzőit igyekszik körülírni. A „de” nélkül.

A *korszerűsítés margójára* készített feljegyzéseimet, gondolataimat rendszerezve, emiatt a „de” miatt szántam el magam arra, hogy azokat másokkal, elsősorban az érintettekkel, de az érdeklődőkkel is megosszam. Nem titkolt célom, hogy a jelenleg zajló előkészítő szakaszban néhány fontos, a további munka és tervezés szempontjából lényeges, azokra kiható körülményekre hívjam fel a figyelmet.

A legfontosabb körülmény, hogy **megfogant a korszerűsítés szükségességének gondolata** és ennek nyomán kezdődött meg a korszerűsítéssel kapcsolatos tervező, szervező és terepmunka. Napvilágot látott a rendszer vizsgálatát elrendelő **HM HVKF intéz-**

kedés, a vizsgálat eredményeként kialakított **Elgondolás** és a kezdeti feladatokat rendszerező **Feladat-és ütemterv**.

2008-2009. folyamán végzett kidolgozó munka eredményeként rendelkezésre állnak a korszerűsítés elvi alapjait képező **fogalmak, dokumentumok**, amelyek megfelelő iránymutatást adnak a korszerűsítést végző állomány részére. A kiképzés korszerűsítését előkészítő **munkacsoportok** megalakultak, feldolgozták a korszerűsítésre vonatkozó alapidokumentumokat, kidolgozták elgondolásukat, munkaterveik érdemben tartalmazzák a korszerűsítés koncepciójával szinkronban lévő feladatokat, hosszúnak tűnő, de véleményem szerint reális határidőt jelölve meg végrehajtásukra.

Jelentős előrelépés volt a **Kiképzési Dokumentumok Adattárának és Adatbázisának** kialakítása és a kiképzéssel kapcsolatos **STANAG-ek adattárának** létrehozása is. Az sem mellékes, hogy a kiképzést közvetlenül tervező, vezető állomány a kezdettől fogva részese volt a fent leírt történéseknek.

A felsoroltak fontos eredmények, azonban a „de” mögött ma már jóval több van, mint amit három évvel ezelőtt odagondoltam, odagondoltunk. Az teljesen természetes, hogy a jellemzők kiegészültek, finomodtak. Például azzal, hogy a rendszer *„biztosítsa az objektív*

értékelést és a minősítést”, vagyis az objektív értékelés és minősítés legyen része a kiképzés rendszerének. Mára már az is nyilvánvalóvá vált – bár továbbra is szemérmesen kezelt – minden érintett számára, hogy egy megfelelő rendszer folyamatos működtetéséhez stabil, közel állandó, de legalábbis a rendszertől elvárt produktum létrehozásához elegendő erőforrásra van szükség. Anyagi és humán erőforrásra egyaránt. Nyilvánvalóvá vált, de nem vált kellően nyilvánossá annak ellenére sem, hogy nyíltan felmerült a honvédelemről, pontosabban a honvédelemért folytatandó *társadalmi párbeszéd*¹ szükségessége.

Nem világos és talán sokak által vitatott is, hogy a kiképzés értéket, a társadalom által joggal elvárt (remélem), hasznos és tartós értéket képes teremteni. Ez az érték a képesség, a művelési feladatok végrehajtásának képessége, hiszen a kiképzés nem más, mint a honvédség alaprendeltetéséből származtatott műveletek végrehajtásához elengedhetetlen képességek kialakításának folyamata. Egyszerűen fogalmazva: az ország szuverenitását, területi sérthetlenségét, polgárainak, anyagi javainak biztonságát, természeti erőforrásainak megőrzését (azok minőségét is ideértve – sokan nem ismerték még fel, hogy az ivóvíz rövidesen stratégiai kérdéssé válik számos európai ország számára is és Magyarország, alvízi ország lévén, ebben a kérdésben érdekeltté válik), és természetesen a szövetségi kötelezettségek teljesítését is garantáló képesség megteremtése. Egészen leegyszerűsítve (végső soron): a fegyveres harc eredményes megvívásához elengedhetetlen képesség létrehozása és fenntartása.

Társadalmi hasznosságát illetően ez a képesség nem érzékelhető (szerencsére) a mindennapokban. Azonban a kiképzett katona

számos más (itt le sem írt), hasznos értéket hordozott és hordoz ma is. Olyan tagja a társadalomnak, aki fegyelemhez szokott, szabálykövető ember (ez akkor is igaz, ha időnként deviáns elemek is felbukkannak közöttük). Közösségben élő, társival bajtársias (szolidáris), együttműködő. Meghatározott cél (értelmes tennivaló) érdekében mozgósítható (motiválható). Szigorú hierarchiában, de pontos (demokratikus) szabályrendszer szerint élő, egyes állampolgári jogainak gyakorlásában, rögzített feltételek mellett, korlátozott polgár.

A kérdés még napjainkban is újra és újra felmerül: miért van szüksége (egyáltalán szüksége van-e) a társadalomnak erre a (hasznos) képességre, mármint a kiképzett katonára, egyáltalán a honvédség intézményére? Könnyen belátható, hogy ez **alapkérdés**, melynek figyelmen kívül hagyása lehetetlen, melynek korrekt megválaszolása elkerülhetetlen, melyre sokszor és sokan – nem tudni pontosan milyen érdekek által vezérelve – helytelen válaszokat adtak és adnak. A helytelenül válaszolóok mentségére szolgáljon, hogy a médiában időnként előforduló *kérdés* sem minden hátsó gondolat nélküli. Ugyanis rendszerint ebben a formában és szövegek környezetben hangzik el: „*XY közelmúltban adott értékelése szerint, belátható időn belül* – és itt a tíz évet emlegetik, csak azt nem tudom, hogy miért? Egy valamire való biztonságpolitikai szakértő a hasát fogja a nevetéstől. Hogy másokat ne is említsek! – a *Magyar Köztársaságnak* (a továbbiakban MK) *nem kell fegyveres támadástól tartania. Akkor ki a MK ellensége? Miért van szükség a haderőre, a fejlesztésekre, amikor a Szövetség (EU/NATO, mikor melyik) megvéd bennünket? Egyáltalán: erre a pénzre égető szükség van az egészségügyben, az oktatásban, az úthálózat fejlesztésében...*”

Nos, könnyű belátni, hogy az alapkérdésre adott válasz közvetlenül is befolyásolhatja

1 Tömböl László mk. vezérezredes.: Együtt a közös ügyért – Társadalmi párbeszéd a honvédelemért, Honvédségi Szemle, 2009. november.

a kiképzési rendszer átalakítása során követendő filozófiát. Azt a kiképzéssel kapcsolatos, mára kialakult és teljesen torz szemléletet, amely szerint kizárólag az expediálható képességek kialakítására, fenntartására, esetleg fejlesztésére kell összpontosítani (mert-hogy aktuálisan a szövetség most épp erre tart igényt).

A fejlesztés közép és hosszú távú tervei ennek mentén készültek – a TVTR (Tárca Védelmi Tervező Rendszer) ma is hasonló szellemben működik –, egy időben támogatva a pénzügyi problémákkal küszködő védelmi költségvetést és (látszólag) eleget téve a szövetségi kötelezettségeknek is. Ennek következtében az alaprendeltetésből fakadó képesség – az egyszerűség kedvéért nevezzük ezt alapképességnek – kialakításáról, fenntartásáról, pontosabban annak erőforrás igényéről, elfeledkeztünk. Ennek lett egyenes következménye a kiképzés filozófiájának deformálása, miszerint elegendő (de főleg olcsóbb) azon képességek kialakítása, fenntartása, amelyekre a missziós feladatok ellátása során van szükségünk. (Ezeket nevezzük „az expediálható képességeknek”).

De miért nem a következőképpen teszik fel a kérdést: *Van-e a Magyar Köztársaságnak olyan nemzeti érdeke, melyet hiteles védelmi képességgel, ennek részeként egy jól felkészült és megfelelő színvonalon felszerelt honvédséggel kell alátámasztani?* Lehet, hogy azért nem így hangzik el a kérdés, mert erre adekvát és mindenki számára világos választ lehetne megfogalmazni?

Érdemes a témánál elidőzni egy rövid ideig és elgondolkodni azon, hogy az Európai Unió a védelem kérdését, képességét (a biztonságot elsősorban) nemzeti ügyként kezeli. A NATO főtitkár irodája pedig gyűjti az új stratégiai koncepcióval (milyen legyen a szövetség a XXI. században?) kapcsolatos javaslatokat, melyek várhatóan ez év áprilisában kerülnek a kiválasztott nemzetközi szakértők

elő. Az új stratégia egyik kérdőjele, hogy mit kezdjen a szövetség az alapokmány híres 5. cikkelyével, amely bármelyik tagja elleni támadásra közös választ ír elő.²

Mások más szemszögből, a hazai viszonyokra utalva fogalmaznak úgy, hogy a védelem (a biztonság) az állampolgár számára szolgáltatás és egyben érték, a szolgáltatást nyújtók, vagyis a katonák, meghatározó, mindennapi elfoglaltsága pedig az értékteremtő képességet létrehozó *kiképzés*.³

A felkészítés felelőssége persze továbbra is a parancsnokok vállán van. Annak eldöntése pedig, hogy a társadalom mit profitál ebből, az egyénre van bízva. Az ő véleménye – mint tudjuk – a médiából, az ismert emberek véleményt formáló nyilatkozataiból táplálkozik. Azonban a honvédség tevékenységének társadalmi megítélésére, hasznosságára, a védelem kérdésében vélhetően fennálló politikai konszenzusra hivatkozva születnek fontos, a honvédség működését, a kiképzésre fordítható erőforrásokat is meghatározó döntést előkészítő javaslatok – és bizonyára még sok más szempontot is figyelembe vevő – döntések is. A döntéseket, a polgári demokráciákban általában a hatalmon lévő politikai elit hozza, a „megrendelő” pedig a nemzeti gazdasági elit. A fenti formula egyszerű, de mi van, ha nincs számottevő nemzeti gazdasági elit? Vagy ha van is, de az a politikai elit különböző csoportjai között zajló „háborút” finanszírozza és egyáltalán nem a nemzeti védelem kérdéseivel van elfoglalva.

A kis kitérő után térjünk vissza az eredeti témánkhoz! A kiképzés tekintetében – mint fentebb említettem – a **rendelkezésre álló erőforrások** (a védelmi kiadások elfogadott-

2 Heltai András: Riasztási készenlét, 168 óra, 2010. január 28.

3 Tömböl László mk. vezérezredes.: Együtt a közös ügyért – Társadalmi párbeszéd a honvédelemért, Honvédségi Szemle, 2009. november.

sága), anyagi és humán egyaránt, döntő jelentőségűek. Amikor a haderő szükségességét, létét kérdőjelezzük meg, akkor tulajdonképpen a fenntartására, működtetésére fordítandó erőforrásokról beszélnek.

A néhány éve tapasztalható és a működés szempontjából krónikusnak ítélt, nagymérvű létszámihiány jelenti a kiképzés **másik sarkalatos kérdését**, vagyis a haderő a **humán erőforrás hiányával** is jó néhány éve küszködik. Ennek kezelésére számos javaslat készült, azonban máig sincs a szervezet számára előnyös megoldás. A hiányt adminisztratív intézkedésekkel, mesterségesen tartjuk fenn és az állomány (elsősorban a szerződéses állományra koncentrálnunk) megtartásáról, a katonai szolgálat „vonzóvá tételéről” gyártunk ötleteket. Eközben gyakran találkozhatunk azzal az egyre nagyobb teret kapó véleménynel, hogy a *„katona a munkaerő piac szereplőjévé vált”*. A kijelentés azt igyekszik elhíttetni, azt sugallja, hogy a katona egyszerűen csak egy munkavállaló.

Tényleg így van ez? Ha így van, akkor miért szisszenünk fel, amikor a „munkaerőpiac szereplőjeként” emel szót a jobb (a túlélőképességét növelő) felszerelésért, a több fizetésért vagy éppen a korábban szerzett járandóságai csökkentése miatt. Ha így van, akkor miért várunk tőle feltétlen lojalitást, szervezeti hűséget, vagy miért várjuk tőle, hogy több ezer hiányzó társa (megközelítőleg 2864 fő)⁴ helyett többletmunkát végezzen? Miért várjuk, hogy tűrje (egyre csökkenő reálértékű ellenszolgáltatás mellett) korlátozottságát állampolgári jogainak gyakorlásában? Miért várjuk, hogy a munkaerő piac szereplőjévé silányítva elfogadja: van amikor *„a kötelesség mindennél előrébb való”*.

Ahogy haladtunk előre a vizsgálattal úgy vált egyre erősebb meggyőződésemmé,

hogy a jelenlegi szervezeti keretek – elsősorban a felső- és középszintű **vezetési szintek struktúrájára** gondolok – sem támogatják a hatékony tréninget. Ha csak azokra a jelenségekre figyelt fel valaki, hogy az elsőszámú katonai vezető mögött (mellett) nincs a felkészítés stratégiai kérdéseivel foglalkozó, komoly szakmai stáb (hogy egy TRADOC típusú szervezetről ne is beszéljek), hogy a középszintű (szárazföldi, majd összhaderőnemi) vezető szervek szervezetében néhány éven belül többször is létrehozták, majd megszüntették az önálló kiképzési főnökségeket, akkor rátalált a probléma tüneteire. Mondom: a tüneteire, mert a valós probléma az, hogy a struktúrák nem a feladatokhoz igazodva épülnek fel, azok végzését nem támogatják hatékonyan. Ez pedig a feladatok helytelen csoportosításából indul ki. Ugyanis, a hatékonyan működő struktúra létrehozásához nem elegendő az alapokmányokból származtatott feladatok tételes felsorolásából kiindulni. A feladatokat mindenek előtt csoportosítani kellene, példának okáért (had-)**műveleti**, **kiképzési** (tréning) és a **logisztikai** támogatás feladatai szerint, majd ezt követően a vezetési szintekhez igazodva lépcsőzni lehetne (mint például, ahogyan a termelői és a felhasználói logisztika szétválasztásával részben meg is történt). Ez a csoportosítás nyilvánvalóvá teszi, hogy milyen támogató szervezeti felépítésre lenne szükség, a vezetési szintek feladatai világosan különülhetnek el, a szintenként szükséges kompetencia pedig azonosítható.

Az előző bekezdésben említettem az **alapotmányokat**. Szempontunkból fontos körülmény az is, hogy létezik a **Nemzeti Biztonsági Stratégia** (NBS – 2005) és a **Nemzeti Katonai Stratégia** (NKS – 2009), illetve létezik a **hadrend** is. Csakhogy az NBS máris elavult, az NKS – azzal együtt, hogy kidolgozását széleskörű és nyilvános szakmai vita övezte és a parlamenti pártok mindegyike támogatta, elfogadta – kidolgozásának alapjául

4 ÖHP PK 2010. február 23-i feladatszabó értekezletének adata.

szolgáló tudományos kutatások eredményéről, az elemzésekről és a felállított prognózisokról mit sem tudunk⁵. A két stratégia nincs összhangban, a kiadott hadrend pedig „tervezési alapokmányként” használhatatlan. Figyelemmel a dolog természetére, ennek részleteit e folyóirat hasábjain nem tárgyalhatjuk, de tény, hogy az alapokmányok minősége nem segíti az átalakításon dolgozó munkacsoportok további munkáját.

Sarkalatos kérdés a **kiképzést támogató infrastruktúra** állapota is, különösen a kiképzés-technikai háttér helyzete. A hadirendszeresített eszközökkel folytatott és a korszerű szimulációs (konfigurálható és eszközszimulátorok) berendezéseket, mobil és optikai lőtereket, speciális taktikai létesítményeket, csökkentett hatású lőszereket jórészt

nélkülöző – hogy csak a legkézenfekvőbbeket említsem – felkészítés nem lehet hatékony, különösen nem lehet költséghatékony. Az említett eszközök jelenlegi elenyésző mennyisége nem nyújt kellő támogatást. De különösebb okfejtés nélkül is könnyen belátható, hogy megfelelő felkészítés, színvonalas kiképzés nélkül nem alakulhat ki az egyén és az alegységek megkívánt képessége. Vagyis: hatékony tréning nélkül nem teremtünk semmilyen hasznos értéket. A színvonalat, a költséghatékonyt, a kor követelményit, a társadalom szempontjából hasznos értéket pedig a modern kiképzés-technikai eszközök és eljárások jelentik.

Amikor a raktári készleteket feléltük, amikor a beszerzés nem kellő mértékű vagy ütemű (például 9, vagy éppen 30mm-es lőtéri lőszerből), amikor a gyakorlóterek, a kijelölt légterek környezete rendkívül érzékennyé vált a zajterhelésre, akkor érdemes elgondolkodni a fejlesztés irányain és ütemén egyaránt. *(Folytatás a következő számban)*

5 Takács Attila ezredes: A kalandozások kora (Gondolatok a Nemzeti Katonai Stratégiáról), Sereg Szemle 2010./1. szám

GYARMATI ÁDÁM HALLGATÓ: A MODERN HÁBORÚ ESÉLYE, LEHETŐSÉGE A 21. SZÁZADBAN, A GLOBÁLIS BIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK TÜKRÉBEN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ ÖKOLÓGIAI VESZÉLYEKRE, ILLETVE AZ ETNIKAI PROBLÉMÁKRA

A hidegháború vége, a bipoláris világrend felbomlása óta új biztonsági kihívások manifesztálódtak. Az ideológiai alapon szembehelyezkedő két szuperhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió harca véget ért, napjainkban már nem egyértelmű szembenállás figyelhető meg a világpolitikában. A felbomlott szocialista blokk tagállamainak ma már jelentős része tagja az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének, illetve az Európai Uniónak, sőt ma már Oroszországról is elmondható, hogy demokratikus berendezkedésű, gazdasága kapitalista jellegű¹.

Az emberiséget fenyegető globális biztonsági kihívások: a globális felmelegedés okozta klímaváltozás és a vele együtt járó következmények, úgy mint a sarki jégtakarók elolvadása, a világtengerek szintjének emelkedése, az elsivatagosodás, az édesvíz hiánya, illetve ezeken kívül a nemzetközi terrorizmus, a bűnözés világméretűvé válása, az energiahány, a tömegpusztító fegyverek proliferációja, a munkanélküliség, az illegális migráció, az instabilitás ma már komplex módon jelentkeznek,

több veszély együtt jelentkezik szerte a világon².

A Szovjetunió felbomlása után megszűnt egy nagyméretű háború eszkalációja, katonai, illetve civil szakértők úgy vélik, hogy napjainkban nem kell számolni egy modern háború³ megvívásával. Az 1990-es évek, de főleg 2001. szeptember 11.-e után a közvélemény a nemzetközi terrorizmusra koncentrált, az Afganisztánban, illetve Irakban zajló békeműveletek célja, hogy megtörjék a globális biztonságot fenyegető terrorista szervezetek tevékenységét. Előtérbe került az aszimmetrikus hadviselés⁴ módszereinek, végrehajtá-

2 Kőszegvári Tibor: A 21. század vilásképe és veszélyei. 2002.

(<http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2002/4/koszegvaritibor/chapter1.htm>
/Letöltés dátuma: 2009-12-17)

3 Robert Cooper három csoportba sorolta a 21. századi háborúkat: modern, posztmodern, premodern háborúk.
Robert Cooper: *The Breaking of Nations: Order and chaos in the Twenty First Century*. 2003.

4 Aszimmetrikus hadviselés: a konfliktusok azon formája, amelyben egy állam (szövetség) reguláris hadserege (hadereje) nem reguláris erők (paramilitáris szervezetek), vagy önállóan tevékenykedő harccsoportok (pl. partizán-

1 Azonban a Freedom House értékelése szerint konszolidált autoriter rezsim. Tálás Péter: *A grúz-orosz háború geopolitikai értelmezése*. = SVKI Elemzések 2008. –p.1.

ának kutatása, azonban az új katonai kihívás megfelelő kezelése rendkívül bonyolult, a különleges erők alkalmazása még nem áll nagy létszámban rendelkezésre.

Napjaink fegyveres konfliktusaira alapvetően az a jellemző, hogy olyan regionális háborúk eszkalálódnak, ahol egy nagyobb, létszámában és technológiájában is fejlettebb és nagyobb haderő vív harcot egy nála jóval fejletlenebb fegyveres erő ellen (USA és Irak, Oroszország és Grúzia esete). Azonban a két Öböl-háború (1991, 2003), illetve a Grúzia esetében egyértelműen megállapítható, hogy modern háborúk voltak abban az értelemben, hogy a fegyveres konfliktusoknak meghatározott kezdete és vége volt, az intervenció haderők hagyományos hadviselést folytattak az ellenséggel szemben, a légi- és szárazföldi erők nagy létszámú bevetése volt megfigyelhető a harcokban.

Egyre fontosabbá válnak az információs műveletek, az új technológiák alkalmazása a hadászati, hadműveleti siker kifejlesztése érdekében⁵. Jellemzően hiányzik a szembenálló erők klasszikus frontvonala, „össze nem függő harcterek” jönnek létre, ahol a zászlóaljnyi harccsoportok között már nem kettő-, illetve háromszáz méter van, hanem olykor negyven, vagy hatvan kilométer is. A nemzetközi terrorizmus elleni harcban vélhetjük felfedezni a gerilla hadviselés jegeit, sokszor nem állami tényezők küzdelme, összecsapása figyelhető meg az adott válságkörzetekben, az ellenség olykor láthatatlan, nehéz felvenni az ellene való küzdelmet. A NATO 2004-es iztambuli, illetve a 2008-as bukaresti csúcán fő napirendi pontként szerepelt az afganisztá-

ni, illetve az iraki békeműveletek kérdése. Az idő múlásával egyre inkább kezdik semmibe venni egy modern háború realizálódását a 21. században.

A 21. század erős katonai potenciállal rendelkező országai – USA, Oroszország, Kína, India –, illetve több fejlődő ország – Venezuela, Irán, Brazília, Korea, Pakisztán – egyre nagyobb összeget költenek védelmi kiadásokra, annak ellenére, hogy jelentős pénzügyi-gazdasági válság uralkodott el a világon. Ennek tudatában megfigyelhető egy erős kontraszt: ahelyett, hogy az államok a gazdasági válság idején inkább leszorítanák védelmi kiadásait, mégis egyre nagyobb összeget költenek haditechnikai fejlesztésekre, erős információs infrastruktúra kiépítése, kutatásokra.

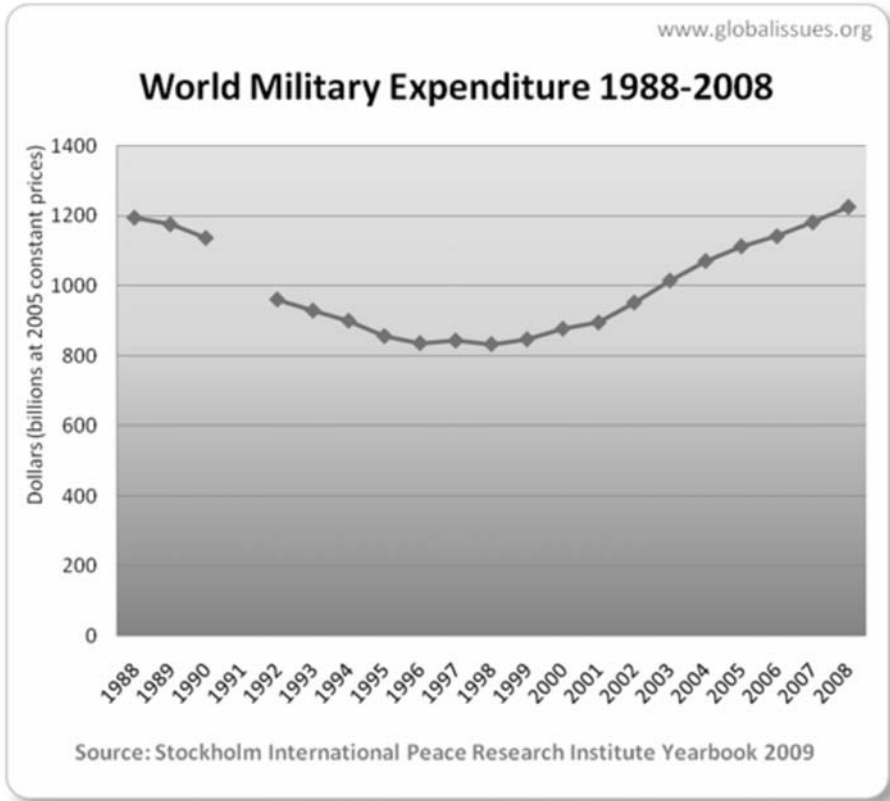
Leszerelésekről, illetve fegyverzetkorlátozásokról beszélnek, mégis egyre inkább azt tapasztalhatjuk, hogy az adott nagyhatalmak minél nagyobb szerepet akarnak vállalni a világpolitikában, mindenki érdekeik és értékeik megvédésére készül, amelynek alapját a fegyveres erő képezi. Megjelenőben vannak az ötödik generációs fegyverek, szupermodern vadászpülők, helikopterek és harcokcsik, amelyek ugyan alkalmasak az aszimmetrikus műveletekre is, de eredetileg alaprendeltetésük nem ezt a célt szolgálja. A T-90, T-95, BMPT orosz harcokcsik, illetve az amerikai M1 Abrams páncélosok, továbbá az F-22, F-35, SU-35, KA-50, Apache légi harceszközök képesek a hagyományos háború megvívására is, tervezésük során nem a terrorizmus elleni műveletekre készítették el ezen nagy pusztító erővel, modern elektronikával felszerelt haditechnikákat.

A világ államai 2008-ban összesen 860 milliárd eurót költöttek védelmi célokra, az USA ebben továbbra is a világső a maga 351 milliárd költségvetésével, de figyelemre méltó Nagy-Britannia 38 milliárd, Kína 37 milliárd, Oroszország 22 milliárd, India 15

---

nok, gerillák, terroristák) ellen harcol. Forrás: Hamburg, BW. Führungsakademie.

5 Deák János: Napjaink és a jövő háborúja. Hadtudomány. 2005. (http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_6.html / Letöltés dátuma: 2009-12-17)

milliárd eurós védelmi büdcséje.⁶ Kína ugrásszerű fejlődése, illetve Oroszország törekvése arra, hogy nemcsak regionális nagyhatalomként jelentkezzen, hanem a világpolitikai stratégiai játszmaéknak is aktív játékosá legyen.⁷ Ezek a jelek, továbbá a 21. század glo-

bális problémái (energia-, illetve édesvíz válság) valós alapot adhatnak arra – még ha nem is a közeljövőben – egy olyan modern kori háború kialakulására, amelyben a hagyományos hadviselés lesz a meghatározó, két vagy több nagy létszámú és technológiailag hasonló fejlettségű haderő konfrontálódjon.

A grafikonon jól látható, hogy napjaink védelmi kiadásai – a jelenlegi pénzügyi-gazdasági válság ellenére – elérték a hidegháborús szintet, sőt azon már túl is léptek. Ezeknek a java részét hagyományos haditechnikai fejlesztések teszik ki, harckocsik, légi harceszközök, gyalogsági harcjárművek fejlesztése, illetve gyártása a jellemző.⁸

6 Hettyey András: Világszerte nőttek a védelmi kiadások. 2008. (http://kitekinto.hu/hatter/2008/06/12/vilagszerte_nttek_a_vedelmi_kiadasok/ Letöltés dátuma: 2009-12-19)

7 Varga Tamás: Az új Varsói Szerződés már a NATO-t fenyegeti. 2009. (http://kitekinto.hu/europa/2009/02/24/az_uj_varsoi_szerzdes_mar_a_nato-t_fenyegeti/ Letöltés dátuma: 2009-12-19)

8 Anup Shah: World Military Spending. 2009.

Source: Comprehensive Assessment of Water Management in Agriculture, 2007

ÖKOLÓGIAI VESZÉLYEK

A 21. század globális kihívásai, főként az ökológiai veszélyek – vízhiány, természeti katasztrófák, élelmiszerhiány -, továbbá az etnikai, kulturális ellentétek egy jelentősebb, nemcsak regionális szintjén bekövetkező háború lehetőségét foglalják magukban. Az ember a történelem folyamán számos esetben bizonyította, hogy érdekei, értékei megvívására gyakorlatilag bármire képes, ennek legalapvetőbb eszköze a fegyveres erő. Jelenünkben már jelentős harcokat vívnak Afrika, Nyugat-és Közép-Ázsia egyes területein ezen kihívásokból fakadóan,⁹ ezek a konfliktusok azonban a világ több pontjára áttérjedhetnek, mivel a Föld édesvíz-készletei erőteljesen apadnak.

Nemcsak az édesvíz hiánya okoz problémákat és konfliktusokat, hanem az is, hogy az ipar és a mezőgazdasági tevékenységek a meglévő

édesvíz készleteket szennyeznek, ezáltal betegségeket idéznek elő. Évente körülbelül 5–8 millió ember hal meg, illetve 250 millió ember betegszik meg fertőzött vizek fogyasztásától. A népességrobbanás következtében egyre nő az édesvíz iránti kereslet, azonban a fejlődő országok képtelenek ellátni lakosságukat megfelelő vízmennyiséggel.¹⁰ Látható, hogy a globális vízkészleteink fogyóban vannak, amely konfliktusokat szülhet nem csak a fejletlen államokban – Fekete-Afrika – hanem hamarosan a fejlett államok egyik legrémisztőbb kihívása lesz. Az éghajlatváltozás miatt a Föld legnagyobb víztartalékai – az Antarktisz jégtakarója illetve a gleccserek – fogyóban vannak, az ENSZ tanulmánya szerint egy további 3 fokos hőmérséklet emelkedés következtében az Alpokokat borító hótakaró 80%-a elolvadna. A világszervezet becslései alapján az ázsiai gleccserek olvadása a világ lakosságának 40%-át fogja hátrányosan érinteni.¹¹

(<http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending> /Letöltés dátuma: 2009-12-21)

9 Globalsecurity.org, Military Menu, Africa: Climate change and conflicts (<http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2009/02/mil-090223-irin02.htm> /Letöltés dátuma: 2009-12-21)

10 Lack of water and inadequate sanitation. (<http://www.who.int/ceh/risks/cehwater2/en/index.html> /Letöltés dátuma: 2009-12-19/)

11 Water Crisis. 2009. (<http://www.worldwatercouncil.org/index.php?id=25> /Letöltés dátuma: 2009-10-08/)

A térkép jól illusztrálja Földünk azon területeit, ahol a népesség jelentős vízhiánnyal küszködik, szerte a világon megfigyelhető ez a probléma, és egyre fokozottabban jelenik meg. A demográfiai robbanás következtében az ökológiai veszély tovább erősödik, a hirtelen növekvő humán populációt egyre bonyolultabb feladat ellátni vízkészletekkel, természetesen ez a probléma a mezőgazdaságban is megjelenik, a globális felmelegedés következtében vizek párolognak el, az ásványi anyagok – különböző sok – pedig a felszín közelében maradnak, így jelentős szikesedés, sivatagosodás figyelhető meg. A szárazság, a vízhiány, a termőföldek területének csökkenése, már nemcsak bolygónk déli féltékéjén figyelhető meg, északon is egyre erőteljesebben jelenik meg. Ebből kifolyólag már jelentős harcok folynak a még megművelhető területekért, az édesvizekért, Afrikában ma már ez mindennapos jelenségnek számít.¹²

A Föld népessége a 20. században három és fél milliárddal nőtt, napjainkban több mint 6 milliárd az emberek száma. Amennyiben a fejlődő világ nem részesül a globalizáció beígért gyümölcseiből – iskolázottság, jólét, egészség –, akkor az össznépesség akár a 11 milliárdot is elérheti 2051-re. 2015-re várhatóan 26 olyan város lesz, amelyeknek lakossága meghaladja a tíz millió főt. A nagyvárosokban spontán erőszakos konfliktusok várhatók, bandák és szeparatista szervezetek fosztogathatnak. Az alapvető szolgáltatások – víz, energia, egészségügy – hiánya miatt emberek százazrei, milliói kényszerülnek nyomorúságos életkörülmények közé, amelyek később olyan konfliktusokat okoznak majd

a városi kormányzatoknak, amelyeket már a helyi rendfenntartói erők képtelenek lesznek megoldani.¹³ Amennyiben ez megvalósul, az egyetlen stabilizáló erő kizárólag a fegyveres erő lesz. A már említett városi szolgáltatások hiánya miatt rendkívül veszélyes járványok jelentkezhetnek, amelyek újabb konfliktusokat szülhetnek.

A víz birtoklása miatt nemcsak a városokban alakulhatnak ki konfrontációk, hanem államok között is, a jelenlegi népességnövekedés miatt a Nílus vízének birtoklásáért Egyiptomnak, Szudánnak, Etiópiának vélhetően sok feszültsége támadhat. A Tigris és az Eufrátesz vízének kihasználásáért ugyancsak jelentős konfrontációk alakulhatnak ki, ugyanis Izrael és az arab lakosság között összetűzések egyik oka a Jordán vízének birtoklása (Izrael a térség vízének 40%-át felhasználja). Törökország, Irak és Szíria között ugyancsak jelentős feszültségek várhatók az itt épülő török gátak és víztározók miatt.¹⁴ A természeti erőforrásokért vívott harc azonban nemcsak a Közel-Keleten jellemző, Afrika és Dél-Amerika államaiban jelentős harcok zajlottak, illetve zajlanak napjainkban is (Ruanda, Zimbabwe, Dél-Afrikai Köztársaság).

Az idő előre múlásával a 21. században jelentős konfliktusok várhatók a nagyhatalmak közt is, az Európai Unió, az Amerikai Egyesült Államok, Oroszország, Kína és India számára a fosszilis energiahordozók mellett a vízellátás lesz a biztonságpolitika egyike sarokköve. A koppenhágai konferencia előtt Kína, India és Brazília bejelentette, hogy nem hajlandó a konferencián részt venni, mivel

12 Besenyő János: Új trend az afrikai békefenntartásban - Sereg Szemle, VII. évfolyam, 2. szám, 2009. április-június 54-62. oldal http://www.hm.gov.hu/files/9/11022/seregszemle_2009_02.pdf (letöltés dátuma: 2009.12.27)

13 James J. Wirtz: Stratégia a modern korban. 2005. -pp. 394-395.

14 Kőszegvári Tibor: A 21. század világképe és veszélyei. 2002. (<http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2002/4/koszegvaritibor/chapter1.htm>) (Letöltés dátuma: 2009-10-13/)

Barack Obama tervezete - miszerint a fejlődő és fejlett országok 2050-ig 50%-kal csökkentik szén-dioxid kibocsátásukat - hátrálatná rohamos ütemben fejlődő gazdaságukat, ennyit pedig nem hajlandók áldozni a klímaváltozás miatt.¹⁵

Az amerikai haditengerészet által támogatott agytröszt, a Center for Naval Analyses két évvel ezelőtti tanulmányában már szó esik arról, hogy az amerikai hadseregnek fel kell készülnie az éghajlatváltozás következményeinek kezelésére.¹⁶

A klímaváltozás okozta extrém időjárási jelenségek, a szárazság, az árvizek, a tengerszint-emelkedés illetve a fertőző betegségek tovább ronthatják az éghajlatváltozás által különösen fenyegetett, főleg az instabil államok helyzetét. A természeti katasztrófák menekült áradatot, konfliktusokat fognak eredményezni, amelyeknek kezelése a fegyveres erők feladatává válik, a hadseregeknek fel kell készülniük az ilyen jellegű válságkezelésekre, illetve az ezekből eredő nagyobb fegyveres konfrontációkra is.

ETNIKAI KIHÍVÁSOK

A hidegháború végével megváltozott a világ arculata. Korábban az ellenség a másik nemzetállam képében könnyen azonosítható volt, azonban napjainkban az ellenség olykor láthatatlan. A globalizáció felgyorsította a nemzetállami gondolkodás háttérbe szorú-

lását, a világ egyre bonyolultabbá vált. Bonyos problémák, mint például a társadalmi, etnikai konfliktusok és problémák a hidegháború után sokkal inkább szembetűnőbbé váltak, az illegális migráció továbbá a szervezett bűnözés ma már közvetlenül fenyegetik a világ összes államát. Az országok közti áru-, tőke- és információforgalom felgyorsult, korábban soha nem látott lehetőségeket tett elérhetővé. Azonban a pozitív hatások mellett jelentkeztek természetesen a negatív hatások is, amelyek egyre szabadabban áramolhatnak a világ államai közt. A nemzetközi terrorizmus, az energiahordozók hiánya valamint a globális felmelegedés és következményei mellett olyan kihívások erősödtek fel, amelyek már korábban is léteztek, csak a hidegháború érájában az emberek az atomháborútól rettegtek és nem a polgárháborúktól.

Jelentős problémák adódhatnak a 21. században az etnikai, vallási ellentétekből, amik a hidegháború vége óta mind fokozottabban jelennek meg a hétköznapokban. Mindenki számára ismert, hogy 1945 és 1991 között a világon két szuperhatalom volt, amelyek mellé katonai-, illetve gazdasági szövetségek tömörültek valamint voltak még olyan államok, akik egyik félhez sem kívántak pártolni („el nem kötelezett országok”). Mára azonban a világ társadalmi multipolarizálódtak, rendkívül differenciálttá váltak.¹⁷

Szerte a világon jelentős etnikai, kulturális, vallási ellentétek figyelhetők meg. Mindenki számára ismert az arab-izraeli országok konfliktusa, az orosz-csecsen szembenállás, a balkáni „löporoshordó” kiszámíthatatlansága, az afrikai országok – főként Fekete-Afrika – instabilitása (Darfur, Száhel-öv), India és Pakisztán harca Kasmír tartományért (hindu-muszlim szembenállás). Mindezen

15 Fodor Zsófia: Ütközés fele tart a klímaváltozás elleni harc. 2009. (http://kitekinto.hu/amerika/2009/07/30/amerika_a_koppenhagai_elszobaban /Letöltés dátuma 2009-10-07/

16 Center for Naval Analyses: National Security and Threat of Climate Change (<http://www.cna.org/nationalsecurity/climate/report/National%20Security%20and%20the%20Threat%20of%20Climate%20Change.pdf> /Letöltés dátuma: 2009-12-21/)

17 Samuel P. Huntington: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. 2005. -pp. 16–26.

konkrét szembenállások mellett vannak olyan ellentétek is, amelyeket nem lehet területileg lehatárolni, ilyen a „Nyugat” és a „Kelet”, illetve „Észak” és „Dél” évtizedes szembenállása. Az iszlám évezredes harca a vallás terjesztéséért már politikai formát öltött, Irán a dzsihád nevében fenyegeti a fejlett nyugati államokat és Izraelt.

Szerte a világon az ortodox vagy az újonnan keletkező ideológiák fenyegetéseket rejtenek magukban. Az iszlám szélsőséges, vagy egy-egy új „izmus” megjelenése, módosulása újabb és újabb fenyegetéseket hátrítanak az emberekre. Ami igazán veszélyes, hogy a Szovjetunió felbomlásával nincs kizárva, hogy egy-egy politikailag vagy vallásilag szélsőséges szervezet kezébe kerül-e vagy kerülhet-e tömegpusztító fegyver.¹⁸

Az etnikai konfliktusokból kialakuló háború veszélyességre jó példa, a délszláv-válság idején lezajlott etnikai tisztogatások, Jugoszlávia széthullásáért körülbelül 300000 ember fizetett az életével, aminek nagy része fegyvertelen civil áldozat volt. Nemcsak a szerbek alkalmaztak terrort, mind a horvát

mind a szlovén oldalon találunk példát kegyetlenkedésekre (Rahim Ademi és Mirko Norac horvát tábormokok pere 2001-ben és 2004-ben zajlottak Hágában).¹⁹ A háború ugyan lezárult, de a konfliktus újbóli felélése ma is lehetséges, ugyanis Szerbia nem ismerte el Koszovó függetlenségét, ahogy Oroszország sem, ahogy az USA sem ismerte el Dél-Oszétia és Abházia függetlenségét a grúz-orosz háború után.²⁰

A darfuri konfliktus 2003 óta zajlik, egy 2008-as tanulmány szerint öt év alatt körülbelül 200 000 áldozatot követeltek a szudáni reguláris hadsereg és az arab lovas milíciák (dzsandavidok) kegyetlenkedései. A konfliktus részben politikai részben gazdasági természetű, de jelentős része van az etnikai ellentéteknek is. A szomszédos Csád mintegy két millió menekültet fogadott be eddig, amit

18 Kihívások és kockázatok. (<http://www.zmne.hu/tanszekek/kvt/digitgy/vilag/12.html> /Letöltés dátuma: 2009-12-23/)

19 Csizmazia Gábor: A délszláv háború – Jugoszlávia felbomlása. = Múlt, Jelen, Jövő, 2008. november. (<http://mjj.hu/Delszlav%20haboru.htm> /Letöltés dátuma: 2009-12-23/)

20 A kaukázusi krétakör, avagy Grúzia és Góliát (http://lemil.blog.hu/2008/08/10/a_kaukazuai_kretakor /Letöltés dátuma: 2009-12-23/)

természetesen Szudán nem néz jó szemmel, az „igazságszolgáltatás” jogát maguknak tartják fent.²¹ Ebben a térségben az etnikai ellentéteken kívül több más olyan politikai, vallási illetve kulturális szembenállást tapasztalhatunk, amelyek később egy nagyméretű háború eszkalálódását teszik lehetővé. Nincs kizárva annak a lehetősége, hogy amennyiben az ENSZ békefenntartói erői nem elegendők a konfliktus mérséklésére, úgy az ENSZ Biztonsági Tanácsa ismét felkérheti a NATO-t a háborús gócpont kezelésére, ahogyan azt 1995-ben tette a délszláv-válság idején.²²

Vallási ellentétből fakad India és Pakisztán harca Kasmír tartományért is. Az 1989 óta tartó elhúzódó konfliktus eddig 47 ezer emberéletet követelt, mára már annyira instabilá vált a térség, hogy az indiai hadsereg nem kizárt, hogy kivonul a háborús területről.²³ Az iszlám és hindu ellentétet veszélyessé teszi, hogy a két ország nukleáris arzenállal rendelkezik, illetve Pakisztán Kína szövetségese, aki Indiával versenyez, hogy a térségben abszolút hegemóniával rendelkezzen. Amennyiben az itteni szembenállás nem mérséklődik, úgy egy nagyméretű összecsapás alakulhat ki vallási és nem utolsó sorban politikai, gazdasági okokból.

A „Nyugat és „Kelet”, illetve „Észak” és „Dél” – a centrum és a periféria – különbsége, illetve ellentéte nem újszerű probléma. Egyre inkább kitűnik, hogy a Nyugat globalizációs

hulláma ellen, mind az ortodox, mind az arab kultúra egyre inkább tiltakozik. A Nyugat a gyarmatosítás óta próbálja ráerőltetni politikáját, kultúráját a hozzá képest fejlődő államokra.²⁴ A jelenlegi pénzügyi-gazdasági válságért a periféria államai a Nyugatot, illetve annak globalizációs politikáját okolják. Lehetséges, hogy ebből kifolyólag a kulturális és gazdasági ellentétek és különbségek miatt olyan háborúk alakulhatnak ki, amelyben mind a szimmetrikus mind az aszimmetrikus hadviselés megjelenhet, egy nagyméretű modern háború manifesztálódhat.

ÖSSZEGZÉS

A hidegháború vége és a bipoláris világrend felbomlása után ugyan csökkent az esélye egy nagyméretű háborúnak, amelyben a hagyományos fegyverek – repülőgépek, harckocsik, gyalogsági harcjárművek – a dominánsak, azonban kialakulásának lehetősége fennmaradt. Új, globális kihívások jelentek meg az 1990-es évek elején, amelyek már előtte léteztek a hidegháború alatt, csupán feledésbe merültek a fegyverkezési verseny hajszájában és a nukleáris holokauszttól való rettegés miatt. 1991-ben megszűnt a Szovjetunió, felbomlott a Varsói Szerződés és a Kölcsonös Gazdasági Segítség Tanácsa, a világ közvéleménye örvendezett a „boldog békeidők” eljövételének. Azonban hamar ráébredtek, hogy mindez csupán illúzió, a világ nemhogy egyszerűbbé vált volna, hanem annál bonyolultabb lett.

A klímaváltozás okozta visszafordíthatatlan következmények, a vízhiány és a termőföldek területének csökkenéséből fakadóan olyan konfrontációk alakulhatnak egyes államok, illetve szövetségek között, amelyek

21 Besenyő János: Válság Darfurban – Szakmai Szemle, 2008. 3. szám, 35-48. oldal, (ISSN szám: 1785-1181)

22 Ryan C. Hendrikson: Átlépni a Rubicont. (<http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/hungarian/history.html> /Letöltés dátuma: 2009-12-22/)

23 Kasmír: Kivonulna az indiai hadsereg? http://hvg.hu/goepontok.kasmir/20090612_kasmir_india_pakisztan_muzulman.aspx /Letöltés dátuma: 2009-12-22/)

24 Samuel P. Huntington: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. 2005. -pp. 27-35.

minden bizonnyal már nem oldhatók meg diplomáciai tárgyalássorozatokkal, valamint a gazdasági dimenzió érdekérvényesítő eszközeivel. Azon országok, amelyek képesek kihasználni katonai képességeiket valószínűleg nem fognak visszariadni attól a lehetőségtől, hogy katonai potenciáljukat demonstrálják egy nagyobb háborúban.

Az etnikai kulturális különbségek, a társadalmi egyenlőtlenségek, a soknemzetiségű államok mind magukban hordozzák egy nagyméretű konfliktus lehetőségét. Az egyes országok, térségek háborús veszélyeket rejtenek magukban, amelyek ha nem találnak megoldásra, akkor már nem lesz elegendő csupán a rendfenntartó erők bevetése a konfliktusok csírájában való elfojtásához. Nagyobb erő szükséges, amely kellőképpen tudja kezelni az adott válságkörzeteket, ez minden bizonnyal a mindenkori fegyveres erőkre hárul majd. A modern háború lehetősége itt akkor következhet be, ha egyes nagyhatalmak fellépnek a velük rokonszenvező országok védelméért és érdekeiért is, és beavatkoznak más államok belügyeibe is, amit esetleg a többi nagyhatalom nem néz jó szemmel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A kaukázusi krétakör, avagy Grúzia és Góliát. =2008. 08. 10 (http://lemil.blog.hu/2008/08/10/a_kaukazuksi_kretakor)
- Anup Shah: World Military Spending. 2009. (<http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending>)
- Besenyő János: Új trend az afrikai békefenntartásban - Sereg Szemle, (MH ÖHP szakmai tudományos folyóirat) VII. évfolyam, 2. szám, 2009. április-június 54-62. oldal http://www.hm.gov.hu/files/9/11022/seregszemle_2009_02.pdf
- Besenyő János: Válság Darfurban – Szakmai Szemle (A Katonai Biztonsági Hivatal tudományos tanácsának kiadványa), 2008. 3. szám, 35-48. oldal.
- Center for Naval Analyses: National Security and Threat of Climate Change (<http://www.cna.org/nationalsecurity/climate/report/National%20Security%20and%20the%20Threat%20of%20Climate%20Change.pdf>)
- Climate change and conflicts. (<http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2009/02/mil-090223-irin02.htm>)
- Csizmazia Gábor: A délszláv háború – Jugoszlávia felbomlása. = Múlt, jelen, jövő. 2008. november (<http://mjj.hu/Delszlav%20haboru.htm>)
- Deák János: Napjaink és a jövő háborúja. Hadtudomány. 2005. 4. szám (http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_6.html)
- Fodor Zsófia: Ütközés fele tart a klímaváltozás elleni harc. =Kitekintő, 2009. 07. 30. (http://kitekinto.hu/amerika/2009/07/30/amerika_a_koppenhagai_elszobaban)
- Hamburg, BW. Führungsakademie
- Hettyey András: Világszerte nőttek a védelmi kiadások. =Kitekintő, 2008. 06. 12. (http://kitekinto.hu/hatter/2008/06/12/vilagszerte_nttek_a_vedelmi_kiadasok)
- James J. Wirtz: Stratégia a modern korban. Zrínyi Kiadó, 2005, 431 oldal, ISBN: 9633274001
- Kasmír: Kivonulna az indiai hadsereg? =2009. 06. 12 (http://hvg.hu/gocepontok/kasmir/20090612_kasmir_india_pakisztan_muzulman.aspx)
- Kihívások és kockázatok. (<http://www.zmne.hu/tanszekek/kvt/digitgy/vilag/12.html>)
- Kőszegvári Tibor: A 21. század világgépe és veszélyei, Hadtudomány, 2002. 4. szám. (<http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2002/4/koszegvaritibor/chapter1.htm>)

- Lack of water and inadequate sanitation. (<http://www.who.int/ceh/risks/cehwater2/en/index.html>)
- Robert Cooper: The Breaking of Nations: Order and chaos in the Twenty First Century, Atlantic Monthly Press, 2003, 180 oldal, ISBN: 9780871139139
- Ryan C. Hendrikson: Átlépni a Rubicont. = NATO tükrő, 2005. (<http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/hungarian/history.html>)
- Samuel P. Huntington: A civilizációk összecsapása és a világregnd átalakulása. Európa Könyvkiadó Kft, 2005, 646 oldal, ISBN 963-07-7665-0
- Tálás Péter: A grúz-orosz háború geopolitikai értelmezése. = SVKI Elemzések 2008. –p.1.
- Varga: Tamás: Az új Varsói Szerződés már a NATO-t fenyegeti. =Kitekintő, 2009. 02. 24. (http://kitekinto.hu/europa/2009/02/24/az_uj_varsoi_szerzdes_mar_a_nato-t_fenyegeti)
- Water Crisis. 2009. (<http://www.worldwatercouncil.org/index.php?id=25>)

GYÖRY-BARCSA ANDREA: BÉKEFENNTARTÁS A XXI. SZÁZADBAN

„A békefenntartás nem a katonák dolga, de katonák nélkül nem lehet végrehajtani.”¹

Az elmúlt évtizedekben, a világban kirobbant konfliktusok és azok áldozatainak száma emelkedett. A fegyveres erők azáltal, hogy esetenként eredményesen akadályozták meg a konfliktusok eszkalálódását, a több-nemzeti műveletek hatékony eszközeinek bizonyultak. Az utóbbi tíz évben a haderő háborús feladatai mellett az úgynevezett *nem háborús katonai műveletek*², egyre hangsúlyosabbá váltak, melyek számát, politikai, katonai jelentőségét tekintve egyik legfontosabb részét a béketámogató műveletek képezik. A békefenntartás az évek során a rendelkezésre álló lehetőségek között az egyik leghatékonyabb és a *legolcsóbb* megoldásnak bizonyult a nemzetközi válságkezelésben.³

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetét gyakran érte az a vád, hogy elvesztette létjogosultságát a bipoláris világ megszűnésével, illetve csak abban az esetben képes hatékony katonai szervezet maradni, ha folytatja katonai képességeinek fejlesztését. Ez utóbbi a Szövetségben 1999-től központi kérdés,

Prága óta pedig egyértelműen elsőbbséget élvez. A NATO 2009. áprilisi strasbourg/kehli csúcstalálkozóján döntés született a szervezet új stratégiai koncepciójának kidolgozásáról. A Szövetség alapdokumentumának tekinthető állásfoglalás elsődleges célja, hogy mind politikai, mind katonai téren iránymutatással szolgáljon a transzatlanti kapcsolatok jövőjére. Az új stratégiai koncepció elfogadása az ez év végére tervezett liszaboni csúcstalálkozón esedékes.

A még érvényben lévő NATO stratégiai koncepció a '90-es években bekövetkezett változásokra reagálva született meg. Az 1994-ben megkezdődött folyamat újraértelmezte a Szövetség szerepét, miáltal – a washingtoni hagyományokat megőrizve – a NATO túllepett korábbi felfogásán és feladatai közé foglalta az európai biztonság és stabilitás védelmét, a tagországokon kívül is. Ennek értelmében egyre nagyobb szerepet vállalt az európai békefenntartásban és béketeremtésben, melynek első, igen kiemelkedő bizonyítéka a boszniai béketeremtés folyamatában való részvétel volt. A NATO jelenleg folyó műveletei is ezt támasztják alá, hiszen a Szövetség is gyorsan és hatékonyan alakította ki a békefenntartó szerepét. A NATO napjainkban békefenntartó és terrorizmus elleni műveletet folytat Afganisztánban és Irakban, Koszovóban és a Földközi-tengeren.⁴ A bipoláris világ felbomlása után sokak véleménye szerint a NATO kereste helyét a megváltozott világban. Úgy tűnik, hogy napjainkra az új felada-

1 Dag Hammarskjöld, svéd Nobel-békedíjas diplomata, az ENSZ második főtitkára, a korszerű béketámogató műveletek megalkotója

2 Military Operations Other Than War - MOOTW

3 Besenyő János: Az Afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok – Felderítő Szemle, VII. évfolyam, 3. szám, 2008. szeptember, 5-16. o.

4 Szenes Zoltán: A NATO jövője. Új stratégiai koncepcióra van szükség., Hadtudomány, 2005. 2. szám

tát a béke és biztonság saját területen és azon kívüli megteremtésében és megtartásában találta meg.

A BÉKEFENNTARTÁS ELŐZMÉNYEI

A katonai békefenntartó tevékenységnek – melynek bázisát a fegyver nélküli katonai megfigyelők és a fegyveres békefenntartók szolgáltatják – alapvetően három fajtáját különböztetjük meg. A szemben álló felek fegyveres erőinek szétválasztását, visszavonulásuknak ellenőrzését és a megkötött tűzszüneti és egyéb egyezmények betartását biztosító békefenntartást. E tevékenységük során a békefenntartók, a műveleti területen – a konfliktusban érintett ország(ok) egész területén, vagy azoknak egy részén, – az objektumok és személyek ellenőrzését és átvizsgálását, megfigyeléseket, személyek és szállítmányok kísérését hajtják végre, alapvetően háborúnak tekinthető viszonyok között. Teszik mindezt az ENSZ Biztonsági Tanácsa békefenntartó műveletet elrendelő határozatában megjelöltek alapján.⁵

A második világháború utáni években egyre látványosabban jelentkeztek az ideológiai, politikai, gazdasági ellentétek, amelyek ellehetetlenítették a további együttműködést a győztes hatalmak között. A globális kollektív biztonsági rendszer nem volt képes betölteni funkcióját, Európa (illetve a világ egy jelentős része) egyszerre egy nukleáris háborúval fenyegető szuperhatalmak küzdőterévé vált. Az Egyesült Nemzetek Szervezete az Alapelvek⁶ ellenére tehetetlen volt.

A kétpólusú világrend idején ugyanis lehetetlen volt egyetértésre jutni abban az alapvető kérdésben, hogy ki jelent valóban fenyegetést a békére, vagy ki az, aki megszegte a békét: vagyis a kollektív biztonsági rendszer alapvető eleme nem funkcionált⁷. A béke veszélyeztetésének megállapítása esetében az ENSZ Alapokmány VII. fejezete ugyan valamiféle kényszerítő intézkedést ír elő, amennyiben az valaki vagy valakik ellen irányulna. A hidegháború idején azonban ebben nem születhetett egyetértés, mert egyik nagyhatalom sem kockáztatta annak eshetőségét, hogy – a konfliktusban általa támogatott felet – a későbbiekben majd valamilyen szankció sújtsa. Ezt a felemás helyzetet igazolja az a tény is, hogy a béke megszegésének tényét a Biztonsági Tanács csupán három alkalommal nevesítette.⁸

A béke és biztonság megsértése esetén ugyanis a Biztonsági Tanács:⁹

---

hathatós együttes (kollektív) intézkedéseket tegyen a békét fenyegető cselekmények megelőzésére és megszüntetésére, a támadó cselekményeknek (agresszió), vagy a béke más módon történő megbontásának elnyomására, valamint a békés eszközökkel, az igazság és a nemzetközi jog elveinek megfelelő módon rendezze vagy megoldja azokat a nemzetközi viszályokat és helyzeteket, amelyek a béke megbontására vezetnek.” ENSZ Alapokmánya 1. cikke,

5 Besenyő János – Boldizsár Gábor: Az Egyesült Nemzetek Szervezete békefenntartó műveleteinek logisztikai rendszere (különös tekintettel a költségviszátértésre). www.hm.gov.hu/files/9/9988/14.pdf; Letöltés dátum: 2010.04.10.

6 „Az Egyesült Nemzetek célja, hogy fenntartsa a nemzetközi békét és biztonságot, és evégből

7 Az alapvető probléma, hogy mindkét *szuperhatalom* az alapító tagok között foglalt helyet, mi több, az ENSZ egyik főszervének a Biztonsági Tanácsnak mind az USA, mind a Szovjetunió (később Oroszország) a tagja.

8 1950 - Korea (a Szovjetunió biztonsági tanácsai távollétében), 1982 - Falkland-szigetek, és 1987 - Irak-Irán.

9 https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410009/Nemzetkozi_kotelezettsegek20091202.html?ugy=enszmissziok20100128.html, Letöltés dátuma: 2010. 04.14.

1. Nem kötelező ajánlásokat tehet az Alapokmány 39. cikke szerint.
2. Ideiglenes szabályokat foganatosíthat a 40. cikk szerint, mielőtt döntést hozna. Elrendelheti, pl. a hadműveletek felfüggesztését, illetve visszavonását. Ezeknek azonban kötelező jellegük nincs, szankciójuk, hogy a BT a be nem tartásukat „számon tartja”.
3. Nem fegyveres szankciókat rendelhet el a 41. cikk értelmében. Ilyen lehet pl. a gazdasági kapcsolatok, a vasúti, tengeri, légi, postai összeköttetés megszakítása, diplomáciai képviselő megszakítása, stb.
4. Végső esetben katonai akciókat foganatosíthat a 42. cikk értelmében, légi, tengeri és szárazföldi erők felhasználásával. A katonai akciók nem feltétlenül fegyveres tevékenységet jelentenek, ide tartozik pl. a megfigyelő tevékenység stb.

A BÉKEFENNTARTÁS JOGI HÁTTERE

Az ENSZ Alapokmánya nem biztosítja az egyértelmű jogi felhatalmazást a békefenntartó műveletekhez, ezért azok legitimitásához egy mindenki számára elfogadható megoldást kerestek. Ezt közvetve az Alapokmány a BT és a Közgyűlés hatáskörét szabályozó cikkei¹⁰ jelentik. A BT, amennyiben a feladatai ellátásához szükséges, segédszerveket hozhat létre. Legfontosabb az Alapokmány 42. cikke, amely az ENSZ BT-nek felhatalmazást ad, hogy légi, tengeri és szárazföldi fegyveres erők felhasználásával olyan műveletet hajtson végre, amelyet a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához vagy helyreállításához szükségesnek ítélt, akár az erőszak alkalmazását is bele-

értve. A 42. cikk azonban nem mindenfajta békeműveletre alkalmazható. Ez utóbbiakra ad iránymutatást a Közgyűlés tevékenységét szabályozó 10. és 11. cikke, mely felhatalmazza a Közgyűlést, hogy az Alapokmány hatálya alá tartozó ügyeket megvitassa és ajánlásokat tegyen.¹¹

A BÉKEFENNTARTÁS KIALAKULÁSA

Boutros Boutros-Ghali volt ENSZ főtitkár, két nagy korszakra osztotta az ENSZ békefenntartó¹² tevékenységét, vízválasztóként megjelölve az 1988-as évet.¹³ Ekkor kezdődött el ugyanis az a nemzetközi együttműködési folyamat, amelynek eredményeképpen az ENSZ is részesévé vált a nemzetközi válságkezelésnek. Az 1988 előtti, hidegháborús ENSZ beavatkozásokat a hagyományos, vagy klasszikus békefenntartó misszióknak tekinthetjük. Ezekben az években az ENSZ 13 missziót állított fel, melyeket a behatárolt mozgástér, a résztvevők csekély száma és az alacsony anyagi támogatottság jellemeztek. Mindezek ellenére ezek a missziók fektették le az ENSZ békefenntartás mai napig érvényes alapjait.

11 „A Közgyűlés megvizsgálhatja a nemzetközi béke és biztonság fenntartására irányuló együttműködés általános elveit,... Minden olyan kérdést, amelyben cselekvésre van szükség, a Közgyűlésnek a vita előtt, vagy azután a Biztonsági Tanács elé kell terjesztenie.” ENSZ Alapokmány, 11. cikke, 2.

12 Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1948. május 29-én hozott határozatával döntött az első ENSZ békefenntartó misszió, az ENSZ Fegyverszünet Ellenőrző Szervezet (UNTSO) létrehozásáról a Közel-Keleten, Palesztinában.

13 Más, mértékadó szakirodalom ezt a bipoláris világrend megszűnésével egy időre, a 90-es évek első negyedévére teszi

10 Ezeket a feladatokat az Alapokmány 34. cikke, a vizsgálati joga, 36-38. cikke, ajánlási joga, 39. cikke, a béke fenntartása érdekében határozathozatali jog biztosítja.

Az ENSZ a kilencvenes években olyan helyzetbe került, amelyekben a konfliktusrendezés összes eszközére szüksége lett volna. Ezzel szemben a világszervezet egyetlen „bevált eszköze” az 1988-ban Nobel díjjal kitüntetett békefenntartás volt. A hidegháborút felváltó együttműködőbb légkör kialakulásával úgy tűnt, az ENSZ végre olyan nemzetközi politikai körülmények között tevékenykedhet, amelyek lehetővé teszik számára a szélesebb és hatékonyabb szerepvállalást.

Az új békefenntartó feladatok szerteágazó jellege miatt, Boutros Boutros-Ghali főtitkár egyértelmű meghatározásokat vezetett be, és több elemre bontotta az ENSZ beavatkozó tevékenységét:¹⁴

- *Preventív diplomácia* – megakadályozza a felek közötti viták keletkezését, ill. továbbfejlesztését.
- *Béketeremtés* – az ellenséges feleket megállapodásra bírja, elsősorban békés eszközök segítségével.
- *Békefenntartás* – az ENSZ közvetlen beavatkozása a helyszínen, a felek beleegyezésével.
- *Békekikényszerítés* – a békés eszközök kiherítése utáni erő alkalmazása.
- *Békeépítés* – a konfliktust követő tevékenység, célja a béke megszilárdítása.

Hivatkozva a békefenntartás jogi háttérére bekezdésben leírtakra, akadály lehet tehát egy ENSZ beavatkozásnak, hogy az Alapokmány nem ad útbaigazítást a nemzeti haderőknek az ENSZ rendelkezésre bocsátására és azok használatára, illetve irányítására vonatkozóan. A haderőre vonatkozó intézkedések

nyitott kérdések maradtak, így csak az valószínűsíthető, hogy az alapítók nem valamiféle állandó hadsereg létrehozásán gondolkodtak, inkább a hatékony, gyorsan bevethető, együttműködésre képes egységek fontosságáról. Az ENSZ békefenntartó erejét – az Alapokmány ideális érvényesülése esetén – elsősorban a nagyhatalmak bocsátották volna mindenkor a szervezet rendelkezésére. Ezen optimálisan utópisztikus helyzet után következett volna az erők alkalmazási módjának tisztázása, a nagyhatalmaknak – a fennálló, elsősorban ideológiai ellentétek miatt – azonban már az erők rendelkezésre bocsátásáról sem sikerült megegyezniük.

A hidegháború befejeztével megszűnt az ENSZ BT-ben az állandó tagok közötti csaknem folytonos konfliktuskeresés és a vele járó automatikus vétőzés gyakorlata is. A 90-es évek elejétől számos olyan új biztonsági kihívással, kockázattal kellett szembenéznie nemcsak Európának, hanem az egész világnak, amelynek kezelésére addig csak részben, vagy egyáltalán nem voltak felkészülve az államok. Ráadásul nem mindegyike volt kezelhető katonai erővel. A megváltozott helyzetben megváltozott a nagyhatalmak magatartása is, hajlandóságot mutattak a nemzetközi konfliktusok megoldására, így egy évtized alatt több békefenntartó misszió létesítéséről döntöttek, mint az ENSZ fennállásának első négy évtizedében együttvéve.

14 Boutros Boutros-Ghali: Békeprogram. A főtitkár jelentése a Biztonsági Tanács 1992. január 31-ei csúcstalálkozóján elfogadott nyilatkozatnak megfelelően, Egyesült Nemzetek, New York, 1992.

A BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETEK KORSZAKAI¹⁵

* Első generációs (klasszikus) békefenntartás

Az 1948-tól az 1992-93-ig terjedő időszakban a béketámogató műveleteket alapvetően - néhány kivételtől eltekintve – az ENSZ hajtott végre. A megosztott világban a szervezet nem tudta elejét venni azoknak a fegyveres konfliktusoknak, melyekre ezekben az évtizedekben került sor. A hozzávetőleg 150 fegyveres konfliktus kb. 25%-ával tudott az ENSZ érdemben foglalkozni és ezek felénél sikerrel oldotta meg a béke és biztonság fenyegetettségét.¹⁶ Nem szabad megfeledkezni azonban arról a tényről, hogy ezekre csak akkor kerülhetett alapvetően sor, amennyiben a két szuperhatalom egyetértett.

Ebben az időszakban a béketámogató műveleteken belül alapvetően két békefenntartói tevékenységet különböztethetünk meg:

1. A *kis létszámú és fegyvertelen katonai megfigyelők*¹⁷ álló missziók. Pl. 1948-ban az arab-izraeli háború után felállított misszió (UNTSO)
2. *Fegyveres erővel végrehajtott békefenntartó* missziók. Feladatuk a szembenálló felek között egy ütköző terület létrehozása, az erők szétválasztása, a tüzszünet, a békeegyezmények betartásának ellenőrzése.

15 Boldizsár Gábor százados: Abéketámogató műveletek kialakulása, fejlődése, helye a katonai műveletek rendszerében; <http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/20012/eloadas/boldizsa.html>; Letöltés ideje: 2010.04.10.

16 Boldizsár Gábor százados: Abéketámogató műveletek kialakulása, fejlődése, helye a katonai műveletek rendszerében; <http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/20012/eloadas/boldizsa.html>; Letöltés ideje: 2010.04.10.

17 UN Military Observer - UNMO

Az első ilyen típusú misszió felállítására a Szuezi válság idején került sor 1956-ban.

Természetesen nem minden műveletre alkalmazható a fenti képlet, annak ellenére, hogy erre az időszakra esett a Koreai háború, illetve a Dél-Afrikát és a Dél-Rhodesiát sújtó gazdasági szankciók esete is.

* Második generációs (multidimenziós) békefenntartás:

A békefenntartás második típusáról akkor beszélhetünk, amikor a hidegháború megszűntével új kihívások jelentek meg, veszélyeztetve a nemzetközi békét, biztonságot. Ebben az időszakban az első generációs békefenntartó missziók, technikák és eljárások kiegészültek, illetve részben módosultak az új kihívásokhoz igazodva. Az ENSZ főtitkár határozta meg a lehetséges új eszközöket, az Egyesült Államok pedig felvállalta annak a koalíciós háborúnak a megszervezését, melynek célja az Irak által megszállt Kuvaitban az ENSZ BT határozatának érvényesítése, kikényszerítése.

Az első, ehhez a típushoz sorolható béke-művelet az 1992-ben kezdődött ENSZ Szómáliai missziója,¹⁸ amikor a Biztonsági Tanács módosított határozata lehetővé tette a békefenntartó erők számára, hogy minden lehetséges eszközzel” biztosítsa a humanitárius műveleteket az egyre feszültebb biztonsági környezetben.

A NEMZETKÖZI VÁLSÁGKEZELÉS VÁLTOZÁSA

A békefenntartó műveletek – a lefektetett alapelvei és rugalmas alkalmazkodásuk révén

18 UNOSOM. 1993-ban az Alapokmány VII. fejezete értelmében UNOSOM II. néven a misszió feladata már úgy módosult: ha kell fegyveres erővel is.

- az elmúlt évek során bizonyították létjogosultságukat. A siker alapvető követelményei változatlanok maradtak:¹⁹
- világos és a gyakorlatban megvalósítható mandátum;
- a felek közötti együttműködés a mandátum végrehajtásában;
- a Biztonsági Tanács folyamatos támogatása;
- a tagállamok készsége, hogy hozzájáruljanak az igényelt katonai, rendőri és civil állomány felállításához, beleértve a szakértőket is;
- hatékony ENSZ irányítás a székhelyen és a helyszínen;
- megfelelő pénzügyi és logisztikai támogatás.

Ahogy a nemzetközi légkör alakult és a békefenntartó műveletek egyre inkább elterjedtek, úgy változtak az igények, újabb és újabb problémák felbukkanásával, úgy, mint logisztikai, a személyi állományra, illetve a felszerelésre és természetesen a finanszírozásra vonatkozóan. Megoldásuk már csak a tagállamok akaratán (készségén) múlott készek-e a szükséges erőforrások előteremtésére. A klasszikus, első generációs békefenntartás, – napjaink válságai, konfliktusai megváltozott jellegénél fogva – többnyire a múlté, hiszen a jellemzően kis létszámú, és csekély fegyverzettel rendelkező békefenntartó csapatok pusztán a jelenlétükkel képtelenek lennének megakadályozni egy erőszakos cselekmény kialakulását. Ennek értelmében napjainkra inkább a második generációs békeműveletek az elterjedtebbek.

A válságok, konfliktusok összetettségéből adódóan a béketámogató műveletek egyes szakaszai között is összemosódnak a határok, hiszen a békefenntartás és a békeépítés lépései már korábban sem voltak élesen szétválasztva. Ebből az is következik, hogy a katonai erővel végzett békefenntartás csak akkor lehetett sikeres, ha vele párhuzamosan a polgári, társadalmi feladatok ellátására szakosodott, civil nemzetközi szervezetek is megjelennek. Így nem szokatlan az sem, ha, egy adott területen, a válságkezelés során egy időben folyik a békekikényszerítés, békefenntartás és békeépítés is. Erre Afganisztán az egyik legjobb példa. Az ország egyes területei még folynak a harcok a tálib erők, és a nemzetközi katonai alakulatok között, miközben más, békés területeken már (viszonylag) békés körülmények között - a nemzetközi szervezetek, illetve a nem kormányzati szervek képviselői - a civil afgán lakosság életminőségének javításán dolgoznak.²⁰

A NATO ÉS A BÉKEFENNTARTÁS

A NATO tagországok az 1991. novemberi római csúcstalálkozón kiadott nyilatkozata szerint, a biztonságot fenyegető új kihívások kezelése nem egyes intézményekre háruló feladat, hanem megoldásukban közösen kell tevékenykedni a nemzetközi békében és biztonságban érintett szervezeteknek.²¹

19 Boutros Boutros-Ghali: Békeprogram. A főtitkár jelentése a Biztonsági Tanács 1992. január 31-ei csúcstalálkozásán elfogadott nyilatkozatnak megfelelően, Egyesült Nemzetek, New York, 1992.

20 Ilisics Zoltán: Válságkezelés az ezredfordulón. Magyarország részvétele a béketámogató műveletekben., phd.lib.uni-corvinus.hu/115/1/ilisics_zoltan.pdf; Letöltés ideje: 2010. 04.14.

21 Szőnyi István: Együttműködés a NATO és az egyéb nemzetközi szervezetek között In: A NATO mint politikai és katonai szövetség, Egyetemi jegyzet (Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Biztonsági tanulmányok tanácsék, Budapest, 1999.) p. 67.

A NATO béketámogató tevékenységének életre hívásában a Jugoszláviában dúló polgárháború és az ENSZ Védelmi Erők korlátozott képességei a felelősek. Minthogy az ENSZ Alapokmánya lehetővé teszi, hogy a Biztonsági Tanács határozatát - így a béke kikényszerítését is - egy regionális szervezetre bízva, az Észak-atlanti Szövetség felszólította a jugoszláviai polgárháború résztvevőit,²² hogy tegyék lehetővé az ENSZ erők feladatvégrehajtását. A továbbiakban a NATO tagországok is kifejezték szándékukat az ENSZ békefenntartó tevékenységének támogatására, így a NATO AWACS repülőgépei megkezdték²³ a Bosznia-Hercegovina felett elrendelt ENSZ repülési tilalom ellenőrzését.

A NATO és az ENSZ együttműködése szempontjából 1992-es év vége fontos dátum volt. A NATO tagországok védelmi miniszterei ugyanis kijelentették, hogy a szervezet feladatai közé kell építeni az ENSZ²⁴ békefenntartó tevékenységének támogatását. A támogatást eseti alapon és a saját eljárási elvek szerint hajtják végre.

A NATO a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában továbbra is elismeri az ENSZ BT elsődlegességét mind globális, mind regionális szinten. Ennek függvényében a Szövetség a béketámogató műveletekben kétféleképpen vehet részt. Vagy saját vezetési rendszere irányítása alatt és eljárásmódjának megfelelően, mikor is erőt nem rendel alá az ENSZ (vagy más) szervezetnek, vagy - például a CJTF koncepció értelmében - pedig bizonyos képességeket „kölcsönöz” az arra rászorulóknak.²⁵

22 1992 februárjában

23 1992 októberében

24 És az EBEÉ, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, mely a világ legnagyobb biztonsági szervezete

25 Pl. szállítás, felderítés, információ elemző-értékelés

MAGYARORSZÁG ÉS A BÉKEFENNTARTÁS

Magyar katonák régóta vesznek részt olyan műveletekben, melynek célja a béke, biztonság és stabilitás megteremtése. A rendszer-váltást követően megjelent honvédelemmel, biztonság- és védelempolitikával foglalkozó szakirodalomban gyakran találkozhattunk olyan megállapításokkal, mely a béke megőrzésére irányuló magyar szándékról, illetve egy kollektív rendszer (jövőbeni) tagjaként a biztonságért való törekvésünkről tanúskodott. Magyarország már 1988 óta vesz részt ENSZ békefenntartó missziókban fegyvertelen katonai megfigyelőkkel.

A Magyar Honvédség legfontosabb és egyben legsikeresebb tevékenysége a különböző nemzetközi szervezetek - ENSZ, EBESZ,²⁶ MFO²⁷, EU, NATO - égisze alatt folyó béketámogató műveletekben való részvétel. A magyar katonák a világ számos pontján bizonyították, képesek megakadályozni a konfliktusok eszkalációját. Béketámogató műveletekben jelenleg közel 1000, ezen belül ENSZ-missziókban²⁸ több mint 100 magyar katona teljesít szolgálatot.

Az elmúlt 15 év jól példázza a Magyar Honvédség nemzetközi békeműveletekben való szerepvállalásának alakulását. Az egyes katonai megfigyelőtől²⁹ a fegyveres békefenn-

26 Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet

27 Multinational Force and Observers, Többnemzetiségű Erők és Megfigyelő

28 Ciprus, Nyugat-Szahara, Koszovó, Afganisztán, Irak, stb.

29 Első alkalommal ENSZ felkérésre - fegyvertelen katonai megfigyelőként - 1988-ban vettek részt magyar katonák az iraki-iráni háborút lezáró békeszerződést ellenőrző misszióban (UNIMOG). <https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410009/>

tartáson,³⁰ a NATO műveleteken át eljutottunk Afganisztánba,³¹ ahol az ország egy területén a teljes katonai és nemzetközi civil feladatokat a Magyar Köztársaság látja el.³² A magyar katonák az ENSZ,³³ EBESZ és NATO vezetett műveletekben, valamint két- vagy többoldalú megállapodásokon alapuló missziókban is teljesítettek, illetve teljesítik magas színvonalon szolgálatukat.

Katonáink jelenleg is több nemzetközi misszióban teljesítenek szolgálatot. Az ENSZ, EBESZ, mandátuma alapján Cipruson, Grúziában, Nyugat-Szaharában, valamint az MFO kötelékében a Sínai-félszigeten békefenntartó műveletben hajtják végre feladataikat. A NATO által vezetett műveletek közül a KFOR erők részeként a Balkánon, Koszovóban, illetve ISAF erőként Afganisztánban, valamint Irakban, ahol kiképzőként járulnak

hozzá a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához, illetve az EU művelet keretében az ALTHEA misszióban Bosznia-Hercegovinában. A magyar ambíciószint 1000 fő, amely a váltások vagy különleges események idején megnövekedhet.

A békefenntartás története során – a világban és így Magyarország esetében is – nem maradt hatástalan a biztonság és védelempolitikákra, illetve haderő-átalakításra. A magyar missziós részvétel jellemzően békefenntartási tevékenységre és humanitárius feladatokban való részvételre összpontosított, de erősödnek azok a katonai képességek - különleges műveleti zászlóalj létrehozása -, amelyek lehetővé teszik akár terrorista ellenes műveletekben, lázadók elleni harcokban való részvételt is.³⁴

A felajánlások során viszont törekednünk kell arra, hogy azzal együtt, hogy hazánk pozitív megítélését megőrizzük. Magyarország ne tegyen felelőtlen, teljesíthetetlen felajánlásokat, mert a már megtett felajánlás visszavonására tett esetleges intézkedések, vagy szándék sértené nemzetközi érdekeinket is. Ezzel párhuzamosan az is megemlítendő, hogy ugyanakkor az ENSZ műveleteket túlságosan is elhanyagoljuk, annak ellenére, hogy a költségvisszatérítés jelentős anyagi előnyökkel járna hazánk számára és a honvédségnek is. A költségek hatékony csoportosításával, illetve az erőforrások ismeretében a hangsúlyok át-helyezésével nagyobb teret kellene biztosítani hazánk ENSZ műveletekben való szerepvállalására.

MAGYARORSZÁG ÉS A CENCOOP

1997 őszén osztrák javaslat alapján jött létre a közép-európai országok béketámogatással kapcsolatos együttműködésre irányuló

Nemzetkozi_kotelezettsegek20091202.html?ugy=enszmissziok20100128.html., Letöltés ideje: 2010. 04.14.

- 30 Az Országgyűlés első ízben 1995-ben adta hozzájárulását ahhoz, hogy egy fegyveres, katonai rendészeti funkciókat ellátó magyar kontingens teljesítsen szolgálatot a Sínai-félszigeten a Többnemzetiségű Erők és Megfigyelők (MFO) misszió keretein belül. Uo.
- 31 Pol-e-Khumri, Baglan tartomány, ahol a holland fegyveres erőktől a magyar kontingens átvette a PRT irányítását.
- 32 Boldizsár Gábor: a Békeműveletekben való részvétel hatása a magyar honvédségre című doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2008.
- 33 1995. november 14-én a Magyar Köztársaság egy békefenntartó szakasza megkezdte szolgálatát az ENSZ égisze alatt működő UNFICYP misszióban Cipruson., https://ugyintezes.magyarorszag.hu/ugyek/410009/Nemzetkozi_kotelezettsegek20091202.html?ugy=enszmissziok20100128.html., Letöltés ideje: 2010. 04.14.

34 Szenes Zoltán: A békefenntartás hatása a magyar haderőre. Hadtudomány, 2006/3.

ló kezdeményezés – CENCOOP,³⁵ melyben Ausztria, Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia - valamint megfigyelői státusszal Csehország és Svájc – vett részt. A kooperáció célja, hogy adekvát választ adjon az újonnan érkező kihívásokra, aktívabbá tegye a közép-európai államok együttműködését. Az együttműködés célja a közép-európai nemzetek képességeinek és lehetőségeinek javítása a béketámogató műveletekkel kapcsolatos új kihívásokra, illetve az azokra történő reagálás során - és a regionális együttműködés jobb kihasználásával - a résztvevő országokat nagyobb szerephez juttatni az ENSZ, EBESZ, NATO vagy más nemzetközi szervezetek mandátuma alapján irányított és felügyelt béketámogató és humanitárius műveletek végrehajtásában. A kezdeményezés – a „Partnerség a békéért”³⁶ programmal összhangban, annak keretdokumentumára alapozva - lehetővé teszi a szomszédos országok együttműködését egymással és a többi békepartnerségben lévő országokkal. A CENCOOP elképzelés nem a Pfp-vel ellentétes, nem külön utas, hanem a Közép-európai identitás kialakítását szolgáló célkitűzés megvalósítása.

Ez a multinacionális program, az északi államokhoz hasonlóan, a kisebb közép-európai országok regionális együttműködésének biztosít nagyobb lehetőségeket az ENSZ Alapokmányának megfelelően. Az ENSZ és a NATO irányelveit követve további lehetőséget biztosít a tagországok készenlétének, interoperabilitásának és együttműködési képességének fejlesztésére. Az együttműködés erősíti a tagországok kétoldalú, multilaterális kapcsolatainak erősödését, teret biztosít a regionális együttműködésre az ENSZ, NATO-Pfp, és EBESZ kereteken belül működő

készenléti rendszerekkel, illetve a békeműveletekre történő magas szintű felkészülésre. Ezen kívül biztosítja a békeműveletekre való kiképzés és felkészítés standardizálását, lehetővé teszi a felmerülő költségek megosztását, illetve a rendelkezésre álló erőforrások hatékonyabb kihasználását a részvevő országok között. Az eredeti tervek szerint a részvevő országok egy dandárstruktúrának megfelelő szervezetet (CENBRIG) hoznak létre az ezredfordulóra, mely a jövőbeli béketámogató és humanitárius műveletekre történő közös felkészülés keretét hivatott biztosítani.

A CENBRIG a tervek szerint elsősorban a részvevő nemzetek már meglévő – pl. a magyar-olasz-szlovén dandárba, vagy a magyar-román zászlóaljba felajánlásra kerülő al egység – gyorsreagálású erőire épülne, szervezetében több modullal, melyek az aktuális feladatok szerint variálhatóak. A szervezet ilyen szintű rugalmas kialakítása alkalmassá teszi a CENBRIG szükségszerű megerősítését az aktuális feladatnak megfelelő erővel, fegyvertelen katonai megfigyelőkkel, egészségügyi részleggel és más, civil szakértőkkel.

A kooperáció legfelsőbb szintű vezető testülete a részvevő országok Védelmi Miniszterek Találkozója. A Védelmi Miniszterek első találkozására 1998. március 19-én Bécsben került sor, amikor is aláírásra került a CENCOOP Szándéknyilatkozat is, melyhez csatolták a kooperáció működési mechanizmusát leíró CENCOOP keretdokumentumot.

A Magyar Köztársaság a kezdetektől szimpátiát tanúsított a CENCOOP célkitűzései iránt, és jelezte, lehetőségei szerint kész közreműködni azok megvalósításában. Hangsúlyozta viszont azt is, hogy mivel NATO-feladataink prioritásai és a haderő teljes keresztmetszetű átalakítása erőforrásaink döntő hányadát lekötik, így nem áll módunkban - vagy csak rendkívül korlátozott mértékben – konkrét anyagi, technikai és csapatfel-

35 Central European Nations Cooperation, Közép-európai Országok Békefenntartásával Kapcsolatos Együttműködés

36 Partnership for Peace, Pfp

ajánlásokat tenni. A jogi alapok és legitimáció megteremtése előtt konkrét felajánlásokat pedig semmilyen vonatkozásban nem tehetünk. Következésképpen képviseltük azt az álláspontunkat is, hogy a CENCOOP együttműködést rugalmas, modul rendszerként képzeljük el, ahol a közös műveletekben, projektekben történő részvétel eseti alapon valósul meg a feladat jellegének megfelelően, nemzeti döntések eredményeként.³⁷

BÉKEFENNTARTÁS ÉS AZ ÚJ STRATÉGIAI KONCEPCIÓ

Az Egyesült Államok gazdasági és katonai potenciálját figyelembe véve meghatározó szuperhatalom a világban, mégis ez elmúlt években, olyan helyzetben kényszerül elsőbbségét bizonyítani, ami egyre komolyabb megterhelést jelent számára. Gyakran ellentétes álláspontot képvisel egyenrangú transzatlanti partnereivel, politikai és katonai vezetése viszont meghatározó befolyással bír az Északatlanti Szövetségben. A washingtoni stratégiai elképzelés a korábbi koncepciókhoz képest, több szempontból illeszkedett az Egyesült Államok nemzeti biztonsági stratégiájához.

A 2008-as USA nemzeti Biztonsági stratégia a következőket fogalmazza meg: Különböző missziós területeken a részvevő felek képességei eltérőek lehetnek. Az alacsony kockázatú helyzetekben, mint a békefenntartás, humanitárius segítség, az Egyesült Államok számos partnerre támaszkodhat. Ugyanakkor az összetettebb feladatok ellátásához az USA már jóval kevesebb támogatóra számíthat, akik rendelkeznek az erőforrásokkal, akaratukkal és támogatni tudják a közös érdekeket. Ezért támogatni, képezni fogják a partner biztonsági erőket, hogy kezelni tudják a lázadásokat, terrorizmust és egyéb fenyegetéseket. Az Egyesült Államok támogatni kí-

ván más országokat, hogy azok ezáltal javíthassák képességeiket.³⁸ Felmerülhet tehát az a kérdés, hogy megújuló NATO stratégiai koncepció mennyiben lesz a Szövetség stratégiája, és mennyire lesz amerikai stratégia.

Az eddigi balkáni, afganisztáni és az iraki tapasztalatok alapján megállapítható, hogy a békefenntartáshoz és a stabilizációhoz a jövőben nemcsak mobil, gyorsan telepíthető, hanem hosszú ideig a térségben tartható erőkre is szükség van, amelyre még a kisebb katonai képességekkel rendelkező NATO-tagországok is képesek. A világon nem sok ország engedheti meg magának, hogy a biztonságát (*feltételezetten*) veszélyeztető helyzet elhárítására nagy létszámú reguláris haderőt tartson készenlétben – az egyre nehezedő gazdasági körülményekre tekintettel – hiszen egyre nehezebben teljesíthetőek a különböző szövetségi rendszerek tagjaiként tett vállalások is.

Amikor a NATO-nak a békefenntartó műveletekben való részvételét biztosító első mandátumát kidolgozták, a NATO tagok – különösen Németország – gondosan ügyeltek arra, hogy egy ilyen műveletet csak az ENSZ BT felhatalmazásával történjen. Németország határozottan ragaszkodik ahhoz, hogy az ENSZ BT az egyetlen szervezet, amely jogosult az erő alkalmazását bármilyen más célra, mint az önvédelem törvényesíteni. Az a felfogás, hogy az ENSZ BT a kizárólagos jogokkal rendelkező nemzetközi szervezet, a koszovói válság idején kissé megrendült, hiszen akkor került a figyelem középpontjába a NATO. Az akkori – ENSZ felhatalmazás nélküli – NATO beavatkozás precedens jellege azóta is vita tárgyát képezi. Az viszont tény, hogy a NATO és az ENSZ békeműveletekben való szereposztása fejlődésen ment keresztül, hiszen egyszerre jellemzik a versengés, rivalizálás illetve az egymás támogatása, il-

37 HM Tájékoztató anyag

38 The National Security Strategy of the United States 2008

letve megerősítése. Az iraki háború kapcsán a tagországok, illetve a nemzetközi szervezetek közötti ellentétek, vélemény különbségek csak tovább mélyültek a NATO és az ENSZ békeműveletekben való princepsi státuszát tekintve. Kérdés csupán az, hogy ez a kérdés a kollektív biztonsági és védelmi szervezetek között elmélyült ellentétekhez vezet, vagy az alakulóban lévő stratégiai koncepció talál erre valamilyen konstruktív megoldást.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- * Besenyő János–Boldizsár Gábor: Az Egyesült Nemzetek Szervezete békefenntartó műveleteinek logisztikai rendszere (különös tekintettel a költségvisszatérítésre).
- * Besenyő János: Az Afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok – Felderítő Szemle, VII. évfolyam, 3. szám, 2008. szeptember, 5-16. o.
- * Boldizsár Gábor százados: A béketámogató műveletek kialakulása, fejlődése, helye a katonai műveletek rendszerében

- * Boldizsár Gábor: a Békeműveletekben való részvétel hatása a Magyar Honvédségre című doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2008.
- * Boutros Boutros-Ghali: Békeprogram. A főtitkár jelentése a Biztonsági Tanács 1992. január 31-ei csúcstalálkozóján elfogadott nyilatkozatnak megfelelően, Egyesült Nemzetek, New York, 1992.
- * Ilisics Zoltán: Válságkezelés az ezredfordulón. Magyarország részvétele a béketámogató műveletekben., PhD értekezés
- * Szenes Zoltán: A békefenntartás hatása a magyar haderőre. Hadtudomány, 2006/3.
- * Szenes Zoltán: A NATO jövője. Új stratégiai koncepcióra van szükség., Hadtudomány, 2005. 2. szám
- * Szőnyi István: Együttműködés a NATO és az egyéb nemzetközi szervezetek között In: A NATO mint politikai és katonai szövetség, Egyetemi jegyzet (Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Biztonsági tanulmányok tanszék, Budapest, 1999.)

DR. HORVÁTH ZOLTÁN MK. ALEZREDES: EGYLÉPÉS AZ ISTAR KÉPESSÉGEK FELÉ – ÚJ FELDERÍTŐ ESZKÖZ A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

BEVEZETÉS

A műveletek tervezéséhez és végrehajtásához elengedhetetlenül szükség van felderítési információra. Az információ azonban csak akkor lehet igazán hasznos, ha az időben, kelendő tartalommal és minőségben a felhasználók, döntéshozók (a parancsnokok) rendelkezésére áll. Mindez úgy valósítható meg, ha olyan felderítő képességek kerülnek kialakításra, amelyek biztosítják a felderítési információ gyors gyűjtését, továbbítását, feldolgozását és megfelelő formában, a szükséges időben, a szükséges helyre juttatását.

A felderítés a rendelkezésre álló összes képességet törekszik felhasználni, annak érdekében, hogy minél több, minőségileg kifogástalan információt, adatot tudjon biztosítani a döntéshozó parancsnokok részére. A cél érdekében meg kell valósítani a többdimenziós információgyűjtést.

Ismeretes számunkra az a tény, hogy az elmúlt években komoly szervezeti változások következtek be a Magyar Honvédségben. Ezen

átalakítások alapvető célkitűzése volt, és napjainkban is az, egy a kor kihívásainak mindenkor megfelelő, lehetőség szerint nemzeti és szövetségi – úgy gondolom a hangsúly ide helyeződött át – keretek között is alkalmazható, költségkímélő, minőségileg és mennyiségileg teljesen felkészült, bármikor (akár a feltöltést és egy rövid felkészítést követően is) bevethető professzionális haderő kialakítása és folyamatos fejlesztése.

Ez a szervezeti változás érintette a 24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóaljat is. Alapvető célként lett megjelölve egy ISTAR¹ képességekkel rendelkező zászlóalj szervezeti és technikai kereteinek kialakítása. Ahhoz, hogy az említett képességekkel rendelkező zászlóaljat megvalósítsuk számos technikai beszerzésre, az eszközök kezeléséhez kiképzett állományra és természetesen az alkalmazási elvek sarokköveinek rögzítésére van szükség.

Az ISTAR zászlóaljként emlegetett felderítő zászlóalj egyik képessége az IMINT². Ezt a képességet többek között a pilóta nélküli felderítő repülő eszköz (UAV³) és kezelőállománya hivatott biztosítani.

Információim szerint a pilóta nélküli eszközökkel kapcsolatos elméleti kutatások hazánkban a 90-es évek közepén kezdődtek. Közel egy évtized alatt több merev, illetve forgószárnyas pilóta nélküli eszköz prototípusa készült el. Ezen eszközök kutatásával és fejlesztésével

1 Intelligence, Surveillance, Target Acquisition, Reconnaissance

2 Imagery Intelligence

3 Unmanned Aerial Vehicle

vel foglalkozó kiemelkedő munkát végző kutató-műhelyek a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, valamint a korábban a HM Technológiai Hivatal néven ismert szervezetben működtek, működnek.

Az utóbbi időben a Magyar Honvédség szerepvállalása a szövetségi műveletekben jelentős mértékben megnőtt. Egyre nagyobb hangsúly helyeződik a műveletek végrehajtásának felderítő támogatására. Ez azonban csak a megfelelő felderítő képességekkel rendelkező szervezeti elemekkel valósítható meg. Ennek érdekében a UAV beszerzésével kapcsolatos piacutató munka is felgyorsult 2006-tól. A kutatómunka eredményeként megtörtént a beszerzés, sőt ma már rendszeresítve is van a SKYLARK-1 LE típusú eszköz. A rendszeresítésig számos feladatot kellett végrehajtani, és úgy gondolom, hogy még van jó néhány hátralévő feladat, hiszen ahhoz, hogy egy képességről beszélhessünk nem elég az, hogy beszerzésre került egy a kor színvonalának megfelelő felderítő eszköz.

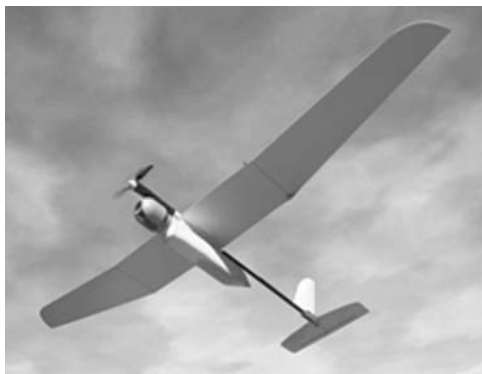
1. NÉHÁNY SZÓ AZ ISTAR (ISR) KÉPESSÉGRŐL

Az ISTAR mint egy bűvös mozaik szó jelent meg néhány éve a magyar katonai terminológiában. Előszeretettel használjuk, de úgy gondolom egy néhány mondatban szükséges tisztázni mit is jelent.

A mozaik szó elemeit és azok jelentését megvizsgálva – bár nehéz dolgunk van, mert nincsenek igazi magyar megfelelő jelentések – a következőket mondhatjuk.

Intelligence: Idegen nemzetekre, ellenségre, a potenciális ellenséges erőkre és elemeire, vagy a potenciális művelési területre vonatkozó információ feldolgozásának eredménye. Az információ feldolgozó tevékenységre és a végrehajtókra is használatos ez a kifejezés. (A gyűjtött információ feldolgozása, tájékoztatás és az abban érintett állomány és eszközök.)

Surveillance: A légtér, a felszín, a felszín alatti területek, helyek, személyek és dolgok rendszeres, vagy folyamatos megfigyelése kü-

lönböző – vizuális, akusztikus, elektronikus – eszközökkel. (Az információ gyűjtés folyamata, a gyűjtő eszközök és állomány.)

Target Acquisition: A célpont (célobjektum) felismerése, azonosítása, és helyének pontos meghatározása, olyan részletességgel, hogy lehetőség nyíljon a fegyverek leghatékonyabb alkalmazására. (Egy bizonyos célról – lehet ez egy terület, egy szervezet, személy, objektum, stb.- minden nemű információ gyűjtése, annak érdekében, hogy ellene a legmegfelelőbb fegyver, a legmegfelelőbb módon kerüljön alkalmazásra.)

Reconnaissance: Információ gyűjtése az ellenség, a potenciális ellenség tevékenységéről, erőforrásairól, illetve egy meghatározott területre vonatkozó meteorológiai, vizrajzi és földrajzi jellemzőiről vizuális, vagy egyéb felismerési módszerekkel. (Egyfajta információgyűjtés, és a gyűjtő szervezet.)

Valójában az ISTAR-t használjuk egy képesség (ami több alképességből tevődik össze) és szervezet megnevezésére is. Arra a szervezetre, amely rendelkezik e képességgel (képességekkel).

ISTAR: Egy olyan koordinált információgyűjtési és feldolgozási folyamatra való képesség, amelynek eredménye képen időben pontos, lényeges és időszerű információt, vagy adatot képesek biztosítani az ISTAR szervezetek a műveletek tervezéséhez, vezetéséhez a célpontok kiválasztásához, annak érdekében, hogy a parancsnok elérje célját a konfliktusok teljes spektrumában.

Az előzőekben kifejtettekből látszik, hogy egy ISTAR képességekkel rendelkező szervezet, nem egy egyszerű felderítő zászlóalj. A szervezet végrehajtja a felderítő ciklus teljes spektrumát (irányítottan és koordináltan, az információgyűjtését, feldolgozását, terjesztését) illetve a célpontokról (objektumokról) a lehető legpontosabb információt biztosítja.

Az ISTAR képességekkel rendelkező szervezetnek a vezetés minden szintjét támogatni kell a döntéshozáshoz szükséges információval. A manőverek és a műveletek végrehajtása során szüksége van a parancsnoknak pontos, lehetőség szerint valós idejű információra az ellenségről (szembenálló félről). Ugyanakkor az ISTAR biztosíthat más egyéb fontos műveleteket is (pl. Információs Műveletek).

Az ISTAR-nak három alapvető eleme van:

- az információ (lehet az feldolgozott, vagy feldolgozatlan): amely az ellenségre (a szembenálló félre), a terepre, az időjárásra vonatkozik.
- az információgyűjtési és feldolgozási folyamatok: a felderítő ciklus elemei.
- az állomány és az eszköz rendszer, amely végrehajtja a folyamatokat: a különböző információgyűjtő, feldolgozó eszközök és az ezeket kezelő, irányító állomány.

Az információgyűjtés során számos információforrást – IMINT,⁶ SIGINT,⁴ RADINT,⁵

HUMINT,⁶ MASINT,⁷ NUCINT,⁸ OSINT⁹ - fel lehet (kell) használni.

Jelen esetben a pilóta nélküli felderítő repülőeszköz szempontjából az IMINT (képfelderítés) a fontos. A képi felderítés egyik információszerzési eljárása a pilóta nélküli felderítő repülő eszközre illesztett felderítő eszközök alkalmazása.

2. A PILÓTA NÉLKÜLI REPÜLŐ ESZKÖZÖK A FELDERÍTÉSBN

Az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi haderejénél már 1917-ben alkalmaztak pilóta nélküli repülő eszközt (Kettering Bug – kétfedelű UAV). Ez képes volt bomba szállítására. Alapvetően „kamikaze” üzemmódban használták.

A második világháborúban a B-17 és a B-24 típusú bombázó repülőket alakították át az amerikaiak távirányítású repülőgépekre. A háború után kevésbé foglalkoztatta haditechnikai fejlesztéssel foglalkozókat a pilóta nélküli repülő eszközök kialakításának kérdése.

Az eszköz fejlesztésében igazi előrelépés az 1960-as évek végén történt. A műszaki kutatóknak nagy lendületet adott az automatizálás fejlődése. Azóta a pilóta nélküli repülő eszközök fejlesztése egy folyamattá vált. A kutató, fejlesztő mérnökök igyekeznek figyelembe venni a gyakorlati, alkalmazásbeli tapasztalatokat.

Felderítésre való alkalmazhatóság feltételeit 1939-ben teremtették meg, amikor is kamerát szereltek a pilóta nélküli repülőszervezetre. Azóta több országban, többféle típusú, felderítő feladatokra is alkalmas pilóta nélküli felderítő eszközt fejlesztettek ki. Napjainkban az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Németország, és Izrael a fő fejlesztéssel foglalkozó ország.

6 Human Intelligence

7 Measurement and Signature Intelligence

8 Nuclear Intelligence

9 Open Source Intelligence

4 Signals Intelligence

5 Radar Intelligence

Az utóbbi időben a UAV-k felderítésben betöltött szerepe jelentősen megnőtt. Ennek alapvető oka, hogy a világ különböző pontjain kialakult válságok kezelése igényli a folyamatos, pontos információt. A veszélyeket rejtő válságócokban zajló eseményekről – a felderítő repülőgép vezetője életének kockáztatása nélkül – a UAV-k képesek megfelelő felderítési információt szolgáltatni.

Ugyanakkor azt is meg kell említeni, hogy az eszköz elvesztése (például lelövik) nem jár akkora anyagi veszteséggel, mivel a pilóta nélküli felderítő repülő eszközök a töredékébe kerülnek a repülőgép-vezetők által vezetett felderítő repülőgépeknek. Mindez mellett a repülőgépekkel közel azonos felderítő képességekkel is rendelkezhetnek (ha megfelelő felderítő szenzorokkal vannak felszerelve). A technikai lehetőségeiknek köszönhetően, huzamos ideig képesek légi felderítést végrehajtani, így bevethetők az ellenség mélységében történő felderítési feladatokban is.

Fejlesztési irányvonalak:

- a fedélzeti felderítő eszközök korszerűsítése;
- az információs rendszer modernizálása, annak érdekében, hogy a felderítő repülőtől a csapásmérő eszközözig az információ rövidebb időn belül jusson el;
- egy platformon integrálni az elektronikus információt, a kamerák és a radarok által gyűjtött információt;
- egy „szenzor-csomag” előállítás, melyet többféle típusú pilóta nélküli eszközre is fel lehet illeszteni;
- a hajtómű hatékonyság növelése, melynek eredménye képen növekedhet a repülési ma-

gasság és a légtérben tartózkodási időtartam;

- a sárkányszerkezet kialakítása lopakodó technológiával, annak érdekében, hogy radarral nehezebb legyen felderíteni az eszközt.

2.1. A pilóta nélküli felderítő repülő eszközök feladatai

A pilóta nélküli felderítő repülő eszközök alapvető feladata: az összhaderőnemi műveletek végrehajtásához szükséges felderítési információ gyűjtése különböző időszakokban. Az eszköz által biztosított felderítési képességek hozzájárulnak a folyó műveletek terveinek folyamatos pontosításához, azáltal, hogy folyamatos felderítési információt biztosítanak az ellenség támadó és védelmi helyzetéről, az esetleges félrevezető, megtévesztő pozíciókról. Mindez hozzájárul a szilárd célkiválasztási, célpont-azonosítási folyamathoz is. Az eszköz 24 órás „lefedettséget” képes biztosítani a felderítési érdekeltségi terület felett. A közel valós idejű információbiztosítás lehetőséget ad arra, hogy az ellenséges csapatmozgásokról folyamatosan, pontos információ álljon a művelettervezők rendelkezésére.

Az ellenség által elfoglalandó harcrend gyors felderítése biztosított azáltal, hogy az eszköz információt képes gyűjteni az ellenséges csapatok felvonulásáról, előrevonásairól és a szétbontakozásáról, olyan helyzetekben is, ahol a földi felderítés nehezen képes információ gyűjtésére (technikai korlátok miatt).

A műveletek végrehajtása után a pilóta nélküli repülő eszköz gyors hadszíntér felderítéssel információt gyűjt a csapások (légi, tüz) eredményességéről, támogatást nyújt az ismételt csapásra vonatkozó döntés meghozatalában.

Fontos szerepe van a hadszíntér felderítő előkészítésében, azáltal, hogy a terep előzetes felderítésével információt biztosít a művelettervezők számára.

Hozzájárul a műveletben résztvevő egység előrejelző és riasztó képességének erősítéséhez is.

A speciális műveletek tervezését közel valós idejű információ biztosításával támogatja. Információt nyújthat különösen fontos szárazföldi és tengeri mozgásokról, valamint kiemelten fontos személyekről, szervezetekről.

Szerepet kaphat gazdasági, katonai, vagy egyéb (pl. kereskedelmi) blokádnál, vagy vesztegzár alá vont területek megfigyelésében is.

A kábítószer kereskedelem elleni küzdelemben azonosítási, útvonal megfigyelési feladatot, valamint konkrét kábítószer kereskedelemmel kapcsolatos tevékenységek megfigyelését képes végrehajtani.

Humanitárius segélyakciók során területmegfigyelési és ellenőrzési feladatokat hajthat végre (pl. természeti katasztrófa sújtotta terület megfigyelése).

ENSZ szerződés, illetve határozat ellenőrzési feladatot hajthat végre úgy, hogy az érdekeltségi terület folyamatos ellenőrzésével, képes időben riasztást adni abban az esetben, ha valamely fél a szerződésben, határozatban rögzítetteket megsérti, vagy azok megsértésére tesz kísérletet.

2.2. A pilóta nélküli repülő eszközzel felszerelt felderítő rendszer elemei

A pilóta nélküli repülő eszköz említésekor sokan csak az aerodinamikai elven működő repülő testre gondolnak. Ez az eszköz, vagy talán nevezhető egy rendszernek több alrendszerből épül fel, melyek a következők:

- a légi jármű,
- az érzékelők (szenzorok), melyek a légi járművön kerültek elhelyezésre,
- adattovábbítását biztosító információs csatorna,
- a repülőeszköz indítását biztosító alrendszer (lehet ez egy hordozható, járműre épített indító sín, vagy indító gumikötél),
- a repülőeszköz visszatérését biztosító alrendszer (pl. ejtőernyő, légzsák),
- műveletirányító alrendszer (földi irányító állomás),
- támogató, kiszolgáló alrendszer,

2.2.1. A légi jármű

A légijármű felépítése hasonló a repülőgép vezetők által vezetett repülőgépekéhez. A felépítése magába foglalja a gép törzsét, szárnyakat, vezérsíkokat, esetenként a futóműveket. A gép törzsében kerül általában elhelyezésre az üzemanyagtartály vagy elektromos eszközöknel az akkumulátor, a hajtómű, a leszállásnál használt ejtőernyő vagy légzsák, a kormány szerkezet mozgató elemek, valamint a kommunikációs berendezések. Itt kerülnek elhelyezésre a fedélzeti elektronikai eszközök, beleértve az egyesített navigációs rendszert, a GPS-t, az IFF transzpondert (ha van), valamint a repülés vezérlő berendezéseket.

A pilóta nélküli repülő eszközök egy része képes közvetlenül a föld felszínéről (amely lehet akár füves is) felszállni. De vannak olyan típusok, amelyeknek indításához indítóállványra, sínre vagy indító gumikötélre van szükség. Ezen eszközök jelentős része képes kevésbé kedvező időjárási viszonyok között is repülni.

2.2.2. Az érzékelők (szenzorok)

A képi felderítés fontos elemei a repülőeszközökre illeszthető érzékelők, szenzorok, melyek a fizikai törvényszerűségeket felhasználva állapítanak meg, és gyűjtnek különböző jelenségekre (emberek, tárgyak, és azok helyzetére-, vagy állapotára) vonatkozó információkat.

A szenzoroknak több fajtája és típusa is ismert.

A látható fény tartományban működő felderítő szenzorok

A látható fény tartományban működő szenzorok – különböző fényképezőgépek és videokamerák – működésének lényege a célobjektumokról visszaverődő fény detektálása. A jó felbontóképességüknek köszönhetően, ezen eszközök széles skáláját alkalmazzák.

Az infravörös tartományban működő felderítő szenzorok

Az infravörös tartományban működő felderítő szenzorok – az infravörös kamerák – a tárgyak és élőlények által kisugárzott hő detektálásával állítják elő a képet. Ez lehetőséget biztosít

arra is, hogy éjszaka, illetve rossz látási viszonyok között is képesek a felderített objektumról felvett készíteni.

Az infravörös kamerával lehetőség van felderíteni különböző, hagyományos álcázó anyagok mögé bújt eszközöket, illetve embereket. Mivel a kamera a felderített objektum által kibocsátott hőt használja fel a kép előállításához, a készült képről olyan információk is leolvashatók, hogy egy adott technikai eszköz működésben van-e, vagy a közelmúltban üzemelt-e.

Rádióhullámok tartományban működő felderítő szenzorok

A rádióhullámok tartományában működő felderítő szenzorok a rádióhullámok kisugárzásával, illetve a célobjektumról visszaverődött jelek detektálásával állítják elő a képet. Előnye ezeknek az eszközöknek, hogy viszonylag nagy területet és egy időben több célt is képesek felderíteni.

Ilyen eszköz a Szintetikus Apertúrájú Radar (Synthetic Aperture Radar – SAR).

A szintetikus apertúrájú radarok (amelyek képesek közel valós idejű radarképet biztosítani) alapelvét 1950-ben katonai felhasználásra dolgozták ki.

A szintetikus apertúrájú radar által végrehajtott felderítés eredménye nagyfelbontású kép. A radar jó minőségű képet készít borús, felhős időben is. Hátránya, hogy a radar antennái, illetve az adatfeldolgozó egysége súlyosak.

2.2.3. Az adattovábbítását biztosító információs csatorna

Az eszköz által gyűjtött információ továbbítása, valamint a repülőeszköz irányítása különböző hullámtartományban működő adattovábbító csatornák segítségével történik. Ezek biztosítják a repülő előre megtervezett útvonalon történő repülésének irányítását, ellenőrzését, szükség esetén korrigálását. Az információs rendszernek köszönhetően sok esetben lehetőség van a felderítő repülő eszköztől közvetlenül a csapásmérő eszközökhöz az információ továbbítására.

A földi állomásra továbbított információ feldolgozás után továbbítható (minősített in-

formációk továbbítását biztosító csatornákon) különböző szintű vezetési pontokra, műveleti központokra, vagy akár a tűzfegyverekhez.

2.2.4. A repülőeszköz indítását biztosító alrendszer

A földfelszínről közvetlenül felszállni nem képes pilóta nélküli repülő eszközök indításához szükség van valamilyen indítást biztosító alrendszerre. Ez legtöbb esetben egy földön, vagy járműrakfelületen, vagy egy- (két-) tengelyes utánfutón elhelyezett indító sín.

Az indítás másik módja, amikor egy talajhoz rögzített gumikötél megfeszítésével és hirtelen elengedésével indítják a repülőt.

2.2.5. A repülőeszköz visszatérését biztosító alrendszer

A feladat-végrehajtás utáni visszatérésre két lehetőség van. Néhány eszköz képes a repülőgép vezetők által vezetett repülőgépekhez hasonlóan leszállni. Vannak azonban olyan eszközök, amelyek valamilyen segédeszközzel ereszkednek a földre. Ez a segédeszköz lehet egy zuhanás közben kinyíló ejtőernyő, vagy egy automatikusan felfújódó légszák, melyek tompítják a repülőtest földfelszínhez való csapódását.

2.2.6. A műveletirányító alrendszer (földi irányító állomás)

A földi állomás szerepe a művelet megtervezése, szükség esetén a tervek módosítása, a repülő eszköz irányítása, az általa gyűjtött felderítési információ fogadása, feldolgozása és továbbítása a szükséges helyekre (igénylőkhöz). Az állomás elhelyezésre kerülhet valamilyen stacioner fedezékben, vagy két-háromtengelyes zárt utánfutó kabinban (konténerben), illetve egy gépjárműalvázon elhelyezett kabinban, fülkében. Ezek a mobil földi állomások a szárazföldön könnyen mozgathatók, de nagyobb szállító repülőgépekben (C-17, C-130, C-141) légi úton is szállíthatók.

Klasszikus esetben a földi állomáson kerül elhelyezésre a művelettervező munka-

hely, a légi jármű irányítását végző operátor munkahelye, valamint a kiértékelést végzők munkahelye(i).

A földi állomáson a tevékenységet a műveletirányító parancsnok vezeti.

A művelettervezők készítik a navigációs tervet, a kommunikációs tervet, a szenzorok működési tervét, az információátviteli tervet. A művelet végrehajtása során a tervek folyamatosan pontosításra kerülnek a felderítési igények, valamint az ellenséges hadrend (harcrend) változás függvényében.

A légi jármű operátor végzi a repülő eszköz folyamatos irányítását, működésének ellenőrzését, valamint a szenzorok működésének ellenőrzését.

A kiértékelők feladata repülőeszköztől érkező felderítési információ (légi felvétel) kiértékelése. (Megjegyzés: a Predator típusú pilóta nélküli repülő eszköz esetében a földi állomáson a kiértékelők létszáma 18 fő. Ez a létszám biztosítja a váltásos rendszerben történő folyamatos munkavégzést.)

2.2.7. A támogató, kiszolgáló alrendszer

A támogató, kiszolgáló alrendszer biztosítja a folyamatos hadrafoghatóságot. Ide tartozik: a folyamatos, megszakítás nélküli üzemelészt biztosító energia-ellátó berendezés, a földi állomás klímáját biztosító légkondicionáló berendezés (ha van ilyen), a javító és tartalék anyag készletek, a teszt- és hibaelhárító berendezések.

3. SKYLARK – I LE PILÓTA NÉLKÜLI FELDERÍTŐ REPÜLŐ ESZKÖZ

A Magyar Honvédségben a közelmúltban a SKYLARK-I LE típusú pilóta nélküli felderítő repülő eszköz került rendszeresítésre. Az eszköz (rendszer) néhány fontos tulajdonsága, adata:

A rendszer felépítése

- **Földi egység (MB-270-be építve)**
    - beépített (hordozható) irányító egység
    - beépített (hordozható) antenna egység
    - URH híradó berendezés (MRR)
    - IMINT monitor
    - tápegység és akkumulátortöltő
    - külső áramforrás aggregátor (dízél)
- Megjegyzés: Eredetileg ez a felderítő eszköz gyalogos alkalmazásra készült. Két kezelő háti felszerelésként képes szállítani a teljes eszközt (repülőtestek, földi irányító, antenna).

- **Repülőgép (3 db)**

- 2 db nappali kamera
- 1 db éjszakai kamera
- légszák
- akkumulátor

Az eszköz fontosabb harcászati-technikai adatai:

- szárny fesztávolság: 2,9 m
- a gép hossza: 1,45 m
- teljes súly (nappali kamerával): 6,3 kg
- teljes súly (éjszakai kamerával): 6,5 kg
- üzemeltetési hőmérséklet határok: -20 – 45 C°
- repülési időtartam: nappal max. 170 perc (éjjel: max. 150 perc)
- repülési magasság: max. 15.000 láb, (4572 méter) tengerszint felett.
- optimális repülési magassága: -400 – 1200m
- hatósugár: max. 15 km
- „C” sávú kommunikáció
- sebessége: 45-65-90 km/óra
- leszállási pontosság: kb. 50 m sugarú körben
- meghajtás: elektromos motor (750w)
- nagyfokú önállóság – autonóm repülés
- valós idejű mozgókép továbbítás a földi állomásra

- viszonylag egyszerű működtetés
- gyors telepítési lehetőség
- rejtettség – kis láthatóság (festés) és alacsony zajszint
- robusztusság
- biztonságos leszállás – légzsák

A nappali kamera fontosabb technikai adatai:

- színes CCD (NTSC vagy PAL szabvány)
- felbontás: 720x576
- súlya: 0,6 kg
- 10-szeres zoom
- nagy látószög: 46°
- kis látószög: 5°

Az éjszakai kamera fontosabb technikai adatai:

- nem hűtött FLIR, szabvány monokróm NTSC vagy PAL
- felbontás: 384x288
- a spektrum hullámhossza: 8–12 μm
- súlya: 0,8 kg
- látószög: vízszintesen 23°, függőlegesen 17°
- 3-szoros, folyamatos digitális zoom

Repülési üzemmódok

- Útvonal: A UAV több előre megtervezett, és rögzített útpont között repül
- Pozíciótartás: A UAV rögzített koordináta körül repül és tartja a magasságát
- RK (repülés koordinátára): A UAV a parancsba megadott koordinátára repül ki
- Kamerás vezetés: A UAV a kamera látóirányába repül, és akörül köröz
- VB (visszatérés a bázisra) A UAV előre betöltött koordinátára repül, majd visszatér az előre rögzített leszállási helyre.
- Autó VB (automatikus visszatérés): A UAV kommunikáció nélkül is képes visszatérni majd leszállni
- Nincs kommunikáció: A UAV 50 m-t emelkedik, keresve az összeköttetést majd visszatér az előre rögzített leszállási pontra és leszáll

- PTC (Pontról koordinátára): A UAV kamera elmozdul, hogy egy betöltött koordinátát figyeljen meg
- Leszállás: Az UAV túlhúzásos átesés manővert hajt végre

Felszállás: gumikötél segítségével, igényelt felszállóhely: 100 méter hosszú, 40 méter széles, sík terület.

Leszállás: légzsák nyitása 70 méteren, leszállás pontossága: 50 méter sugarú kör.

Időtényező: telepítés: kb. 25 perc, bontás: kb. 15 perc alatt.

4. VÉGREHAJTOTT FELADATOK AZ ESZKÖZ ALKALMAZHATÓSÁGÁVAL KAPCSOLATBAN

A Skylark-I LE típusú felderítő rendszer megvásárlásával egyidejűleg, illetve után számos feladat várt az szakemberekre annak érdekében, hogy az eszköz minél előbb az Afganisztánban szolgáló missziót tudja felderítési információkkal támogatni. Ezek közül a feladatok közül a három legfontosabb volt:

1. a csapatpróba végrehajtása
2. a különböző kiképzési feladatok végrehajtása
3. a műveleti alkalmazáshoz a műveleti utasítás kidolgozása

4.1. A csapatpróba végrehajtása

A HM Kabinetfőnök Úr és a HM HVKF Úr együttes intézkedésében, a HM Fejlesztési és Logisztikai Ügynökség intézkedési tervében, valamint az MH Összhaderőnemi Parancsnokság által kiadott feladattervben foglaltak alapján, 2009. november 23-a és 2010. február 12-e közötti időtartamban került végrehajtásra az eszköz csapatpróbája.

A kijelölt csapatpróba bizottság – melyet a kijelölt szervezetek képviselői alkottak és az MH ÖHP parancsnok helyettes (szf.) Úr vezetett – öt alkalommal ülésezett, különböző (Budapest, Székesfehérvár, Szolnok, Hajdúhadház) helyszíneken.

A csapatpróba végrehajtása során elvégzett vizsgálatok alapján a bizottság a következő megállapításokat, javaslatokat tette:

- A rendszer szoftver technikai lehetőségeit figyelembe véve, műveleti területen tevékenység végrehajtása 3250 méteres tengerszint feletti repülési magasság alatt biztosított.
- A TASzT készletben szükséges alkatrészek megnevezése és mennyisége a SUAV csapatpróba végrehajtása során összegyűjtött tapasztalatokra alapozva, a csapatpróba bizottság által meghatározásra került. A meghatározott tartalék alkatrészkészlet beszerzése nélkül a SUAV felderítő rendszer logisztikai biztosítása sem honi, sem műveleti területen nem tartható fenn.
- A veszteség pótlás illetve a működés fenntartás érdekében tartalék alkatrész beszerzés éves szintű tervezésével számolni kell.
- A felderítő rendszer csapatpróbája során tapasztaltak alapján, a hordozójárművön is néhány módosítást feltétlenül végre kell hajtani.
- Célzerű egy nagyobb védelmi képességgel rendelkező jármű rendszeresítése.
- A felderítési feladatok végrehajtása során – műveleti területen – a parancsnoknak biztosítania kell a szükséges force protection egységet.
- A jelenlegi hordozó jármű alkalmazása esetén plusz jármű szükséges az aggregátor, valamint a rendszer–és az egyéni felszerelések szállítása céljából, valamint a kialakított menetoszlopnak alkalmazkodnia szükséges e jármű menet sajátosságaihoz.

A csapatpróba bizottsági tagok, a „kis hatótávolságú pilóta nélküli repülőeszközre épülő felderítő rendszer”-t egyhangúan rendszeresítésre javasolták a szükséges módosítások utólagos végrehajtásával, újabb csapatpróba végrehajtása nélkül.

Az eszköz rendszeresítése 2010. február 23-án megtörtént.

4.2. A különböző kiképzési feladatok végrehajtása

A kezelőállomány alapfelkészítése két hét időtartamban, Izraelben – a gyártó cég által vezetett továbbképzés keretében – történt meg.

Az alapfelkészítés utáni szakkiképzési foglalkozások:

- 2009. március: 4 órában, légi fényképek általános és katonai sajátosságai, alkalmazásai, légifénykép-elemzési alapismeretek, valamint a kiértékelések gyakorlati végrehajtása az MH 5. BI I. dd. bázisán.
- 2009. március: repülésbiztonsági ismeretek felkészítés az MH ÖHP Repülésbiztonsági Osztály által tartott felkészítésen.
- 2009. szeptember 07-09.: 2x15 órában, térképészeti ismeretek, tereptan, légifénykép-elemzési alapismeretek, valamint a kiértékelések gyakorlati végrehajtása 3-3 fő részére váltásban az MH BHK bázisán (Várpalota).
- 2009. november 16-20. között IMINT kiképzésen való részvétel Oberammergauban (Németország).
- 2009. november 23-27. között részvétel az MH PRT-8 váltás záró gyakorlata felderítő támogatásában Táborfalva gyakorlótéren.
- 2009. december 01-11. között az állomány kiképzésének folytatása a Hajdúhadházi gyakorlótéren.
- 2009. december: 4 órában, légi fényképek általános és katonai sajátosságai, alkalmazásai, légifénykép-elemzési alapismeretek, valamint a kiértékelések gyakorlati végrehajtása az MH 5. BI I. dd. bázisán.
- 2009. december 14-18.: 40 órában, térinformatikai és IMINT felkészítő foglalkozás végrehajtása, a felkészítésen résztvevő állomány felkészültségének szinten tartása, illetve fokozása a földrajzi, tereptani, térképészeti, térinformatikai és légifénykép-elemzési és kiértékelési ismeretek témakörből, feladataik ellátása hatékonyságának növelése érdekében, az MH GEOSZ objektumában.

- 2010. január 04-22., valamint 2010. február 01-05. között az állomány kiképzésének folytatása a Hajdúhadházi gyakorlótéren.
- 2010. január 11–15. között a kezelő állomány részt vett az MH ÖHP Repülésfelkészítő Osztály által tartott felkészítésen, az alapvető aerodinamikai-, meteorológiai-, repülő jogi ismeretek megszerzése céljából.
- 2010. január 25-29. között a kezelő állomány felkészítése erdős-hegyes, valamint átszegdelt terepviszonyok között a központi gyakorlótéren.
- Kijelölt terepszakaszok és körzetek megfigyelése;
- Katasztrófa károk felmérésében való részvétel;
- OMLT igény szerinti felderítő támogatása;
- NATO felkérésre szövetségi műveletekben való részvétel;

BEFEJEZÉS

A későbbi kezelői állomány kiképzéséhez szükséges volt néhány kezelőnek az oktatói jogosítvány megszerzése. Az oktatói tanfolyamra tervezett állomány a tanfolyamra történő beiskolázás feltételeihez szükséges minimálisan szükséges repült órát teljesítette, így részt vehetett az oktatói- és a szimulátor kiképzésen 2 hét időtartamban 2010. február 12-26. között Izraelben.

Úgy gondolom az mindenki számára világos, hogy egy jelentős lépést tettünk az ISTAR képesség felé. Természetesen a beszerzéssel a rendszeresítéssel, az eddig elvégzett feladatokkal, kiképzési rendezvényekkel még korántsem pipálhatjuk ki ezt a képességet. Az eszköz alkalmazásának tervezésével, és az alkalmazással, a személyi állomány további biztosításának kérdéskörével, valamint a logisztikai támogatással foglalkozó szakemberek előtt számos feladat áll.

4.3. A műveleti utasítás kidolgozása

A műveleti területen történő alkalmazásra – figyelembe véve a csapatpróba végrehajtása során tapasztaltakat – elkészült az Ideiglenes Műveleti Utasítás. Az utasítás az alábbi legfontosabb feladatokat határozza meg:

MH PRT tábor force protection feladatainak felderítő támogatása;

- „Mission team”-ek felderítő támogatása;
- Menet-, szállítási útvonal szakaszok, valamint fontosabb útkereszteződések felderítése és megfigyelése megállás és a rendszer telepítése után;
- Tömegrendezvények (pl.: tüntetések, felvonulások, választási gyűlések, központi ünnepségek, stb.) megfigyelése;
- CIMIC projektek (pl.: segélyszállítás, VIP személyek látogatása, stb.) felderítő támogatása;
- Kijelölt célok (objektumok, gépjárművek, személyek) felderítése, célokról szóló információk pontosítása;

Azt szokták mondani, hogy „a pudिंग próbája az evés”. Jelen esetben ez annyit jelent, hogy a hátralévő feladatok végrehajtása során nagyon fontos, hogy a műveleti alkalmazás tapasztalatai folyamatosan gyűjtésre, feldolgozásra kerüljenek. Az elemzett, értékelt tapasztalatokból levont következtetések alapján lehet „csiszolni” az eszköz alkalmazását.

WAGNER PÉTER: HELIKOPTER HIÁNY AZ AFGANISZTÁNI NEMZETKÖZI MŰVELETEKBEN

Az hidegháború végével először úgy tűnt, hogy a két szuperhatalom szembenállásának végeztével beköszönt a nagybetűs világbéke. Ahelyett azonban, hogy elcsendesedtek volna a fegyverek, gyakoribbá váltak az államok közötti, és az államokon belüli konfliktusok. A nyugati világ a 90-es években maga is kivette részét a megszorodó nemzetközi katonai missziókból. Ezekben a békefenntartó vagy békekikényszerítő műveletekben az egyes országok hadseregeinek más jellegű feladatokkal és fenyegetésekkel kellett szembenéznük, mint amire évtizedeken keresztül képezték őket a vasfüggöny valamelyik oldalán. Bármilyen hatalmas és modern hadsereggel is rendelkeztek egyes országok, a legtöbb katonai missziót vállaló államnak esetenként gondot okozott csapatainak megfelelő, az adott viszonyokhoz alkalmazkodó felszerelése és ellátása. Mindezek a problémák sokáig kezelhetőek maradtak, ám az ezredforduló után elindult afganisztáni nemzetközi szerepvállalás minden országban jelezte a krónikus hiányosságokat.

A helikopterek esete ebből a szempontból szinte állatorvosi lónak számít. A NATO a világ legerősebb katonai szövetsége, tagállamai között a legmodernebb haditechnikát felvonultató hadsereg vannak. Az európai tagországok mintegy 3500 helikopterrel rendelkeznek (ebben növekvő arányban van a szállítóhelikopterek száma), de ezekből nem tudnak eleget telepíteni a nemzetközi válságkezelő műveletekbe.¹ Nem csak Afganisztánra igaz, de az Afrikára is, ahol az Európai Unió célzottan kíván egyre nagyobb szerepet vállalni.²

tánra igaz, de az Afrikára is, ahol az Európai Unió célzottan kíván egyre nagyobb szerepet vállalni.²

Technikai szempontból az európai országok birtokában levő helikopterek talán legfőbb problémája, alapvetően nem az angol szakirodalomban „hot and high” leírt éghajlati-földrajzi felhasználásra lettek rendszeresítve. A kifejezés arra utal, hogy ilyen helyzetben a helikoptereket jellemzően nagy tengerszint feletti magasságon és magas hőmérsékleti körülmények között alkalmazzák. Mindkét jellemző jelentősen képes csökkenteni egy európai éghajlati és földrajzi viszonyokra optimalizált forgószárnyas alkalmazhatóságát. Szabó Miklós alezredes az Új Honvédségi Szemle 2009. szeptemberi számában alaposan körüljárta ezt a kérdést, álljon itt tőle egy jellemző idézet: „*A nyári magas hőmérséklet negatív hatással van a helikopterek üzemeltetésére. A környezeti hőmérséklet növekedésével csökken a hajtóművek teljesítménye. Az AS 532 Cougar Mk. 2. helikopterek téli viszonyok között képesek 14 fő szállítására, míg ez a tavaszi, nyári hónapokban négy főre csökken. Nem ritka, hogy nem képesek feladatot végrehajtani reggel hét óra (helyi idő) után. Másik hasonló hatású körülmény a magas tengerszint feletti magasság. A helikoptere-*

The First Ten Years (1999-2009). European Union Institute of Security Studies, 2009. 78. o.

1 Giovanni Grevi – Danien Helly – Daniel Keohane: European Security and Defense Policy:

2 Lásd erről például Besenyő János: Az Afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok, Felderítő Szemle, VII. évfolyam, 3. szám, 2008. szeptember

*ket tipikusan a tengerszinttől két-három ezer méter magasságú alkalmazásig tervezik. Ennél magasabban is képesek repülni, de teljesítményük, manőverezőképességük a további magasságnövekedéssel exponenciálisan csökken. Afganisztánban nem ritka, hogy a repülőterek vagy különböző bázisok tengerszint feletti magassága kétezer méter, vagy afölött van.*³ Ezek a tények valamint a magas költségek a legfőbb okai, hogy a helikopterek ilyen idegen környezetben történő bevetését kevés ország engedheti meg magának. A bevetésekre csak az adott helikopterek átalakítása és a személyzet megfelelő felkészítése után kerülhet sor (jellemző, hogy a veszteségek többsége nem ellenséges tevékenység, hanem baleset miatt következett be).⁴

A fentiek figyelembevétele mellett talán nem olyan meglepő, hogy amikor elkezdődött az afganisztáni szerepvállalás első felfejlesztése 2004-ben, és a Bundeswehr átvette az amerikai hadseregtől a kunduzi Tartomá-

nyi Újjáépítési Csoportot, hónapokig tartott mire a szövetség akkori főtitkára talált három helikoptert a rendszerben. Végül Törökország felajánlása mentette meg a NATO-t a kínos helyzetől.⁵

A hiányzó helikopterek száma csak tovább nőtt 2006-ban, amikor az ISAF Dél- és Kelet-Afganisztánra is kiterjesztette működését. Ekkortól vált igazán akuttá a probléma, így nem véletlen, hogy az ennek áthidalására indult programok is mind ez idő tájt jelentek meg.

Az Észak-Atlanti Szövetség berkein belül NATO Helicopter Initiative néven indult el egy kezdeményezés, amely nem csak az afganisztáni helyzetre kíván választ adni, hanem kezelni kívánja a mindenféle nemzetközi missziókból hiányzó helikopterek problémáját. A NATO Helicopter Initiative-ben belül két program koncentrált az afganisztáni misszióra. Az egyik 2007-ben Franciaország és Nagy-Britannia által indított, hivatalosan a 2008-as bukaresti NATO csúcson bejelentett Multinational Helicopter Initiative (MHI), a másik a Csehország által 2009 februárjában kezdeményezett HIP Helicopter Task Force. Mindkettő ugyanazt a problémát igyekszik eltérő, egymást kiegészítő módon kezelni, nevezetesen, hogy vannak NATO tagországok, amelyeknek pénzüik van, de helikopterük nincs (vagy túl drága lenne modernizálni a saját egységeket), illetve vannak NATO tagországok, amelyeknek nincs pénze, de vannak felújításra szoruló helikopterei. Tipikusan az Észak-Atlanti Szövetség nyugati állami tartoznak az első körbe, és a kelet-európai államok a másodikba.

A két kezdeményezés viszonyát nehéz pontosan definiálni, de a rendelkezésre álló

3 A szerző ugyanakkor sajnálatos módon kifejtette az Afganisztánban helikoptert üzemeltető országok felsorolásából Norvégiát és Olaszországot. Szabó Miklós alezredes: NATO tapasztalatok felhasználása a helikopterek missziós feladatokra történő felkészítésében. Új Honvédségi Szemle, Vol. 63. No. 5. (2009. szeptember) 18-21. o.

4 A poros (vagy homok, porhó) környezet a helikopterek le- és felszállásakor különlegesen veszélyes helyzetet teremthet. A „dust landing”, vagy „brown-out” során a pilóta elveszítheti tájékozódási képességét, ami balesethez vezethet. Hollandia ennek következtében két CH-47 Chinook-ot veszített el 2005-ben. A veszteségek mértékéről és arányáról (ellenséges tűzbaleset) eltérő adatok vannak. Szabó Miklós alezredes szerint ez az arány 7:30, a Wikipedia adatai szerint még rosszabb 12:65. Lásd: Szabó Miklós: i. m. 19. o. és List of Coalition aircraft losses in Afghanistan, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Coalition_aircraft_losses_in_Afghanistan#cite_note-3

5 Amin Tarzi: Analysis: Afghanistan Wants Greater NATO Involvement, RFE/RL, 2004. június 17. <http://www.rferl.org/content/article/1053381.html>

források alapján úgy tűnik, hogy a brit-francia pénzügyi alap biztosítaná a kelet-európai tagországok részéről felajánlott helikopterek nagyjavítását és modernizációját, cserébe a rendbe hozott gépeket a személyzettel együtt a tulajdonos országnak két éven át működtetnie kell Afganisztánban a saját költségén.⁶ Multinational Helicopter Initiative-hez tíz ország csatlakozott és 26 millió Euróval rendelkezik, ebből kezdik meg a felajánlott helikopterek felújítását és modernizációját (elektronikai modernizáció, új kommunikációs rendszer stb.) képessé téve őket például éjszakai repülésre.⁷ A cseh kezdeményezés arra vonatkozik, hogy kidolgozza a koncepcióját egy többnemzeti helikopteres egység működésének, abból az alapfeltevésből kiindulva, hogy az egyes nemzetek modernizált helikopterei közösen fognak tevékenykedni Afganisztánban.⁸

Magyarország mindkét programhoz csatlakozott. A MHI felé két MI-24-es és két MI-17-es helikoptert ajánlottunk fel, ám csak a szállítóhelikopterekre volt igény, amelyek felújítására és modernizációjára nyolcmillió Eurót irányoztak elő. Magyar részről a két helikopter üzemeltetése, illetve a "hozá tartozó" 35-40 fős állomány két éves kiküldése számítások szerint 8-10 milliárd forintba kerülne.

Csak az összehasonlítás kedvéért 2009-ben, az akkor 340 főnyi magyar kontingens 5.6 milliárd forintba került évenként.⁹ A program beindításáról várhatóan a közeljövőben fog döntés születni. A cseh kezdeményezés kapcsán fontos előrelépés volt, hogy 2009. október 23-án kilenc ország szándéknyilatkozatot írt alá a program megvalósításáról. A hivatalos kommuniké szerint a szándéknyilatkozat biztosítja a politikai mandátumot a konkrét feladatok elkezdéséhez.¹⁰

Azok a NATO tagállamok, amelyek Afganisztán legveszélyesebb déli részén állomásoztatják erőiket természetesen határozottabb és gyorsabb eredményt hozó beszerzéseket is végrehajtottak. Nagy-Britannia meglévő 55 CH-47 Chinookja mellé további 22 darabot vásárolt a gyártó Boeing vállalatától, az első példányok 2012-ben fognak megérkezni. A teljes brit helikopterflottára 2010 és 2020 között hatmilliárd fontot szándékozik fordítani a brit kormány.¹¹

Kanada ennél rosszabb helyzetben volt, mert hidegháborút követő fegyverzetcsökkenési hullám részeként, 1990-91-ben a meglévő CH-47D szállítóhelikoptereit eladta Hollandiának. A 2006-ban Kandahárba települt kanadai szárazföldi erők súlyos veszteségeket szenvedtek, egy időben arányaiban Kanada szenvedte el a legnagyobb veszteségeket az emberéletek tekintetében. Az ország afganisztáni szerepvállalását 2008-ban átte-

6 Allies sign declaration of intent for HIP helicopter initiative. NATO News, 2009. október 23. http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_58509.htm deployment-related activities

7 International security cooperation, British Embassy Prague, <http://ukinczechrepublic.fc.gov.uk/en/about-us/working-with-czech-republic/international-peace-security/case-by-country/uk-in-afghanistan/intern-security-coop>

8 Helicopter Initiative Seminar. Ministerstvo obrany, <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=13376>

9 Tűzharcban edzett magyarok. Népszabadság, 2010. március 31. 1. o.

10 Magyarország mellett Szlovákia, Csehország, Lengyelország, Albánia, Norvégia, Nagy-Britannia, Törökország és Spanyolország csatlakozott a kezdeményezéshez. Allies sign declaration of intent for HIP helicopter initiative

11 MoD Boosts Military Helicopter Fleet by 40 Percent. Defence IQ, 2010 január 26. <http://www.defenceiq.com/article.cfm?externalID=1831>

kintő független, ún. Manley-jelentés egyenes kimondta, hogy a kormánynak vagy pótolnia kell a szállítóhelikoptereket, vagy fel kell hagynia a misszióval. A kormány válaszul három lépcsős tervet dolgozott ki, amely keretében első lépésként egy kereskedelmi cégtől bérelt kapacitást rövid távra. Ezzel párhuzamosan vásárolt hat CH-47D-t az Egyesült Államoktól, és – harmadik lépésként – megrendeltek 15 darab CH-47F-t Boeingtől másfélmilliárd kanadai dollárért. A szerződést 2009-ben írták alá, a szállítási határidő 2013-14 lesz, addig a használt Chinookok biztosítják a kanadai haderő mozgékonyágát.¹² A sors fintora, hogy az eredetileg az afganisztáni misszió miatt történt beszerzés a leszállítás időpontjára oka fogyottá fog válni, mivel 2008 szeptemberében a kanadai kormány bejelentette, hogy 2011-ig kivonja csapatait. Azaz mire az első új Chinook helikopterek rendszerbe állnak, már nem kell őket Afganisztánba küldeni.

A „leegyszerűbb” megoldást a hiányok csökkentésére talán az Egyesült Államok alkalmazta. Mivel a saját erőforrások szűkösen bizonyultak, ezért a Pentagon jókora mértékben kiszervezte a helikopteres szállítási feladatok egy részét. Az Evergreen International Aviation 2010 március és november között 20.1 millió dollárért kapott megbízást személy- és áruszállítási feladatokra Afganisztánban az amerikai erők részére. A Blackwater/Xe katonai magánvállalathoz köthető Presidential Airways helikopterei, ugyanilyen feladatokra, ugyanerre az időtávra 39.5 millió dollárért kaptak megbízást. Az Evergreen International-nek emellett egy

másik érvényes szerződése is van az amerikai haderővel. Eszerint 2009 és 2013 között 158.4 millió dollárért kapott megbízást szállítási feladatokra.¹³ A Pentagon helikoptereket bérel a kolumbiai Vertical de Aviacion-tól is. A cég 14 darab Mi-8/Mi-17-es forgószárnyast használ, és a vállalat weboldala szerint az egyetlen olyan magánvállalkozás, amely keleti-európai technikát üzemeltetve szerződéses viszonyban állhat a Pentagonnal.¹⁴

Az egyes országok – saját vagy szerződéses – szállító helikopterei mellett a NATO is több céggel van szerződésben. Ezek cégek legyenek a nyugati világból vagy az egykori szocialista országokból, a MI-8/17 típusait repülik. Az brit Mesopotamia Group LLC/Jingle Air, a moldáv Pecotox-Air, vagy az orosz Vertikal-T általában kelet-európai személynél repülve szintén a bázisok logisztikai utánpótlására és személyszállításra szerződtek.¹⁵

HELIKOPTEREK ÉSZAKON

A magyar Tartományi Újjáépítési Csoport az Északi Regionális Parancsnokság

12 On The Verge: Canada's \$4B+ Program for Medium-Heavy Transport Helicopters. Defense Industry Daily 2010. április 14. <http://www.defenseindustrydaily.com/on-the-verge-canadas-47b-program-for-medium-heavy-transport-helicopters-02390/>

13 Allies Absent in Afghanistan - Helicopters Hired. 2010. március 25.

<http://www.defenseindustrydaily.com/Allies-Absent-in-Afghanistan-Helicopters-Hired-05366/>

14 Vertical de Aviacion, http://www.verticaldeaviacion.com/vertical_e.html

15 NATO outsources additional airlift for Afghanistan 2008. január 19. <http://www.thedailystar.net/story.php?nid=19772>, Six Ukrainians die on Moldovan chopper in Afghanistan, Kyiv Post, 2009. július 14. <http://www.kyivpost.com/news/world/detail/45230/>, **Safety of Russian Planes in Afghan War Questioned, 2009. augusztus 10.** http://www.ocnus.net/artman2/publish/Defence_Arms_13/Safety_of_Russian_Planes_in_Afghan_War_Questioned.shtml

(Regional Command North) alá tartozik, amelynek irányítását Németország látja el. A résztvevő nemzetek közül ebben a régióban a Bundeswehr és Norvégia rendelkezik helikopterekkel. Jelenleg hat darab német Sikorsky CH-53GS/GE nehéz szállító helikopter áll rendelkezésre a mazar-i sarifi reptéren szállításai, MEDEVAC (egészségügyi mentés) és CSAR feladatokra. A norvég helikopterek a Meymanah-i PRT CASEVAC és MEDEVAC feladatait hivatottak ellátni.

Bell 412HP, a MEDEVAC „kísérőhelikoptere” a Meymanah-i PRT hangárában. (Forrás: A szerző felvétele)

Németország az 1960-as években kezdte el tervezni meglévő szállítóhelikopter flottájának cseréjét, amelynek eredményeként a Bundeswehr végül a Sikorsky cég CH-53D Sea Stallion helikopterei mellett döntött. Két darabot vásároltak az Egyesült Államoktól, a többi forgószárnyast Németországban

gyártották le (innen a G, mint Germany elnevezés). A 108 helikopter első példányai 1973-tól kerültek a Bundeswehr-hez. Ebből a CH-53G állományból a 90-es évek elején 20 darabot modernizáltak CH-GS jelzéssel, képessé téve őket éjszakai és földfelszín-közeli repülésre, valamint külső üzemanyag póttartályokat szereltek fel rájuk. A fejlesztésekre elsősorban azért volt igény, mert a hidegháború végével Németország egyre több nemzetközi katonai misszióban (ENSZ, NATO, EU) vett részt, és az itt felmerült igényekhez volt szükség modernizált forgószárnyasokra. A teljes CH-53-as flottából csak az említett 20 darab CH-53GS tevékenykedhetett idegen környezetben, ám ezeknek csak fele, harmada volt általában művelti területen. A többi kiképzési feladatok miatt vagy a magas művelti ütem miatt szükségessé vált karbantartás miatt Németországban volt.¹⁶

Az ISAF tevékenységének kiterjesztése Afganisztánban 2006-ban vette kezdetét, ekkor kezdte meg a Bundeswehr a frissen létrejött Északi Regionális Parancsnokság vezetését is. Kezdetben négy CH-53G/GS (annak ellenére, hogy a CH-53G-k nem voltak korábban missziós feladatokra felkészítve) biztosította a teljes régióban a helikopteres feladatok ellátását, ám ez idővel kevésnek bizonyult. Valószínűleg ez a tény indokolhatta 2008 nyarán újabb hat darab CH-53G modernizációját 24 millió euróért (a határidő 2009 novembere volt).¹⁷ A CH-53GE (a tervekkor még a GSX) gyakorlatilag ugyanazokon a fejlesztéseken

16 Germany Plans CH-53 Upgrade for Afghanistan, Aviation Week, 2008. május 26. <http://www.aviationweek.com/>

17 Germans Prepare CH-53G Helicopters for Afghanistan. Ottawa Citizen, 2008. augusztus 13. <http://communities.canada.com/OTTAWACITIZEN/blogs/defencenwatch/archive/2008/08/13/germans-prepare-ch-53g-helicopters-for-afghanistan.aspx>

*Német CH-53GS helikopter.
(Forrás: A szerző felvétele)*

ment keresztül mint a CH-53GS. A nemzetközi missziókban használható flotta mérete így 26 helikopterre emelkedett, és nem sokkal később a Bundeswehr újabb két helikopterrel, hatra növelte a Mazar-i Sárifban települt szállítóhelikopterek számát.

A Bundeswehr helyzete kicsiben jól példázza az európai NATO tagországok problémáját. Hiába van több ezer helikopter ezekben az országokban, ha azok közül sokkal kevesebb van felkészítve és modernizálva a veszélyesebb nemzetközi missziókba történő igénybevételre. Németország, tekintettel a jövőben is várható igényekre a már 92 darabra csökkent flottából 82 egységet fog felújítani 2013-ig. Ebből 40 darabot CH-53GA elnevezéssel 520 millió euróért fognak modernizálni (fedélzeti navigációs- és műszerberendezés, elektronikai, kommunikációs rendszerek, FLIR, extra üzemanyag tartályok, önvédelmi rádióelektronikai harceszközök) újabb 6000-10000 repülési órával meghosszabbítva a helikopterek teljes műszaki üzemidejét.¹⁸

18 Eurocopter celebrates maiden flight of CH-53GA right on schedule. Eurocopter weboldala, 2010. február 10. http://www.eurocopter.com/site/FO/scripts/myFO_publication.php?news_id=657&lang=EN, Germany Upgrading Its

Az Afganisztánban használt német helikopterek közül eddig kettő szenvedett katasztrófát. A második alkalommal 2007-ben egy MEDEVAC bevetés során hajtott végre kényszerleszállást a helikopter az északi régió nyugati részén, Badgisz tartományban. Mivel az ellenállók aktivitása miatt lehetetlen volt a szerkezet megmentése, az ISAF erői megsemmisítették a helyszínen. A CH-53G/GS/GE/GA afganisztáni alkalmazásának – minden modernizációja ellenére – talán legkomolyabb hátránya, hogy Németország a CH-53D Sea Stallion licencét vásárolta meg annak idején, amely két hajtóművel rendelkezik. Ezt a típust eredetileg az amerikai tengerészgyalogság igényei szerint fejlesztette ki a Sikorsky cég olyan műveletekhez, amelyek a haderőnem működési sajátosságai szerint vízfelszín és ahhoz közeli magasságban történtek. Később, miután a típus beváltotta a hozzá fűzött reményeket, és a légierő és a hadsereg is rendelt belőle, elkészült egy háromhajtóműves változat CH-53E jelzéssel. Ez a gép az extra hajtóműnek köszönhetően sokkal nagyobb teherbírásra képes és sokkal változatosabb éghajlati körülmények között képes repülni.

Az afganisztáni üzemeltetési körülmények, a magas tengerszínfeletti magasság és nagy meleg egyaránt negatívan befolyásolják a német helikopterek bevethetőségének határait, csökkentve mind a hatótávolságot, mind a teherbíró kapacitást. A hat helikopter igénybevételére jellemző, hogy csak 2008-ban kb. 380 bevetést teljesített, mely során 1600 órát repültek.¹⁹

CH-53G Helicopters. Defence Industry Daily, 2010. február 11.

<http://www.defenseindustrydaily.com/germany-eur-520m-to-upgrade-40-ch53g-helicopters-03061/>

19 Luftwaffe: Hohes Flugaufkommen in Mazar-e Sharif. Flug Revue, 2009. szeptember. 1.

A Norvég légierő helikopterei „csak” 2008 óta vannak jelen Észak-Afganisztánban. Feladatuk a norvég PRT támogatása MEDEVAC feladatok végrehajtásával, és ennek megfelelően a PRT bázisán, Maymana városban települtek. A feladatra három darab Bell 412SP (Special Performance) helikoptert készítettek fel, illetve modernizáltak HP (High Performance) verzióra.²⁰ Ebből a típusból 19 darabot vásárolt Norvégia az 1980-as év elején, amelyből 18 darabot az országban gyártottak le. A Bell 412SP-k két századba vannak szervezve, az Afganisztánba telepített darabok attól a 720. századtól érkeztek, amelyek elsődleges feladata a norvég különleges erők szállítása.²¹ A három MEDEVAC feladatra felkészített helikopterből egy tartalék, egy kísérő- támogató feladatokat lát el felfegyverezve (lásd a fényképet), egy pedig, amely magára a mentő feladatra van kijelölve.

Észak-Afganisztán helikopterekkel való ellátottságát az elmúlt hónapok eseményei átalakították. Az Egyesült Államok 2009 januárja óta két alkalommal növelte csapatai létszámát Afganisztánban, és ennek keretében 2010 elejétől északra is folyamatosan érkeznek egységek. Sajtóhírek szerint mintegy ötezer katonára lehet számítani, akik leginkább a magyar jelenlét által is érintett Baghlan-Kunduz régióban települnek. Az új erőkkel amerikai szállító és harci helikopterek is fognak érkezni, amelyek az amerikai szárazföldi alakulatokkal együtt jelentősen átrajzolják majd az erőviszonyokat. Az ISAF Északi Régióon belül az amerikai erők létszámában kiegyenlítik, vagy meghaladják majd a német

erőket (mind a katonák mind a helikopterek tekintetében, Baghlan-Kunduz régióban pedig egyenesen többségbe fognak kerülni. Itt jelenleg mintegy 850 német és 240 magyar katonára van és a beérkező ötezer amerikai katonára többsége is ide fog települni. Az ellenállók és kormányzati/ISAF erők viszonylatában szintén jelentős erőeltolódás lesz, amely a várható aktívabb amerikai fellépésnek köszönhetően valószínűleg az erőszak eszkalálódásával fog járnival 2010-ben. Az első műveletek a friss erőkkel már elindultak 2010 áprilisában. Támogatásukra amerikai helikopterek települtek Kunduz városba, amelyek természetesen a magyar PRT és a magyar-amerikai OMLT lehetőségeit és MEDEVAC elérhetőségét is javítani fogják. A helikopterek létszáma állítólag a Der Spiegel című újság információi szerint 70 körül lesz, amelyből 57 helikopter biztosan meg fog érkezni. Ez hatalmas mennyiség pontosan jelzi, hogy az ide települt amerikai erőknek milyen tartalékaik vannak, és hogy milyen lendülettel akarnak nekifogni a régió rendbetételéhez.²² Egyes hírek az ISAF annak lehetőségét is vizsgálja, hogy a magyar PRT (Pul-i Khumri) vagy az OMLT táborában (Kilagay) is állomásozzanak majd forgószárnyasok.

HELIKOPTEREK AZ AFGÁN FEGYVERES ERŐK ALKALMAZÁSÁBAN

Az afgán légierő, csakúgy mint az afgán hadsereg (Afghan National Army, ANA) viszonylag későn került a nemzetközi közösség fókuszába. Miközben 2001 után a meglevő fegyveres milíciákat feloszlatták, illetve integrálni próbálták a frissen létrejött hadsereg-

<http://www.flugrevue.de/de/militaer/luftwaffe-hohes-flugaufkommen-in-mazar-e-sharif.6559.htm>

20 Bell 412 in Luftforsvaret. Helis.com, <http://www.helis.com/database/modelorg/233/>

21 Rygge Airshow, <http://www.imageaviation.com/PhotoReports/2007/Rygge/Report.htm>

22 Karzai, McChrystal Declare German Deployment Area a Crisis Zone, Der Spiegel, 2010. április 12. <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,688552,00.html>

be, a tervszerű kiképzésre és felszerelésre kevés figyelmet fordított az ISAF. Ez a probléma csak akkor kapott nagyobb figyelmet, amikor az Egyesült Államok felismerte, hogy az afgán ellenállás elleni sikeres tevékenységhez – sok más mellett – egy szervezett és működő afgán fegyveres erőre is szükség van.

Az ANA létszámát 2001-ben 70000 főben határozta meg a nemzetközi közösség (azóta tovább emelték 134000, majd 240000 főre), de kiképzés nagyon lassan haladt. Az első kandak (zászlóalj) 2003 elején jött létre, de 2007 tavaszán még mindig csak mintegy 40000 katona szolgált a hadseregben, általában alacsony fizetésért, rossz felszereltséggel.²³

A szárazföldi erők mellett az afgán légi-erő újjászervezése is megkezdődött. Hivatalosan az Afgán Hadsereg részeként (Afghan National Army Air Corps, ANAAC) újjászervezése is megkezdődött. Bár az afgán légierő kifejezés ebben a kontextusban félreérthető, hiszen nem önálló, hanem az afgán hadsereg egyik alkotó eleme, az egyszerűség kedvéért a tanulmányban szinonimaként fogom használni. Az ANAAC gerincét a korábbi időszakból megmaradt Mi-17-es szállítóhelikopterek alkották. A szovjet megszállás időszaka alatt Afganisztán mintegy 500 repülőeszközzel (ebből mintegy kétszáz volt helikopter) rendelkezett, amelyek száma polgárháború alatt minimálisra csökkent.²⁴ A szélsőséges éghajlati, politikai, infrastrukturális viszonyok egyébként sem kedveztek semmilyen komolyabb haditechnikának, amit súlyosbított az is, hogy a gépek karbantartásáért fe-

lelős szakembergárda nagy része is elhagyta az országot a baloldali afgán rezsim 1992-es bukása után.

Szinte csodával határos az a tény, hogy az ezredforduló idején a tálib rendszer idején még volt az országban néhány repülni képes Szu-17/22-es és a Mig-21-es, ám ezek is megsemmisültek az amerikai légitámadások következtében. Valamivel jobb volt a helyzet a helikopterek tekintetében, amelyekből mind a tálibok, mind az Északi Szövetség kezében több darab is használatban volt. A Tálibán 2001 októberében még négy Mi-17-est menekített át Pakisztánba, amelyeket aztán a hatóságok lefoglaltak.²⁵

A tálib ellenes erők megmaradt forgósármányai jelentették a későbbi afgán légierő magját, ám az állomány fejlesztésére sokáig nem került sor. Az afgán kormánynak nem volt rá pénzügyi fedezete, a nemzetközi közösség, elsősorban az Egyesült Államok pedig nem foglalkozott a kérdéssel. A szállító és harci eszközök hiánya csak akkor vált nyilvánvalóvá, amikor az ANA helyzete is egyre nagyobb figyelmet kapott a nemzetközi erők részéről. Az afgán hadsereg kiképzésével és felszerelésével kapcsolatos feladatokra az Egyesült Államok a Combined Security Transition Command Afghanistan (CSTS-A) szervezetet hozta létre, és ezen belül működik a 2007-ben létrehozott Combined Air Power Transition Force (CAPTF) az ANAAC hiányosságainak a kezelésére.²⁶

23 Samuel Chan: *Sentinels of Afghan Democracy: The Afghan National Army*, 2007. június 1. S. Rajarathnam School of International Studies, No. 128. 6. o.

24 *Afghan air force flies again on Soviet warhorses*. Reuters, 2010. április 5. <http://www.reuters.com/article/idUSTRE6340ZU20100405>

25 *Rebel Strikes Cripple Taliban*. Pittsburgh Post-Gazette, 2009. október 5. <http://news.google.com/newspapers?nid=1129&dat=20011009&id=ApoNAAAIAIBAJ&sjid=fnADAAAIAIBA&pg=4493,5650076>

26 Mind a CSTS-A, mind a CAPTF 2009 áprilisa óta a NATO kiképzési missziójának (NATO-A) lett a része. *Afghan Air Corps Vital to Country's Security*, ISAF, 2010. március 25. <http://www.isaf.nato.int/en/article/news/afghan-air-corps-vital-to-country-s-security.html>

A nagyobb figyelem és a feladatra biztosított források hamar meghozták az eredményét. Amíg a kiképző szervezet első évében mindössze 13 repülőeszköz állt az afgán légerő rendelkezésére, addig ez a szám 2008-ban 34-re, 2010 tavaszán pedig 46 darabra nőtt.²⁷

A tervek szerint 2016-ra a jelenlegi 3100 fős létszám 7250-re nő, és mintegy 139 repülőeszköz lesz az ANAAC birtokában. A Combined Air Power Transition Force feladata azonban nem csak abból áll, hogy megvásárolja az előre tervezett repülőeszközöket és kiképezze rá a pilótákat és a kiszolgáló személyzetet. A szervezet felelős a szükséges kiszolgáló infrastruktúra hálózat felépítésért. Nemcsak a pilótákat kell mentorálnia, hanem a légibázisok operatív működtetéséért felelős állományt is. A költségekre az Egyesült Államok öt milliárd dollárt irányzott elő, ebből fedeznek minden beszerzést, fejlesztést, kiképzést stb.²⁸

A repülőeszközök többségének a beszerzését az Egyesült Államok vállalta magára. A meglévő An-26, An-32-es gépparkot rövidtávú igények miatt további négy ukrán AN-32-vel egészítették ki 2008-ban, de ezzel párhuzamosan húsz darab használt C-27 Spartan beszerzése is elindult (ebből kettő VIP feladatokra). Az első két felújított C-27 Spartan példányt már le is szállították, és mire az összes megérkezik 2012-re, a teljes Antonov flotta kivonásra kerül. A helikopterek tekintetében az USA 58 darab használt és új Mi-17v5-t beszerzésével számol, s az első darabok megrendelése és leszállítása már meg is történt.

További három darab VIP feladatokra átalakított Mi-17DV helikoptert az USA Szlovákiától rendelt meg, s ezek is leszállításra kerültek 2008-ban. Az Egyesült Arab Emírátságok tíz darab felújított Mi-17-st adományozott Afganisztánnak.²⁹

Az Egyesült Államok az elmúlt három évben komoly és sietős erőfeszítéseket tett a Mi-17-es flotta és az afgán hadsereg légi mobilitásának megeremtetése érdekében. A rendelkezésre álló források alapján úgy tűnik, hogy a nemzetközi piacon minden megvásárolható használt vagy új helikoptert megvásárolt, így nem állítható biztosan például, hogy mind az 58 Mi-17-es helikopter valóban a tervezett v5 modifikáció lesz.³⁰

A Cseh Köztársaság hat-hat Mi-17 és Mi-35-ös helikoptert adományozott Afganisztánnak. Ezeknek a forgószárnyasoknak az első példányai, miután az USA finanszírozásával 38 millió dollárért nagyjavításon estek át, 2007 decemberétől érkeztek meg a közép-ázsiai országba.³¹ Csehország emellett egy légi Művelési Tanácsadó és Összekötő Csoportot (AIR OMLT) is kiküldött Kabulba, amely a CAPTF részeként folytatja az afgán pilóták és kiszolgáló személyzet felkészítését (Magyarország 2010 áprilisától MH Légi Kiképzést-támogató Csoport néven hasonló egységet küldött ki a CAPTF-hez). A hat Mi-35-ös, kiegészülve az ANAAC birtokában levő másik három harci helikopterrel

27 Transition Command Helps to Build Afghan Air Corps, Transition Command Helps to Build Afghan Air Corps, 2008. december. 18.

28 Afghan National Army Air Corp (ANAAC) Order of Battle update: August 2009, Longwar Journal, 2009. augusztus 24. http://www.longwarjournal.org/archives/2009/08/afghan_national_army_2.php

29 Anthony Cordesmann: Winning in Afghanistan, CSIS, 2008. március 11. 91. o.

30 Lásd ezek képek alapján, orr és fark <http://theasiandefence.blogspot.com/2009/11/usadeliivers-new-mi-17-helicopters-to.html>

31 CSTC-A refurbishes donated helicopters, helps build Afghan Air Corps, U.S. Central Command, 2008. december 18. <http://www.centcom.mil/en/press-releases/cstc-a-refurbishes-donated-helicopters-help-build-afghan-air-corps.html>

2013-ig lesz rendszerben tartva. Ezt követően további üzemidő meghosszabbításra nem fog sor kerülni, hanem kivonják őket, és a helyüket a tervek szerint Mi-17v5-k fogják átvenni.³²

Az afgán légierő szervezeti felépítését tekintve az afgán hadsereg egyes hadtestjeinek elhelyezkedését képezi le. Az első ezred természetesen Kabulban került felállításra, és itt van a kiképzés központja is. 2009 októberében létrejött Kandahárban az amerikai mentorálás mellett működő második ezred is, egyelőre 250 fővel két MI-17-es és négy Mi-35-ös helikopterrel.³³ A CAPTF eddig százmillió dollárt költött az afgán légierő ottani létesítményeinek (barakkok, hangárok, raktárak, stb.) kiépítésére, fejlesztésére, és várhatóan még további összegeket fog, mivel a teljes létszám (pilóták és kiszolgáló személyzet) 1200 fő körül lesz.³⁴ Az utolsó, harmadik ezred a Herát mellett Shindand légibázison fog működni, ahol egy kiképző bázis is működni fog a NATO Afganisztáni Kiképző Műveletének (NTM-A) keretein belül.³⁵ A három ezred mellett Dzsalabadban (keleti régió) és Mazar-i Sárifban (északi régió) egy-egy repülőszá-

zad, Herátban és Gardezben egy-egy részleg fog működni a későbbiekben.³⁶

A légierő – miként a biztonsági erők minden más része – számos problémától szenved az általános pénztelenségen kívül. A pilóták átlagéletkora negyvenöt év, a fizetés alacsony (a pilóták 200-300 dollárt kapnak havonta), az általános írástudatlanság miatt nehezen lehet lépést tartani a növekvő emberi erőforrás igényekkel. 2007 óta az ANAAC legalább három MI-17-es és egy An-32-est veszített el, a rendelkezésre álló források szerint egyiket ellenséges tevékenység következtében.

Mindezek ellenére vannak eredmények is. Az ANAAC a 2010. februári Operation Moshtarak keretében hajtotta végre első teljesen önálló repülését. Két afgán Mi-17-es szállított katonai parancsnokokat és újságírókat Kandahárból a hadműveletet körzetében, míg két Mi-35 biztosította a szállítóhelikoptereket. „Egyszerű” szállítási, mentési feladatokat már korábban is végrehajtottak afgán pilóták mindenféle nyugati mentorálási jelenlét nélkül, de ez volt az első alkalom, hogy műveleti területen tevékenykedtek.³⁷ Az ANAAC végrehajtotta első MEDEVAC műveletét, és szinte teljes mértékben sikerült átvennie és biztosítani az ANA légiszállítási igényeit. Azaz a nemzetközi erőknek csak a legszükségesebb esetekben kell repülőgépet vagy helikoptert bizto-

32 Afghan National Army Air Corp (ANAAAC) Order of Battle update: August 2009.

33 A dátum <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj10/spr10/boera.html>, a többi <http://www.ntm-a.com/news/categories/aircorps/72-anaac-kandahar-air-wing-doubles-aircraft-numbers?lang=>

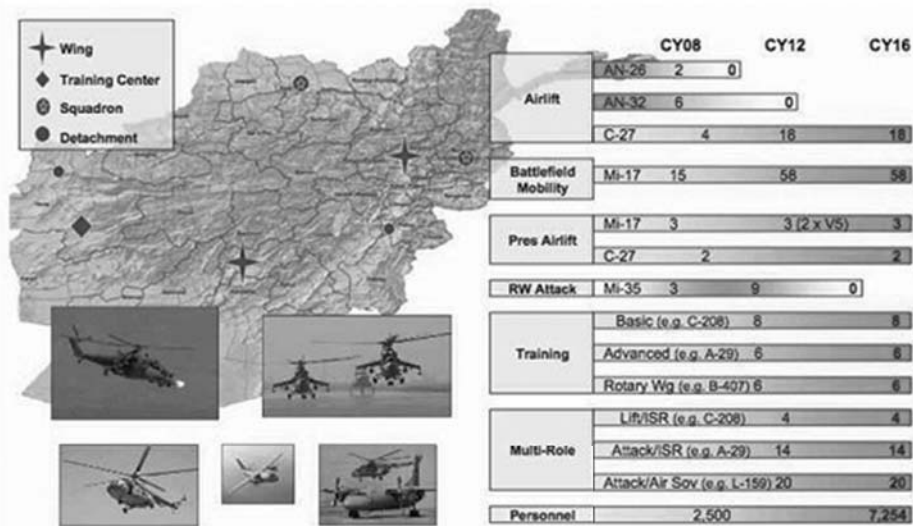
34 Afghan air force flies again on Soviet warhorses, Washington post, 2010. április 5. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/04/05/AR2010040501085.html>

35 Afghan air force struggles to take off, AP, 2010. április 12. <http://www.google.com/hostednews/ap/article/ALeqM5gVrwL-iz3YQwrHqHOE8zUrdIE4ozgD9F0V4IG2>

36 Department of Defences Bloggers Roundtable with U.S. Air Force Brigadier General Michael R. Boera, Commanding General Combined Air Power Transition Force, NATO Training Mission-Afghanistan.

2010. március 25. http://www.defense.gov/Blog_files/Blog_assets/20100325_Boera_transcript.pdf

37 Afghan Air Corps Crews Conduct Independent Flight Operations. NTM-A, 2010. február 16. <http://www.ntm-a.com/news/categories/aircorps/105-all-afghan-anaac-crews-conducts-flight-operations?lang=>

Forrás: Anthony Cordesmann: *Afghan Security Forces*, CSIS, 2009. november 4. 35. o.

sítani az afgán parancsnokok vagy csapatok szállítására.

A CAPTF számára egyelőre nem cél, hogy az afgán légierő azonnal alkalmassá váljon minden feladat végrehajtására. Első lépésben a hadszíntéren belüli szállítás, légi mozgékonyaságú műveletek, a konvoj kísérés, -biztosítás és a MEDEVAC képesség elsajátítása volt a cél. Ezt követően került sor légi tűztámogatás végrehajtására és együttműködés kialakítására az előretolt légiirányító szolgálattal, valamint légimozgékonyaságú alakulatok (air assault) műveleteibe való bevonásukra. Két-három év múlva lesznek képesek az ANA támogatására különleges műveletek, felderítés és improvizált robbanóeszközök elleni feladatok végrehajtása során.

A FEKETE HELIKOPTEREK

Az afganisztáni helikopterek kérdésének egy sajátos területe azok a pletykák, miszerint tálib csoportokat rejtélyes helikopterek hoznak fel északra. Az egész ötlet innen

nyugatról nyilvánvalóan összeesküvés-elméletnek látszik, ám egy harminc háborúban traumatizálódott ország lakosságától sosem idegen. A szerzőnek lehetősége volt a jelenségre több forrásból (nyugati és afgán egyaránt) is rákérdezni utolsó, 2009. novemberi baghláni kutatóútja során, és a helyszínen mindenki elfogadta a rejtélyes helikopteres berepülések tényét.

A nemzetközi sajtóban 2009 nyarán kapott nyilvánosságot az a szóbeszéd, miszerint Észak-Afganisztán több tartományában (Szamangan, Baghlán, Kunduz) valamiféle helikopteres logisztikai folyosót működtetnek az ellenállók.³⁸ Ezen keresztül érkeznek délről az új tálib parancsnokok, az élelmiszer és fegyver utánpótlás, valamint sebesülteket menekítenek ki ilyen módon. A legendák része az is, hogy az afgán biztonsági erők egyes

38 Helicopter Rumour Refuses to Die, IWPR, 2009. november 2. http://www.iwpr.net/?p=arr&s=f&o=356886&apc_state=henparr

tagjainak „személyes tapasztalatai” szerint a biztonsági erők által bekerített ellenállóknak váratlanul utánpótlás érkezett helikopterrel vagy kimenekítették őket.³⁹

A helikopterek létezését még Hamed Karzai afgán államfő is felvetette 2009 októberében. Hasonló értelemben nyilatkozott Mohamed Omar kunduzi, és Mohamed Barakzai azóta leváltott baghláni kormányzó is. Konkrét személyek, vagy csoportok említése nélkül, de mindhárom vezető azt állította, hogy terroristák (al-Kaida, Üzbegisztáni Iszlám Mozgalom) és a tálibok érkeztek ezeken a gépeken északra. Az amerikai nagykövet (és korábbi ISAF főparancsnok) Karl Eikenberry és az afgán titkosszolgálat (NDS) Amrullah Szalem, ennek ellenkezőjét állították, mondván ezek a berepülések kitalált történetek.⁴⁰

Baghlán tartományban azonban a nézetek tovább élnek. Szlankó Bálint újságíró 2010 februárjában tett látogatása idején a helyiek még mindig kész tényként kezelték bizonyos „fekete helikopterek” létezését, amelyek vagy amerikaiak, vagy britek, és mindig az ellenállóknak segítenek.⁴¹

A szerző helyszíni beszélgetései során olyan emberekkel találkozott, akik maguk nem látták a gépeket, de több olyan személylyel, faluvezetővel beszéltek, akik szemtanúi (vagy a sötétség miatt inkább fültanúi) voltak ezeknek az éjszakai berepüléseknek. Mert a

helikopterek mindig éjszaka érkeztek, előfordult, hogy több alkalommal is fordultak adott napon. A helyszín, mindig Baghláni-Dzsadid és Dahane-e Ghorí járás, az a két terület, amely az afgán ellenállás irányítása alatt van már legalább egy éve, és ahol a Tálibán központjából, a pakisztáni Kvettából kinevezett, és kiküldött árnyékkormányzók működnek.

Azok között, akik elfogadják a helikopterek létezését, általános az egyetértés, hogy:

- a táliboknak nincsenek saját helikopterei,
- a földrajzi, éghajlati viszonyok miatt a helikopterek nem jöhetnek külföldről.

Afganisztán északi szomszédjai a kabuli kormány és az ISAF szövetségesei. Irán túl messze van, Pakisztán felől pedig a Hindukush hegység 3000–4000 méter magas hegyei teszik lehetetlenné a berepülést. Ráadásul az éjszakai repülés a tájékozódás miatt alapos felkészítést és magasfokú jártasságot kíván. Kizárva az ISAF egységeit, két szervezet rendelkezhet még helikopterekkel:

- Afgán Nemzeti Biztonsági Erők (a hadsereg és a rendőrség, határőrség, nemzetbiztonsági szolgálat)
- Nemzetközi hadszíntér-ellátó, magán katonai cégek (kontraktorok), és szállítási vállalatok

Az afgán biztonsági erők kapcsán az általános korrupció és egyes rendőri katonai vezetők kétes korábbi kapcsolatai miatt elvileg létezhet annak lehetősége, hogy innen kerüljenek felhasználásra helikopterek. Baghlán tartományban 2009 nyarán az Andarab völgyben lezuhant az afgán hadsereg egyik MI-17-es helikoptere, fedélzetén több ANA tiszttel. Helyi források szerint a repülést senki sem engedélyezte, Mazar-i Sárifban a 209. ANA hadtest főparancsnokságán senki sem tudott a repülés tényéről, az esetleges úticélról.

A holland székhelyű Supreme hadszíntér-ellátó-cég, amely a Pul-I Khumriban működő magyar Tartományi Újjáépítési Csoporttal is szerződésben áll, szintén működtet Mi-8/17-

39 U.o.

40 Andrew McGregor: Karzai Claims Mystery Helicopters Ferrying Taliban to North Afghanistan, Terrorism Monitor Vol. 7. No. 33., 2009. november 6. http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=35706&tx_ttnews%5BbackPid%5D=412&no_cache=1

41 Fekete helikopterek, Drótón túl blog. 2010. február 18. http://drotontul.blog.hu/2010/02/18/fekete_helikopterek

A Vertical de Aviacion Mi-17-es helikoptere.

Forrás: www.hm.gov.hu

es helikoptereket, ukrán személyzettel. Ezek egyike 2009 nyarán Logar tartományban zuhant le.⁴²

A „fekete helikopterek” legendájával sajátosan cseng össze, hogy a már említett kolumbiai Vertical de Aviacion ilyen gépet(ket) is használ. A Honvédelmi Minisztérium honlapján található beszámoló szerint, amikor az ISAF egyik amerikai parancsnokát hozták Pul-i Khumriba, ilyen helikopterrel érkeztek.⁴³

Az eset abból a szempontból hátrányos a nemzetközi közösség számára, hogy a helyi lakosság az akciók mögött az amerikai vagy brit erőket sejtí, ami az ISAF számára egyértelműen hitelességi problémát jelent. Ezeknek a „városi legendáknak” a terjedésében az is szerepet játszhat, hogy az északon tevékenykedő amerikai különleges erők tagjai nem egyszer helyi ruházatba, hosszú szakállal, „afgán kinézetben” bukkannak fel

és hajtanak végre akciókat. Ha figyelembe vesszük, hogy az említett kolumbiai Vertical de Aviacionnak régóta tartó együttműködése van az amerikai különleges erőkkel (lásd a weboldalukon történő utalást az USSOCOM-ra), akkor akár készen is van a pletykák valóságalapja: fekete helikopterekkel érkező, afgánnak látszó személyek hajtanak végre akciókat afgánok ellen.

42 Contractor helicopter missing in Afghanistan, CNN, 2009. november 26. <http://www.cnn.com/2009/WORLD/asiapcf/11/26/afghanistan.missing.helicopter/>

43 Kétszillagos látogatás. Honvédelmi Minisztérium weboldala, 2010. március 10. http://www.hm.gov.hu/honvedseg/missziok/afganisztan_prt/ketszillagos_latogatás

BESENYŐ JÁNOS ŐRNAGY: CIMIC TEVÉKENYSÉG AZ AFRIKAI UNIÓ SZUDÁNI MISSZIÓJÁBAN (AMIS)

A fejlett országok haderőiben szinte már új fegyvernemként tartják számon az információs műveleti képességet. (Information Operations, a továbbiakban: INFOOPS) A NATO definíció szerint az INFOOPS nem más, mint egy katonai funkció, amely tanácsadással és a katonai információs műveletek koordinálásával a kívánt hatás elérése érdekében befolyásolja az ellenséges erők szándékát, megértését és képességét, ezzel támogatva a szövetséges erők missziós célkitűzéseit. Taktikai szinten ez nem mást jelent, mint a helyi vezetők (politikai, vallási stb.) döntéshozatali rendszerének befolyásolása annak érdekében, hogy az általuk meghozott döntések a parancsnok és a csapatok számára kedvező helyzetet teremtsenek.¹

Az információs műveletek egyik alapvető képessége a civil-katonai együttműködés (CIMIC). A CIMIC tevékenység egyre jobban működik a missziókban, kötetlenül szolgáló magyar egységeknél (KFOR kontingens, afganisztáni PRT, stb.), azonban magyar katonák egyedi beosztásokban is teljesítenek szolgálatot, az ENSZ, az EU és az AU égisze alatt is.² Ezekben a missziókban sokszor a CIMIC feladatok egészen másképp jelentkeznek, mint a hazai körülmények között vagy a NATO által vezetett missziókban. Én erről, illetve az Afrikai Unió által vezetett

darfuri békefenntartó misszióban, 2005-ben megszerzett ez irányú tapasztalataimat szeretném megosztani. Remélhetőleg nem csak az én munkámban jelentenek majd ezek az információk segítséget, (humanitárius segítségnyújtási területen funkcionális szakértő vagyok az MH Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ, szakértői csoportjában) hanem mások számára is. Előre bocsátanám azonban, hogy az általam megfogalmazottak a saját, személyes tapasztalatomat és véleményemet tükrözik, nem pedig a Magyar Honvédség álláspontját.

Mielőtt továbbmennénk, szeretnék néhány információt megosztani Darfurról illetve az ott kialakult helyzetről. Darfur, eredetileg *Dár fúr* (a „Fúr nép otthona”) egy régió Szudán nyugati részén, amely a Közép-afrikai Köztársasággal, Líbiával és Csáddal határos. 2003 óta a területen nemzetközi háttérű konfliktus zajlik.³

Darfur területe 493180 km², ez körülbelül akkora, mint Franciaország. Ennek nagy részét egy száraz fennsík és a Dzsebel-Marra hegység teszi ki, amely 3000 m magasra nyúlik. A néhai szultanátus területén, amelyet a britek 1917-ben csatoltak Szudánhoz, három tartományt hoztak létre 1989.-ben a katonai puccsot követően Omar El-Bashir tábornok utasítására.⁴

Ezek, Garb Dárfur (Nyugat-Darfur), központja El-Genina, Dzsánúb Dárfur (Dél-

1 http://www.hm.gov.hu/honvedseg/missziok/infoops_es_bekefenntartas_koszovoban (letöltés ideje: 2010.02.02.)

2 http://www.hm.gov.hu/honvedseg/missziok/reszvetel_bekemuveletekben (letöltés ideje: 2010. 02. 02.)

3 Mohamed H. Fadlalla: Short History of Sudan, 57. o

4 J. Millard Burr, Robert O. Collins: Darfur: The Long Road to Disaster, 287. o

Darfur), központja Nyala és Samál Dárfur (Észak-Darfur), központja El-Fasher.

Darfur népessége kb. 7,4 millió főre tehető. A gazdaság főleg mezőgazdaságon alapul, gyümölcsöt, dohányt, és gabonát termelnek. Főbb nyelvek: arab, beigo, daju, erenga, fongoro, fulbe, fur, kujarge, massalit, sinyar, tama és zaghawa.⁵

Darfur 2003-ban egy véres felkelés színhelyévé vált, amelyben az arabok uralta szudáni kormányzat áll szemben két afrikai felkelő csoporttal, a Szudáni Felszabadító Hadsereg-gel (Sudan Liberation Army, SLA) és az Igazságosságért és az Egyenlőségért Mozgalom-mal (Justice and Equality Movement, JEM), akik megvádolták a kormányzatot, hogy előnyben részesítik az arabokat az afrikaiakkal szemben.⁶

Erre a hatalom, bombázásokkal, katonai és rendőri alakulatok, majd pedig a dzsandszavid milíciák (fegyveres, arab lovasok) bevetésével válaszolt. A dzsandszavidokat az emberi jogok súlyos megsértésével vádolják, amibe éppúgy beletartoznak a tömeggyilkosságok, mint Darfur nem arabok lakta népességének kifosztása és a nők megerőszkolása.

2004 tavaszán már több ezer ember vesztette életét, és százezrek kényszerültek elhagyni az otthonukat, a környéket súlyító humanitárius katasztrófa miatt. Azonban az irreguláris arab csapatok továbbra is fosztogattak, és ekkor már a Csádban felállított menekülttáborokat is megtámadták.

2004. április 8.-án a szembenálló felek, nemzetközi nyomásra, fegyverszünetet kötöttek.⁷ Rajtuk kívül a megállapodást Csád és

a nemzetközi közösség képviselői is szignáltak. A fegyverszünet április tizenegyedikén lépett életbe, ám azt mindkét oldalról többször is megszegték.⁸ Ugyanekkor az ENSZ határozatban kérte fel az Afrikai Uniót egy békefenntartó misszió megszervezésére. A misszió létrehozásába, a nemzetközi közösség fokozódó nyomására, a szudáni kormány és az ellenzéki szervezetek is beleegyeztek. A misszió megalakulásakor (AMIS-I.) 138 katonai megfigyelő (MILOB) és egy 195 fős biztosító egység (Force Protection Unit) kezdte meg Darfurban a szolgálatát.⁹

A misszió létszámát még az év októberében bővítették (AMIS-II), így az év végére 686 katonai megfigyelő, 815 rendőr (CIVPOL) és 1700 fő fegyveres katona szolgált Szudánban. Azonban az afrikai politikusok hamar felismerték, hogy még ezzel az erővel is képtelenek a Franciaországnyi méretű területet kontrolálni.¹⁰

Részben ezért, részben pedig azért, hogy az AU első önálló békefenntartó missziója nehogy csődöt mondjon, a kontingens létszámának mielőbbi növelését határozták el (2005. március 19. Addis Abeba-i értekezlet). A döntésnek megfelelően 2005 szeptemberére a misszió lét-száma elérte a 7731 főt (6171 katona és 1560 rendőr).¹¹ Az AU vezetői azonban 2006.-ban a misszió létszámát további 4 000 fővel kívánták növelni, ez azonban a

5 Mohamed Fadlalla: The Problem of Dar Fur, 23.-28. oldal

6 J. Millard Burr, Robert O. Collins: Darfur: The Long Road to Disaster, 292-293. o

7 Samuel M. Makinda, F. Wafula Okumu: The African Union: challenges of globalization, security, and governance, 83. oldal

8 J. Millard Burr, Robert O. Collins: Darfur: The Long Road to Disaster, 295-296. oldal

9 Samuel M. Makinda, F. Wafula Okumu: The African Union: challenges of globalization, security, and governance, 85. oldal

10 Center on International Cooperation: Annual review of global peace operations, 42. oldal, illetve Besenyő János: Logistic Experiences: The Case of Darfur, 42. oldal

11 <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/321/37/PDF/N0532137.pdf?OpenElement> (letöltés ideje: 2010.02.03)

Forrás: civil war and revolution in the Sudan p.12

csapatokat küldő államok vonakodása és a pénzügyi fedezet hiánya miatt meghiúsult. Az ENSZ ruandai misszióját vezető Romeo Dallaire tábornok szerint a darfuri küldetés sikeres megvalósításához legalább 44000 békefenntartó kiküldése lett volna szükséges, ez azonban nem valósult meg.¹²

Az AMIS képtelen volt pacifikálni a területet, ezért 2008 január elsején átvette a művelet irányítását az ENSZ.¹³ Habár az új misszió, az UNAMID is sok problémával és kihívással szembesült, az elmúlt időszakban valamelyest konszolidálódott a helyzet, bár a szakértők szerint a harcok bármikor kiújul-

12 Samuel M. Makinda, F. Wafula Okumu: The African Union: challenges of globalization, security, and governance, 86-87. oldal

13 <http://unamid.unmissions.org/Default.aspx?tabid=890> (letöltés ideje: 2010. 02.03)

hatnak. A becslések szerint több mint 200.000 ember vesztette életét és legkevesebb 2,5 milliónak kellett elhagynia a lakóhelyét.

Az ENSZ már 2003-ban felhívta a figyelmet a darfúri válságra, és kiemelt prioritásként határozta meg a problémát hosszútávon megoldó határozat megszületését a Biztonsági Tanács és a két egymást követő ENSZ-főtitkár számára. A politikai megoldásra való törekvésen túl az ENSZ partnereivel közösen nyújtja a legtöbb segínyt Darfur, valamint a csádi és közép-afrikai köztársaságbeli menekülttáborok számára.¹⁴

Az Afrikai Unió (AU) védnöksége alatt, valamint az ENSZ és partnereinek támogatásával létrejött Darfúri Békemegállapodást (Darfur Peace Agreement) 2006. május 5-én írták alá.¹⁵ Továbbra is intenzív diplomáciai és politikai kampány folyik a dokumentumot még alá nem írók bevonására a békefolyamatba. A Világszervezet emellett logisztikai és műszaki segítséget biztosított az AU által 2004 óta Darfurba küldött megfigyelők számára, valamint terveket dolgozott ki és hajtott végre a többdimenziós békeművelethez, illetve a közös ENSZ-AU „Hybrid Force” létrehozásához.¹⁶

A 2006. november 16-i addisz-abebai magas szintű találkozón született döntésnek megfelelően, (amelyen Kofi Annan, a volt ENSZ-főtitkár, a Biztonsági Tanács öt állandó tagjának képviselői, a szudáni kormány, valamint az AU és más, a térségben politikai befolyással bíró államok és szervezetek küldöttei, illetve az Afrikai Unió Szudáni Miszsiójába csapatokat küldő országok közül is

néhányan részt vettek) egy AU-ENSZ közös békefenntartó erő felállítását határozták el. Szudán 2007 júniusában beleegyezését adta a kontingens telepítésébe. A kontingens 2008. január 01.-én kezdte meg hivatalosan a működését, úgy hogy a Darfurban tevékenykedő afrikai csapatokat beolvasztotta a saját szervezetébe.¹⁷

A Biztonsági Tanács 2004. július 30-án az 1556-os számú határozatának elfogadásával fegyverembargót rendelt el minden, Darfúrból található nem állami entitás és magánszemély, így a dzsandszavid milíciára vonatkozóan is.¹⁸ A 2005-ben elfogadott 1591-es határozat a fegyverembargó hatályának kiterjesztésével, és négy magánszemély – két lázadóvezér, egy korábbi szudáni légi-erő parancsnok és a kormányt támogató milícia vezetője – esetében az utazási tilalom és vagyonzárolás elrendelésével megszigorította a szankciókat. Sajnos mivel Szudán, mint állam, nem került az embargó hatálya alá, a dzsandszavid milíciák a kormányerőktől továbbra is folyamatosan kapnak fegyvereket és felszereléseket.

Ugyanakkor az ENSZ humanitárius szervezetei vezetik a világon a jelenlegi legnagyobb szabású segélyakciót, amely a körülbelül 4.2 millió, a darfúri válság sújtotta emberen próbál meg segíteni. Ezek közül 2.5 millió ember kényszerült elhagyni otthonát Szudánon belül, míg 236 ezren a csádi menekülttáborokban élnek. Darfur több mint 650 millió dollár segélyre számíthat idén. Az ENSZ 13 ügynöksége, a Vöröskereszt és a Vörös Félhold, valamint 80 civil szervezet jóvoltából több mint 12 000 humanitárius dolgozó tevé-

14 Robert O. Collins: Civil wars and revolution in the Sudan: essays on the Sudan, 158-159. o

15 Center on International Cooperation: Annual review of global peace operations, 30. oldal

16 Human Rights Watch: Imperatives for immediate change: the African Union Mission in Sudan, 10. illetve 47. oldal

17 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid/background.shtml> (letöltés ideje: 2010.02.03)

18 Samuel M. Makinda, F. Wafula Okumu: The African Union: challenges of globalization, security, and governance, 86. oldal

kenykedik a régióban, a bajba jutottakon segítve.¹⁹

Az utóbbi néhány év alatt ez a humanitárius tevékenység emberek százazreinek életét mentette meg. A halálozási szintet sikerült a kritikus szint alá tolni, az általános alultápláltságot felére csökkenteni a 2004 közepén tetőző válság akkori állapotához képest, és a darfuriak közel háromnegyede ma már egészséges ivóvízhez jut. Azonban a lakosság erőszakos kitelepítése továbbra sem szűnt meg a minden oldalról érkező támadásoknak köszönhetően, amely egyedül 2007 első öt hónapján mintegy 140 000 embert érintett.²⁰ Sok menekülttábor azonban befogadóképességének határához érkezett, és a menekültek számának növekedésével a feszültség is nőtt. habár az elmúlt hónapokban relatíve „béke” van Darfurban, a menekültek többsége még mindig nem mert hazatérni a feldúlt otthonába, hanem a táborokban próbálnak minél tovább tartózkodni.²¹

A humanitárius akció és annak személyezete különösen ki van téve az erőszaknak. 2007 júniusa óta 132 ott dolgozót raboltak el ideiglenesen, 35 konvojt támadtak meg, vagy fosztottak ki és 64 járművet térítettek el. Egyes civil szervezetek az őket ért erőszak hatására elhagyták az országot.²²

Az ENSZ becslései szerint jelenleg is több mint félmillió ember Darfurban el van vágva mindennemű humanitárius segítségnyújtástól.

Ez a szám azonban 2007 februárjában még 900 000 volt, így elmondható, hogy a segélymunkások sokszor komoly áldozatokkal járó erőfeszítéseit, amelyet a válságsújtott területeken lévő emberek eléréséért folytattak, változatlan biztonsági helyzet mellett is siker koronázta. Az ENSZ folyamatosan nyomást gyakorol a khartoumi hatóságokra a segélymunkások biztonságának és a lakosság elérhetőségének javítására, aminek köszönhetően 2007 áprilisában a szudáni kormány és az ENSZ közös kommunikét adott ki darfuri humanitárius tevékenység hatékony biztosítása és elősegítése érdekében.

Ezen a térképen láthatóak a nagyobb menekülttáborok és az ott élők becsült létszáma:

A donorok a darfuri segélyakciók 62 százalékát finanszírozzák, 2007. június 15. óta a kívánt 652 millió dollárból 396 millió dollárt elkülönítve, főleg élelmiszersegélyek céljára. Azonban más területek meglehetősen alulf finanszírozottak, így szükség van a további felajánlásokra.

De térjünk vissza a 2005. évre, amikor is a Magyar Köztársaság egy katonai tanácsadó (logisztikus) kiküldésével járult hozzá az EU-AU közös logisztikai szakértő csoport (JLOC-Joint Logistic Operational Center) működéséhez.²³ Erre a szakértői beosztásra engem jelöltek ki és 2005. június 28.-án ki is utaztam a misszió területére, ahol rögtön munkához láttunk.

A feladatunk a Darfurba települt misszió teljes körű ellátása és kiszolgálása volt. A misszió területét 8 szektorra osztották fel, és a szektorokban egyenként egy zászlóalj nagyságú egységet telepítettek, úgy hogy a zászlóalj parancsnokságon kívül kb. század-

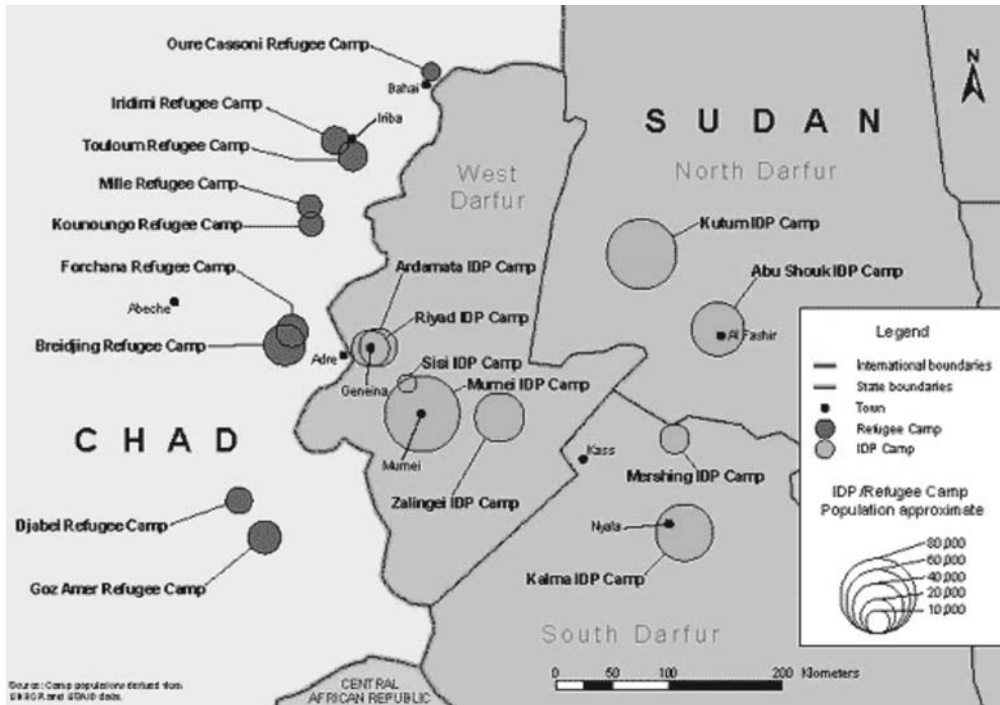
19 http://www.usaid.gov/locations/sub-saharan_africa/sudan/ (letöltés ideje: 2010.02.02)

20 Samuel M. Makinda, F. Wafula Okumu: The African Union: challenges of globalization, security, and governance, 87-88. oldal

21 <http://www.csmonitor.com/World/terrorism-security/2009/0828/p99s01-duts.html> (letöltés ideje: 2010.02.03)

22 <http://www.afrika.no/Detailled/15187.html> (letöltés ideje: 2010.02.03)

23 Markus Derblom, Eva Hagström Frisell, Jennifer Schmidt: UN-EU-AU Coordination in Peace Operations in Africa, 40-41. oldal

Forrás: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4f/Darfur_refugee_camps_map.gif

erővel működtetett táborokat hoztak létre.²⁴ A táborokat a fontosabb települések illetve a nagyobb menekülttáborok közelében hozták létre, azzal a nem titkolt vágygal, hogy azok a környék biztonságát majd pozitívan fogják befolyásolni. Ez eleinte meg is valósult, azonban később az AU már a saját táborai biztonságát sem volt képes szavatolni.²⁵

A szektorokat úgy osztották fel, hogy azok nemzeti irányítás alá kerültek, azaz amilyen egység (ruandai, nigériai, szenegáli vagy dél-afrikai) került oda, az adta a szektorparancs-

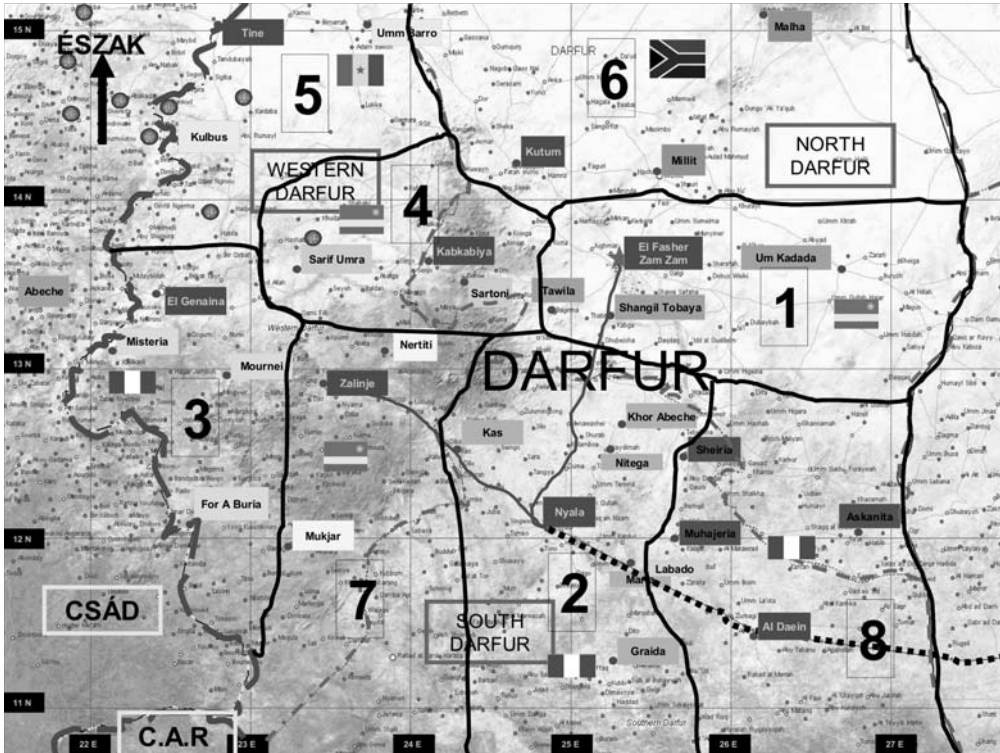
nokot és a törzs állományának jelentős részét. A nigériaiak és a ruandaiak küldték a legtöbb csapatot, 3-3 zászlóaljat, ezért ők 3-3 szektor felügyeletét kapták meg, a szenegáliak és a dél-afrikaiak pedig megosztották a maradék két szektoron.²⁶

A misszió parancsnokságának kiszolgálását, illetve a készenléti szolgálat biztosítását pedig egy gambiai század és egy kenyai katonai rendőr egység végezte. A katonákat egy nigériai tábornok irányította. A rendőrök egy része a katonákkal közös táborban lakott, míg a kisebb részük a menekülttáborokban kialakított posztokon tartózkodott folyamatosan. A rendőröket egy dél-afrikai rendőr tábornok irányította.

24 Human Rights Watch: Imperatives for immediate change: the African Union Mission in Sudan, 31. oldal

25 <http://articles.latimes.com/2008/apr/27/world/fg-peacekeepers> (letöltés ideje: 2010.02.03)

26 Besenyő János: Logistic Experiences: The Case of Darfur, 49. oldal

A következő térképen láthatóak az AMIS szektorok és a táborok elhelyezkedése. Forrás: AMIS

A Tűzszünetet Ellenőrző Bizottság (CFC-Cease Fire Comittee) szintén a főparancsnokságon, El-Fasherban települt. Vezetője a missziót irányító politikus volt, de az érdemi munkát a helyettese (a civil alkalmazottak is hozzá tartoztak), egy az EU által delegált francia tábornok végezte. Sajnálatos módon a katonák, a rendőrök, a tűzszüneti bizottság tagjai és a civilek is külön-külön végezték a munkájukat, egységes irányítás nélkül, sőt gyakran nyíltan ellenségeskedtek egymással.²⁷ Ez persze a munka rovására ment, és

csak 2006 végére sikerült egységes irányítás alá helyezni ezeket, a komponenseket.

Abban az időben a misszió katonai komponensében nem volt külön CIMIC részleg (G9), ha a helyzet úgy kívánta a hadművelleti részleg (G3) és a logisztikai részleg (G4) és a tűzszünetet ellenőrző bizottság foglalkozott az ilyen ügyekkel.²⁸

Mint tudjuk a CIMIC válságreagáló műveletek (CRO-Crisis Response Operations) esetén alkalmazhatóak, amely folyamán a katonai vezetőknek figyelembe kell venni a művelési terület szociális, politikai, kulturá-

27 Human Rights Watch: Imperatives for immediate change: the African Union Mission in Sudan, 40-42. oldal, illetve Besenyő János: Logistic Experiences: The Case of Darfur, 55. oldal

28 Human Rights Watch: Imperatives for immediate change: the African Union Mission in Sudan, 20-21. oldal

lis, vallási, gazdasági, környezeti és humanitárius tényezőit. Emellett számolniuk kell a nagyszámú nemzetközi és nem kormányzati szervezet jelenlétével, akiknek a céljait, módszereit és leendő tevékenységét összhangba kell hozni a katonai érdekekkel. A békefenntartás során további kihívást jelent a média jelenléte és a helyi illetve a nemzetközi közösség elvárásai (jogos illetve kevésbé jogos kívánalmak). Mindezekből következik, hogy a civil szervezetek és a katonai erők között fenntartott hatékony kapcsolat alapvető fontosságú a konfliktus megoldásában. A CIMIC pontosan ezért a katonák, és a civilek közötti kapcsolattartásért felelne, bár a valóságban a határvonalak sokszor elmosódnak és a CIMIC szakemberek sokszor politikai jellegű kapcsolatokat is fenn kell, hogy tartsanak.

Mint tudjuk a CIMIC tevékenység hosszú távú célja a műveleti területen lévő polgári lakossággal és intézményekkel (kormányzati és nem-kormányzati szervekkel, nemzetközi és regionális szervezetekkel) együttműködés kiépítése, fenntartása, fejlesztése, annak érdekében, hogy a misszió sikeresen végre tudja hajtani (a polgári életbe legkevésbé beavatkozva!) küldetését, illetve kialakíthassa és fenntartsa a válság megoldásához szükséges feltételeket.

Mint említettem külön CIMIC törzssel a misszió nem rendelkezett, így ad hoc alapon a hadműveleti, a logisztikai részlegek és a missziót vezető AU diplomata irodája foglalkozott az alábbi feladatokkal:

- **Kapcsolattartás a civil testületekkel, szervezetekkel minden szinten.**

Ezzel főleg a civilek foglalkoztak, ugyanis a missziót vezető AU diplomata stábjában volt egy sajtó ügyekért felelős civil és egy másik, aki a humanitárius ügyekért felelt (később mind a három darfuri tartomány székelyére sikerült egy-egy civil szakértőt küldenie az Afrikai Uniónak, akik a humanitárius szervezetekkel működtek együtt). Persze a

logisztikai részleg is folyamatosan kapcsolatban állt a civil szervezetekkel, (NGO-Non Governmental Organisations) akik karitatív illetve humanitárius tevékenységet folytattak a misszió területén. Sokszor adtunk nekik pl. klórozott, tisztított vizet, vagy a hadműveleti részleggel közösen megtervezve, biztosítottunk a szállítmányaik részére fegyveres védőkíséretet vagy alkalmanként tárolási kapacitást (raktárhelyiséget) egy-egy osztás előtt.

- **A misszió stratégiai és műveleti szintű tervezésébe bevonni az adott civil szervezeteket (a műveletek előtt és alatta is), akik a számunkra szükséges ismeretek, információkkal rendelkeztek.**

Ez azért is volt nagyon fontos, hogy a konvojaink útvonalán elhelyezkedő települések ne ellenségesen fogadjanak bennünket. Volt olyan esetünk, amikor egy adott területen áthaladt egy konvojunk, amelyet csak minimális fegyverrel tudtunk biztosítani. Emellett elköveltük azt a hibát, hogy a szektorból senki sem tárgyalt a helyi vezetőkkel (umdah) illetve az ott tevékenykedő SLA fegyveresekkel. A konvojt a két táborunk között félúton, Khor Abechi közelében támadás érte. A támadás során életét veszítette két polgári gépjárművezetőnk és öt katona a védőkíséret tagjai közül. Ez volt az AU első nagyobb vesztesége a misszió beindulása óta.²⁹ Ide vezetett az, hogy a szektorparancsnok nem tartotta fontosnak, hogy a területen tevékenykedő „civil” lakossággal jó kapcsolatot építsen ki, illetve a szükséges mértékben egyeztessen. Persze több más hasonló eset és helyzet is kialakult, amikor a civilek a sajátos tapasztalataik és helyismeretük miatt értékessé váltak a számunkra és több-kevesebb sikerrel együtt tudtunk működni velük. Sajnos a szektorok (részben politikai, részben pedig kommuni-

²⁹ Human Rights Watch: Imperatives for immediate change: the African Union Mission in Sudan, 28. oldal

kációs problémák miatt) egyfajta függetlenséget élveztek a misszió parancsnokságtól, így sok esetben a parancsnok habitusa, szocializáltsága vagy az érdeke határozta meg a civil szervezetekkel való kapcsolattartást, együttműködést.

- **A polgári környezet folyamatos figyelése, értékelése, beleértve a szükségletek mértékét és kielégítésük módját.**

Ez részben azt jelentette, hogy a sajtó ügyekért felelős civil alkalmazott figyelte a nemzetközi, a regionális és a helyi híreket, majd ezekből egy összefoglalót készített, amelyhez a misszió komponensei hozzájuthattak. A humanitárius ügyekért felelős polgári személyektől azonban már akadozott az információáramlás, a szektoroktól és a táborokból meg szinte csak akkor jött információ, amikor már krízishelyzet alakult ki. Ilyen volt a Sherija városa elleni támadás, amikor csak akkor kaptunk információkat a környéken folyó harcokról, mikor a békefenntartó erők táborát közel 5000 menekült vette körül, akiknek sem ivóvíze, élelme, se rendes szállása nem volt, ráadásul egy héten belül kolera járvány tört ki közöttük. Ha az ellenségeskedések kezdetén megkapta volna a főhadiszállás a szükséges információkat, akkor tárgyalások révén (ahol közvetítőként szerepelhettek volna a békefenntartók) meglehetősen előzni a helyzet eszkalálódását. Illetve a városból elmenekültek elhelyezését és ellátását is meg lehetett volna szervezni a segélyszervezetek és az NGO csoportok bevonásával. A szükségletek kielégítése amint említettem szintén ad hoc jellegű volt, mivel ez szektoronként változott. Pl. a 6. szektorban ahol a dél-afrikai zászlóalj teljesített szolgálatot, nagyon jó kapcsolat alakult ki a Kutum városának lakói és a szektor parancsnokság között, de a szektor többi táborban is. Kulbus táborban egy jó ideig (amíg a vöröskereszt fúratott egy kutat, ahonnan a helyiek iható vízhez tudtak jutni) a katonák közösen használták a civil lakosok-

kal együtt a kutat, minden gond nélkül. A dél-afrikaiak híd helyreállításban is segítettek illetve iskolákba vittek különböző hasznos eszközöket. Más szektorokban is történtek hasonló lépések, de azok inkább csak egyéni kezdeményezésként indultak és a misszió vezetése néha támogatta azokat, néha pedig nem.

Az El-Faserban lévő főhadiszálláson szolgált egy nigériai protestáns lelkész, aki istentiszteletet szervezett a keresztény tisztek és katonák számára. A misszióban szolgálatot teljesítők közel 65% keresztény volt, ennek ellenére mivel Szudán muzulmán ország, csak igen szigorú keretek között volt lehetőség keresztény istentisztelet tartására még a táborokon belül is, hogy ne „sértsük” a muzulmánok érzékenységét. Az istentisztelet végén a lelkész adománygyűjtést szervezett a közelben lévő Abu-Shouk menekült tábor lakói számára, illetve a Darfur egyetlen keresztény temploma és a mellette felépített iskola számára. Ez az akció azért is volt fontos számomra, mert személyesen is érintve voltam. Amikor ugyanis hazajöttem szabadságra, megmutattam a fiaimnak, hogyan és milyen körülmények között élnek a gyerekek a menekülttáborokban. Ez akkor nagyon megdöbbentette őket, de egészen jól reagáltak ugyanis eldöntötték, hogy játékokat küldenek az ottani gyerekeknek. Két napig válogatták a játékaikat, volt olyan játék, ami háromszor került ki és be a csomagba, mert csak nagy nehezen mondtak le róla, de végül két nagy málhazsáknyi játékot és egy nagyadag instant levesport (a Knorr cég jóvoltából) vihettem magammal vissza Darfurba. Illetve a Magyar Baptista Szeretetszolgálat küldött vissza velem egy összeget, amely 4 további tanterem felépítését tette lehetővé az iskolában. Több ilyen kezdeményezésről is tudok, de ezeket a misszió vezetősége hivatalosan nem támogatta.

- **A katonai erők polgári szférával kapcsolatos tevékenységének felügyelete.**

Ezt leginkább a felderítő részleg (G2) és a hadműveleti részleg végezte. Az Ő tanácsuk alapján adott ki a misszió parancsnoka egy egységes utasítást, amely szabályozta a katonák és a civil szervezetek közötti kapcsolatot. Sajnos nagyon sok területet érintetlenül hagyott a szabályozás és ez alkalmanként eltérő jogi értelmezéseket tett lehetővé bizonyos esetekben.

- **Együtműködés a misszió egyéb szervezeteivel egy-egy szituáció megoldásában, kezelésében.**

Pl. előfordult, hogy a logisztikai szolgálat és a misszió vezető orvosa (Force Medical Officer) közösen szervezték meg, hogy az egyik táborunk közelében megtámadott falú (Graida) sebesült lakói orvosi ellátást kaphassanak. Ezen kívül persze több esetben is orvosi ellátásban részesítettünk helyi illetve törzsi vezetőket, akár a lázadók vagy akár a kormányerők oldalán álltak. Volt olyan is hogy a táborokat kiszolgáló civil cég (PAE) segítségével kellett ahhoz, hogy a Sherija városát lerohanó lázadók elől, közel 20 sebesült szudáni katonát biztonságba helyezzünk. Ugyanis a helyi szokásoknak megfelelően valószínűleg kivégezték volna őket, a várost elfoglaló csapatok, így azonban az egyik használaton kívüli hűtőkonténerben tudtuk őket elhelyezni és megóvni az életüket. Akkor ez kockázatos lépésnek tűnt, illetve morálisan sem volt könnyű megindokolni, hiszen a szudáni katonák és a dzsandszavid milícia tagjai folyamatosan terrorizálták, sőt legyilkolták a helyieket, illetve a menekülttáborokban élöket.³⁰ Szóval, ezek a szudáni katonák egyesek szerint csak azt kapták volna vissza, amit maguk is cselekedtek a helyiekkel. Végül csak humanitárius megfontolásból, elrejtettük őket és túlélték azt a két hetet, amíg a harcok folytak. Utána a kormányerők visszafoglalták a települést, a

katonák visszatértek a laktanyában, azonban utána a tábor és a helyi hatalom képviselői közötti kapcsolat látványosan megjavult, többet nem akadályozták a munkánkat.

- **Szakértők biztosítása gyorsan megvalósuló, a misszió számára „hasznos” hozó tevékenységekhez (Quick Impact Projects).**

Ezek is inkább eseti jelleggel működtek, pl. a dél-afrikai szektorban, Marla településen az esős időszakban több ház is megsérült, amelyeknek a helyreállításában a dél-afrikai műszaki katonák segítettek. Ezt a misszió parancsnoka is pozitívan értékelte, de később, amikor egy másik szektorban hasonló munkát szerettek volna kivitelezni, a parancsnok nem adott engedélyt a misszió eszközeinek felhasználására. A két esemény között nem telt el egy hét és a biztonsági helyzet sem romlott a misszióban, azaz itt sem volt olyan indok, ami megmagyarázhatta volna a segítségkérés elutasítását. Főleg mivel minimális anyagi vonzatú tevékenységgel meglehetősen kevés nyerni a tábortól alig egy kilométerre fekvő falú lakosságát. Ellenben azt sikerült elérni, hogy a táborok orvosai a közeli településeken és menekülttáborokban alkalmanként, rendelés keretében alapfokú orvosi ellátást nyújtottak az arra rászorulóknak.

- **A missziót irányító civil, katonai és rendőri vezetők számára prognózisok elkészítése, adott esetben tanácsadás.**

Ebben a tevékenységben az említett részlegek valamennyien résztvettek, azonban a prognózisokat sok esetben a vezetők el sem olvasták, ha pedig megtörtént a baj, akkor a részlegek vezetői is csak a saját védelmükre lobogtatták, a benne lévő javaslatokat pedig nem fogadták meg.

Már csak ezek miatt a hiányosságok miatt sem valósulhatott meg a CIMIC alapvető három fő funkciója:

- A civil-katonai kapcsolattartás
- A civil környezet támogatása

30 <http://www.afrika.no/Detailed/15187.html> (letöltés ideje: 2010.02.03)

- A haderő támogatása

A **civil-katonai kapcsolattartást** a Magyar Honvédség Civil-katonai Együtműködési Doktrínája az alábbiak szerint fogalmazza meg:

„A civil-katonai kapcsolattartás feladata a szükséges koordináció biztosításával támogatni, megkönnyíteni a műveletek tervezését és végrehajtását. Az ilyen összeköttetés létrejötte a tervezés korai fázisában és az erők kitelepülését követően alapot biztosít a további CIMIC funkciók kialakításához. Ez alapvető része lesz a további fő CIMIC funkciók tervezésének és kibontakozásának. A civil hatóságokkal és szervezetekkel való kapcsolattartást megkönnyíti – sok más mellett – a megfelelő tömegtájékoztató. Ez megköveteli a civil-katonai együttműködés eredményeinek és sikereinek megfelelő időbeni publikálását, hozzájárulva ezzel a lakosság, a nemzetközi szervezetek és a nem-kormányzati szervek támogatásának megnyeréséhez.”³¹

Amint az előbbiekből is látszik ez a funkció nem valósult (valósulhatott) meg maradéktalanul, részben a szervezeti hiányosságok, részben pedig azért, mert a misszió kezdetekor nem kapott elég hangsúlyt ez a terület.

A **civil környezet támogatását** a Magyar Honvédség Civil-katonai Együtműködési Doktrínája az alábbiak szerint fogalmazza meg:

„A CIMIC tevékenységek széles spektrumát átfogja a civil környezet olyan támogatása, amely az alkalmazott katonai erő küldetésével összhangban van. Általában ezt a támogatást nem civil hatóság irányítja. Sokféle katonai erőforrást foglalhat magába: információ, személyi állomány, anyag, felszerelés, kommunikációs létesítmények, berendezések, szakértők, kiképzés. Általában csak ott és ak-

kor valósul meg, ahol, és amikor ez a katonai feladat végrehajtásának szükséges feltételként jelentkezik, illetve amikor a helyi civil hatóságok és ügynökségek képtelenek végrehajtani az adott feladatot. A támogatás mértékéről, időtartalmáról és mennyiségéről megfelelően magas szinten kell dönteni a politikai, katonai és polgári tényezők figyelembevételével.”³²

Ez magában kellene, hogy foglalja többek között a civil lakosság evakuálására vonatkozó terveket, a humanitárius segítségnyújtást (élelmiszer és vízellátás), a kritikus infrastruktúra helyreállításában való részvételt és együttműködve a civil szervezetekkel, a menekültek elhelyezésének, ellátásának megszervezését.

Ez sem valósulhatott meg maradéktalanul, mivel a misszió a szudáni kormánytól csak korlátozott jogokat kapott.³³ Ne felejtjük el, hogy Darfur Szudán része, amely működőképes szuverén állam annak ellenére, hogy „pária államnak” számít, gazdasági szankciók sújtják és a kormány tagjai, illetve a kormány támogatását bíró milíciák emberiség ellenes tevékenységet folytatnak (szisztematikus népirtás, falvak felgyújtása, stb.). Azaz a szudáni államhatalom elvileg működőképes és kívülről nagyon nehéz bármit is megváltoztatni. Így hiába volt megegyezés az AU és Szudán között, hiába kerültek aláírásra a különböző megállapodások (SOFA, SOMA), azokat a szudáni hatóságok a kényük, kedvük szerint értelmezték, gyakran pedig szándékosan adályozták a békefenntartók munkáját.³⁴ Több-

32 Uo.

33 Samuel M. Makinda, F. Wafula Okumu: The African Union: challenges of globalization, security, and governance, 85-86. oldal

34 <http://www.enoughproject.org/blogs/sudan-officials-obstruct-peacekeeping-darfur> (letöltés ideje: 2010.02.03), illetve Markus Derblom, Eva Hagström Frisell, Jennifer

31 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Civil-katonai Együtműködési Doktrína, 10. oldal

ször vezettek be olyan korlátozásokat (kijárási tilalom), amelyeket az AMIS állományára is kiterjesztettek. Pont ezért a civil lakosság evakuálásának kérdése, ha fel is merült, gyorsan lesöpörték az asztalról arra hivatkozva, hogy a szudáni államgépezet jól működik, nem kell, hogy „idegenek” foglalkozzanak a helyi lakosok problémáival. Egyébként megfigyelhető volt, hogy a szudáni katonai-rendőri egységek a dzsandszavid milíciákkal karöltve, azon dolgoztak, hogy az őslakosok minél nagyobb számban hagyják el a lakóhelyeiket és költözzenek be a menekülttáborokba.³⁵ Ennek több oka is volt. Először is így a lázadók ellátási bázisait (élelmiszer, szállás, élőerő utánpótlás, információáramlás) a kormányerők fel tudták számolni, másodsor pedig a menekülttáborokban könnyebben tudták ellenőrizni az ott élőket.³⁶

Mivel a táborokat is a szudáni kormány felügyelte, csak azok a humanitárius szervezetek tevékenykedhettek ott, akiknek arra külön engedélye volt. Amíg ott szolgáltam, többször is sor került olyan NGO szervezetek kiutasítására, akik valamilyen okból kifolyólag kellemetlenséget okoztak a szudáni hatóságoknak (bírálták a menekülttáborokban dolgozó szudáni rendőröket, mivel azok nem védték meg a táborlakókat a milicisták kegyetlenségeitől, sőt gyakran ők éltek vissza a rájuk bízottak bizalmával.).

A táborokban az infrastruktúra még nyomokban sem létezett, csak a karitatív szervezetek erőfeszítéseinek volt köszönhető hogy kutakat létesítettek, latrinákat ástak és

igyekeztek a táborok életét megszervezni.³⁷ Ezekben, a tevékenységekben amint már említettem az AMIS ad hoc jelleggel vett részt, nem hivatalosan, már csak azért sem mert elegendő anyagi háttérrel sem rendelkezett hozzá.³⁸ A menekültekkel kapcsolatos tevékenység nagy részét azt jelentette, hogy norvég szponzorációval az AU mobil rendőr-állomásokat telepített a menekülttáborokba, hogy nagyobb védelmet biztosítsanak az ott élő menekültek részére.³⁹ Ám ez a program csak részben váltotta be a hozzáfűzött reményeket, mivel az AU rendőreinek igen kevés lehetősége volt (jogi felhatalmazás, fegyverhasználati korlátozások, stb.) fellépni a táborlakók érdekében.⁴⁰

A haderő támogatását a Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési Doktrínája az alábbiak szerint fogalmazza meg:

„A műveleti területen – a körülményektől függően – a parancsnokoknak számos területen és alkalommal szükségük lehet a polgári támogatásra, a lakosság és a helyi források ellenőrzésére, ezt követően a polgári erőforrásokhoz (üzemanyag, élelmiszer, víz) illetve polgári információforrásokhoz való hozzáférésre. A parancsnokoknak törekedniük kell arra, hogy a lakosság a (békefenntartó) katonák jelenlétét és tevékenységét törvényes-

37 <http://www.afrika.no/Detailed/15187.html> (letöltés ideje: 2010.02.03)

38 Markus Derblom, Eva Hagström Frisell, Jennifer Schmidt: UN-EU-AU Coordination in Peace Operations in Africa, 24. oldal

39 <http://uniteamholding.com/newsflash/police-stations-in-darfur.html> (letöltés ideje: 2010.02.03)

40 Human Rights Watch: Imperatives for immediate change: the African Union Mission in Sudan, 39. oldal, illetve <http://www.usnews.com/blogs/sam-dealey/2009/01/26/the-un-shares-blame-for-darfur-atrocities.html> (letöltés ideje: 2010.02.03)

Schmidt: UN-EU-AU Coordination in Peace Operations in Africa, 38. oldal

35 J. Millard Burr, Robert O. Collins: Darfur: The Long Road to Disaster, 311-312. o

36 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7685248.stm> (letöltés ideje: 2010.02.03)

nek, jogszerűnek fogadja el, annak érdekében, hogy részükről a lehető legszélesebb körű támogatást nyerjen a műveletek végrehajtásához. A CIMIC kulcsszerepet játszik ebben.”⁴¹

Habár a missziót a helyiek nagy várakozással fogadták (sokszor talán túl sokat is vártak a békefenntartóktól...), később a barátságosságuk közönybe, sok helyen pedig nyílt ellenségeskedésbe fordult át. Nagyon sokszor hallottam a helyieket panaszkodni, hogy az afrikai katonák csak azért jöttek Darfurba, hogy napjában háromszor jót egyenek és megkapják a nagy fizetést. Nagyon nehéz elmagyarázni egy embernek, aki napi egyszer eszik köles lepényt vagy durrrhát, húst meg talán csak egyszer egy héten, és aki egy békefenntartó napi fizetéséből (napi 120 USD) kell, hogy egy hónapig eltartsa a családját, hogy őt jöttünk segíteni. Főleg akkor, ha azt látja, hogy a megfigyelők heteken keresztül csak ülnek a táboraikban, néha járőröznek, nem segítenek a civileknek igazán, és ugyanazok uralkodnak felettük, akik ebbe a helyzetbe juttatták a helyieket.

Vagy azt is nehezményezték, hogy a békefenntartók nem avatkoztak közbe a civilek védelmében, amikor azokat a milicisták megtámadták. Volt olyan táborunk ahol a falu és a tábor között 6-700 méter távolság volt csupán és a két hely közelsége miatt igen jó kapcsolatok alakultak ki a katonáink és a helyiek között. Egy napon támadás érte a falut és a megfigyelők szeme láttára huszonvalahány embert gyilkoltak le a dzsandszavid lovasok és felégették a falu nagy részét és a még lábonálló, aratásra váró termést. Volt egy-két katona és rendőr, aki közbe akart avatkozni, erre azonban nem kaptak engedélyt, mivel „mi csak békefenntartók vagyunk, és nem bősíthetjük magunkra a konfliktusban érdekelt

egyik felett se, és meg kell őriznünk a semlegességünket”. A megfigyelők végignézték a támadást és dokumentálták (fényképeket készítettek a támadás közben, majd pedig utána a halottakról), majd jelentettek a parancsnokságra.

Érthető, hogy ezek után a falusiak már nem igazán akartak barátkozni a békefenntartókkal. 2007-ben ismeretlen fegyveresek támadást hajtottak végre a tábor ellen, amelynek során nyolc békefenntartó veszítette el az életét, illetve további nyolc súlyosan megsérült.⁴² Később kiderült, a támadók egyik csoportja ebből a faluból érkezett...

Egyszer az AMIS nem hogy a legszélesebb körű támogatást szerezte meg a civilektől, de még azt is elveszítette ami megvolt.⁴³ Sajnos a közös ENSZ-AU „Hybrid Force” sem volt képes megnyerni a helyiek hathatós támogatását, mivel azok a békefenntartókat csak olyan ingenyélőknek tartották, akik felveszik ugyan a fizetésüket, de nem hajlandóak őket megvédeni a különböző csoportokhoz tartozó fegyveresektől. Emellett a béketartóknak azzal is meg kell küzdenie, hogy mind a kormánycsapatok, mind pedig a lázadók célpontnak tekintik őket a támadásaik során.⁴⁴

Ahhoz hogy a fentiek maradéktalanul megvalósuljanak az Afrikai Uniónak CIMIC képességekre lett volna szüksége, ami akkor még nem létezett, még akkor sem, ha a szervezet bizonyos elemei a feladatok egy részét be is építették a saját munkakörükbe. Ugyanis a CIMIC csak egy plusz feladatot jelentett a részlegek számára a saját feladataik végrehajtásán felül. Ez a képesség akkor tekinthető

42 <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc589950.pdf> (letöltés ideje: 2010.02.03)

43 <http://www.reuters.com/article/idUSL17742685> (letöltés ideje: 2010.02.03)

44 <http://www.cnn.com/2008/WORLD/africa/07/09/darfur.peacekeepers/index.html> (letöltés ideje: 2010.02.03)

meglévőnek, ha az alábbi három eleme megvan és „működik” is:

- **Elmélet:** kialakult irányelvek, doktrína és koncepciók
- **Kiképzés, gyakorlat:** A doktrína gyakorlatba való történő átültetésének képessége (kiképzés, oktatás, gyakorlatok és általános készenlét)
- **Fizikai összetevő:** A tényleges kapacitás megléte, mely kiképzett állományt, felállított egységeket és támogató egységeket jelent.

Mivel az Afrikai Unió egy újonnan létrehozott szervezet (akkor is ha az elődje, az Afrikai Egységsszervezet ezt megelőzően évtizedeken keresztül működött), amelynek hivatalosan ez volt az első katonai missziója, így nem rendelkezett olyan doktrínákkal és irányelvekkel, amelyek a szervezet tervezési rendszerével összhangban lettek volna, illetve nem rendelkeztek ezen a téren sem (CIMIC) megfelelő tervezési és eljárási rendszerrel.⁴⁵ Ez persze a misszió tevékenységére is rányomta a bélyegét. Habár az AU politikusai a nyilatkozataikban folyamatosan kihangsúlyozzák hogy a darfuri békefenntartó akció az afrikaiak első önálló missziója, ez azért nem így van. Ezt megelőzően bekezdtek a Burundi területén létrehozott missziójukba, amely azonban a szervezetlenség, a nem megfelelő kiképzettség és a szükséges pénzügyi háttér hiányában (miután a dél-afrikaiak visszavonták az anyagi támogatásukat) rövidesen összeomlott. A missziót az ENSZ kellett hogy nagyon gyorsan átvegye, a további presztízsveszteség elkerülése érdekében.⁴⁶ Ma már látjuk, hogy ugyanez a helyzet

alakult ki a darfuri misszióban, amely egyébként is csak úgy volt képes működni, hogy az USA, NATO, ENSZ és az EU komoly pénzekkel és eszközökkel szponzorálta az AMIS tevékenységét. Az afrikai sajátosságok (korrupció, hiányos tervezés, elégtelen források, rivalizálások, stb.) miatt itt is az ENSZ kellett, hogy átvegye a misszió irányítását, még akkor is, ha a látszatra úgyelve egy „közös” ENSZ-AU béketámogató művelet keretében tette ezt meg.⁴⁷

Már most látható hogy az AU harmadik missziója, a szomáliai is hasonló végre juthat, ugyanis eddig csak az ugandaiak küldtek egy 2700 fős kontingenst,⁴⁸ illetve később Burundi 3 zászlóaljat küldött az országba.⁴⁹ A tervezett létszáma a missziónak 8000 fő lenne, azonban az afrikai országok vonakodnak az általuk felajánlott csapatokat Szomáliába vezényelni.⁵⁰

Ebből is látszik, hogy az AU ugyan gyorsan megalakult, azonban a vezetői pozíciók leosztását kivéve, nem tudtak még komoly, érdemi munkát végezni a béketámogató műveletek területén és ez mint már említettem, részben annak tudható be hogy nem rendelkeznek kidolgozott doktrínákkal és koncepciókkal. Ez nem csak a CIMIC területére vonatkozik.

Ugyanígy problémát jelent a kiképzés, oktatás, gyakorlatok és általános készenlét te-

45 Markus Derblom, Eva Hagström Frisell, Jennifer Schmidt: UN-EU-AU Coordination in Peace Operations in Africa, 25. oldal

46 http://www.foi.se/upload/projects/Africa/FOI2561_AMIB.pdf (letöltés ideje: 2010.02.04)

47 Markus Derblom, Eva Hagström Frisell, Jennifer Schmidt: UN-EU-AU Coordination in Peace Operations in Africa, 40-42. oldal

48 <http://allafrica.com/stories/200907300007.html> (letöltés ideje: 2010.02.03)

49 http://www.hiiraan.com/news2_rss/2009/Aug/burundi_sends_troop_reinforcements_to_somalia.aspx (letöltés ideje: 2010.02.04)

50 <http://www.africa-union.org/root/AU/AUC/Departments/PSC/AMISOM/amisom.htm> (letöltés ideje: 2010.02.04)

rülete is, mivel a NATO, ENSZ és EU által szakmai tanfolyamokra, előadásokra és konferenciákra még mindig nem azokat a szakembereket küldik, akik CIMIC tevékenységet kellene, hogy végezzenek, hanem azokat, akik egyfajta „hűbéresi rendszer” folyamodványaként lehetőséget kapnak erre. Emlékszem, amikor a norfolki NATO parancsnokságról kaptunk egy kiképző csoportot, akik többek között a CIMIC tevékenységekről is tartottak oktatást, több héten keresztül.⁵¹ A tanfolyamokon főként a misszió vezető beosztású személyei vettek részt, míg a végrehajtó állomány tagjai csak elvéve kerültek beiskolázásra. Mikor eljöttem a misszióból, volt olyan főtiszt, aki az összes olyan tanfolyamon részt vett, amelyet az AMIS számára más nemzetközi szervezetek felajánlottak, annak ellenére hogy ezek nem kellettek a beosztásához. Ez engem arra az időszakra emlékeztet, amikor a rendszerváltás utáni időszakban a nyugdíj előtt állókat elküldtük 10 hónapos intenzív nyelvtanfolyamokra, illetve más hosszabb-rövidebb idejű külföldi képzésekre, közben pedig a rendszerben maradó, aktív állomány, aki a valós feladatokat végrehajtotta, csak vágyakozva gondolt ezekre. Szerencsére, ebből mi már kinőttünk, de úgy látszik, hogy az AU egyelőre még ebben a fázisban tart. Persze nem jelentene gondot, ha először a vezetők kapnának ilyen jellegű képzéseket, ha utána a megfelelő tapasztalatokat levonnák és alkalmaznák azokat a továbbiakban, illetve beépítenék azt a képzési rendszerükbe (Lessons Learned). Sajnos, amikor én a területen tartózkodtam ez még nem történt meg és azóta is csak igen lassan változik ez a helyzet.

Mára a misszió rendelkezik olyan szakemberekkel, akik a humanitárius ügyekért

felelnek, kapcsolatokat tartanak a különböző civil karitatív szervezetekkel, azonban a CIMIC szakállomány továbbra is hiányzik, nincs ilyen feladatok megvalósítására hivatott, kiképzett személyi állomány, kialakított egységek és hiányzik a megfelelő támogató kapacitás is.

Miután az ENSZ átvette a darfuri missziót, ezen a területen is változás következett be, mivel a Világszervezet vezetői már rájöttek, hogy manapság a béketámogató műveletek során, a CIMIC képességek a sikeres műveletek érdekében, már elengedhetetlené váltak. Azonban ők sem tudják teljesen pótolni a misszióba érkező tisztek és katonák kiképzési hiányosságait, bár egy távképzési programot már sikerült beindítani, de annak az eredményei egyelőre még nem láthatóak.⁵²

FELHASZNÁLT FORRÁSOK:

Besenyő János: Logistic Experiences: The Case of Darfur -Promoting Peace and Security in Africa – Finnish Department of Strategic and Defence Studies (2006 – Series2 No 35), 41-59.o

Center on International Cooperation (New York University): Annual review of global peace operations, Lynne Rienner Publishers, 2007, 391 oldal, ISBN: 9781588265098

Human Rights Watch: Imperatives for immediate change: the African Union Mission in Sudan, Human Rights Watch Vol. 18. No. 1A, 2006, 55 oldal

Magyar Honvédség Összhaderőnemi Civil-katonai Együttműködési Doktrína. P. 11. HM HVK HDMKIKCSF-ség kiadványa, Budapest, 2004.

Markus Derblom, Eva Hagström Frisell, Jennifer Schmidt: UN-EU-AU Coordination

51 Human Rights Watch: Imperatives for immediate change: the African Union Mission in Sudan, 33. oldal

52 <http://unamid.peaceopstraining.org/courses.php#course72> (letöltés ideje: 2010.02.04)

in Peace Operations in Africa, Swedish Defence Research Agency, Defence Analysis, 2008 novembere, 87 oldal, ISSN: 1650-1942

Millard Burr, Robert O. Collins: Darfur: The Long Road to Disaster, Markus Wiener Publishers, 2008, 347 oldal, ISBN: 9781558764705

Mohamed Hassan Fadlalla: The Problem of Dar Fur, iUniverse, 2005, 212 oldal, ISBN: 9780595365029

Mohamed Hassan. Fadlalla: Short History of Sudan, iUniverse, 2004, 154 oldal, ISBN: 9780595314256

Robert O. Collins: Civil wars and revolution in the Sudan: essays on the Sudan, Southern Sudan and Darfur, 1962 – 2004, Tsehail Publishers, 2005, 408 oldal, ISBN: 9780974819877

Samuel M. Makinda, F. Wafula Okumu: The African Union: challenges of globalization, security, and governance, Routledge, 2008, 209 oldal, ISBN: 9780415403498

LÓDERER BALÁZS HADNAGY: TÖBBNEMZETISÉGŰ ERŐK ÉS MEGFIGYELŐK

A Sínai-félszigeten szolgálatot teljesítő Multinational Force and Observers¹ – a továbbiakban MFO – létrejöttét, előzményeit, felépítését és az 1995 óta² ott szolgálatot teljesítő magyar katonák és rendőrök feladatait kívánom bemutatni. A missziót megelőző történelmi múltnak az auktorok kevesebb időt szoktak szentelni, ezért röviden bemutatom, hogy miért is vált szükségessé ezen misszió létrejötte, és a mai napig is miért fontos a megléte. Továbbá ismertetem, hogy hazánk milyen módon integrálódik bele a rendszerbe, a szervezeti struktúrába, és milyen tevékenységet végez a térségben.

A MISSZIÓ TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEI

A Sínai-félsziget geopolitikai szempontból rendkívül fontos, mivel itt húzódik a Szezi-csatorna, továbbá Izrael Államot és Egyiptomot is a Sínai-félsziget választja el egymástól, amely az eltérő vallásból és kultúrából fakadóan a fegyveres konfliktusok gyújtópontjául szolgál a térségben.

A Szezi csatorna (arabul *سويسلا ذائق*) a Földközi tengert és a Vörös tengert összekötő vízi út, amely lehetővé teszi a tengeri áru-

forgalom Afrika megkerülése nélküli áramlását Európa és Ázsia között. Ezáltal a térség legfontosabb kereskedelmi és gazdasági csomópontja. A csatorna két város – északon a Port Said, délen pedig a Szezi város – között húzódik. A csatorna építése már az ókorban foglalkoztatta az embereket, azonban a kivitelezése az 1858-ban³ alakult Szezi-csatorna társaság létrejöttéig várattott magára, majd 1869-ben⁴ nyitotta meg a „kapuit”. A felette gyakorolt ellenőrzési és tulajdon jog, mint a későbbiekben láthatjuk közvetlen kiváltó oka volt a térségben lezajlott háborúknak és az ENSZ erők mai napig történő jelenlétének.

NEMZETKÖZI HELYZET A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN

A Második Világháború után kialakult hidegháborús légkörben Izrael Állam a nyugati blokkhoz csatlakozott, Egyiptom pedig a keleti blokk befolyása alá került. Amikor a térségben lévő államokról beszélünk nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ezen országok ebben az időben vagy újonnan jöttek létre, vagy nem sokkal korábban vívták ki a teljes függetlenségük.

Izraelt kr.u. 70-ben Titus Flavius Vespasianus⁵ vezetésével a Római Biroda-

1 Multinational Force and Observers, rövidítése MFO, magyar fordítása: Többnemzetiségű Erők és Megfigyelők

2 DR. BODA József: *A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe, a XXI. Században*, Doktori (Phd) értekezés, témavezető: Dr. Padányi József mk. ezredes, Bp., 2006., 27.

3 *Világtörténelmi kronológia, 200 ország történelme a kezdetektől napjainkig*, Tárogató Bp., szerk.: Gerencsér Ferenc, Bp., lezárva 1998., 188.

4 U.o.: 188.

5 MARTIN Gilbert: *Izrael története*, Pannonica Kiadó, Bp., 2000., 5.

lom felszámolta, így hosszú ideig megszűnt önálló államalakulatként létezni, ezután lakosainak többsége diszpórákban élt szétszórva a világban. Az ország 1948. évi létrejöttét⁶ követően rövid időn belül több háborút vívott a térségben. Az Első arab-izraeli háború rögtön az ország megalakulásának évében 1948-ban tört ki és 1949-ig tartott.⁷ A Második arab-izraeli háború pár évvel később 1956. október 29-én⁸ robbant ki a Szezei-válság következtében, és ugyanezen év november 7-ig tartott.⁹

SZUEZI KONFLIKTUS

Egyiptom is frissen nyerte el az önállóságot, hisz a török uralom fennhatósága csak az ezerkilencszázas évek elején szűnt meg fellette, és a teljes önállóságát pár évvel a Második Világháború után nyerte el. Politikai berendezkedését sűrű egymás utáni belső elmentések színezték az Egyiptomi Köztársaság 1953-ban történő megalakulásáig, amelynek első elnöke Mohamed Naguib volt, akit hamarosan a szovjetbarát Gamal Abdel-Nasszer követett 1954-ben.¹⁰ Az ő nevéhez fűződik a Szezei csatorna 1956. július 26-i államosítása, amellyel kezdetét vette a Szezei-válság, hisz a csatorna korábban angol és nem egyiptomi tulajdonban volt.

A Szezei csatorna egyiptomi államosítása rendkívül kényes gazdasági és külpolitikai helyzetet eredményezett. A Szovjetunió fegyverekkel és gazdaságilag is támogatta Egyiptomot, így ellene egy közvetlen angol támadás egy újabb világháború kirobbanásának veszélyét hordozta volna magában. A lengyelországi megmozdulások is tovább színesítették a nemzetközi nagyhatalmi helyzetet.

Anglia, Franciaország és Izrael a franciaországi Sevres-ben¹¹ megállapodást írtak alá a hadműveletek lefolytatásáról. Az izraeli támadás utáni brit-francia ultimátumot Gamal Abden-Nasszer elutasította, így az angol és a francia csapatok is bekapcsolódtak a háborúba. A háború a nemzetközi nyomásra ért véget. „Az ENSZ békefenntartó erői (United Nations Emergency Force, UNEF) először ekkor vonultak a Sínai-félszigetre, hogy távol tartsák egymástól a szemben álló feleket.”¹²

A SÍNAI-FÉLSZIGET

A Harmadik arab-izraeli háborút Izrael indította 1967. jún. 5-én¹³ Egyiptom, Szíria, Jordánia és Irak ellen. A közvetlen kiváltó okként az Akabai-öböl lezárása szolgált. A háború megelőző csapásmérés volt, mivel az arab államok nagyszabású fegyverkezésbe kezdtek Izrael ellen. A hatnapos háború alatt Egyiptom súlyos vereséget szenvedett, Izrael pedig ellenőrzése alá vonta a Sínai-félszigetet.

6 *Izrael és a magyar sajtó, A zsidó állam 50 éve politikai napilapok tükrében*, szerk.: Lózszy Tamás, GLM Unió Bt., 1998., 5.

7 ROGER Liebi: *Izrael és Irak, A közel-keleti tűzfészek a Biblia fényében*, Ethos Kft., B., 2003., 42.

8 MARTIN Gilbert: *Izrael története*, Pannonica Kiadó, Bp., 2000., 300.

9 U.o.: 306.

10 KEMÉNY János: *Az iszlám harci mozgalom kortárs teoretikusai*, in Felderítő Szemle, Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatala, VI. évfolyam 2. szám, Bp., 2007. 06., 44.

11 DENIS Lefebvre: *A szezei ügy*, Osiris Kiadó, Bp., 1999., 11.

12 ESZES Boldizsár: *Misszió a Sínai-félszigeten*, in: http://www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/magyar_honved/misszio_a_sinai-felszigeten_1, letöltés ideje: 2010.03.15.

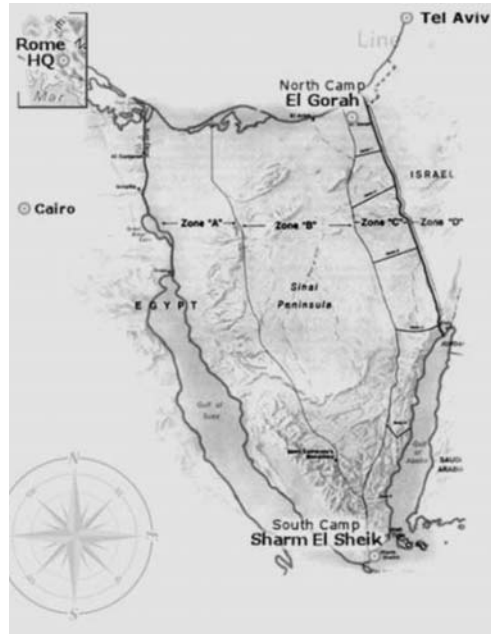
13 MARTIN Gilbert: *Izrael története*, Pannonica Kiadó, Bp., 2000., 359.

A negyedik arab izraeli háború 1973-ban tört ki.¹⁴ Egyiptom és Szíria léptek fel Izrael ellen, egyiptomi részről a fő célkitűzés a Sínai-félsziget visszavétele volt. A történelemben „Jom Kippuri háború” néven is ismert, mivel a háború indítási napja a zsidó kultúrában nagy egyházi ünnep, az engesztelés napjához kötődik. A háború indítási napjának pontosan ezért ezt az időpontot választották, mivel sejtették, hogy a szabadságolások miatt sokán távol lesznek az izraeli védelmi erőkből. A terveik beigazolódtak, Izrael a támadást csak nehezen tudta visszaverni.

MFO LÉTREJÖTTE

Az 1973-as háború után Egyiptom a gazdasági nehézségei miatt az USA felé orientálódott és béketárgyalásokba kezdett. Egyiptom elismerte Izrael Állam létét, cserébe Izrael kivonult a Sínai-félszigetről. A tárgyalások 1978-ban Camp Davidben kezdődtek, és az egyezményt 1979-ben írták alá Washingtonban,¹⁵ Az 1979-es év azért is fontos, mert az ENSZ erők – az UNEF – mandátuma is ebben az évben járt le. Izrael Állam a csapatait több lépcsőben 1982-ig kivonta a Sínai-félszigetről és ezzel párhuzamosan az 1981-ben felállított MFO folyamatosan átvette a térség feletti ellenőrzést. A következő térképen látható a misszió működési területe:

Az MFO abban tér el más misszióktól, hogy itt nem hadat viselő felek közötti békefenntartásról vagy békekikényszerítésről van szó, hanem két államról, amelyek önként deklarálják a nemzetközi erők jelenlétét a térségben. „A békefenntartó műveletek célja a helyzet normalizálása, a biztonságos környezet fenntartása, a nemzetközi szerve-

Forrás: <http://www.mfo.org/sinaimap.php> (letöltés ideje: 2010.03.15.)

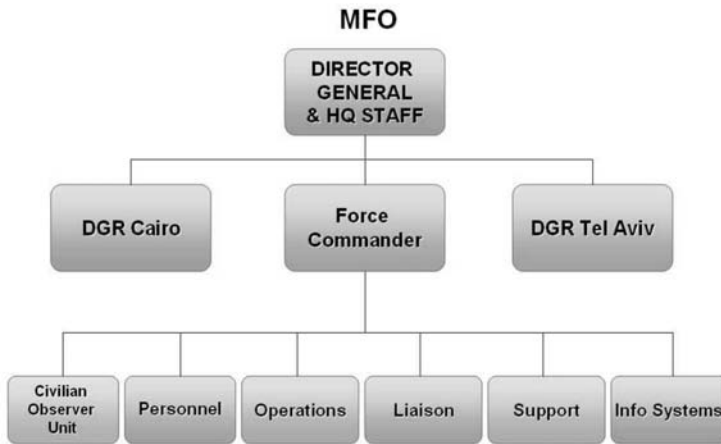
zetek munkájának támogatása.”¹⁶ Az MFO célja, hogy Egyiptom és Izrael közötti békeszerződés betartását ellenőrizzék, és annak az esetleges megsértését megakadályozzák, illetve jelentsék.¹⁷ „A békeszerződésben foglalt célok, valamint a misszió megszervezésének és működésének elvei megegyeznek az ENSZ békefenntartó tevékenységének célja-

14 U.o.: 398.

15 MARTIN Gilbert: *Izrael története*, Pannonica Kiadó, 465.

16 DR. PADÁNYI József: *A békefenntartó műveletek műszaki támogatásának feladatai*, in: Nemzetvédelmi egyetemi közlemények: a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem tudományos lapja (1997-2007), 5. évfolyam 2. szám, ZMNE, Bp., 2001.

17 ESZES Boldizsár: *Misszió a Sínai-félszigeten*, in: http://www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/magyar_honved/misszio_a_sinai-felszigeten_1, letöltés ideje: 2010.03.15.

Forrás: <http://www.mfo.org/documents.php> (letöltés ideje: 2010.03.15.)

ival és elveivel.”¹⁸ Feladata komplex, mivel légi, szárazföldi és tengeri elemeket is tartalmaz.

A műveleti területen négy biztonsági zóna található, ezek közül három a Sínai-félszigeten helyezkedik el, egy pedig Izraelben található. Az MFO főigazgatója (DG¹⁹) és a törzs (HQ Staff²⁰) a Római Főparancsnokságon foglal helyet, alárendeltségében még két főigazgatósági képviselőt (DPR²¹) található, az egyik Kairóban, a másik Tel-avivban. A félsziget északi területén fekszik El-Gorah, itt települ az erők főparancsnoksága. A következő képen látható az MFO struktúrája.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG MISSZIÓS RÉSZVÉTELÉNEK ELŐKÉSZÜLETEI

Hollandia 1994-ben bejelentette, hogy a nagyarányú leterheltsége miatt kénytelen a következő évben, 1995-ben erőit kivonni a térségből. Az amerikai kormány ekkor felkérte hazánkat a misszióban való szerepvállalásra. Ehhez természetesen szükséges volt az is, hogy mind a három fél szívesen lássa a Magyar Köztársaságot a misszióban. A kiküldetést komoly előkészületek előzték meg mind a Belügy Minisztérium, Országos Rendőr-főkapitányság, a Honvédelmi Minisztérium, a Magyar Honvédség, mind pedig a Külügy Minisztérium részéről. „1995 májusában, HM BM közös szemrevételező csoport utazott a misszió területére azzal a céllal, hogy a helyszínen pontosítsa a magyar katonai/rendőr összetételű kontingens MFO misszióba történő integrálódásának szervezési, működési, elhelyezési, ellátási, adminisztratív feladatait.”²²

18 DR. BODA József: *A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe, a XXI. Században*, Doktori (Phd) értekezés, témavezető: Dr. Padányi József mk. ezredes, Bp., 2006., 74.

19 Director General, rövidítése DG, magyar fordítása: főigazgató

20 HQ Staff, magyar fordítása: törzs

21 Director General's Representative, rövidítése DPR, magyar fordítása: területi képviselő

22 DR. BODA József: *A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe*,

A felkérés első tervezete alapján katonai megfigyelőként kellett volna részt vennünk a feladatokban, ez a felkérés idővel katonai rendészeti feladatot ellátó személyekre módosult.²³ A holland állománytáblához képest módosítani kellett a magyar állománytáblát oly módon, hogy a korábbi három tiszt helyett tizenkettő tiszt szerepeljen, ez a magasabb szintű kiképzettség miatt vált elengedhetlenné.

Ki kell emelni, hogy Magyarország volt az első a keleti blokk országai közül, aki az MFO misszióban rész vett, így fontos feladat volt a misszió állományának megfelelő kiválasztása, hiszen nagy érdeklődéssel fogadták hazánk rendőreit és katonáit a műveleti területen, amelyek az ország nemzetközi és külpolitikai presztízsét emelték. Korábban a magyar katonák már bizonyították rátermettségüket Mozambikban és Angolában is, ahol a járőrzési és békefenntartói tevékenység mellett valamelyest a rendészeti feladatokba is belekóstoltak.²⁴ Dr. Boldizsár Gábort idézve: „Jelentős változás következett be a magyar részvétel körülményeiben 1995 őszén: először alkalmaztak fegyveres békefenntartó magyar honvédeket Cipruson és a Sínai-félszigeten.”²⁵

A MAGYAR SZEREPVÁLLALÁS

Az Országgyűlés 82/1995. (VII.6.) számú határozata²⁶ alapján, a Magyar Köztársaság 2161/1995 (V.31.) Kormány határozata,²⁷ a Magyar Kormány és az MFO között 1995. június 12-én kötött megállapodása, valamint a Magyar Honvédség parancsnoka és az Országos Rendőr-főkapitányság együttműködési megállapodása²⁸ alapján 41 fős katonai rendész kontingens lát el feladatot a félszigeten. A magyar kontingens közös katonai rendőr kontingens, a szolgálatot teljesítő 41 főből 26 fő katona és 15 fő rendőr. Ezen állománya az északi El-Gorahban és a déli Sharm el-Seiki táborban foglal helyet, két fő kivételével – egy orvos és egy összekötő tiszt – akik a törzsben vannak. A magyar kontingens járőrei kiegészülnek a fidzsi-szigeteki és kolumbiai zászlóalj katonáival.²⁹ A rotáció hathavonta (annak egyszeri meghosszabítási lehetőségével), egy éves szolgálatteljesítéssel történik.

A HM Multilaterális Együttműködési Főosztály Elgondolás a Magyar Köztársaság részvételéről a Sínai-félszigeten állomásozó

---

hirek/kiadvanyok/uj_honvedsesegi_szemle/boldizsar_gabor, letoltés ideje: 2010.03.15.

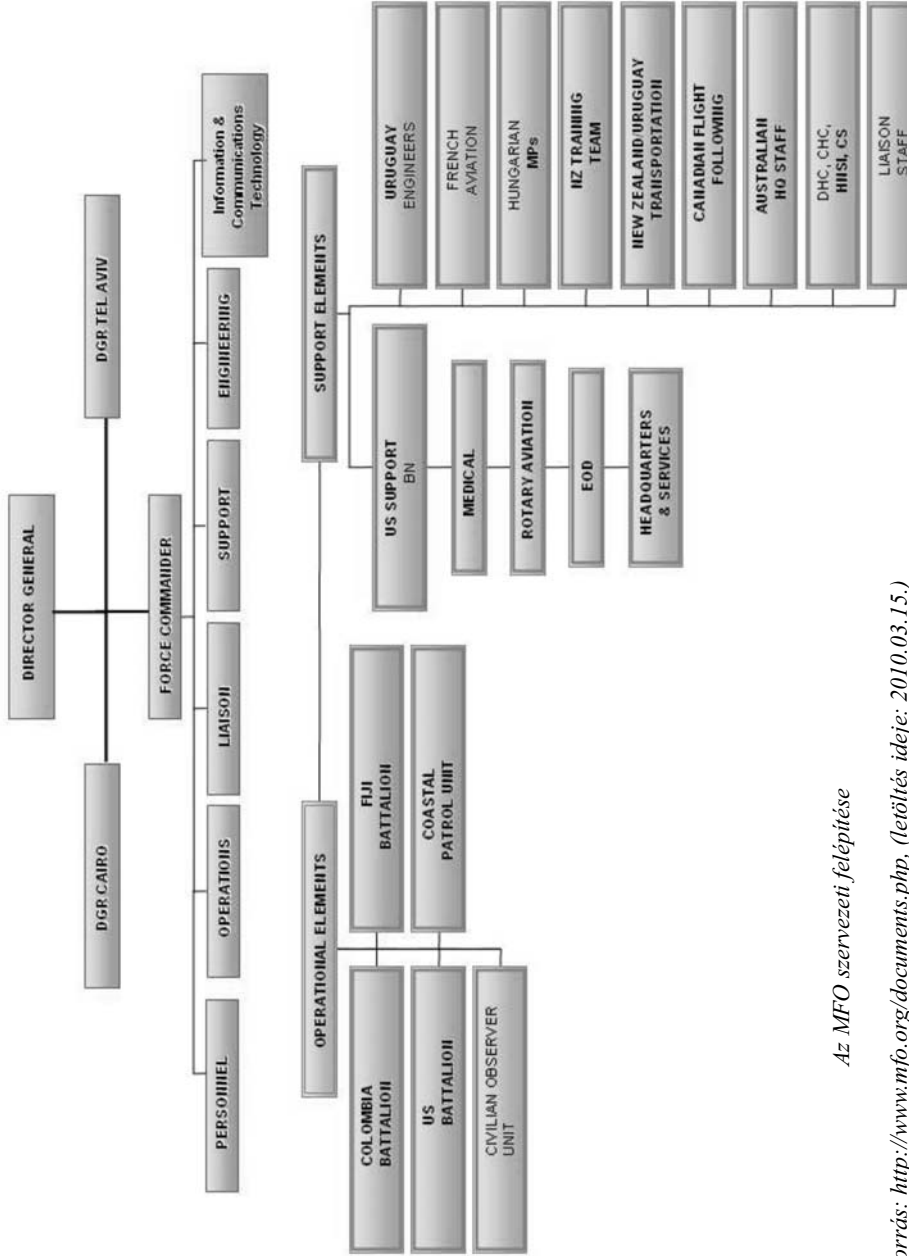
---

a XXI. Században, Doktori (Phd) értekezés, témavezető: Dr. Padányi József mk. ezredes, Bp., 2006., 74.

- 23 Honvédelmi Minisztérium Multilaterális Együttműködési Főosztály, Elgondolás a Magyar Köztársaság részvételéről a Sínai-félszigeten állomásozó multinacionális erők és megfigyelők (MFO) tevékenységében, (Tájékoztató anyag.), Bp., 1995.
- 24 BESENYŐ János: A Magyar Honvédség részvétele az angolai béketeremtésben - Sereg Szemle, (MH ÖHP szakmai tudományos folyóirat) VIII. évfolyam, 1. szám, 2009. január-március 134-143. oldal
- 25 BOLDIZSÁR GÁBOR: *Magyar katonák a békéért*, 2006.01.06., in: <http://www.hm.gov.hu>

- 26 82/1995 (VII.6.) Országgyűlés határozat, a Sínai-félszigeten állomásozó Multinacionális Erők és Megfigyelők (MFO) békefenntartó missziójában való magyar részvételről
- 27 2161/1995 (V.31.) kormányhatározat, a Sínai-félszigeten állomásozó Multinacionális Erők és Megfigyelők békefenntartó missziójában (MFO) való magyar részvételről és e tárgyban Megállapodás kötéséről
- 28 Honvédség parancsnoka és a Országos Rendőr-főkapitányság együttműködési megállapodása
- 29 ESZES Boldizsár: *Misszió a Sínai-félszigeten*, in: http://www.hm.gov.hu/hiroek/kiadvanyok/magyar_honved/misszio_a_sinai-felszigeten_2, letoltés ideje: 2010.03.15.

MFO Organization

Az MFO szervezeti felépítése

Forrás: <http://www.mfo.org/documents.php>, (letöltés ideje: 2010.03.15.)

multinacionális erők és megfigyelők (MFO) tevékenységében című anyagából megtudhatjuk, hogy eme misszióban való részvételhez szükséges ismeretek, feladatok már nem voltak hazánk számára új keletűek:

„Az eddigi ENSZ megfigyelői missziókban szolgálatot teljesített honvédtisztek tapasztalatai alapján jól tudjuk, hogy a végrehajtandó tevékenység döntő része minden katonai megfigyelő által ismert elemekből áll, ezért szakmai szempontból a katonai rendészeti feladat végrehajtása nem jelent problémát. Az eddigi ENSZ megfigyelői missziókban szolgálatot teljesített magyar honvédtisztek közül is számosan hajtottak végre ilyen jellegű katonai rendészeti feladatokat, melyek során többek között kivizsgálásokat, gépjármű ellenőrzést és járőrtevékenységet is végeztek.”³⁰

A magyar alegység feladatait összefoglalva elmondhatjuk, hogy az MFO teljes felelősségi területén ők felelnek a katonai rend és a fegyelem fenntartásáért. Ezen feladatok legfontosabb tényezőkre lebontva a következők:

- bűnügyi vizsgálatok, nyomozati munkák
- közlekedésirányítói feladatok
- baleseti helyszínelés
- sebesség ellenőrzés
- biztonsági és általános járőrfeladatok
- eljárások lebonyolítása
- feljegyzések, jelentések készítése
- kísérői feladatok, gépjárműoszlopok biztosítása
- Északi tábor kilépő forgalmának ellenőrzése
- rendezvények biztosítása
- női rendészeti feladatok
- kapcsolattartás

- pénzügyi és adminisztrációs feladatok
- előre nem tervezett rendészeti feladatok

A misszió alatt sajnos voltak veszteségeink, két fő 1998. február 18-án – Molnár Lőrinc törzsőrmester és Hídvégi Attila őrmester – autóbalesetet szenvedett és elhunyt, emléküket ma kopjafa őrzi a misszió déli táborában³¹ és egy tábla a végzetes baleset helyszínén.

ZÁRSÓ

Hazánk az MFO-ban való részvételével hozzájárult és hozzájárul ma is a nemzetközi megítélésünk formálásában. A misszióra való 1994-es felkérés elfogadása és az azóta eltelt munka elősegítette Magyarország euroatlanti integrációját.

30 Honvédelmi Minisztérium Multilaterális Együttműködési Főosztály, Elgondolás a Magyar Köztársaság részvételéről a Sínai-félszigeten állomásozó multinacionális erők és megfigyelők (MFO) tevékenységében, (Tájékoztató anyag.), Bp., 1995.

31 DR. BERTALAN Zsolt alezredes: *Kopjafa-állítás külszolgálatban elhunyt hősi halottak tiszteletére*, 2008.02.22., in: http://www.hm.gov.hu/honvedseg/missziok/mfo_kopjafaallitas, letöltés ideje: 2010.03.15.

SZABÓ ISTVÁN SZÁZADOS: ÁTMENETI VONZERŐ...?

Az önkéntes haderő alkalmazásával párhuzamosan több új fogalom is megjelent a laktanyákban. Ezek közül jelentős szerepet tölt be a humánerőforrás-gazdálkodás. Annak ellenére, hogy a haderő tulajdonképpen folyamatosan jelen volt a munkaerőpiacon, az önkéntes válaláson alapuló katonai szolgálatteljesítés bevezetésével valódi szereplője, sőt egyes térségekben legnagyobb munkáltatója lett. Nyilvánvaló, hogy az állam által meghatározott feladatok ellátásához megfelelő létszámú és minőségű önkéntes alkalmazására van szükség. Szintén köztudott, hogy a jelen magyar haderejének komoly problémákat okoz ez a feladat. A legnagyobb hiányosságok a megtartás terén mutatkoznak. A nagyszámú felmérés és kidolgozott stratégia ellenére sem sikerült számottevő előremozdulást eszközölni ezen a területen. A 2008. év második felében azonban érdekes változás állt be az önkéntes szolgálat iránti érdeklődés tekintetében. Folyamatosan csökkent a kiáramlás, a bekerülési vágyók létszáma pedig ezzel párhuzamosan többszörösére nőtt. Valószínűsíthető, hogy ez a megnövekedett érdeklődés összefüggésbe hozható a gazdasági válság negatív munkaerőpiaci hatásaival is¹. Az alábbiakban a munkaerőpiaci válság és az önkéntes katonai szolgálatvállalás közötti összefüggésekre keresem a választ, egy konkrét katonai szervezetnél végzett felmérés tükrében.

A KIINDULÁSI ALAP

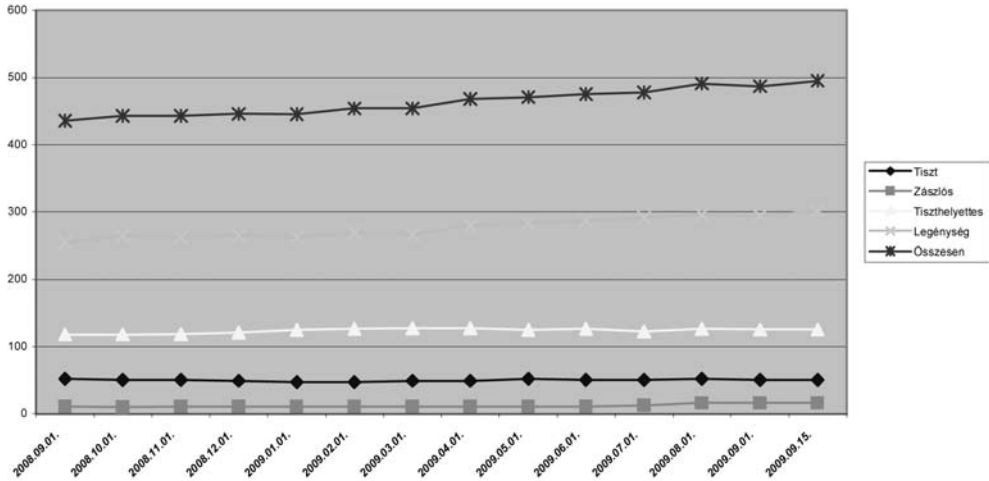
A fentiekben említett katonai szervezet a MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Zász-

lólaj. A 2007. évi átszervezések komolyan érintették az alakulatot, így a dandár szintű műszaki egység önálló zászlóaljként vitte tovább a műszaki (elsősorban hídépítő, illetve víztisztító) hagyományokat. Az átalakulásakor közel 300 fő hagyta el a helyőrséget². A kezdeti feltöltési problémákat súlyosbította, hogy az átszervezés óta eltelt időszakban több alkalommal is bővült az alakulat rendszeresített létszáma. A létszámhiányos helyzetből azonban a 2008-as év első felétől látványos elmozdulás következett be. Ennek okai között valószínűleg szerepet játszott a Magyar Honvédség toborzási stratégiájának „beérése”, illetve az alakulat és a civil szféra közötti szélesedő kapcsolatok pozitív hatása és valószínűleg ezt a pozitív változást erősítette a munkaerőpiac átrendeződése is³.

1 A KSH 2009. augusztus-október havi statisztikai táblája 10,4%-os munkanélküliségi rátát mutat.

2 Egy részük nyugállományba vonult, áthelyeződött, de sajnálatos módon például több mint 100 fő legénységi állományú katona kivált a honvédség kötelékéből.

3 Sajátossága továbbá, és komoly problémája a feltöltésnek, hogy a rendszeresített legénységi beosztások 55%-a gépjárművezetői (túlnyomó részben C illetve CE kategóriás) engedély meglétéhez kötött. Mindezek ellenére az érdeklődés, a már említett időszaktól, vagyis tulajdonképpen a gazdasági válság hatásainak munkaerőpiacra történő begyűrűzésétől, kezdődően megnőtt az alakulat üres beosztásai iránt.

1. ábra A létszám változása 2008. szeptember-2009. szeptember hónapokban⁴

A toborzóirodák adatai szerint az érdeklődők száma már a recesszió kialakulásának kezdetén megduplázódott⁵. Annak ellenére, hogy ország nyugati régiójában⁶, jelentkezett először egy olyan kínálati többlet, amely az eddiginél szélesebb merítési lehetőséget kínált a katonai toborzás számára, a válság előtti időszakokban is jelentős foglalkoztatási problémákkal rendelkező Dél-alföldi régióban szintén megnőtt az érdeklődés az önkéntes katonai szolgálat iránt. Az alábbi ábrán jól látható, hogy a szegedi toborzó irodában egy év alatt több mint kétszeresére nőtt az érdeklődők száma.

Tovább elemezve a szegedi iroda 2009. évi statisztikáját kiderül, hogy 2009. évben, a július 15-ei hatállyal bevezetett intézkedés-kig 489 legénységi, és 43 tiszti/tiszthelyettesi beosztás került feltöltésre. Az iroda előzetes prognózisa alapján, amennyiben a korlátozások nem kerültek volna bevezetésre, 2009. év végéig még körülbelül 200-300 fő felvétele realizálódhatott volna.

A fenti kalkulációt alapul véve, valószínűleg országos viszonylatban sem okozott volna nagyobb problémát a honvédelmi tárcának, a meglévő hiányok kezelése.

A megfelelő létszámú munkaerő felvétele és alkalmazása

A fenti adatok ismeretében tehát kijelenthető, hogy a munkaerőpiacon megjelenő túlkínálat lehetővé tette, hogy rövid idő alatt kezelhetővé váljon a honvédség létszámproblémája. Csupán három kérdés várt megválaszolásra.

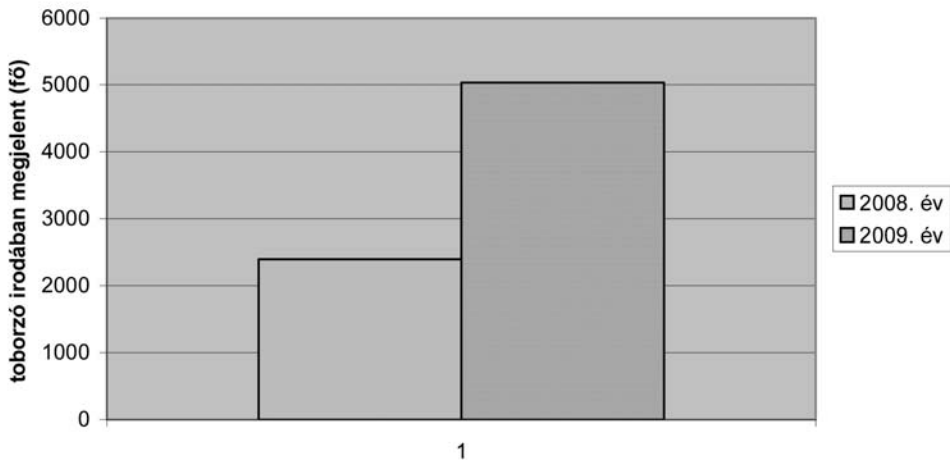
Az első: miként és főként mennyi idő alatt képes a haderő felvenni, kiképezni és beilleszteni a számára legmegfelelőbb jelentkezőket.

4 Forrás: MH 37. Műz. Szerkesztette: Jakab Bertold főtörzsőrmester

5 Egyre több fiatal szeretne katona lenni - http://www.honvedelem.hu/cikk/3/14949/gazdasagi_valsag_toborzoirodak_szerda.html - 2009.05.14.

6 A honvédség szempontjából az ország nyugati régióinak munkaerőpiacán, az eddig jól prosperáló, sok esetben nyugati érdekeltségű, munkáltatókkal szemben, érzékelhetőleg leginkább problémák a versenyképesség területén.

2. ábra A 2008. és 2009. évben a szegedi toborzó irodában megjelentek⁷

A második: mikor érik el a korlátozó és megszorító intézkedések a honvédelmi tárcát, amelyek lelassítják, esetlegesen leállítják a beáramlást.

A harmadik, a hivatásos magyar haderőt már a kezdetektől végig kísérő kérdés: meddig lesz képes megtartani a felvett önkénteseket a szervezet.

Az első kérdésre viszonylag rövid idő alatt (talán szokatlanul rövid idő alatt és valóban megfelelő hatékonysággal) válaszolt a szervezet. A nagyszámú „újoncot” két csoportra bontották. Az első csoportot alkotók már rendelkeztek katonai szolgálati idővel⁸, így ők a megfelelő szűrőkön túljutva rövid időn belül az alakulatokhoz kerültek. A másik csoport a belépéshez szükséges követelmények teljesítése után a Központi Kiképző Bázison és ideiglenesen alakulatoknál létrehozott kiképzőszakadok kötelékében kezdték meg a szolgálatot.

7 A szerző által készített ábra, adatok: Toborzó és Érdekvédelmi Iroda Szeged.

8 Voltak sorkatonák.

A második kérdésre 2009. július hónap végén kaptunk választ. A kormányzati létszámstoppal egy időben a honvédség is lelassította (a toborzás folyamatosságának megőrzése mellett) a bekerülést.

A harmadikként feltett kérdésre ez idáig nem tudunk érdemben válaszolni, viszont, mint tendencia az alábbiakban ismertetett felmérés adatai talán támpontot jelenthetnek.

AZ ÁTMENETI VONZERŐTŐL A HOSSZÚ TÁVÚ FOGLALKOZTATÁSIG

A 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Zászlóaljnál végzett felméréssel arra kerestem a választ, hogy milyen mértékben befolyásolta a válság az önkéntes katonák mindennapjait, illetve ez a hatás mennyire befolyásolja munkaerőpiaci döntéseiket.

A kérdőívet kitöltők csoportja

A felmérésen részt vevők 16%-a nő, 84%-a férfi. A csoport 78%-a rendfokozat nélküli, vagy tisztess, a tiszthelyettesek, zászlósok

3. ábra A felmérésen részt vevők életkor szerinti megoszlása⁹

aránya 21%, míg a tisztké 1% volt. Életkori megoszlásukat az alábbi ábrán láthatjuk.

Jól látható, hogy túlnyomó részben a 31-40 éves korosztály van jelen az alakulatnál. Az állomány iskolai végzettségét vizsgálva megállapítható, hogy nagyságrendileg alacsony az alapfokú végzettségük aránya, többségében érettségi vizsgával és/vagy szakmával rendelkeznek, de szép számban megtalálhatóak a felsőfokú végzettséggel rendelkezők is¹⁰.

Amennyiben a szolgálatban eltöltött időt vizsgáljuk megállapíthatjuk, hogy leginkább az utóbbi két esztendőben került legtöbbjük a honvédség kötelékébe (44%). A következő csoport a 3-6 évet leszolgáltak (27%), majd a már 7-10 év óta önkéntes katonaként tevékenykedők következnek (24%). Viszony-

lag alacsony számban vannak a 11-15 (4%) és a 16-20 évet már a szervezetben eltöltöttek (1%). Ez utóbbi két csoportot leginkább a tiszthelyettesi állománykategóriába tartozók alkotják.

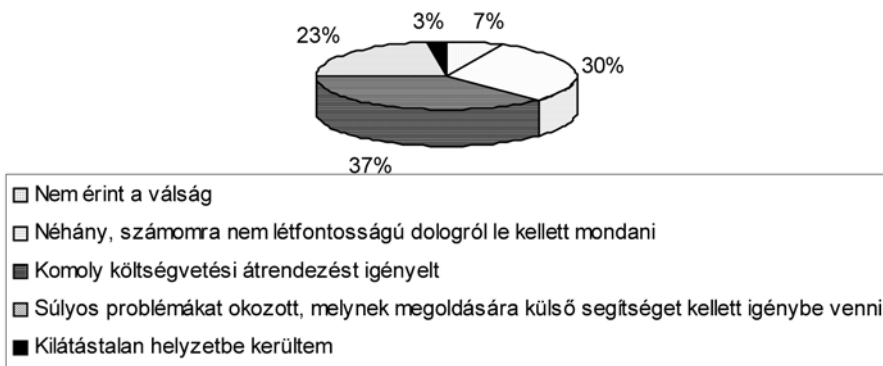
A gazdasági válság csaknem minden megkérdezettet érinti valamilyen formában, mértékben. A befolyás mértéke is egyénekenként változó, így a kevésbé érezhető hatásoktól az igen súlyos gazdasági problémákig minden eshetőség felmerül.

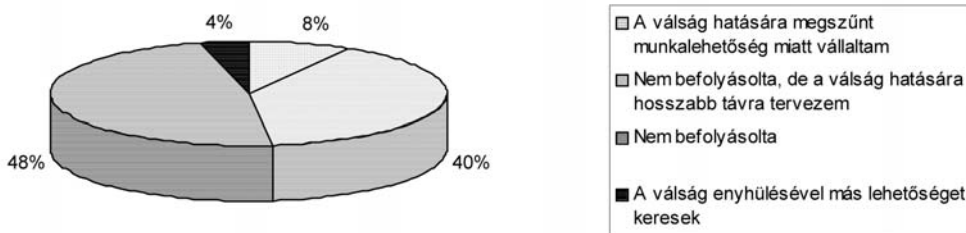
9 A szerző által készített ábra.

10 Amennyiben az iskolai végzettségek tekintetében a szegedi toborzóknál jelentkezőket vizsgáljuk (2008. évi adatok) megállapítható, hogy leginkább a középfokú végzettséggel rendelkezők (70%) választják a régióban a katonai pályát. Viszonylag alacsony az alapfokú végzettségük aránya (18%), és figyelemre méltó a főiskolát, egyetemet végzetek (12%) aránya.

Befolyásolta-e a válság, és ha igen milyen mértékben az Ön és családja életét

4. ábra A válság befolyása a megkérdezettek, illetve családjukra¹¹

5. ábra A válság befolyása a szolgálatvállalásra¹⁵

Leginkább a komoly családi költségvetési átrendezést, illetve a néhány lemondható nem létfontosságú dolog elhagyása válasz a jellemző. A válaszadók 23% súlyos, míg 3%-a kilátástalan helyzetbe került¹².

Érdekes a válsággal kapcsolatos kérdéseknél, hogy a vizsgált alakulat a Dél-alföldi régióban diszlokál, amely régió a válság előtt is viszonylag magas foglalkoztatottsági problémákkal küzdött. A régió két meghatározó városának (megyeszékhelyek) polgármestere így nyilatkozott:

„Kecskeméten általában 8% körül alakul a munkanélküliség, és a válság hatására kisebb mértékben emelkedett, mint az országban.” –Dr. Zombor Gábor Kecskemét polgármestere¹³.

„Most tulajdonképpen előnyünkre vált, amiért mindig csak kritikát kapunk. Nevezetesen az, hogy Szeged nem Miskolc vagy Győr, nem „termelő beruházási” bázis.....drámai elbocsátási hullám nálunk nem volt, a munkanélküliségi rátánk pedig nagyjából fele(!) az országos átlagnak.” – Dr. Botka László Szeged város polgármestere¹⁴.

11 A szerző által készített ábra.

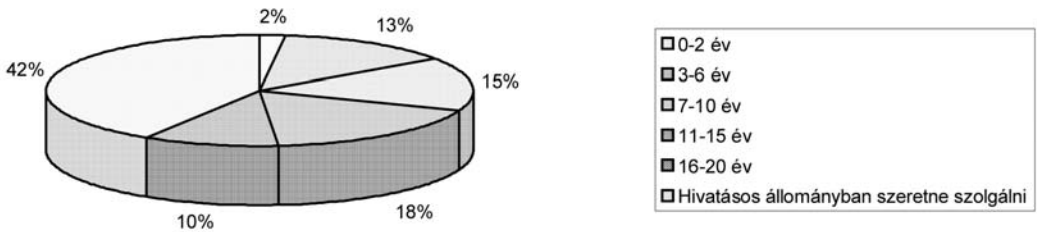
12 Érdekes, hogy a problémával küszködők leginkább a család (63%) és a hitelintézetek (24%), legkevésbé az állam (2%), illetve a honvédség (4%) segítséget vették igénybe.

13 Régiók – a HVG melléklete 2010. január. p. 7.

14 Régiók – a HVG melléklete 2010. január. p. 12.

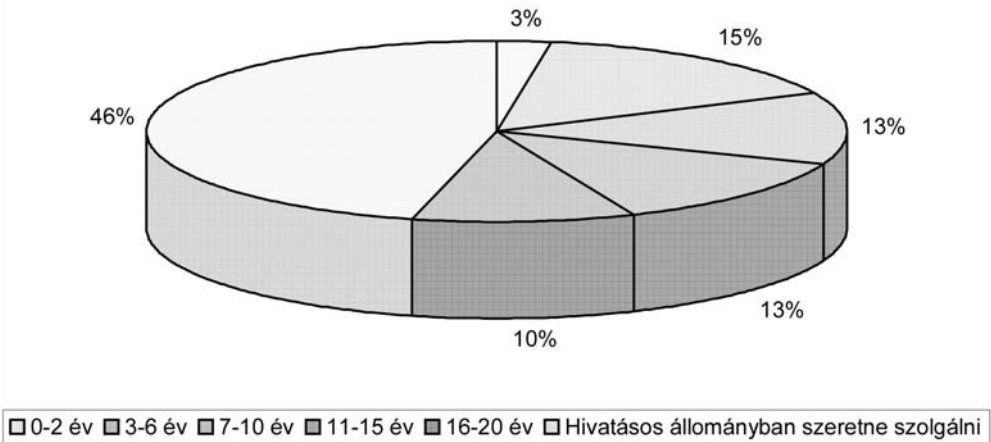
15 A szerző által készített ábra.

Belépéskor milyen időtartamra tervezte a szolgálatvállalást

6. ábra A belépéskor tervezett szolgálatteljesítési időtartam¹⁶

Jelenleg milyen időtartamra tervezi a szolgálatvállalást

7. ábra A jelenleg tervezett szolgálatteljesítés időtartama¹⁷

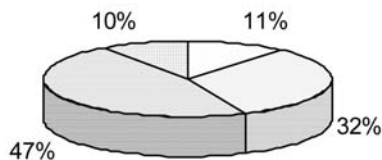
Amint azt az előzőekben már tárgyaltuk a kérdőívet kitöltők 44%-a az utóbbi két évben került a szervezetbe, így a megkérdezés előtt feltételezhető volt, hogy leginkább a válság okozta munkaerőpiaci lehetőségek beszűkülése „öltöztette mundaérba” őket.

16 A szerző által készített ábra.

17 A szerző által készített ábra.

A kiértékelés után ebben a kérdésben meglepő arányok rajzolódtak ki. A válaszadók mindössze 8%-a került munkahelyének megszűnése után az alakulathoz. A meghatározó többség (45%) döntését nem befolyásolta a belépéskor meglévő munkaerőpiaci helyzet. Érdekes azonban külön figyelmet fordítani arra a csoportra (40%) amelynek tagjait, bár nem befolyásolta döntésekor a válság, hatása azonban hosszabb távon szeretnének ön-

A honvédségen kívüli elhelyezkedési esélyek

- Jobb lehetőségeim vannak/lennének mint a jelenlegi
- A jelen helyzetemmel azonos lehetőségeim lennének
- Nehézségeket okozna az elhelyezkedés
- Kilátástalan helyzetbe kerülnek

8. ábra A válaszadók által megjelölt jelenlegi elhelyezkedési esélyek²¹

kéntesként szolgálni, mint azt belépéskor tervezték.

Az alábbi két ábrán a belépéskori és a jelenlegi tervezett szolgálati idő összehasonlítása válik lehetővé.

Jól látható, hogy legnagyobb vonzereje a hivatásos állományban történő foglalkoztatásnak van. A tervezett szolgálati idők tekintetében leginkább a 3-6 és a már említett hivatásos állományban történő foglalkoztatás irányába történt átrendeződés.

A rövid távú, válság idejére történő, szolgálatvállalás a felmérések alapján kevésbé jellemzi a jelenleg Szentesen szolgáló önkénteseket. A többség véleménye szerint a gazdaság és a munkaerőpiac napjainkban meglévő helyzetében a honvédség, mint munkáltató leginkább a biztos és viszonylag hosszú távú foglalkoztatást kínálja katonáinak. A válaszadók 71%-a emelte ki a kiszámíthatóságot és biztonságot. A munkavállalók foglalkoztatás-biztonság iránti igénye megnőtt, a hosszú távú lehetőséget biztosító munkáltatók munkaerőpiaci helyzete felértékelődött. A honvédség vonatkozásában ez a felértékelődés megfigyelhető a jelenlegi felmérés

alapján, de a témával foglalkozó egyéb, civil szférát vizsgáló, tanulmányokban is megjelentek.

„Négy-öt évvel ezelőtt a dolgozók sokkal magabiztosabbak voltak, és magasabb igényeket támasztottak a cégekkel szemben, mint ma. A munkavállalók most jobban félnek állásuk elvesztésétől, ezért jobban ragaszkodnak munkahelyükhöz és az elvárásikat is átgondolják. Ma fontosabb, hogy egy vállalat stabilitást és biztonságot nyújtson számukra hosszú távon, mint például az, milyen egyéb juttatásokat kapnak.”¹⁸

Tovább elemezve a kérdést megállapítható, hogy a külszolgálati lehetőség (10%) és katonai pálya, mint kihívás (8%) szintén megtartó erőként jelentkeznek. Viszonylag kevesen gondolják megfelelőnek a jövedelmet (4%) és hasonlóan alacsony családi tradíció miatt történő szolgálatvállalás. Megállapítható továbbá, hogy sajnos a katonai pálya presztízse (2%) nagyon keveseknek jelent vonzerőt.

A hosszú távú foglalkoztatás igénye tehát ugyanúgy jelentkezik elvárásként a munkavállalók¹⁹, mint ennek biztosítása megtartóerőként a munkáltató²⁰ oldalán.

Ehhez a kérdéskörhöz természetesen szervesen hozzátartozik a mindenkori

18 A top munkahelyek is leépítenek - http://www.info-media.hu/?fejzet=4&cid=69824&wa=IMRSS1001&utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+infomediahitek+%28Info-M%3A9dia+h%3ADrek%29 - 2010.01.16.

19 Jelen esetben az önkéntesek.

20 A Magyar Honvédség.

21 A szerző által készített ábra.

munkaerőpiaci helyzet, illetve a munkavállaló idő közben adódó lehetőségeinek számbavétele. A kedvezőbb vagy pillanatnyilag kedvezőbbnek tűnő lehetőségek hatására ugyanis a hosszú távú tervek megváltozhatnak és a munkavállalók nagyobb számban hagyhatják el a szervezetet. A jelenlegi helyzetet viszont a válaszadók többsége megfelelő módon ismeri, és tisztában van lehetőségeivel. Ezt a megállapítást támasztja alá az elhelyezkedési esélyeket boncolgató kérdésre adott válaszok többsége is.

A válaszadók 43%-a gondolja úgy, hogy a jelenlegivel azonos vagy jobb lehetőségek várnak a laktanya kerítésén kívül. A többségnek nehézségeket okozna az elhelyezkedés (47%), sőt 10%-uk szerint kilátástalan helyzetbe kerülnének amennyiben a honvédség elhagyására kényszerülnének²².

Azok, akik a szervezet elhagyását, mint lehetőséget egyértelműen nem zárják ki, csaknem kizárólag az elérhető magasabb jövedelmet jelölték meg legfőbb szempontként (80%). A változatos munkavégzés iránti igény szintén több kérdőívben bejelölésre került (12%). Véleményem szerint érdemes lehet megfelelő figyelmet fordítani az állomány által megfogalmazottakra, annál is inkább, mivel az előzetes prognózisok alapján a gazdasági válság negatív munkaerőpiaci hatásai egy-két éven belül

enyhülnek²³. Bár a felmérés szerint az önkéntes katonai szolgálat iránt megnövekedett érdeklődés nem feltétlenül a munkaerőpiaci válságának következménye, hanem leginkább az a tény, hogy a honvédség a gazdasági szféra szereplőivel ellentétben azt kínálja a munkaerőpiacon, amire napjainkban a legnagyobb szüksége van a munkavállalóknak. Ez nem más, mint a biztonság és a stabilitás. Nyilvánvaló, azonban, hogy a honvédelmi tárca rövidtávon nagyobb anyagi megerősödést nem tud a kiszámíthatóság mellé a biztosítani. Ennek következtében sokak esetében elképzelhető, hogy csak átmeneti megoldásként szerepel a katonai szolgálat vállalása, így megvan annak az esélye, hogy a jelenleg a katonai pályát választók, jobb feltételek esetén, hasonló számban fogják elhagyni a szervezetet, mint amilyen számban az utóbbi időszakban bekerültek, illetve bekerülni szándékoznak.

A katonai pályához való kötődést a havi juttatások biztosítsa mellett a nyugati haderők mintájára a szolgálatvállalás idejére nyújtott széles körű szociális gondoskodás is erősítheti²⁴, amely hosszú távra biztosíthatja a honvédség számára szükséges létszámokat. Ebbe a körbe tartozhatnak a már meglévő szociális háló elemei (családtámogató rendszer, viszszailleszkedést segítő képzés, átképzés, kedvezményes lakhatás, üdülés stb.), ezek kibő-

22 A szentesi alakulat önkénteseinek többsége vagy a településen (31%) vagy a laktanya 60 km-es körzetén belül (53%), tehát a Dél-alföldi régió területén lakik. A régió gazdasága leginkább a mezőgazdaságra, a kereskedelemre és a szolgáltatásokra épül. A mezőgazdaság a rendszerváltás után munkaerő-kibocsátóvá vált és a magyar lakosságra jellemző alacsony mobilitási hajlandóság miatt sokan nem tudnak elhelyezkedni vagy csupán ideányjellegű munkából élnek. Érthető tehát, hogy a honvédség keretein belüli munkavállalás megszűnése sok család megélhetését befolyásolná.

23 Elemzők szerint hazánk 2011-2012 években már valószínűleg túl lesz a legnagyobb problémát okozó nagyarányú munkanélküliség növekedésén. Ilyen módon 2010-ben mérsékelt, 2011-ben pedig valamivel nagyobb foglalkoztatottság-bővülés várható. Ezzel párhuzamosan a munkanélküliség várhatóan fokozatosan csökkenni fog.

24 A megkérdezettek a lakhatás, a munkakörülmények javulása, a kiválás utáni újbóli munkavállalás feltételeinek elősegítése területeket tartják legfontosabbnak, annak érdekében, hogy valóban vonzó legyen az önkéntes szolgálat vállalása.

vítése, és a katonai **szolgálat idejét keretbe foglaló rendszerként** való működtetése.

KONKLÚZIÓ

A gazdasági válság okozta munkaerőtöbblet az ország minden régiójában megjelent. Ez a kínálati többlet lehetőséget biztosít a Magyar Honvédség számára a meglévő létszámihiányok kezelésére. A közszférában bevezetett korlátozások tükrében azonban mára már látható, hogy a meglévő hiányok feltöltése bizonyos ideig lelassult és a haderő tekintetében ismét a meglévő létszám megtartásának kérdése kerül előtérbe. Erre engednek következtetni a fentiekben ismertetett felmérés adatai is, amelyek szerint többségében elsődlegesen nem a munkaerőpiaci problémák miatt választják a katonai pályát.

Mindezek ellenére, munkaerőpiacon kialakult válság nyilvánvalóan több területen is kérdéseket fogalmaz meg a honvédség humán erőforrás gazdálkodása tekintetében. Egyrészt talán érdemes a rendszer rugalmasabbá tétele, másrésztől szükséges lehet a különböző stratégiák áttekintése és az esetleges célok újradefiniálása is, annak érdekében, hogy a kívánt létszám és szakértelem hosszú távon biztosítható legyen.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Kovács Zoltán: Az önkéntes haderő megtartó képességének néhány aspektusa a Magyar Honvédségben (Humán Szemle 2005/2. szám).
2. A munkaerőpiac átalakulása az utóbbi években http://nft352.apertus.hu/index.php/news/NewsPage?news_id=12 2008.12.28.
3. Hiánycikk lett a szakmunkás <http://nol.hu/cikk/444277/> 2008.12.28.
4. Megtörte az álláspiacot a válság http://www.fn.hu/allas/20081218/megtorte_allaspiacot_val sag/ 2008.12.28.

5. Egyre több fiatal szeretne katona lenni http://www.honvedelem.hu/cikk/3/14949/gazdasagi_val sag_toborzoirodak_szerda.html
6. Durbák Ildikó: 2009: Mérlegen a munkaerőpiac - <http://www.profession.hu/cikk/307#> 2009. 12. 20.
7. KSH gyorstájékoztató <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/fog/fog20910.pdf> 2009. 12.20.
8. A top munkahelyek is leépítettek - http://www.info-media.hu/?fej ezet=4&cid=69824&wa=IMRSS1001&utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+infomediahirek+%28Info-M%3%A9dia+h%C3%ADrek%29 - 2010.01.16.
Régiók – a HVG melléklete 2010. január.

SZOMBATI ZOLTÁN MK. EZREDES: A MAGYAR HONVÉDSÉG ÚJ ABV VÉDELMI JÁRMŰVEI

A Magyar Honvédség az ABV védelem területén jelenleg is a Magyar Néphadseregtől örökölt, 20-40 éves harc- és gépjárműveket használja. Az eszközök jelentős része – a rendszeres karbantartás és az eseti ipari felújítás ellenére – napjainkra elavult, cseréjük, korszerűbb eszközökkel történő felváltásuk tovább nem halogatható. A szerző bemutatja az utóbbi években vásárolt, illetve kifejlesztett ABV felderítő és mentesítő szakjárműveket. A technikai paraméterek ismertetése mellett elemzi alkalmazhatóságukat, valamint rámutat előnyeikre a korábban rendszeresített járművekkel szemben. Végül levonja a következtetést: az új, NATO szabványoknak megfelelő eszközök birtokában a szakfeladatok teljesítése szövetségi kötelekben is teljesíthetővé válnak.

Az elmúlt években elvégzett fejlesztések eredményeként számos új komplex vegyvédelmi eszköz jelent meg. Ezen eszközök csapatpróbáját a vegyvédelmi zászlóalj hajtotta végre, és néhány apróbb módosítást követően javasolta a rendszeresítésüket. Az új eszközök:

- A) VSBTR-80 páncélozott ABV felderítő harcjármű,
- B) DECOCONTAIN-3000 ELS mentesítő konténer,
- C) Zászlóalj Mentесítő Berendezés.

A./ A VSBTR-80 harcjármű a jelenleg hatályos NATO követelmények alapján kialakított VSBRDM-2M harcjármű szakfelszerelésének bázisán került kialakításra. A harcjármű az ABV felderítő rajok alapvető szaktechnikai eszköze. Rendeltetése: tömegpusztító fegyverekkel mért csapások és azok következményeinek felderítése, nem csapásból származó vegyi, radiológiai szennyeződések felderítése, az ABV RIÉR rendszerben alapadatok szolgáltatása, vétele, továbbítása, jelentések összeállítása és elküldése.

1. sz. kép. VSBTR-80 a vegyvédelmi zászlóalj 2009. évi téli rendszergyakorlatán

Szakkfelszerelésével (beépített és málházott eszközeivel) alkalmas:[1]

- harctéri körülmények között levegő, víz és talaj vegyi- és sugárfelderítésére,
- vegyi- és sugárszennyezett területek határainak megjelölésére,
- a talajközeli meteorológia adatok mérésére,
- a vegyi-, sugár- és biológiai anyagokkal szennyezett területekről mintavételre,
- a harcjármű koordinátáinak meghatározására.

Szakkfelszerelése megegyezik a VSBRDM-2M harcjárműben rendszeresítetttel.

Harcászat-technikai adatai:

- kezelőszemélyzet: 3 fő
- tömege: 13600 kg
- megengedett maximális sebessége: műúton: 80 km/ó, vízen: 9 km/ó
- hosszúság: 7650 mm
- szélesség: 2900 mm
- magasság: 2460 mm
- tengelytáv: 2410 mm
- kapaszkodóképesség: 30°
- üzemanyag tartály: 2 db 150 l
- teljesítmény: 191 kW
- hatótávolság: műúton: 600 km, terepen: 200-500 km
- fegyvezet: 1 db 7,62 mm-es PKT géppuska
- lőszerjavadalmazás: 2000 db
- híradóeszközök: MV-300 rádió R-174 belső beszélgető rendszer.

A harcjármű előnyei a korábbi típusal (VSBDRM-2M) szemben:

1. Az elődjével szemben a Magyar Honvédségben viszonylag nagy számban, több fegyvernem által alkalmazott harcjármű. Alkatrészellátása, javítása vélhetően sem a vegyivédelmi zászlóaljnál, sem az összfégyvernemi alakulatoknál nem okoz gondot (a családely érvényesült, azaz egy általánosan használt járműtípus szakosított változata).
2. Üzemanyagként gázolajat használ, így nemzetközi feladatok során a hajtóanyag ellátása problémamentes (az NRF feladatok végrehajtásakor a VSBDRM-2M harcjárművek benzinüzeme visszatérő problémaként jelentkezett).
3. Belső tere nagy, lehetővé teszi a rendszerített szak- és egyéb felszerelésen kívül a tartalék eszközök (védőruhák), fogyóanyagok (kimutatócsövek), személyi felszerelés, anyagi készletek elhelyezését, és lehetővé teszi a szakmai képességek későbbi fejlesztését, új műszerek, felderítő eszközök elhelyezését.

4. Kommunikációs rendszere képes a NATO-ban használatos NBC jelentések digitális formában történő továbbítására, ezáltal az információáramlás gyorsabb és megbízhatóbb.
5. A harcjármű életkora alacsonyabb a több mint 22 éves VSBDRM-2M-énél.
6. Vízen úszatható, így a harcjárművezető állomány ilyen típusú felkészítését követően képes lesz a víziakadályok önerőből történő leküzdésére.

A harcjármű hátránya:

1. Terjedelméből adódóan és a korlátozott kilátás miatt közforgalmú utakon vezetése nagy figyelmet igényel.
2. Mivel nem speciális, kimondottan ABV felderítő célra fejlesztették ki, egyes szakfelszerelések elhelyezése nem ideális, továbbra sem lehetséges a mintavétel a harcjármű elhagyása nélkül illetve egyes perspektívikusan tervezett eszközök beépítése nem oldható meg.
3. Az átalakítás során a páncéltest megbonthatásához, a küzdőtér megnagyobbításához nem járultak hozzá (a torony eltávolítást követően, a páncéltest oldalmezeinek meghosszabbításával és a torony magasságában történő vízszintes lezárásával, hasonlóan az egészségügyi változathoz), ezért a kezelő helyváltoztatása a harcjárművön belül nehézkes és a jármű ergonomiai szempontból sem ideális.

Sajnos a rendelkezésre álló létszámkeret nem tette lehetővé a kezelő állomány 4 főre emelését, amit a katonai és a szakmai követelmények indokolnának. Egy példával alátámasztva: amennyiben a kapott feladat szükségessé teszi ABV felderítés közben gyalogos ABV felderítő járőr kiküldését (nehezen járható terepen vagy objektum átvizsgálás során), annak – főleg ellenséges területen vagy békefenntartó művelet során - legalább kettő katonából kell állnia. A harcjárműben maradó egy katona azonban egyedül, egy időben nem

képes a figyelés feladatait, a beépített fegyverzet kezelését, a kommunikációs eszközök használatát, a szakműszerek kiszolgálását elvégezni, mivel ezek külön-külön munkahelyekről üzemeltethetők.

Összességében azonban megállapítható, hogy a VSBTR-80 a jelenleg rendszeresített VSBTRDM-2M harcjárműnél korszerűbb, sokoldalúbban alkalmazható és a további fejlesztés lehetőségét magában rejtő harcjármű, amely a tipikus katonai feladatok mellett a speciális katasztrófavédelmi szakfeladatokat is képes ellátni.

B./ A DECOCONTAIN-3000 ELS mentesítő konténer a vegyvédelmi zászlóalj 2003-ban vette át. A kezelő állomány szakmai felkészítését követően bemutattuk a „SZAB-LYA-2003” gyakorlaton.

ÖSSZEGZÉS

A DECOCONTAIN-3000 ELS mentesítő konténer olyan komplex berendezés, amely alkalmas vegyi-, sugár-, biológiai eszközzel

szennyezett személyi állomány, személyi felszerelés, technikai eszközök és a terep mentésére.

A mentesítő konténer szabvány 6 m-es konténer; alkalmas közúti, vasúti és légi szállításra.

A mentesítő konténer az MH 93. Petőfi Sándor Vegyvédelmi Zászlóalj ABV mentesítő század mentesítő rajai szakfelszereléséként tervezett. Teljesítőképessége révén egy vele felszerelt ABV mentesítő szakasz képes a NATO szabványban előírt időtartamon belül egy zászlóalj szintű kötelék teljes mentesítését végrehajtani.

Főbb technikai adatai:

- hosszúság: 6,06 m
  - szélesség: 2,44 m
  - magasság: 2,44 m
  - tömege: 9500 kg. (üresen)
  - tömege: 12500 kg. (vízzel feltöltve)
  - víztartály térfogata: 3000 l
- Fontosabb részegységei:
- EDADS főkezelő egység,

2. sz. kép. DECOCONTAIN-3000 ELS mentesítő konténer a „BAKONYI CSAPÁS-2003” gyakorlaton

- HD 4000 modul, előkezelő egység,
- HDS 1291 ST modulok, utókezelő egység,
- HGU forró levegő befúvó berendezés,
- HM 35 személymentesítő egység,
- bojler,
- keringető szivattyú,
- víztartály,
- generátor,
- sátrak (vetkőző, öltöző, felszerelés mentesítő),
- egyéb kiegészítő felszerelések (tömlők, csatlakozók, létrák, stb.)

Az eszköz üzemeltethető gépjárművön és földre telepítve egyaránt (terepmentesítés természetesen csak gépjárműről lehetséges). Üzemeltetéséhez legalább 30x70 m kiterjedésű terület szükséges.

Alkalmazott mentesítő anyagok:

- sugármentesítésre: RM 54,
- vegyimentesítésre: TDE 202,
- fertőtlenítésre: RM 35,
- személymentesítésre: RM 21,
- terepmentesítésre: Di 60.

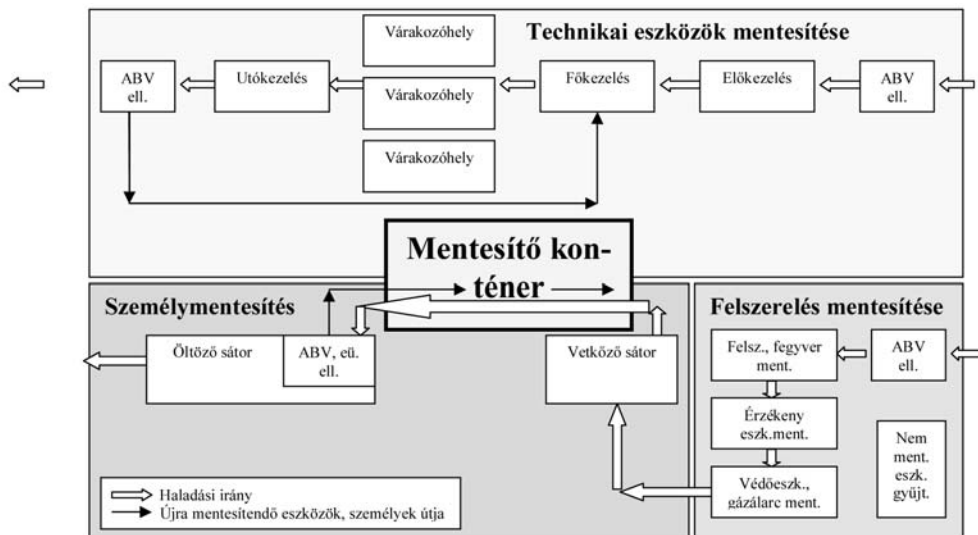
A mentesítő konténer alkalmazható egyedileg, de nagyobb kötelék mentesítése esetén célszerű szakaszkötelékben telepíteni, a szükséges teljesítőképesség elérése érdekében. Az eltérő felépítésen és mentesítési eljáráson túlmenően az egyik legfontosabb különbség az FMG-68 mentesítő gépjárműtől, hogy míg az utóbbi egyidőben egy feladatra használható, a konténer egyszerre képes harc- és gépjárművek, személyi felszerelés és a személyi állomány mentesítésére. A **technikai eszközök mentesítése** három fázisban történik. A szennyezettség megállapítása után a járművet az *előkezelő munkahelyen* magas nyomású vízzel megtisztítják a ráakódott egyéb anyagoktól (sár, por, hó, jég). Ez nagyon fontos, mivel ellenkező esetben ezek az anyagok a vegyi- vagy sugárszennyeződést lefedve jelentősen ron-

tanák a mentesítés hatékonyságát, illetve rendkívül megnövelnék a mentesítés végrehajtásának idő- és anyagszükségletét. E művelet közben természetesen a szennyeződés egy részét is eltávolítják, tehát az előkezelés helyét erősen szennyezettnek kell tekinteni, és az itt dolgozó mentesítő katonák részére fokozott személyi védelmet kell biztosítani (erre szolgál a 96M szigetelő típusú védőruha). A második fázisban, a *főkezelő helyen* a szennyeződés fajtájának megfelelő mentesítő anyagot visznek fel a jármű külső felületére (vegyi-, sugármentesítésre vagy fertőtlenítésre alkalmas oldatot). A harmadik fázisban, az *utókezelő helyen* magas nyomású vízzel eltávolítják a járműről a mentesítő anyagot (és a szennyeződést, például sugár-szennyezés esetén). Ezt követően ellenőrzik a mentesítés hatékonyságát.

A **személyi felszerelés mentesítésére** a HGU forró levegő befúvó egységet és a mentesítő sátrat kell telepíteni. A felszerelést a sátorban fegyverállványon, fogásokra akasztva vagy műanyag tárolóládákban lehet mentesíteni. Az „érzékeny” eszközöket (rádiók, távcsövek, tájolók), amelyek felépítésük, szerkezeti anyagaik miatt nem mentesíthetők mentesítő oldattal vagy magas hőmérsékleten, külön munkahelyen alkoholos lemosással kell mentesíteni.

A **személymentesítés** az öltöző- és vetkőző sátrak telepítésével, illetve a konténer hosszanti oldalán kialakított személymentesítő egység (zuhanyosor) alkalmazásával lehetséges.

A **terepmentesítés** a konténer járműre telepítésével, a konténerszállító elejére és a konténer hátsó oldalára rögzített 4 db terepmentesítő feltét felszerelésével lehetséges. Mivel az eszköz korlátozott terepjáró képessége behatárolja az ilyen irányú alkalmazást, elsősorban szilárd burkolatú utak vegyimentesítésére és fertőtlenítésére használható.

3. számú ábra: A mentesítő konténer telepítésének elvi vázlata

Amint az ábrán is látható, egy mentesítő konténer az ABV ellenőrző részleggel képes a teljes mentesítés végrehajtására. Nagyobb mennyiségű technikai eszköz vagy személyi állomány mentesítésére természetesen továbbra is több konténert kell alkalmazni. Ennek leghatékonyabb módja a mentesítő állomáson egy rendszerben telepített több mentesítő konténer alkalmazása.

A csapatpróba során természetesen fény derült a konténer sokoldalú alkalmazhatósága mellett néhány hiányosságára is. Elsőként említendő a téli időjárási viszonyok közötti nehézkes alkalmazhatósága (ez nem meglepő, mivel a konténert az Egyesült Arab Emírségek számára gyártották). Vízrendszere nem rendelkezik a hagyományos, az FMG-68 mentesítő gépjárművön megszokott fagycsavarokkal, a rendszerben maradt víz eltávolítására alkalmazott sűrített levegős kifúvás pedig nem kellően hatékony. A gyártó által javasolt és a gyakorlatban alkalmazott megoldás, a vízrendszer fagyálló folyadékkal történő feltöltése pedig egyrészt idővesztéssel jár (fel-

töltés, leeresztés), másrészt a fagyálló folyadék a feltöltések során a rendszerben maradt víz miatt folyamatosan hígul. Emiatt a mintegy 400 liter fagyálló folyadék csak mintegy 4-5 feltöltésre alkalmazható biztonságosan. A többi probléma, mint például egyes kiegészítő elemek számának növelése, a felszerléshez tartozó sátrak homoksárga szín helyett zöldben történő elkészítése, a mentesítendő járművek alvázának és tetejének mentesíthetőségének megoldása nem jelent gondot. A téli üzemeltethetőség a konténer újabb változatán a DECOCONTAIN-3000 GDS-en megoldást nyert, így ennek rendszeresítése alkalmazhatóbb eszközkhöz juttatná a vegyvédelmi zászlóaljbat. A főkezelő egységében alkalmazott alkoholát alapú mentesítő anyag ugyan csak csökkenti a fagyérzékenységet és kisebb mennyiségben alkalmazandó, mint a korábbi vízben oldódó mentesítő anyag (viszont drágább).

A személymentesítő kapacitás növelése szükségessé teszi egy önálló, specializált személymentesítő konténer rendszeresítését is.

Összességében a mentesítő konténerek beszerzése, az FMG-68 mentesítő gépjárművek kiváltására időszerű és halasztást nem tűrő feladat. Széleskörű alkalmazhatóságuk, korszerű mentesítési technológiájuk, nagy teljesítőképességük a katasztrófavédelmi feladatok végrehajtása során is elengedhetetlen.

C./ A Zászlóalj Mentесítő Berendezés (ZMB) rendeltetése mérgező harcanyagokkal, radioaktív anyagokkal szennyezett, illetve biológiai anyaggal fertőzött alkalmazási területen tevékenykedő, zászlóalj (osztály) szintű alegységek technikai eszközeinek részleges és személyi állományának teljes mentesítése normál és táborigények között, a NATO erők alkalmazásának szokásos klimatikus feltételei között.

A Zászlóalj Mentесítő Berendezést az MH 93. Petőfi Sándor Vegyvédelmi Zászlóalj 2. ABV támogató századának 1-3. ABV támogató szakaszok mentesítő rajainál rendszerezítették. Az említett ABV támogató szakaszok feladata lövész zászlóaljak bázisán megalakítandó zászlóalj harccsoportok ABV támogatási feladatainak ellátása.

A Zászlóalj Mentесítő Berendezés két fő részből áll: a Zászlóalj Mentесítő Utánfutóból és a vontató járműből.

Fontosabb technikai adatok:[2]

1./ Zászlóalj Mentесítő Berendezés:

- hosszúság: 12,86 m
- szélesség: 2,54 m
- magasság: 3,86 m

2./ Zászlóalj Mentесítő Utánfutó

- maximális tömeg: 3500 kg
- hosszúság (a vonószerkezettel): 5,5 m
- szélesség: 2,4 m
- magasság: 2,5 m
- rakfelület: 6 m²
- futómű: egytengelyes

A Zászlóalj Mentесítő Berendezés vontató járműve RÁBA H-18 terepjáró tehergépkocsi a kiegészítő felszerelésekkel.

Kiegészítő felszerelések:

- 3000 l-es víztartály (rögzítve)
- hajlékonyfalú víztartály
- HWM-3000 melegvízes modul
- személyi mentesítő keret
- mentesítő állvány
- térvilágító felszerelés
- mentesítő anyagok (málházva)
- láncos emelő

4. sz. kép. Zászlóalj Mentесítő Berendezés a Respirátor Vegyvédelmi és Tűzvédelmi Zrt. telephelyén

A Zászlóalj Mentесítő Utánfutó fontosabb részei:

- HD 4000 előkezelő modul
  - AMGDS főkezelő modul
  - HDS-12/14 Eco utókezelő modul
  - generátor
  - dieselmotor
  - tömlők
  - szórólándzsák
- Alkalmazott mentесítő anyagok:
- sugármentesítésre: RM 54,
  - vegyimentesítésre: GDS-2000,
  - fertőtlenítésre: RM 35,
  - személymentesítésre: RM 21.

A Zászlóalj Mentесítő Berendezés a rendszerezítendő DECOCONTAIN mentесítő

konténerrel megegyező modulok alkalmazásával kifejlesztett, a lövész zászlóaljak részeinek részleges mentesítésére szolgáló eszköz. Lényeges eltérés: az elő- és az utókezelő munkahelyen csak egy-egy szóróláncza található (a konténernél 2-2 db).

Ebből adódóan teljes mentesítés végrehajtására is alkalmas, ebben az esetben azonban átbocsátóképessége jelentős mértékben lecsökken, ezért amennyiben egy szakasz szinténél (3-4 eszköz) több harc- és gépjármű teljes mentesítése válik szükségessé, azt minden esetben a nagyobb teljesítményű mentesítő konténerrel kell elvégezni.

Katasztrófafelhelyzet esetén alkalmazható:

- mentesítő konténerek mellett kiegészítő eszközként egyes fontos feladatot ellátó eszközök soron kívüli teljes mentesítésére;
- részleges mentesítés elvégzésére (ha a rendelkezésre álló idő nem teszi lehetővé a mentésben résztvevő egyes eszközök teljes mentesítését);
- személymentesítés végrehajtására.

Véleményem szerint béke időszakban, az említett feladatok ellátása esetén az azonnali mentesítés mellett a teljes mentesítés dominál és csak kivételesen, halasztást nem tűrő esetekben alkalmazandó a részleges mentesítés.

ÖSSZEGRZÉS

Az ismertetett új szaktechnikai eszközök megjelenése a magyar ABV felderítő és mentesítő alegységek állományában minőségi változást hoz az ABV védelmi képességek területén. Az ABV felderítő harcjármű - a VSBTR-80 - alapja a Magyar Honvédségnél általánosan használt eszköz, ezért jól illeszkedik a támogatandó összefegyvernemi alegység eszközrendszerébe. Szakfelszerelése, további fejlesztési lehetőségei az el-

következendő 10-12 évre biztosítják alkalmazhatóságát. Ez időszakot követő váltását körültekintően, a Magyar Honvédség eszközrendszerének fejlesztésével összhangban kell elvégezni. Az új típusú ABV mentesítő eszközök a mentesítési eljárások több lépésűs, egymásra épülő rendszerét hozták létre. Az egyes harc- és gépjárművek részleges mentesítésére rendszeresített DS-10 mentesítő készlet, az alegységek (raj, szakasz) részleges mentesítésére szolgáló Zászlóalj Mentés Berendezés és a teljes mentesítés eszköze, a DECOCONTAIN-3000 mentesítő konténer egységes technológián és feladat végrehajtási rendben alapuló rendszert alkot. A gépjármű beszerzési program keretében biztosított RÁBA hordozó járművek üzembiztos, megbízható működést és kiváló alkalmazhatóságot tesznek lehetővé.

Összességében megállapítható, hogy az ABV védelem területén rendszeresítendő új szakjárművek a NATO szabványokban megfogalmazott követelmények maradéktalan kielégítésével lehetővé teszik a szövetségi kötelezettségekből adódó feladataink teljesítését.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] A VSBTR-80 Páncélozott ABV felderítő harcjármű Műszaki leírása, Kezelési és Technikai kiszolgálási Utasítása (tervezet), 2007, 7-9. o.
- [2] Egyszerűsített kezelési utasítás a DECOCONTAIN 3000 ELS mentesítő konténerhez, 2003, 4-18. o.
- [3] Szombati Zoltán, Földi László: Mentésítés DECOCONTAIN-3000 ELS mentesítő konténerrel, Hadmérnök, 2009. június
- [4] Műszaki Leírás, Kezelési és Technikai kiszolgálási Utasítás a Zászlóalj Mentés Berendezéshez, Respirátor Vegyvédelmi és Tűzvédelmi Zrt., 2009, 6-13. o.

DR. RÉVAI TAMÁS FŐORVOS: A RUHÁZAT JELENTŐSÉGE MAGASLATI TERÜLETEN

ANNOTÁCIÓ

A hőkomfort érzése kiemelt jelentőségű a magaslati területen végzett katonai szolgálat során is, és a megfelelő hőszigetelő ruházat alkalmazása nagyon fontos szempont. A hegyekben minden évszakban fel kell készülni a hirtelen időjárás változásra. Nagyon fontos a réteges öltözködés és a felszerelésünkben mindig legyen egy vízálló dzseki vagy esőkabát. Esős, sáros, vizes időben és télen nagyon hasznos a kamásli használata. A hűvösebb, hidegebb időben a sapka fontos lehet, mivel az emberi test ugyanis a fejen keresztül adja le a legtöbb hőt. A kövek, sziklák vasláncok, létrák vizesen csúszóssá válnak az elázott nedves ruhákban gyorsabban kihülünk, átfázunk Hideg elleni védekezés elsősorban a ruházat szolgálat. Mindenütt, de magas hegyekben mindig fel kell készülni a váratlan lehülésre, mert végzetes balesetet előzhetünk meg előrelátásunkkal, tartalék ruházat vitélével! Szélkabát, kesztyű, sapka, pulóver és két, lábra húzható nagyságú műanyagzacskóra van szükség!

Az út nem ér véget fent” - mondta a hazaérkezése után tartott sajtótájékoztatóján Ugyan Anita hegymászó, az első magyar nő, aki feljutott a világ legmagasabb hegycsúcsára, a Mount Everestre. „Meglepő környezet a nepáli csúcsok után” - fogalmazott viccesen a kamerák és újságírók ösztüzében helyet foglaló sportoló, aki miután nem volt lehetősége magyar csoporttal mászni, egy nemzetközi expedíció tagjaként ért fel a 8848, újabb mérések szerint azonban 8850 méteres csúcsra.

A szívtől távol eső végtagok lehülésére kell számítani először, ezért a kezek és lábfe-

jek mozgatására kell külön odafigyelni! Ezen kívül a fej befedése is fontos, hiszen e nélkül rendkívül nagy hőleadással kell számolni. Ha nincs tartalék ruhánk, akkor egy zápor idejére érdemes inkább levetközni és ruháinkat szárazon megőrizni a zápor utáni időszakra (műanyag zacskóban védve az átmedvesedéstől), mintsem a ruha hőtartó képességében bízva, azt teljesen eláztatni. A műanyag zacskók jó szolgálatot tehetnek az átázott lábbeli okozta megfázás ellen. A nedves cipőbe hiába lépünk be száraz zoknival, az újra átmedvesedne, de műanyag zacskót húzva a száraz zoknira, hosszú időre komfortérzést biztosíthatunk. Vészhelyzetben hasznos segítséget nyújthat a hideg ellen papírréteggel pl. újságpapírral védekezni.

A RUHÁZAT JELENTŐSÉGE

A ruházat jelentősége a test melegen tartása, és ennek kiemelt szerepe a magaslati területen van. A ruházat kétféle elemből tevődik össze: a tulajdonképpeni hőszigetelő réteg(ek)ből, és egy külső rétegből, amely a hőszigetelő réteget védi a környezeti hatásoktól.

A hőszigetelő réteg tulajdonképpen bármi lehetne, ami hőszigetelő sajátságokkal rendelkezik, de vannak további szempontok is, amelyek alapján egyes anyagok jobban, míg mások kevésbé alkalmasak erre a célra. Ismert, hogy az anyagok nedvesség hatására szigetelő képességük egy részét elvesztik, ennek mértékében jelentős eltérések lehetnek. Leginkább az egyébként közkezdvelt pamut veszíti el nedvesen hőszigetelő képességét, ráadásul nagyon lassan szárad. Ezért célszerű inkább a gyapjúból, illetve a különböző szín-

tetikus anyagokból készült ruhadarabokat választani. Ezek nedvesen is (viszonylag) jól szigetelnek, gyorsan száradnak, és elvezetik a nedvességet a bőrtől a külvilág felé.

ALÁÖLTÖZET

A megfelelő alöltözet, amely közvetlenül a bőrrrel érintkezik is, anyaga nagyon fontos. Az alöltözet fölé, két-három további hőszigetelő réteg kerül. A réteges öltözködés fontossága közismert, a gyakorlat során lényeges, hogy ne melegedjünk, illetve hűljünk túl.

Ezen rétegnek a polár a legalkalmasabb. Egy megfelelő összeállítás lehet .2 darab hosszúujjú, zipzáras nyakú polár póló és egy polár dzseki (ez utóbbi egyben a külső szigetelő dzseki bélése).

A ruházat legkülső rétegének feladata, hogy megvédje az alatta levő rétegeket a szélről, a külső nedvességtől, mechanikai igénybevételtől, és egyéb környezeti hatásoktól. Ez részben a megfelelő anyaggal, részben a megfelelő szabással érhető el, mindkettő fontos.

Az anyagnak szél- és bizonyos mértékig vízállónak kell lennie, és jó, ha a testünk felől érkező nedvességet kifelé átveszti. Ilyen sokféle szempontnak egyszerre nehéz megfelelni, ez csak bizonyos kompromisszumok árán érhető el- különösen a vízállóságot és a nedvesség kifelé eresztését nehéz összehangolni. Erre találták ki a Gore-Tex-et és az egyéb „lélegző” anyagokat, ami közelít az ideális megoldás felé. Hátránya, hogy elég drága, illetve, hogy bizonyos körülmények között ez sem szellőzik elég hatékonyan.

Szárazabb hidegben megfelelhet külső rétegnek a sűrű szövésű pamut-műszál keverék

(ilyen, pl. M65 kabát). Előnye az olcsóság és a jó lélegző-képesség, hátránya, hogy enyhébb, nedvesebb időben könnyen elázhat, ami veszélyes lehet. Szóba jöhet még a

teljesen vízálló, de nem páraáteresztő anyag, ez szintén olcsóbb, véd a külső nedvesség ellen, viszont belülről teljesen elázhatunk benne, mivel kifelé sem engedi a nedvességet. A nadrág szára bokában és derékban legyen összehúzható, és a dzseki érjen combközépig.

A kabát és a nadrág választásánál ügyeljünk arra, hogy rendesen alöltözve se legyen szoros, de ne legyen fölöslegesen bő sem. A gallér legyen elég magas, de ne akadályozza a fej mozgását. A jó kapucni szintén elengedhetetlen. Fontos, hogy a dzsekit könnyen és gyorsan nyithassuk/zárhassuk akár elgémberedett ujjakkal is. Igen hasznos lehet a zipzárokra kötött szalag, amelynek segítségével kesztyűt viselve is kezelhetők. Hasznos az is, ha a zipzár két irányban nyitható, pl. ha a nadrágunkból akarunk elővenni valamit, akkor nem kell az egész zipzárt kinyitni, csak alulról felhúzni 10-20 centit. A hónaljzipzár elősegítheti a jobb szellőztetést anélkül, hogy túlságosan kitennénk magunkat a szélnek.

Fontos külön megemlékeznünk a kézen, lábon és fejen viselt ruhadarabokról, mert ezek a testrészek könnyen kihűlhetnek, illetve sok hőt veszíthetünk rajtuk. Emiatt a fej és a nyak védelméről gondoskodjunk alaposan, mindenképpen vigyünk jó sapkát. A sapka ne legyen túl szoros, mert az akadályozhatja a keringést, és mindenképpen védje a fülünket. Használhatunk símaszkot, ami védi az orrunkat is, esetleg a sállal is befedhetjük az arcunkat.

A kezünk igen fontos eszköz, ujjaink használhatóságán az életünk múlhat. Ennek megfelelően viseljük gondját. Célszerű a kezünkre is több réteget felvenni: egy ötüjjas vékony kesztyűt a finom munkákhoz, egy együjjas vastag hőszigetelő réteget, majd erre egy vízálló huzatot. Lényeges, hogy egymás fölött viselve egyik se szorítson.

A lábunk különösen érzékeny a hidegre, az egyik leggyakoribb fagy sérülés a lábujjak el-

fagyása, ezért a lábunk védelméről is megfelelően kell gondoskodnunk.

Zokniból is kerülni kell a pamutot, itt is a gyapjúé és a szintetikus anyagoké a főszerep, és szükség esetén egymás felett viselhetjük őket.

Téli bakancsként a mi klímánkon jól beválhat a magas szárú bőr bakancs is (kamással kiegészítve még jobb), ha megfelelően van impregnálva, és elég bő ahhoz, hogy akár két zoknival is hordhassuk, anélkül, hogy szorítana.

KÖVETKEZTETÉS

A hőstressz és a fizikai és kémiai veszélyek kivédése szempontjából a megfelelő ruházat biztosításának a magaslati területen végzett katonai szolgálat során kiemelkedő szerepe van. A ruházat megválasztásánál a magaslati területen szem előtt kell tartanunk egyrészt annak hivatását, hogy testünk párolgását közvetíti, másrészt annak hőtartó tulajdonságát. Utóbbira nézve mértékül szolgálhat, hogy a selyem háromszor, a pamut és len ötször jobb hővezető, mint a gyapjú. De tudnunk kell azt is, hogy eltekintve magának az anyag hővezető képességétől, a szőtt ruhaneműkben rejlő légrétegecskék rossz hővezetők és mint elsőrangú szigetelők szerepelnek. Minél simább szövésű a ruhanemű, annál kevesebb ilyen légrétegecske van benne és megfordítva. Minél több izzadságot szív fel és minél hamarabb szárad ruházatunk, annál kielégítőbb lesz a szükséges párolgás. A nagyobb víztartalom természetesen csökkenti a ruhanemű légtartalmát, következésképpen annak hőszigetelő képességét, ez azonban csak a sima, tehát kevés levegőt tartalmazó szöveteknél jön nagyobb mértékben számításba. A ruhanemű anyagán és vastagságán kívül főleg annak szövési módja fontos. Legcélszerűbbek a laza szövésű, ruganyos anyagból álló szö-

vetek, mert ezek légtartalmuknál fogva jobban tartják a meleget, ha átizzadjuk őket, hamarabb száradnak és így a meghűléstől jobban megóvnak. A magaslati területen végzett katonai szolgálatok során használt ruházat további fejlesztése nagyon kiemelt jelentőségű.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Ainslie PN, Reilly T. Physiology of accidental hypothermia in the mountains: a forgotten story. (short report) British Journal of Sports Medicine. 2003; 37: 548-550.

Dosek Á.: Túlélési eljárások, zöld ötletek (4). 2001.november 7.19.42

[http://www.harmonet.hu/szepseg-wellness/3282-tulelesi-eljarasok,-zold-otletek-\(4\).html](http://www.harmonet.hu/szepseg-wellness/3282-tulelesi-eljarasok,-zold-otletek-(4).html) (letöltve: 2010.III.26).

Doubt TJ. Physiology of exercise in the cold. Sports Med. 1991; 367- 381.

MTI: Hazaérkezett Ugyan Anita, az első magyar nő aki feljutott a Mount Everest csúcsára. 2009. 06. 05. 17: 35 | Tudomány | Forrás:

Révai T.: Védőruházat szerepe a hőkomfort kialakításában. Sereg Szemle. VIII. évfolyam, 1. szám 2010.132-133.

Túrázás télen - 1. rész. 2010, Február 2 - 09: 41 | Szerző:hunrun Forrás: <http://www.hunrun.com/tura/turazas-telen-1-resz> (letöltve:2010.III.26).

Tipton MJ. Golden FS, TC. Immersion in cold water: effects on performance and safety. In: Harries M, William C, Stanish WD,ed. Oxford textbook of sports medicine. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 1998; 241-254.

Veicsteinas A, Ferretti G, Rennie DW. Superficial shell insulation in resting and exercising men in cold water. J Appl Physiol. 1982; 52: 1557- 1564.

DR. CSUTORÁS GÁBOR: A KATONAI TŰZOLTÓ KONCEPCIÓ

A bemutatásra kerülő történet nem sikertörténet, illetve nem minden elemében az. Egy szakmai csoport próbálkozása a kialakult helyzet javítása céljából, ami nem teremt babérkoszorút számukra. A közel egyéves intenzív munkának mégis vannak pozitív tapasztalatai, amelyeket szeretnék ismertetni.

Szolgálatunk során a laktanyákban nap, mint nap találkozunk a fekete színű overallba öltözött tűzoltó katonákkal, akik csak ritkán kerülnek az események középpontjába, mert szolgálati helyük és feladataik következtében egy kicsit elszigeteltek. Szaktudásukról, képességeikről csak tüzesetek, balesetek, katasztrófák során tájékozódhatunk. Szerencsére ilyenekre csak ritkán kerül sor. Az ebből a helyzetből adódó ismerethiány szüli azt a megalapozatlan véleményt, hogy „ezek csak vannak, nem tudnak semmi mást, csak a tömlővel locsolni.”

Ennek a tévhitnek a megszüntetése is célja írásomnak, amit a katonai tűzoltókkal szemben állított képzettségi követelmények ismeretén keresztül szeretnék elérni.

A KÖRNYEZET VÁLTOZÁSA

A katonai tűzoltók fő feladata az életmentés és az anyagi javak védelme a tüztől.

A tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. Törvény (a továbbiakban: Tvt.) területi hatálya 2007. január 01.-től kiterjedt a katonai létesítményekre. Eddig az időpontig a katonai tűzoltóságok a honvédségi belső szabályozók előírásai alapján működtek.

A létesítményi tűzoltóságokra vonatkozó részletes szabályokról szóló 118/1996. (VII. 24.) kormányrendelet hatálya alá kerüléssel, a

honvédségi tűzoltó szervezetek (alegységek) un. létesítményi tűzoltóságoknak minősülnek, tehát képzési követelményeiket, a hivatásos katasztrófavédelmi szerveknél, tűzoltóságoknál, valamint az ez irányú szakágazatban foglalkoztatottak képesítési követelményeiről és képzési rendszeréről szóló 32/2002. (XII. 12.) BM rendelet (a továbbiakban: Rendelet) 3. számú melléklete szabályozza.

A Rendelet a főfoglalkozású beosztott állományú létesítményi tűzoltónak tűzoltó szakképesítést ír elő.

A tűzoltó szakképesítés 32891501 számon szerepel az Országos Képzési Jegyzékben, szakmai és vizsga követelményeit a 16/2003. (IV. 18.) BM rendelet 26. számú melléklete tartalmazza.

A tűzoltó szakképzés 2x2 hónapos tanfolyami képzés. A tanfolyam tematikájának összeállítása, szervezése és a vizsgáztatások végrehajtása az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (a továbbiakban: OKF) egyetértésével az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Oktatási Főigazgatóság (a továbbiakban: IRM OF) főigazgatója jogosultsága.

A hallgató (katona) a tanfolyam elvégzése és a sikeres vizsga után az ország teljes területén érvényes tűzoltó szakképesítést kap.

E jogszabályváltozás szülte kényszer volt a mozgató rugója egy új koncepció kialakításának, amely arra irányult, hogy katonai tűzoltóink a lehető legrövidebb idő és legkisebb

erőforrás felhasználásával megfeleljenek a jogszabályi előírásoknak.

2007. január 01.-től tehát minden átmenet nélkül tűzoltóinkkal szemben szakmai képzettségi szempontból nagyságrenddel nagyobb követelményeket támasztottak. Arról most nem érdemes polemizálni, hogy miért nem biztosított a jogalkotó egy átmeneti időszakot a követelményeknek való megfelelésre. Az azonban elgondolkodtató lehet, hogy ettől az időponttól a jogszabály szigorú betartása esetén a Magyar Honvédségben szolgálatot teljesítő tűzoltók több mint 90%-át nem lehetett volna készenléti szolgálatba vezényelni, mert nem volt megfelelő szakmai végzettsége.

Az MH ÖHP alárendelt szervezetei közel 300 fő rendszeresített tűzoltó beosztással rendelkeznek.

A Tvt. hatálya alá kerüléséig és utána is, a tűzoltó beosztást betöltők részére a szakmai felkészítés, a katonai szervezetek tűzoltó al egységeinél került végrehajtásra.

Az állomány a felkészítés végén a 30/1999. (HK. 11.) HM utasítás és az MH Szárazföldi Vezérkar Vegyvédelmi Főnök 94/2000. (HK. 7.) intézkedése alapján osztályos fokozatba lett sorolva.

A katonai repülőtéren tűzoltók számára, tekintettel a speciális képzési igényre, a tűzoltó alaptanfolyamot követően az MH ÖHP Ellenőrzési Osztály a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Bolyai János Műszaki Főiskolai Kar Légvédelmi és Repülő Intézet (a továbbiakban: ZMNE BJMFK LRI) bázisán ráépülésként 160 órás repülőtéren speciális tűzoltó tanfolyamokat szervezett és szervez folyamatosan.

A tűzoltók másik szakmai csoportja, a védett létesítményben dolgozók számára ráépülésként bányamentő, illetve alpinista tanfolyamokat szervezünk.

AZ ELŐKÉSZÍTÉS

A törvény előírásainak való megfelelés érdekében a kijelölt szakmai munkacsoport a

képzési rendszer hatékonyságának fokozására két megoldási javaslatot készített el és terjesztett fel.

A javaslatok az alábbiak voltak:

1. A tanfolyamok végrehajtása a Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóságok szervezésében.

Ez a megoldás átlagosan 250.000 Ft/fő költséget igényel, amely 300 főre vetítve 75.000.000 Ft-ot jelent. Ez a költség nem tartalmazza a fluktuációból adódó további tanfolyamok költségeit, amely tapasztalataink alapján, éves szinten az állomány közel 10 %-át érinti, megközelítőleg 7.000.000 Ft további költséggel. Emellett további ráfordítást igényelnek a képzéshez szükséges utazási-, szállás és ellátási kiadások.

A javaslat megvalósításához együttműködési megállapodások megkötésére van szükség a tanfolyamok igényeinknek megfelelő számú megvalósítása érdekében.

A javaslat előnye, hogy a Magyar Honvédség részéről csak a tanfolyamokhoz szükséges anyagi erőforrásokra, és az együttműködési megállapodások megkötésére van szükség.

A javaslat hátránya a jelentős költségigény, valamint az, hogy az egyes tanfolyamokon a résztvevők létszáma nem mindig éri el, a tanfolyam indításához szükséges keretet, ami az együttműködési megállapodások megkötését hátráltatja.

További hátrány, hogy a szerződéses állomány körében az OKJ-s tűzoltó szakképzés megszerzése növeli a honvédségi pályaelhagyás mértékét, mivel ez megegyezik a hivatásos önkormányzati tűzoltóságok állománya részére előírtakkal. A megoldás nem tudja kellően felgyorsítani a törvényi előírásoknak való mielőbbi megfelelést.

Szakmai szempontból vizsgálva az OKJ-s szakképzés a hivatásos önkormányzati, önkéntes és létesítményi tűzoltóságoknál szolgálatot teljesítők feladatkörére épül. Olyan témaköröket is tartalmaz, amelyek alkalmazása nem várható katonai létesítmények ese-

tén, viszont nem tartalmazza a speciálisan katonai jellegű feladatokat, amire szükség lenne (lőszer, robbanóanyag tüzek oltása, gép-és harcjárművekből, lövészárokból, fedezékből történő mentés stb.).

A képzés a tűzoltóságoknál használt technikai eszközökre, tűzoltójárművekre, szivattyúkra, műszaki mentő felszerelésekre épül. Tehát a képzést követően a katonai sajátosságoknak megfelelő újabb képzést szükséges tartani, ahol megtanulják a katonai technikai eszközök és felszerelések kezelését.

2. Katonai tűzoltó OKJ-s szakképesítést biztosító képzési forma felvétele az OKJ-s képzési jegyzékbe, és a tanfolyamok végrehajtása a ZMNE BJMFK LRI szervezésében.

A javaslat költségvonzata előreláthatólag 1.500.000 Ft/tanfolyam a beiskolázottak számától függetlenül.

A megvalósításhoz szükséges a „katonai tűzoltó” szakképesítés felvétele az OKJ-be, melyhez a „Katonai tűzoltó szakmai és vizsgakövetelményei”-t el kell készíteni.

Ezen felül szükséges a tanfolyamok tematikájának kidolgozása, jóváhagyatása az IRM OF főigazgatója által, melynek tervezetét ki kell dolgozni. A harmadik feltétel a tanfolyamok tárgyi feltételeinek megteremtése.

A javaslat előnye, hogy a tanfolyamok egyenkénti költsége megközelítőleg 1.500.000 Ft. a létszámtól függetlenül, ezért 6 fő feletti létszámtól költséghatékonyabb, mint a Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóságok által szervezett tanfolyamoké. Mivel a javasolt képzési forma egy bázison kerülne megvalósításra, így a Magyar Honvédség katonai szervezetei képesek lennének biztosítani az ennél magasabb létszámot.

További előny, hogy rugalmas, képes igazodni a Magyar Honvédség igényeihez és lehetőségeihez, mivel ez a jelenleg is működő katonai repülőtéren tűzoltó tanfolyamok képzési hátterén alapulna. A képzés bázisá-

ul szolgáló ZMNE BJMFK LRI rendelkezik a szükséges gyakorlott oktató állománnyal, a kiképzés tűzoltó technikai és eszköz szükséglete a szolnoki bázison biztosított.

Ezen túlmenően, mivel nem azonos a Hivatásos Önkormányzati Tűzoltóságok képzési formájával, előreláthatólag nem indukálna további kiáramlást a Magyar Honvédségből.

Szakmai szempontból előnyös hogy, a képzésben részt vevők azokon a technikai eszközökön sajátíthatják el az ismereteket, valamint gyakorolhatnak, amiket a későbbiekben használni fognak. A honvédségnél rendszerezett oltóanyagok alkalmazásával megismerhetik azok hatásait.

A képzés alapja a STANAG 7145¹, egyidejűleg biztosítva a NATO képzettségi, jártassági követelményeknek való megfelelést.

A képzés figyelembe venné a NATO FORCE PROTECTION elveit, hangsúlyt helyezve a force protection elemek együttműködésére, biztosítva egyúttal a NATO harcászati ellenőrzési kritériumainak való közvetlen megfelelést. (TACEVAL, ACO FORCE STANDARDS.)

A javaslat hátránya, hogy szükség van a kiképzési tematika egyeztetésére az OKF-el és elfogadtatására az IRM OF által, amely egyeztetést igényel, valamint a képzés tárgyi feltételeit a Magyar Honvédségnek kell biztosítania.

A szakértői csoport kidolgozta a szakmai és vizsgakövetelményeket és elkészítette a fenti szakmai szempontoknak megfelelő szakképzési program tervezet.

Összességében a megoldásra ajánlott két javaslat közül, a 2. javaslatot (az OKJ-s akkreditált Katonai tűzoltó szakképzési forma létrehozása) ajánlottuk a Vezérkar Főnök Úr figyelmébe, és kértük, kezdeményezze a kato-

1 STANAG 7145 Minimum Core Competency Levels and Proficiency of Skills for Fire Fighters

nai tűzoltó szakképzés felvételét az Országos Képzési Jegyzékbe és ezzel párhuzamosan a katonai tűzoltó szakképzési program tervezet jóváhagyását az IRM OF főigazgatója által.

Mivel a képzés csúszása előre látható volt, ezért a HM HVKF által a normaszöveg fő kidolgozójának kijelölt MH ÖHP ELLO a HM Jogi Főosztály számára felterjesztett a tűzvédelem és a műszaki mentés honvédelmi ágazatra vonatkozó különös szabályairól szóló HM rendelet tervezetében a képzettségi követelmények teljesítésére a hatályba lépéstől számítva 4 év időtartamot javasolt. Ez utóbbi javaslatot nem fogadták el.

A kapott válasz alapján a szakmai csoport a 2. változat, a katonai tűzoltó elgondolás részletes kimunkálását kezdte meg.

A KIDOLGOZÁS

A javaslatokat tanulmányozva azonnal látható volt, hogy megvalósításukhoz jogszabály módosításokra van szükség.

Azok az előnyök, hogy a tárgyban több jogszabály a javaslat elkészítése időszakában mind a HM, mind pedig az ÖM részéről átdolgozás, vagy kidolgozás alatt volt, - ezért a koncepció azokba bedolgozható lett volna -, az idő múlásával elvesztek, sőt mint később kiderült, hátráltató tényezővé váltak. Megjelent a 25/2008. (IV. 29.) ÖTM rendelet az önkormányzati és területfejlesztési miniszter hatáskörébe tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról, mely tartalmazza a tűzoltó szakképesítéseket.

Kiadásra került a tűzoltóságoknál, valamint az ez irányú szakágazatban foglalkoztatottak szakmai képesítési követelményeiről és szakmai képzéseiről szóló 10/2008 (X. 30.) ÖM rendelet, valamint a honvédelmi miniszter hatáskörébe tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról szóló 17/2008 (VII.18.) HM rendelet.

Ezek a változások nagymértékben megnehezítették a kidolgozói munkát, mert az újonnan előírt követelményekhez hozzá kellett igazítani a felterjesztett javaslatot, át kellett dolgozni a Katonai tűzoltó szakképesítés követelményei"-t és a „Katonai tűzoltók szakképzés tematika és óraelosztása” tárgyú képzési programot.

Csak ezután kerülhetett sor a háromoldalú megbeszélésre. A megbeszélésen a szakemberek áttekintették a megoldási lehetőségeket, és arra az álláspontra jutottak, hogy a kérdés megoldása felsőszintű megegyezést igényel. A szakmai egyeztetések két vonalon folytak. Az egyik a tűzoltó tiszthelyettesek, (váltásparancsnokok, szerparancsnokok), a másik a tűzoltó katonák képzése.

A megbeszélések során nyilvánvalóvá vált, hogy rendeletmódosításokra van szükség, valamint a témában a két tárcánál megjelent jogszabályok összehangolása szükséges.

Az egyik ilyen jogszabály a honvédelmi miniszteri rendelet tervezet, a honvédelmi miniszter hatáskörébe tartozó szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeinek kiadásáról címmel.

A KONCEPCIÓ

A közös álláspont az volt, hogy a kiadandó HM rendeletbe fel kell venni a katonai tűzoltót, mint új szakképesítést. Így a Miniszter saját hatáskörében tud intézkedni a katonai tűzoltók képzési és vizsgakövetelményeire.

A rendeletmódosítást elkészítettük, amelyben azt javasoltuk, hogy a rendeletben a katonai tűzoltó tiszthelyettesek, mint új képzési forma a „52 863 01 1000 00 00 Honvéd tiszthelyettes I. szak”-ba legyen bedolgozva. Ennek megfelelően az általános katonai képzés és egységes alapozó képzés után a parancsnoki szakon folytatnák a szakirányú és ágazati képzéssel, melyet az ÖM KOK szakértőivel közösen dolgoznának ki. Ezután kerülne

sor az ágazati képzésen belül a tűzoltó képzésre, melynek követelményeit és tematika programját a HM és ÖM szakemberei közösen dolgoznának ki. Az ÖM mint szakirányító részt venne a vizsgáztatásban. Az ágazati képzés a ZMNE korábban már említett szolnoki bázisán kerülne végrehajtásra. Zárójelben jegyzem meg, hogy a 90-es évekig volt tűzoltó tiszthelyettes képzés a Magyar Honvédségben.

A tárgyalások másik vonalára, a tűzoltó katonák képzésére egy lehetséges változatként felmerült a HM rendeletbe a „31 863 02 0000 00 00 Honvéd tiszthelyettes II. szak”-ba való felvétel, azonban ez az ÖM rendelettervezetével és elgondolásával nem teljesen egyezett. Ebben a kérdésben szükség volt az álláspontok közelítésére.

A katonai tűzoltó szakképesítés rendeletbe való felvétele még nem elégséges. Szükség van annak elfogadtatására az ÖM által, mivel az 1996. évi XXXI. törvény módosítása alapján a létesítményi tűzoltók az ő hatáskörébe tartoznak.

Ez azt jelenti, hogy az (akkor még) önkormányzati és területfejlesztési miniszter a hivatásos katasztrófavédelmi szerveknél, a tűzoltóságoknál, valamint az ez irányú szakágazatban foglalkoztatottak szakmai képzési követelményeiről és szakmai képzéseiről címet viselő rendelete, a HM igényeinek megfelelően módosításra szorul. E rendelet tervezetet kell kiegészíteni a Honvédelmi Miniszternek az előző pontban ismertetett rendeletében újként megjelenő katonai tűzoltó szakképesítéssel.

A jogszabály módosításokra vonatkozó javaslatokat felterjesztettük, melyeket a Honvédelmi Miniszter úr elfogadott.

Összefoglalva létre jönne egy új szakképzési forma, a „katonai tűzoltó”, amely a HM hatáskörében speciálisan katonai tűzoltási feladatokra, a NATO és hazai katonai jogszabályoknak megfelelő ismeretekkel ren-

delkező állományt biztosít. A képzés az ÖM KOK-al egyeztetve a HM katonai oktatási intézményében, illetve bázisán történne.

A javaslatba hozott jogszabály módosítások végrehajtása után a kialakított katonai tűzoltó koncepció megvalósításával a már a javaslatban megfogalmazott előnyökön kívül 11 db 20 fős tanfolyammal számolva közel 50 millió Forint kezdeti megtakarítás jelentkezik. Az évente jelentkező további megtakarítások 6-7 millió Forintot tesznek ki. Mivel a képzés nem egyezik meg a „civil” tűzoltó képzéssel, a kompatibilitás hiánya miatt várhatóan csökken a pályaelhagyók száma.

A katonai tűzoltó koncepció a tárca-közi szakmai megbeszélésen érte el csúcspontját.

Sajnos az egyeztetések nem vezettek eredményre. Az ÖM rendelet módosítása, a katonai tűzoltó, mint a HM hatáskörébe tartozó képesítés nem valósulhatott meg. Nem tisztem minősíteni ezt az eredménytelenséget, de mint résztvevőnek engedtem meg egy megjegyzést tennem. Az a tárgyalás nem vezet eredményre, ahol a tárgyaló felek egyike nem hajlandó semmilyen kompromisszumra. Akkor nem kell leülni, tárgyalni.

EREDMÉNYEK

Az elutasítás ellenére is értünk el eredményeket. Az alábbiakat mindenképpen a kidolgozott koncepciónak tulajdoníthatjuk.

Sikerült a figyelem középpontjába állítani a tűzoltó katonákat.

Elfogadottá vált a képzettségi követelményeknek való megfeleltetés.

Kiadásra került a tűzoltó katonák képzési követelményeire vonatkozó intézkedés. Az intézkedés integrálja a polgári tűzoltók, a katonai tűzoltók, valamint a NATO szabványosítási egyezményekben a tűzoltókkal szemben megfogalmazott követelményeket:

A legénységi állományú tűzoltó ismerje:

- az égés fogalmát, feltételeit, a tűz fajtáit, jellemzését;
- az oltóanyagokat, tudja jellemezni őket, ismerje az oltóhatásokat, és az oltóanyagok megválasztásának szempontjait;
- a tűzoltókra vonatkozó jogszabályokat, és nemzeti előírásokat a munkaidő, irányítás, fegyelem és az egyenruha, öltözködés terén;
- a tűzoltás feladatrendszerét;
- a tűzoltásban résztvevők (gépjárművezető, sugárvezető, segédsugárvezető, osztókezelő, hírvivő) köteleit, feladatait;
- a tűzoltó alegység szervezetét, feladatait, és az alegységnél rendszeresített technikai eszközöket;
- a tűzoltó készenléti szolgálat rendeltetését, a szolgálat váltásának és ellátásának rendjét;
- az alakulat Hatályos Működési Eljárásában a tűzoltásra és a tűzoltókra vonatkozó eljárási szabályokat;
- a vészhelyzet kezelés alapvető részeit, a tűzoltó szerepét az incidenskezelési rendszerben, a társszervek szerepét és feladatát az incidens és veszélyhelyzetekben;
- a sugárcső működését, alkalmazási módjait, és az oltósugarak típusait;
- a közműhálózatok leválasztásának módját, elektromos, gáz és egyéb közművezetékek esetében;
- a légcserre lényegét, típusait, jellemzőit, hatásait, előnyeit és hátrányait;
- a beavatkozás során betartandó biztonsági előírásokat;
- a sérültek mentésének, mozgatásának, mobilizálásának fogásait;
- a sérüléseket, és legyen képes a halaszthatatlan elsősegély nyújtási beavatkozásokra;
- az újraélesztés megkezdésének szabályait eszköz nélkül, valamint (BLS-AED segítségével);
- az életjelenségek vizsgálatának, az életveszély felismerésének módjait;
- a tűzoltó szivattyúk fajtáit és működési elvét;
- a rendszeresített tűzoltó gépjárművek technikai adatait, málházásának rendjét, kezelésének, karbantartásának szabályait;
- a 37/2003. számú BM OKF intézkedés mellékleteként kiadott szerelési szabályzatban foglaltakból az alapvető és a Magyar Honvédségben rendszeresített technikai eszközökre vonatkozó szerelési ismereteket, valamint az eszközök kezelését;
- az alegységnél rendszeresített híradó eszközök kezelését, a vészhelyzeti forgalmazás szabályait;
- a rendszeresített kiségek és berendezések kezelésének, karbantartásának előírásait, használatuk biztonsági követelményeit;
- a különféle tűzoltólétrák szerelését, mászását, azokról való munkavégzést, és mentést;
- a behatolás módjait, eszközeit és veszélyeit;
- a megfelelő reagálást beszorulás, eltévedés esetén;
- a kárhelyszín megvilágításának szabályait;
- a tűz által előidézett veszélyes körülmények (szűrőláng, visszalobbanás stb.) között való tevékenység rendjét, szabályait;
- a veszélyes anyagok kezelésének eljárásait, úgymint veszélyazonosítás, veszélyelhárítás, veszélycsökkentés, a veszélyes anyagok jelenlétében történő beavatkozás biztonsági rendszabályait;
- az ADR táblák felépítését, számok, számcsoportok jelentését, értelmezését;
- a lőszer, robbanóanyag tárolók, üzemanyag tárolók és katonai táborok tűzoltásának sajátosságait;
- lövészárok, fedezék és harcjármű tüzek oltásának szabályait, eljárásait;

A legénységi állományú tűzoltó legyen képes:

- kiválasztani, a megfelelő oltóanyagot és tűzoltó eszközt;
- az MH-ban rendszeresített tűzoltó készülék megválasztására és használatára, különböző jellegű tüzek esetén;
- a tűzjelzés vételére, dokumentálására, értékelésére és az ügyeletes tűzoltó alegység riasztására, tájékoztatására;
- a rendszeresített híradó eszközök kezelésével a vészhelyzeti kommunikációra és az információk pontos továbbítására, rögzítésére;
- a védőfelszerelés minden részének kezelésére, használatára, ellenőrzésére és karbantartására;
- a légző készülék ellenőrzésére, karbantartására, és biztonságos használatára;
- a légzőkészülék fel- és levételére fej felett, keresztezett kabátújj módszerrel, szabályos kabátújj módszer alkalmazásával, ülésből, fülkéből, vagy tartórekeszből.
- segítséget nyújtani légszomj, palackcsere, szelepkárosodás, szűrőbetét csere, légzőkészülék teljes meghibásodása esetén;
- a behatolás módjának megválasztására, a behatolás végrehajtására épületbe, helyiségbe a veszélyek figyelembevételével és a behatoló eszközök alkalmazásával;
- a nyílászárók helyes kinyitására, ajtó és

ablaküveg betörésére eszközökkel, vagy nélkülük;

- épületek horizontális, vagy vertikális lég-cseréjének megvalósítására védőeszközben, kötelékben;
- a rendszeresített emelők és létrák használatára, kötelek és kötések helyes alkalmazására;
- a szerelési szabályzat XI. fejezetében meghatározott normafeladatok normaidőn belül történő végrehajtására;
- kötelékben táplálás és sugár szerelésére épületbe, emeletre különféle módokon;
- a megfelelő sugárcső kiválasztására épületen belüli, vagy kívüli tűz esetén a sugárirány, adagolási intenzitás és a sugárkép alapján;
- a megfelelő sugárcső kiválasztására gépjármű, harcjármű tűz esetén a sugárirány, adagolási intenzitás és a sugárkép alapján;
- sérülések felismerésére;
- sérülteknek elsősegélynyújtásra, újraélesztés megkezdésére;
- személyek kiszabadítására, mentésére épületből, harcjárműből, fedezékből egyénileg és kötelékben;
- rejtett tüzek felkutatására, felismerésére.

A sikertelen tárgyalások után HM központi költségvetésből biztosított erőforrások felhasználásával megkezdjük a katonai

tűzoltó állomány polgári tűzoltó szakképzését.

2009. végére 83 fő OKJ-s képzésével elértük, hogy a katonai tűzoltó állomány közel 50%-a rendelkezik az előírt képzettséggel.

Mivel a kilépő állományt csak a hely megüresedése után lehet pótolni, a fluktuáció rendkívül nagy leterheltséget jelent a rendszerben lévők számára.

A nagy ütemű kiképzés miatt a teljes állomány kimerítette az éves megemelt munkaidő keretét.

Nem sikerült kiküszöbölni a polgári életben konvertálható tudásból adódó kiáramlást. A frissen végzettek 10%-a távozott, vagy folyamatban van a kilépése. Mindez annak ellenére történt, hogy a képzésre való beiskolázás során elsősorban a friss szerződéssel rendelkezők lettek beiskolázva. Beigazolódott a korábbi félelem. A HM költségén a polgári életbe képezzük ki a tűzoltókat.

A leírtakból adódóan a továbbiakban számolni kell azzal, hogy a képzés időtartama miatt meghatározhatatlan ideig folyamatos létszámhiánnyal kell a készülségi szolgálatokat ellátni. Ez a létszámhiány alakulatonként elérheti a 20-25%-ot is, tovább generálva a feszültségeket.

Véleményem szerint a jelenlegi helyzet hosszú távon nem tartható fenn. A fokozódó kiáramlás, valamint a szerződés-

ses rendszer miatt nem tudjuk megvalósítani, hogy a teljes tűzoltó állomány szakképzett legyen.

Új gondolatok mentén kell a katonai tűzoltó elképzélést átdolgozni.

Egyik ilyen gondolat lehet, a szakképzett tűzoltók megtartása céljából új ösztönzők kidolgozása. Például a szakképzés megszerzése után őrmesteri rendfokozatba való előléptetés, mint a hivatásos önkormányzati tűzoltók esetében, vagy a legalább akkora illetmény.

Pályán tartó és egyben képzési költségcsökkentő tényező lehet, a tűzoltó beosztások hivatásos állománnyal való feltöltése. Ez utóbbi bevezetése lehetővé tenné az állomány egy részének nyelvi képzését is, ami különösen a repülőtéri tűzoltók mentési kommunikációjának hatékonyságát tudná elősegíteni.

Ha kellően vonzóvá és perspektivikussá tudjuk tenni a katonai tűzoltó beosztást, akkor eljuthatunk a polgári életben kiindulási alapot jelentő helyzetig: Bemeneti kompetenciaként szakképzett tűzoltók állományba vétele.

Jürgen Habermas társadalom tudós filozófiája szerint a kommunikatív cselekvés küldetése az életvilágban a normalizáció lenne. A diskurzust konszenzusig kell folytatni. Bízom benne, hogy a katonai tűzoltó koncepció, még ha módosulva is, de megvalósul. Ezt kívánják a társadalmi elvárások, a folyamatosan változó kompetencia követelmények. Az új értékeket pedig létre kell hozni, ez az alapja a fejlődésnek.

FÓRIS ÁGOTA – MOLNÁRNÉ LÁSZLÓ ANDREA: MAGYAR HADTUDOMÁNYI TERMINOLÓGIAI KUTATÁSOK

1. BEVEZETÉS

A magyar hadtudomány terminológiájának kutatás-fejlesztésére hosszú távú kutatási együttműködési megállapodást kötött a *Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság* és a *Károli Gáspár Református Egyetem*.

E tanulmányban röviden bemutatjuk a terminológiai kutatás-fejlesztés elveit, rendszerét, példaként hazai és nemzetközi síkon folyó munkálatokat hozunk. Kitérünk a magyar terminológiai kutatás-fejlesztés hagyományainak, jelenlegi helyzetének és feladatainak a bemutatására, és a terminológiai rendezés nemzetközi rendszerére.

Terveink szerint a terminológiai együttműködés egyik legfontosabb területe a doktrinális szakterület lesz. A doktrinális szakterületnek a humán tudományokkal való kapcsolódását Molnárné (2009a) részletesen ismertette. A NATO országok integrációjának és interoperabilitásának egyik fontos kérdésköre a doktrínafejlesztési rendszerek vizsgálata (Krajnc–Forray 2009). A NATO-ban „a katonai doktrína alkalmazási elvek és szabályok gyűjteménye és ezzel együtt alá is van rendelve a stratégiának. Ez az alárendelés három, politikai és katonai szakmai konszenzust igénylő koncepcióban fejeződik ki, amelyek a fegyveres erők létrehozását, fenntartását és jövőbeni működését szabályozzák: nemzeti biztonsági stratégia, nemzeti katonai stratégia, katonai doktrína. A felsorolás egyben kifejezi a közöttük meglévő hierarchikus viszonyt is. E rendszerben a katonai doktri-

nák a fegyveres erők alkalmazásának elveivel és szabályaival foglalkoznak.” (Nagy–Zakariás 1999: web). A katonai doktrinák tehát útmutatást adó irányelvek. A doktrinászerkesztés irányelveit szabályzatok tartalmazzák, ezeket szintén Molnárné (2009a) elemezte részletesen.

A tudományos és a műszaki területen, a társadalom szerveződésében, a kapcsolatok rendszerében is robbanásszerű változások mennek végbe. Hatalmas méretű, bonyolult hálózatok alakultak ki, amelyekben új objektumok, folyamatok és szerveződések sokasága jelenik meg nagy sebességgel. A természet hatalmas méretű hálózatai évmilliók alatt jöttek létre és működnek folyamatosan (Barabási 2003, Csermely 2005, Fóris 2007). A társadalmi szerveződés és a társadalmi működés olyan alrendszerében, mint a termelés, a kereskedelem, a hírközlés stb. is tetten érhető a hálózatszerű működés jegyeinek a megjelenése. A XX. század második felében a társadalmi változások üteme olyan mértékben felgyorsult, hogy a különböző társadalmi kapcsolatok túllépték a hálózati működés perkolációs küszöbét és az egész világot lefedő nagy hálózatok alakultak ki a termelés, az energiaellátás, a kereskedelem, a pénzrendszer, a hírközlés, a sport és számos más területen. Ezek az egymással is összekapcsolt hálózatok képezik a globalizációnak nevezett folyamat hátterét.

A tapasztalat igazolta, hogy mind a termelés energia- és nyersanyagellátása, mind a termékfejlesztés tudományos szintű megalapozása, mind a mai követelményeknek meg-

felelő információcsere nemzetközi hálózatok keretében oldható meg. Az államok közötti kapcsolatok az államhatárokon átnyúló új szemléletű szövetségi rendszerben működhetnek. Ez a felismerés valósul meg az Európai Unió és a NATO fejlesztési politikájában is.

A tudományos-technikai fejlődés következtében nap mint nap új termékekhez és eljárásokhoz kapcsolódó fogalmak sokasága jelenik meg. A társadalom irányítási, szervezési, gazdasági és jogi rendszerében hasonlóan nagy számban és nagy sebességgel keletkeznek új fogalmak. A kialakított fogalmak csak akkor tudják a társadalmon belül az információ átadását elősegíteni, ha azokat egységes módon értelmezzük, és a közösen kialakított jelentés átadására szintén közösen meghatározott nyelvi jelet vezetünk be. Ez a nyelvi jel a terminus, amely a fogalom jelentését és a nyelvi jelölőt is tartalmazza. A gyorsan változó anyagi, társadalmi és szellemi környezetünkben akkor tudunk eligazodni, a környezetünkben lejátszódó folyamatokban sikeresen részt venni, ha ismerjük a fogalmi és terminológiai rendszert. Ekkor tudjuk megérteni a különböző dolgok lényegét, és hatékony kommunikációt folytatni.

Abban a fogalmi és terminológiai rendszerben, amiben felnőttünk és korábban éltünk, könnyen eligazodunk, a keletkező új azonban csak akkor nem lesz idegen számunkra, ha rendszert állítunk fel benne és az új fogalmakat és terminusokat hozzáillesztjük a korábban kialakult rendszerhez.

A hadtudomány terminológiájának rendezését több ok teszi szükségessé. Mindenekelőtt a tudományos-technikai fejlődés, amelynek következtében új harcászati eszközök, és új hadműveletek sora jelent meg. Miközben reális lehetőség nyílt a hadászati műveleteknek a kozmoszra való kiterjesztésére, alapvetően átalakult a védelmi politika elmélete és gyakorlata. Ebben az alig fél évszázad alatt

lezajlott változási folyamatban új fogalmak sokasága keletkezett. Ez a magyar fogalmi és terminológiai rendezésre is hat. A terminológiai rendezés egy másik sürgető oka, hogy a Magyar Honvédség a NATO-tagságból eredően a technikákhoz kapcsolódó fogalmakon túl a hadsereg szervezetében, az irányítás, a nemzetközi kapcsolatok rendszerében stb. is új fogalmak és új fogalmi viszonyok jöttek létre. Az új fogalmak értelmezése, a fogalmi viszonyok leírása, majd ezekhez a magyar terminológiába illő nyelvi jelölők bevezetése, illetve harmonizációja a már létező terminusokkal rövid idő alatt megoldandó feladat. A magyar hadtudományi fogalomrendszerben, és ennek következtében a hadtudományi terminológiában számos változást idéztek elő a Magyarországon az utóbbi évtizedekben lejátszódott politikai és társadalmi átalakulások; konkrétan például a sorkatonai kötelezettség megszűnése, aminek következménye, hogy a lakosság fogalmi rendszeréből nagy részben kiszorultak a hadtudomány fogalmai, a köznyelvből pedig a hadtudomány terminusai (Molnárné 2009b). Mindez szemlélteti, hogy a hadtudomány terminológiájának rendezését főként társadalmi, műszaki és politikai változások teszik szükségessé.

Kiemeljük, hogy a terminológia területén végzett minden munkálkodás interdiszciplináris felkészültséget kíván meg. A szervezés alatt álló közös kutatásainkban ezt a követelményt a szerződött felek munkatársainak egymást kiegészítő szakmai és tudományos felkészültsége biztosítja.

2. A TERMINOLÓGIAI RENDEZÉS ELMÉLETI ALAPJAI ÉS FELADATAI

A terminológiai munkákat az ipari, társadalmi, tudományos fejlődés nemcsak szükségessé tette, de elő is mozdította. A magyar nyelvújítás időszakában az egyik fő feladat volt a már létező fogalomrendszerek idegen

nyelvű (latin, német) terminusainak magyarra fordítása, a magyar nyelvű jelölők megtalálása. Ebben a nyelvészek és szakemberek részvételével zajló összetett folyamatban kidolgozták a terminológiai rendezés elveit és gyakorlati megvalósításának módszereit. Ezeknek az alapelveknek és eljárásoknak jelentős része mind a mai napig megőrizte érvényességét, és közöttük megfogalmazódtak olyan megállapítások is, amelyeknek a külföldi szakirodalomban való megjelenését jóval későbbre datálják. Ilyen alapelv például, amit Bajza József 1843-ban fogalmazott meg: a terminológiai munkáknál mindig a fogalomból kell kiindulni. Ez maradt a modern terminológia egyik alaptétele. Az utóbbi két évtizedben azonban – elsősorban a technikai lehetőségek megváltozása és terminusok hatalmas mennyisége következményeként – a terminológiai munkálatok elvei módosultak, másrészt pedig a gyakorlatban alkalmazott módszerek alapvetően átalakultak. Ezeket az alábbiakban röviden ismertetjük.

Az emberi gondolkodás alapkérdéseivel, így a fogalomalkotás folyamatának tisztázásával, a gondolkodás és a nyelv közötti viszony megállapításával az ókortól kezdve folyamatosan foglalkozik az emberiség. Az ismeretelmélet szerint a fogalmak kialakításában az *absztrakció* és az *osztályozás* alapvető szerepet játszik (Hempel 2005: 19–21). A környezetünk tárgyait, folyamatait, a közöttük lévő kapcsolatokat úgy ismerjük meg, hogy empirikus tapasztalataink, logikai következtetéseink során feltárjuk meghatározó jegyeiket, amelyek alapján a továbbiakban azonosítani tudjuk azokat. Nagyszámú egyedre vonatkozó adat sokasága közötti eligazodás nehézsége úgy küszöbölhető ki, hogy a jellemző jegyekből elhagyjuk azokat, amelyek nem játszanak fontos szerepet, és a maradék fő jellemzők szerint a közel azonos elemeket egy-egy csoportba foglaljuk össze. Az egy csoportba sorolt egyedekhez a tulajdonságaikkal

meghatározott fogalmat rendelünk hozzá. Az így kialakított csoportoknak ismét meghatározzuk a fő közös tulajdonságait és elhagyva a mellékes jegyeket, a hasonlókból újabb csoportokat alakítunk ki. E folyamat során a csoport minden tagjára jellemző legfontosabb tulajdonságok maradnak meg, és elmarad az egyedi jegyek sokasága. Ez a folyamat az absztrakció, amely egyre általánosabb tulajdonságú csoportok kialakulásához vezet, amelyekhez szintén általánosabb, vagyis kevésbé konkrét fogalmak tartoznak. A történelem során a fogalmak kialakulása spontán, időben hosszan tartó folyamat volt. Az egyének tapasztalati vagy logikai úton szerzett ismereteiket kicserélték és így csiszolták, finomították a fogalmak tartalmát. Így alakultak ki a közösség tagjai által azonos módon értelmezett fogalmak.

A társadalmi lét szükségessé tette, hogy a fogalmakhoz tartozó információ kódolható legyen a közösséget összetartó nyelvre, és ez által szállítható legyen. Ezért a kialakult fogalmakhoz kódolható nyelvi jel társul, amihez hozzátartozik a fogalmat meghatározó ismeretek halmaza is. A fogalmak és a nyelv közötti kapcsolat a terminuson keresztül valósul meg, amely a fogalomra vonatkozó ismeretekből és a nyelvi jelből összetett egység. A nyelvi jelölő lehet hangszorral vagy betűszorral megjelenített lexéma, vagy számokból, betűkből, különböző jelekből vagy ezek kombinációjából álló jel (lásd Fóris 2005).

A tudományos-technikai fejlődés kezdeti szakaszában úgy jelentek meg a természetes nyelvek szókészletében a szakmai területek fogalmait jelölő terminusok, mint egy adott szakma különleges fogalmaihoz tartozó nyelvi jelek. A jelölt fogalmak az egyes szakmákban keletkeztek és a nyelvi jelek bevezetése többnyire rövidebb időszak alatt történt mint a korábban kialakult és már általánosan ismert fogalmaké. Ezért ezeket a terminusokat élesen elkülönítették a köznyelvben már koráb-

ban kialakult terminusoktól. Ezt a szemléletet tükrözi a latin eredetű *terminus technicus* és a később bevezetett *szakszó*, *speciális szakszó*, *technolectus* stb. megnevezés. Ebben a felfogásban – mint az bármelyik fentebb felsorolt szóalakból kitűnik – azt a nyelvi jelet tekintik terminusnak, amely egy szakterülethez tartozó fogalmat jelöl. Ebben – a részben még ma is élő szemléletben – a köznyelvben használt jelölőket nem tekintik terminusnak, annak ellenére, hogy azok is olyan funkciót töltenek be a nyelvhasználatban, mint az újabb tudományos/technikai fogalmak jelölői. A terminusfogalom értelmezése az utóbbi évtizedekben azonban megváltozott.

A XX. század első felében, vagyis a tudományos-technikai robbanás kibontakozásáig a szakmák, a tudományágak egymástól való különállása miatt valóban jogosan tartották úgy, hogy a terminológia alaptételei a következőképpen fogalmazhatók meg: 1. egy terminus egy szakterülethez tartozik, 2. minden terminus egy fogalmat jelöl. 3. a fogalmakat a különböző nyelveket beszélők azonos módon értelmezik, vagyis a különböző nyelvek terminusai azonos fogalmakat jelölnek, eltérésük csupán a nyelvi jelölő alakjában van. 4. A különböző nyelvek terminusaival jelölt fogalmak azonossága miatt megoldható a fogalmak és a terminusok nemzetközi szabványosítása, amivel biztosítható a kommunikáció nemzetközi egyértelműsége.

A XX. században bekövetkezett fejlődés azonban a század második felére teljesen megváltoztatta a tudományos-szakmai viszonyokat, és ezzel a terminológia belső kapcsolatai is gyökeresen átalakultak. A terminológia paradigmaváltása napjainkban zajlik, s az átalakulás alatt együtt él a régi és az új szemlélet. Mi változott meg a szakmák viszonyában, és hogyan hatott ez a terminológiára?

1. A tudományok és szakmák közötti erős integrálódás miatt a korábban különálló ismeretek bonyolultan összefonódott fel-

használására van szükség. A matematika, a fizika, az elektrotechnika fogalmai, terminusai és eredményei számos más területen jelennek meg, de például a jog, gazdaság, az igazgatás is meghatározó szerepet tölt be más területekhez kapcsolódva. Az egyik, mindenütt jelenlévőként ismert tudományos és szakmai terület az informatika. Az ilyen típusú szakmai integrációval pedig gyakorlatilag megszűnt a fogalmak és terminusok egyetlen szakterülethez való sorolásának a lehetősége.

2. Megváltozott a fogalmak és terminusok kialakulásának időtartama, sebessége. Annak vagyunk mindennap a tanúi, hogy a gyors változások következtében nagy számban jelennek meg új termékek, folyamatok, kapcsolatok, viszonyok és ezekkel új fogalmak. A hatalmas méretű és sebességű kommunikációs rendszerek azt kívánják meg, hogy az új objektum megjelenésével együtt kerüljön bevezetésre a jelölésére használandó terminus. A tapasztalat azt mutatja, hogy a hibásan bevezetett nyelvi jelölőt később módosítani nagyon nehéz.
3. A szakmai integráció következtében egy-egy terminust több tárgykörben is használnak, azonban a hozzájuk kapcsolódó aktuális jelentés nem minden esetben teljesen azonos. Szintén eltérés mutatkozik a különböző nyelvet beszélő népek fogalmi és terminológiai rendszerében. Eltérések vannak a fogalmak értelmében, ezért terminus nemcsak a nyelvi jelölő szóalakjában térhet el, hanem a jelentésében is kisebb-nagyobb különbségek tapasztalhatók. – Egyes terminológusok szerint teljes ekvivalencia a valóságban nem is létezik (pl. Arntz et al. 2009). – Ilyen esetekben a terminusnak sem a nemzeti, sem a nemzetközi szabványosítása nem oldható meg, helyette más eljárást kell alkalmazni. A kommunikáció egyértelműsége azt kívánja meg, hogy az ilyen terminusok eseté-

ben meghatározzák, mik a közös vonások és mik az eltérések, és milyen jelentésbeli eltéréssel használják őket. Ezt az eljárást nevezik a terminusok harmonizációjának, amit meg kell oldani vállalati/intézményi, nemzeti és nemzetközi síkon egyaránt.

4. Gyakran előfordul, hogy egy-egy fogalomhoz több jelölő tartozik (szinonímia), és egy jelölő több fogalmat is jelöl (többjelentésű szóalak: poliszémia és homonímia). A szinonim és többjelentésű nyelvi jelölők használata nehezíti a kommunikációt, ezért a terminológiai rendezés során a jelentésviszonyoknak a tisztázását és az adatbázisokban való rögzítését el kell végezni.

Ezek a változások egyrészt a terminológiai rendszer naprakész állapotban való tartását, másrészt az elméletnek és az alkalmazandó módszereknek a kialakult körülményekhez való alakítását kívánja meg. A metodika átalakulásában kiemelt szerepet játszanak a számítógépes módszerek, amelyek hatalmas méretű szövegtörzsekben alapuló adatgyűjtést, és egymással hálózatba kapcsolt adatbázisokban és tudásbázisokban való információátvitelt biztosítanak.

3. A MAGYAR TERMINOLÓGIA MAI HELYZETE ÉS A RENDEZÉS FELADATAI

A szakmák, a tudományok, a szakirodalom művelésére alkalmas, a mindennapi élet szükségleteit kielégítő magyar terminológia tehát kialakult a nyelvújítás időszakában. A fejlődés, a változások miatt szükséges korrekciókat a szakmai-tudományos területek folyamatosan végezték, ennek ellenére több esetben szükség volt a felgyülemlett terminológiai problémák tömeges, szinte kampányszerű rendezésére. Ilyen volt az 1930-as években a sportnyelv magyar terminusainak a kialakítása (Bánhidi 1971), vagy az 1950-

es években a műszaki terminológia rendezése (Klár–Kovalovszky 1955).

Az ezredforduló időszakában a Magyarországon lezajlott politikai és gazdasági rendszerváltozás feladatai háttérbe szorították a magyar terminológia rendezésének kérdéseit, annak ellenére, hogy a társadalmi és politikai változások következtében számos terület fogalmi és terminológiai rendszere alapvető változáson ment át, valamint az információtechnológia területén végbement változások következtében tömegesen jelentek meg új fogalmak és terminusok. A szervezett, tudományosan megalapozott terminológia-politika (lásd UNESCO irányelv 2005) hiányában a tömegesen megjelenő terminológiai feladatokat egymástól elszigetelten, esetenként ellentmondásosan oldották meg, pl. gyakran vettek át úgy idegen nyelvi jelölőket, vagy vezettek be új szóalakokat anélkül, hogy meghatározták volna a jelölt fogalom pontos jelentését.

A tudományos vizsgálatok eredményei és a kulturális, kereskedelmi, ipari, sport stb. kapcsolatokban szerzett tapasztalatok azt mutatják, hogy a magyarság európai beilleszkedésének és Magyarország gazdasági kibontakozásának egyik alapfeltétele a nemzetközi rendszerekkel kompatibilis magyar terminológia kialakítása és annak folyamatos karbantartása.

A jelenlegi – sok ellentmondást tartalmazó – helyzet feloldásához vezethetne, ha tárgykörökre, szakterületekre, szervezetten összetartozó egységekre lebontva megtörténne a terminológiai rendezés. Ideális az lenne, ha elkészülne az így kialakított szakterületi egységek – harmonizált – terminológiai adatbázisa és azok mindenki számára hozzáférhetőek lennének.

A terminológiai rendezés lépései a következőkben foglalhatók össze:

- A kialakított szakterület fogalmainak rendszerbe foglalása a fogalmak fő meghatározó jegyei alapján.

- A magyar nyelvterületen régóta ismert fogalmak esetében meg kell vizsgálni: 1. nem változott-e meg a fogalom tartalma, 2. a fogalom nyelvi jelölőjét nem alkalmazták-e más fogalom jelölésére, illetve a fogalomnak nincs-e más jelölője.
- A vizsgálat eredményeit adatbázisban kell rögzíteni. A jelölő megadásával, a jelentés definíciójában való megadásával, a használati terület megadásával, poliszémia, szinonimák jelölésével, szabványosításra illetve harmonizációra vonatkozó adatokkal (területe, értelmezése).
- Újonnan bevezetendő vagy hibásnak ítélt, módosítandó terminus esetében először a jelölt fogalmat kell meghatározni. El kell dönteni, hogy valóban nem fordul-e elő a már ismert fogalmak között. Új fogalom esetében be kell illeszteni a fogalmi rendszerbe, és jelöltöt kell bevezetni a szakterület közösségének egyetértésével, a nyelvi jelölés szabályai szerint. A terminus korrekciója esetén dönteni kell a korrekció módjáról, például a jel elvetése vagy szinonim alak meghagyása mellett. A folyamatot a fentebb leírt adatrögzítéssel zárul.
- Idegen nyelvből átvett terminus esetében nem a jelölő szóalaktól kell kiindulni, például a magyarra fordított alaktól levezetni a jelentést, hanem a fogalom idegen nyelvű értelmezéséből kell rekonstruálni a jelölt entitást. Ezt követően kell megvizsgálni a fogalom helyét a meglévő fogalmi rendszerben, és az eredménytől függően vagy azonosítani már meglévő fogalommal, vagy új fogalomként kezelni.
- Az adatbázisban közölt információk meghatározásánál dönteni kell a nyelvi jelölő idegen nyelvi ekvivalensének a megadásáról (és arról is, mely nyelveken célszerű megadni).
- A terminusok szakterületi, nemzeti és nemzetközi szabványosítását és harmonizációs lehetőségét minden esetben meg kell vizs-

gálni. A szabványosítás vagy harmonizáció területére vonatkozó adatokat az adatbázisban kell rögzíteni.

Fontos kiemelni, hogy ez az összetett munka csak interdiszciplináris feltételrendszerben oldható meg. A fogalom vizsgálata, annak meghatározó jegyeinek a megadása, a harmonizáció során a terminusok azonos és eltérő jegyeinek a megítélése mély szakmai ismereteket kíván meg. A nyelv szabályainak megfelelő nyelvi jel bevezetése nyelvészeti ismeretek, a terminusok rendszerének kiépítése nyelvészeti és logikai ismeretek nélkül csak nehezen végezhető el.

4. A TERMINOLÓGIAI RENDEZÉS NEMZETKÖZI RENDSZERE

A különböző nyelveket beszélő népek érintkezésében a technikai fejlődés eredményei (közlekedés, kereskedelem, telekommunikáció stb.) hatalmas változásokat okoztak, és az ezekben rejlő lehetőséget csak akkor lehet optimálisan kihasználni, ha biztosított az érintkezés céljának megfelelő információáramlás nyelvi feltétele.

A fejlett országok nemzetközi hálózatba szerveződött gazdasága és kulturális rendszere már évtizedekkel ezelőtt beleütközött a terminológiai különbözőségekből adódó korlátokba. A földrészeket behálózó multinacionális vállalatok rájöttek arra, hogy a termék értékesítése nemcsak a termékek éghajlati viszonyokhoz, a vásárlók kialakult szokásaihoz való igazítását kívánja meg, hanem a piac lokális nyelvi igényeit is ki kell elégíteni. Ez azt jelenti, hogy a soknyelvű piacon minden vásárló nemzet nyelvén feliratozott, a kezelési és használati utasítással ellátott készülékek adhatók el, így biztosított a zökkenőmentes használat, vagy a szervizszolgálat megszervezése. Például az IBM folyamatosan végzett terminológiai fejlesztő munkáját végző hálózat több mint 30 nyelven dolgozik, és ebbe

a terminológiai hálózatba beletartozik a tervező-, gyártóhely, az értékesítőhálózat, a piac országainak nyelvét és a szakterületet ismerő terminológusok lokális csoportja (Demeczki 2008). A gyártmányfejlesztéssel párhuzamosan futó, tudományos alapokon jól szervezett terminológiai munka azt eredményezi, hogy minden termék naprakész lokális nyelvi infrastruktúrával jelenik meg a piacon.

A különböző nyelveket beszélő népek között kialakult kulturális, sport, politikai, gazdasági stb. kapcsolatok hatalmas méretekben, hihetetlen sebességgel működő, egymással összekapcsolt hálózatot képeznek. Ebben a rendszerben rejlő előnyöket csak jól kiépített fogalmi és terminológia hálózatok segítségével lehet kihasználni. Ez a felismerés indította el az egy és többnyelvű terminológiai adatbázisok, szótárak, ontológiák kidolgozását. A fejlett országok összehangolt fejlesztéseket szerveznek és biztosítják azok anyagi, szervezeti, tudományos és szakmai feltételrendszerét. A kidolgozott adatbázisokat hozzáférhetővé teszik a felhasználók számára. A zökkenőmentes nemzetközi kommunikáció feltételeinek biztosítása nem csak nemzeti érdek, hanem valamennyi nép haladásában alapvető fontosságú. Ebből kiindulva indultak meg a többnyelvű, az érintett nyelvek között harmonizált adatbázisok kidolgozását célzó nemzetközi projektek, mint például a trieszti TERMit adatbázis (Tamás 2009).

5. KÖVETKEZTETÉSEK

A magyar hadtudományi terminológia fejlesztése, a terminológiai rendszer leírása fontos feladat. Terveink szerint a legfontosabb terület terminológiai szempontú leírását kezdjük meg, nevezetesen a doktrinális szakterületét. A legelső feladatok között a vonatkozó szakirodalom felderítését és nyelvészeti szempontú összefoglalását tartjuk lényegesnek, továbbá a létező katonai szótárak, adat-

bázisok és más terminológiai források vizsgálatát, valamint formai és tartalmi elemzését. Az együttműködés részletes tervét, a kutatás konkrét lépéseit a munkálatok első fázisában kell kidolgozni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Arntz, R., Picht, H., Mayer, F. 2009. *Einführung in die Terminologiearbeit (studien zu Sprache und Technik)*. Hildesheim: Georg Olms Verlag.

Bánhidai Zoltán 1971. *A magyar sportnyelv története és jelene*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Barabási Albert-László 2003. *Behálózva. A hálózatok új tudománya*. Budapest: Magyar Könyvklub.

Csermely Péter 2005. *A rejtett hálózatok ereje*. Budapest: Vince Kiadó.

Demeczky Jenő 2008. *Terminológia a szoftveriparban*. Magyar Terminológia 1 (2), 189–204.

Fóris Ágota 2005. *Hat terminológia lecke*. Lexikográfia Kiadó, Pécs.

Fóris Ágota, 2007. A skálafüggetlen hálók nyelvészeti vonatkozásai. *Alkalmazott Nyelvtudomány* VII (1–2), 105–124.

Hempel, Carl 2005. A taxonómia alapjai. In: Bertalan László (szerk.) *A társadalomtudományi fogalmak logikája*. Budapest: Helikon Kiadó. 19–48.

Klár János – Kovalovszky Miklós 1955. *Műszaki tudományos terminológiánk alakulása és fejlesztésének főbb kérdései*. Budapest: MTESZ.

Krajnc Zoltán – Forray László János 2009. Csehország: egy jó példa a NATO-doktrínarendszerek nemzeti adaptálására. *Hadmérnök* 4 (3), 408–419. http://hadmernok.hu/2009_3_krajnc.pdf

Molnárné László Andrea 2009a. A doktrinális szakterület kapcsolódása a humán tudományokkal (III. rész: Pszichológia) *Sereg Szemle* 3, 137–146.

Molnárné László Andrea 2009b. Az önkéntes haderő bevezetésének nyelvi vetületei. *Sereg Szemle* 4, 119–124.

Nagy Sándor – Zakariás Győző 1999. A katonai doktrínák kidolgozásának helyzetéről. *Hadtudomány* IX (3-4), <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/1999/ht-1999-34-5.html> (hozzáférés: 2010.04.23.)

Tamás Dóra 2009. A trieszti TERMit adatbázis vizsgálata. *Magyar Terminológia* 2 (2), 213–236.

UNESCO irányelv 2005. *Guidelines for Terminology Policies. Formulating and implementing terminology policy in language communities*, Paris: UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001407/140765e.pdf> [hozzáférés: 2008.01.18.]

KISS ÁLMOS PÉTER: AZ IZRAELI FŐNIX – A CAHAL A DÉL-LIBANONI KUDARCTÓL A GÁZAI SIKERIG

Immár több mint 60 éve a nemzetközi politikai élet egyik meghatározó tényezője a folyamatos konfrontáció és időnként fellángoló fegyveres konfliktus Izrael és szomszédai között. Történelmi és politikai háttére elég széles körben ismert ahhoz, hogy bevezetesként ne kelljen részletesen áttekinteni. A legutóbbi két konfliktus (2006. július-augusztus és 2008-2009. tél) eseményei is eléggé ismertek¹ ahhoz, hogy újabb, részletes ismertetésük helyett emlékeztetőnek elég legyen egy rövid, összehasonlító áttekintés.

A Palesztina felosztását megelőző évtizedekben a zsidó milíciák, majd a függetlenség kihirdetése után ötven éven át a hadsereg, a légi- és a haditengerészet megteremtették a legyőzhetetlen izraeli fegyveres erők legendáját. Nem számított az ellenség létszámbeli fölénye, eszközeinek mennyiségi és technológiai fölénye, nem számított váratlanul, több irányból végrehajtott támadás: az izraeli erők mindig képesek voltak az ellenség területére áttenni a harcok helyszínét és kevés saját veszteséggel megsemmisítő győzelmet aratni. A Dél-Libanonban 1985-ben kialakított biztonsági zóna váratlanul gyors kiürítése (2000. május), majd a libanoni határ túloldaláról kiinduló rajtaütésekre adott erőtlen válaszok e hírnéven jókora

csorbát ejtettek, de a CAHAL² legendába illő harcképessége Izrael ellenségei számára továbbra is nagyon is valós és nyomasztó volt – annyira, hogy szomszédai a Jom Kippur háború (1973.) óta nem csak fenyegető lépéseket nem tettek, de Egyiptom és Jordánia békét is kötöttek vele.

A régió nem-állami szereplői sikereiből bizonyultak Izraellel szemben, mint a környező államok. Leglátványosabb sikerüket 2006. július-augusztusban érték el: a libanoni Hezbollah közel egy hónapos harcokban több száz harcosát és katonai infrastruktúrája jelentős részét elvesztette, de állta az izraeli légi-erő csapásait, megállította a gépesített erők támadásait, és folyamatos rakéta-tűz alatt tartotta észak-Izrael. Két évvel később a Gázai övezetet uraló palesztin szervezet, a Hamasz megpróbálta utánozni a Hezbollah sikerét, de kudarcot vallott: vezetési rendszere mindjárt a harcok kezdetén összeomlott; erői az izraeli támadással szemben minimális ellenállásra voltak képesek; a határ közeli izraeli településekre irányított rakéta- és aknavető tűz intenzitása messze elmaradt a Hezbollah teljesítményétől.

A továbbiakban a két háború eseményeinek rövid bemutatása után a tanulmány elsősorban arra keres magyarázatot, hogy mi vezetett az

1 Lásd például Kis-Benedek József: „A libanoni háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései,” *Felderítő Szemle*, 2006.3. pp. 12-23 és Kis-Benedek József: „Az izrael-hamasz háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései,” *Felderítő Szemle*, 2009.1., pp 12-35.

2 CAHAL az izraeli fegyveres erők köznapi neve - a *Cva HaHagana LeJiszrá'el* (Izrael Védő Serege) rövidítéséből alkotott betűszó. Az angol nyelvű sajtóban és szakirodalomban általánosan használt megjelölés az IDF (Israeli Defense Forces - Izraeli Védelmi Erők).

izraeli kudarchoz Dél-Libanonban, és milyen módosító intézkedések vezettek a gázai műveltek sikeréhez.

KATONAFÖLDRAJZI ÁTTEKINTÉS

A dél-libanoni hadszíntér (a Litani folyótól délre, kb. 1000 km²) erősen átszegdelt terepe a védelemnek kedvez. Az uralkodó magaslatokról kis harccsoportok órákon vagy napokon át tudják akadályozni nagy erők előremozgását. A szűk völgyek és meredek lejtők korlátozzák az erők szétbontakoztatását és természetes csatornába kényszerítik mozgásukat. A kis falvak és városok potenciális erődök, melyeket a támadónak egyenként el kell foglalnia. A növénytakaró akadályozza a légi felderítést és megfigyelést. A Hezbollah messzemenően kihasználta e természeti adottságokat: a várható előrenyomulási utakon műszaki zárákat telepített, a falvakban megerősített pontokat, továbbá földalatti raktárakat, bunkereket, fedett tüzelő állásokat épített ki, melyeket alagút rendszer kötött össze.

A Gázai övezet lényegesen kisebb (360 km²) területű, sűrűn lakott és sűrűn beépített tengerparti sivatag. Gépesített erők mozgását az övezet északi részében a 45 km² területű Gaza városa, délen a lényegesen kisebb Rafah, és a kettő között több kisebb város és falu akadályozza. A modern negyedek beton-dzsungele, a régi városrészek és menekült táborok szűk sikátorai ugyanúgy korlátozzák és csatornába kényszerítik a mozgást, mint a dél-libanoni sziklák. A Hamasz a terep előkészítése során a Hezbollah sikeres eljárásait utánozta: aknákat telepített a megközelítési utakon; föld alá telepített bunkerek, raktárak és alagutak rendszerét hozta létre; jól védett tüzelőállásokat épített, melyeket ellátott több napi harcra elegendő készletekkel.

A SZEMBENÁLLÓ ERŐK

Az **izraeli hadsereg, haditengerészet és légiőő** a Közel-Kelet legerősebb, legkorszerűbb,

legütőképesebb fegyveres erői.³ Szervezési elveik a svájci milícia rendszerhez hasonlóak: általános hadkötelezettség;⁴ alapkiképzés után több éves kötelező szolgálat; évente hosszabb-rövidebb ideig tartó mozgósítás. A társadalom és a fegyveres erők közötti kapcsolat nagyon erős, és különösen a tisztai állomány esetében gyakori a civil és katonai életpályák közötti oda-vissza mozgás. Az összeszokott, éveken át együtt szolgáló és együtt gyakorlatozó tartalékosok képezik a fegyveres erők gerincét.⁵

Hezbollah (Isten Pártja) fundamentalista síita milícia, mely az 1970-es évek libanoni polgárháborúiban és a közel 20 éves izraeli megszállással szembeni ellenállásban edződött erős és ütőképés politikai, társadalmi és katonai szervezetté, mellyel a libanoni reguláris

- 3 E képességért az izraeli társadalom magas árat fizet: a GDP lényegesen nagyobb részét (7-8 %) fordítja védelmi kiadásokra, mint szinte bármelyik modern állam. Ebből a szempontból Oman, Qatar, Szaudi Arabia, Irak és Jordánia után a hatodik helyen áll. *CIA World Factbook*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2034rank.html> és Eckstein, Zvi: „Economic Aspects of Defense Spending,” Seminar for Economists of the Defense Services, 2008.01.08. www.bankisrael.gov.il/depdata/neumim/neum263e.pps
- 4 Az általános hadkötelezettség csak a zsidókra (Svájctól eltérően a nőkre is), a nem-arab kisebbségekre (pl. cserkeszekre) és a drúzokra vonatkozik (utóbbiak az iszlám egy oldalágát követő arabok a libanoni és szíriai határvidéken). Izraeli arabok önként vállalhatják a katonai szolgálatot.
- 5 Marrero, Abe F.: „The Tactics of Operation CAST LEAD,” in Farquhar, Scott C., szerk. (2009): *Back to Basics - A Study of the Second Lebanon War and Operation Cast Lead*, 146 p. ISBN 978-0-9823283-3-0, Combat Studies Institute Press, US Army Combined Arms Center, Fort Leavenworth, KS p. 85 <http://www.cgsc.edu/carl/download/csipubs/farquhar.pdf>

biztonsági erők sem mernek ujjat húzni. Nem-állami szereplő, de államként az államban számos olyan társadalmi szolgáltatást nyújt, ami valójában elsősorban a libanoni kormány felelőssége lenne: kórházakat, iskolákat üzemeltet, jóléti és segélyprogramokat tart fenn, gondoskodik a közbiztonságról. Fegyveres ereje kb. 10.000 alaposan kiképzett aktív harcos és közel háromszor ennyi tartalékos milícia, valamint egy katonai infrastruktúra, ami a szervezet céljainak és a helyi adottságoknak megfelelően gondoskodik a kiképzésről, a csapatok műszaki támogatásáról és ellátásáról.⁶ Libanoniakon kívül idegenek is harcolnak a Hezbollah oldalán: az izraeli támadás kezdetén a szomáli Iszlám Bíróságok Unió például 700 emberét küldte Libanonba a Hezbollah támogatására.⁷ Mindezen túlmenően a Hezbollah hatékony hírszerző és elhárító képességekkel és egy különösen hatékony propaganda gépezettel is rendelkezik. A jóléti szolgáltatások, a fegyveres erő és a hatékony propaganda révén Hezbollah mély gyökereket eresztett a dél-libanoni társadalomban.⁸

A **Hamasz** a Muszlim Testvériség palesztin ágából jött létre 1987-ben. Mint a legtöbb közel-keleti nem-állami hadviselő, a fegyveres erő mellett fenntart politikai, társadalmi, val-

lasi és jóléti programokat, amelyeken keresztül mélyen beépült a palesztin társadalomba. Fegyveres ereje (8-10.000 aktív harcos és kb. kétszer ennyi tartalék) a palesztin belviszályok során nőtt befolyásos politikai szervezetté és számottevő fegyveres erővé. A Hamasz jól szerepelt a 2006-os általános választásokon, és 2007 nyarán egy mini-polgárháborúban megtörte az Al-Fatah és a Palesztin Hatóság hatalmát Gázában, és a hatalom egyedüli birtokosa lett. Csapásmérő képessége messze elmaradt a Hezbollah mögött: a külvilágtól elszigetelt Gázába nehéz volt megfelelő mennyiségű hadianyagot beszállítani,⁹ és a Hamasznak – a Hezbollahnal ellentétben – nem kellett kidolgoznia és gyakorolnia egy nagyon erős és ütőképes ellenséggel szembeni küzdelemben is hatékony harcéljárásokat, mert 2008-ig alig került szembe az izraeli hadi gépezet teljes erejével.

AZ ESEMÉNYEK RÖVID LEÍRÁSA – LIBANON 2006

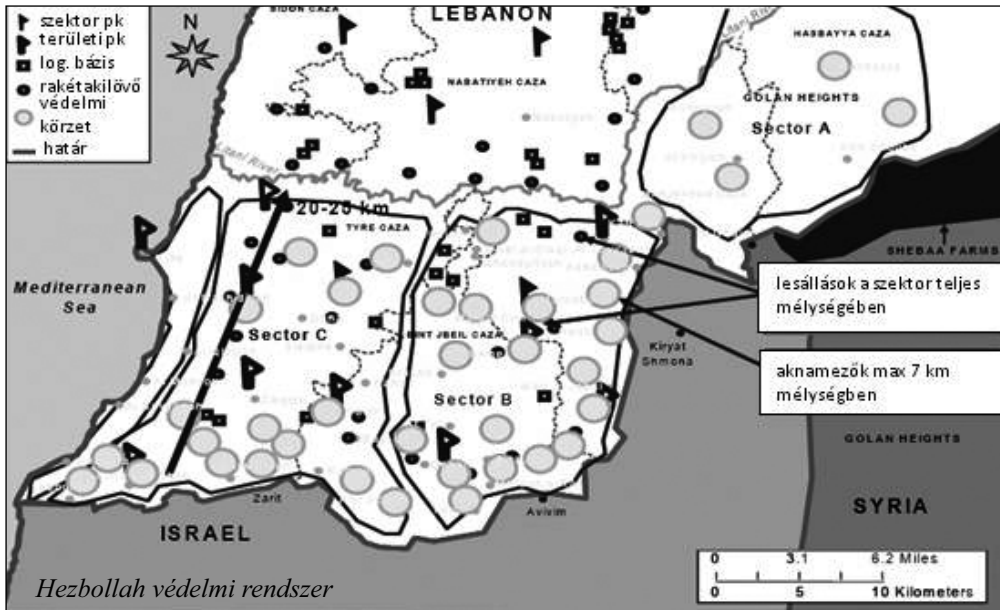
A Hezbollah az izraeli erők Dél-Libanonból történt kivonása óta készült egy újabb összecsapásra. Stratégiai tervezői – korábbi tapasztalatok és az izraeli társadalmi és politikai helyzet elemzése alapján – az izraeli erőfölény semlegesítésére egy három lábon álló hadműveleti tervet dolgoztak ki: föld alá telepíteni és így megvédeni erőiket és eszközeiket az izraeli tüzérség és légierő csapásaitól; műszaki zárrakkal és mélységben tagolt védelmi zónákkal feltartóztatni az izraeli szárazföldi erők támadásait; folyamatosan rakéta-tűzzel lakhatatlanná tenni észak-Izrael városait és falvait. Nem vártak látványos győzelmet, de arra számított-

6 Irán meghatározó szerepet játszik a Hezbollah finanszírozásában, felfegyverzésében és a harcosok kiképzésében – de ez egyáltalán nem jelenti, hogy a Hezbollah csak egy iráni front-szervezet.

7 ENSZ jelentés „Report of the Monitoring Group on Somalia pursuant to Security Council resolution 1676 (2006).” <http://www.fas.org/asmp/resources/govern/109th/S2006913.pdf>. A jelentés

8 Matthews, Matt M.: *We Were Caught Unprepared: The 2006 Hezbollah-Israeli War*; Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, 96 p. ISBN 978-0-16-078944-1, p. 7. és 21-22.

9 Rakéták, aknavetők, lőszer és üzemanyag az egyiptomi határ alatti csempész-alagutakon át jutott Gázába. A Kasszám rakétákat (a Hamasz „márkajelét”) a helyi lakatos üzemekben állították elő.

tak, hogy ki tudnak tartani addig, míg a nemzetközi közösség közbelép és Izraelt a támadás beszüntetésére kényszeríti – és ha a szervezet nem semmisül meg, azt az iszlám világ győzelmének fogja tekinteni.¹⁰

A háború közvetlen kiváltó oka egy Hezbollah túszejtő akció volt (2006. 07. 12.). Egy figyelem-elterelő rakétatámadás alatt egy

kommandó alakulat észrevétlenül áthatolt a libanoni-izraeli határon és rajtaütött egy izraeli járőrön. Három izraeli katonát megöltek, ketőt foglyul ejtettek és magukkal vittek libanoni területre. A foglyok kiszabadítására bevetett gyorsreagáló erőt egy leszállás várta, melyben egy Merkava harckocsi megsemmisült és további öt izraeli katona vesztette életét.

Az izraeli fegyveres erők – a Hezbollah korábbi próbálkozásai alapján – pontosan egy ilyen támadásra készültek föl. A választ egy hat hétig tartó, három fázisból álló hadműveletben látták: légi és tüzérségi előkészítés során elpusztítani a Hezbollah vezetési pontjait, rakétáit és katonai infrastruktúráját (1. hét); a légi támadások nyomában három hadosztállal végrehajtott szárazföldi offenzívában a Litani folyóig megtisztítani Dél-Libanont (2-5. hét); szervezett és rendezett visszavonulás során kiüríteni a megszállt terület (6. hét).¹¹

10 Alapvető különbség van a nyugati/európai kultúra és az iszlám kultúra békéről, háborúról, katonai műveletekről és győzelemről alkotott nézetei között. A nyugati világ „képesség-orientált” hozzáállása a visszatartó erőn és az ellenség megsemmisítésén alapszik; a katonai gondolkodás lényege, hogy a harcászati és hadműveleti sikerek elvezetnek stratégiai sikerhez. Az iszlám kultúra „cselekvés-orientált” hozzáállásában siker vagy kudarc az emberi szférán kívül esik, ezért fontosabb tenni valamit, mint eredményt elérni. Ezért aztán az iszlám kultúra képes katonai kudarcok sorozatát is óriási sikerként értékelni. Scollo, Luigi: „Guerre asimmetriche: eccezione o norma?” *Rivista Militare*, Róma, 2008/3, pp. 40-45

11 Bakshi, G.D.: „Military Lessons: Israel-Hezbollah Conflict,” *Indian Defence Review*, New Delhi, 2007. április. <http://www.>

Az izraeli válasz a tervnek megfelelően légi és tüzérségi csapásokkal kezdődött. A támadások nem csak a Hezbollah korábban már felderített és azonosított erői és létesítményei (vezetési pontok, katonai parancsnokság, felderítő központ, logisztikai bázis, televízió stúdió és adóállomás) ellen irányultak, hanem a libanoni civil infrastruktúra ellen is.¹² A légielő rövid idő alatt megsemmisítette a Hezbollah közepes hatósugarú Fadzsir és Zelzal rakétáit (ezekre az izraeli felderítés nagyon nagy figyelmet fordított, és pontosan ismerte számukat és helyüket). De a tervben előírt gyors, intenzív és ellenállhatatlan légi hadjárat két hétig elhúzódott, és alig érintette a Hezbollah harcoló alakulatait. Megerősített vasbeton bunkereikben mélyen a föld alatt a harcosok sebezhetetlenek voltak, és keményen vissza tudtak ütni: egy radar-irányítású rakétával megrongálták az izraeli haditengerészet *Hanit* korvettjét; rajtaütöttek a szárazföldi támadásokat végrehajtó izraeli alakulatokon; naponta átlag 130 rakétát (elsősorban BM 21 Gradot) lőttek ki Izrael északi városaira.

Az izraeli mozgósítás lassú és nehézkes volt. A tervezett három hadosztályos általános támadás helyett először a különleges erők század- és zászlóalj-szintű, majd a behívott alaku-

latok zászlóalj- és dandár-szintű rajtaütéseket hajtottak végre. E támadások sorra elakadtak: a szűk völgyekben, rövid frontvonalakon támadó izraeli harckocsik jó célpontot nyújtottak – és a Hezbollah harcosai kitartóan és jól harcoltak. A határ menti falvakban kiépített erőd-rendszerekben a régi és egyszerű, de megbízható RPG-7-től a legkorszerűbb lézer vezérlésű Kornetig óriási mennyiségű páncéltörő rakétát halmoztak föl. Egy-egy harckocsit egyszerre több irányból, akár 20-30 rakétával is támadtak; lesállításokat és vállalkozásokat hajtottak végre. Az összehangolt izraeli szárazföldi támadás csak augusztus 9-én (a háború 29. napján) indult el: hét dandár támadott a határ teljes hosszában, de csak korlátozott sikereket értek el, mielőtt a tűzszünet életbe lépett (augusztus 13).

A háború egy újabb ENSZ tűzszünettel és egy újabb ENSZ megfigyelő erő szétbontakoztatásával ért véget. Izraelben – ahol mindenki számára világos volt, hogy a háborút a legjobb szándékkal sem lehet az izraeli fegyverek diadalának nevezni – azonnal megkezdődött a tapasztalatok elemzése. Független és semleges elemzők többé-kevésbé egybehangzó véleménye az volt, hogy a háború során a CAHAL nem tudta megvalósítani a politikai vezetés nyilvánosságra hozott céljait. Súlyos csapást mért a Hezbollahra, de nem tudta megállítani az észak-Izrael elleni folyamatos rakéta támadásokat, nem tudta szétzúzni a szervezetet, és nem tudta kiszabadítani az elfogott izraeli katonákat. A kudarc mértékéről (és annak inverzéről, a Hezbollah sikerének mértékéről) és későbbi jelentőségéről lehet vitatkozni – de az eseményeket semmiképpen nem lehet izraeli sikernek nevezni.

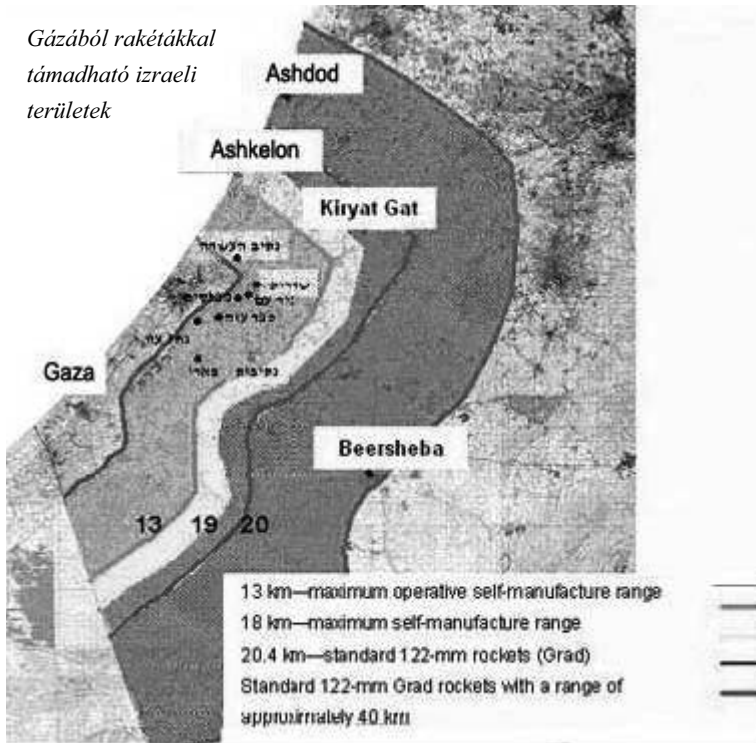
AZ ESEMÉNYEK RÖVID LEÍRÁSA – GAZA 2008-2009

A Hamasz 2006-os gázai hatalomátvételét Izrael fenyegetésként értékelte és megkísérelte korlátozni a veszélyt. Gazdasági és politikai

indiandefencereview.com/2007/04/military-lessons-israel-hezbollah-conflict-part-1.html

12 Hezbollah képviselők ültek a parlamentben és a kormányzó koalícióban, ezért Izrael a libanoni államot tartotta felelősnek a támadásért. Az infrastruktúra pusztításával akart nyomást gyakorolni a libanoni kormányra, hogy az „csináljon rendet” dél Libanonban: fegyverezze le a Hezbollahot és kényszerítse az izraeli katonák szabadon engedésére. Erre a libanoni kormány akkor sem lett volna képes, ha szándékában állt volna eleget tenni az izraeli követeléseknek. A libanoni kormány politikai problémái és katonai gyengesége, azok kiváltó okai és történelmi háttere messze túlmutat jelen tanulmány keretein.

Gázából rakétákkal
támadható izraeli
területek

blokád alá helyezte a Gázai övezetet, és elérte, hogy az USA és az EU terrorista szervezetét nyilvánítsák a Hamaszt és csökkentsék a Gázába irányuló segélyeket. Az izraeli intézkedések nem csak a gázai gazdaságot sújtották, hanem súlyosan érintették a Hamasz legitimitációját, népszerűségét és kormányzási képességét is. A Hamasz erőszakkal válaszolt: erői aknavetőkkel és rakétákkal rendszeresen támadták a határhoz közeli izraeli városokat; öngyilkos merényleteket hajtottak végre, és számos rajtaütést kíséreltek meg a határhoz közeli izraeli települések ellen. Ezen túlmenően módszeresen készültek egy fegyveres konfliktusra: a Hezbollah mintájára föld alatti bunkereket és alagút rendszereket építettek; műszaki záratok telepítettek; fegyverekkel és több napi harcra elegendő lőszerrel és élelmiszerral ellátott tüzelőállásokat építettek ki a várható támadási útvonalakon.

Az alacsony intenzitású, folyamatos konfliktus 2008 végén rövid idő alatt fölforrósodott. A közvetlen kiváltók egy izraeli rajtaütés volt, melyben hat Hamasz fegyveres halt meg (2008.11.04.). Erre a Hamasz a határmenti izraeli falvak és városok ellen aknavetőkkel és rakétákkal végrehajtott tűzrajtaütések sorozatával reagált. Az izraeli válasz másfél hónapig váratott magára: 2008.12.27-én késő délelőtt a Mediterrán felől indított légitámadások

sorozata megbénította a Hamasz vezetési rendszerét és támadta létesítményeit és katonai infrastruktúráját: a fegyverraktárakat, kiképző központokat, az egyiptomi határ alatti alagutakat, a rakéta-gyártó műhelyeket – de támadták személy szerint azonosított Hamasz terroristák házaít is.

A légi csapások kezdeti intenzitása (150 cél az első napon, kb. 90 a második napon), napi kb. 50-60-ra, majd kb. 40-re csökkent, ahogy a mozgósított szárazföldi erők is bekapcsolódtak a harcba (2009.01.03.). Egy ejtőernyős és két lövész dandár északról, délről és keletről körülvárták Gáza városát. Egy páncélos dandár szétbontakoztatása Gáza és Rafah között kb. félúton két részre osztotta az övezetet. A dandárok előre kiszámíthatatlan útvonalakat választottak (pl. bulldózerekkel törtek utat épületeken keresztül) és így elkerülték a Hamasz aknáit és tűz-csap-

dáit. Elkerülték a mozgást korlátozó, tűzzel könnyen lefedhető, szűk körzeteket, ahol erőiknek nem volt hely a manőverezéshez. A beépített területeken a könnyen támadható harckocsik helyett a lövészek játszották a domináns szerepet. Technológiában és kiképzés színvonalában mutatkozó előnyeiket maximálisan kihasználták éjszakai műveletekben, gyors támadásokban. A CAHAL műveletei most sem nem tudták megállítani a környező izraeli települések elleni rakéta támadásokat, de ezek hatása – részben rakéták kisebb száma, részben az időközben foganatosított polgári védelmi eljárások eredményeként – korlátozottabb volt, mint a libanoni háború idején.

A gázai háború is egy újabb tűzszünettel ért véget (2009.01.18.). Az események elemzése alapján megállapítható, hogy a CAHAL jórészt helyreállította elrettentő hírnevét, és műveletei jelentősen meggyengítették a Hamaszt. A siker mértékéről (és annak inverzéről, a Hamasz kudarcának mértékéről) és későbbi jelentőségéről lehet vitatkozni – de az eseményeket semmiképpen nem lehet izraeli kudarcnak nevezni.

KUDARC ÉS SIKER HÁTTERE

A CAHAL legendába illő harcképessége 2006-ban sem volt kisebb, mint bármikor korábban. A Hezbollah főtitkára, Hasszán Naszrallah, mégis úgy vélte, hogy Izraelnek van egy gyenge pontja: maga az izraeli társadalom, mely egyre kevésbé képes és hajlandó elviselni a háborúk pusztítását és veszteségeit. Álláspontját igazolni látszottak a Hezbollah sorozatos provokációi (2000-2006), amelyekre Izrael „visszafogottan” válaszolt – ha válaszolt egyáltalán. Kétségtelen, hogy az Egyiptommal és Jordániával kötött békeszerződések, az oslói békefolyamat, a dél-libanoni ütköző zónából történt kivonulás, és nem utolsósorban a baloldali pacifisták tevékenysége felébresztették a reményt, hogy Izrael végre békében élhet szomszédaival. Nem csak az izraeli polgárok, de a legfelső politikai és katonai vezetés is (amelynek az lenne a kötelessége, hogy ne legyenek illúziói) abban a tévhitben éltek, hogy a „béke a láthatáron van.”¹³ A háború eseményei-

13 Siegelman, Ariel: „From Lebanon to Gaza: A New Kind of War,” *Colloquium*, 2009/1,

nek kivizsgálására létrehozott Vinograd bizottság¹⁴ szerint az izraeli politikai és katonai elit egyes tagjai meg voltak győződve, hogy Izrael „túljutott a háborúk korán,” katonai fölénye elég nagy visszatartó erő a potenciális ellenségek elrettentéséhez, és fájdalmas emlékeztetővel tud szolgálni azoknak, akiket nem sikerül elrettenteni. Mivel Izrael nem szándékozik háborút kezdeményezni, a szárazföldi erőknél elsősorban aszimmetrikus konfliktusokra kell fölkészülniük. E feltételezések következtében a fegyveres erők nem álltak készen egy „valódi háború” megvívására.¹⁵

Az izraeli társadalom stabilitását, rugalmasságát és túlélő képességét mutatja, hogy a libanoni kudarc után minimális volt a vádaskodás és a bűnbak keresés. A bizottságok jelentései következtében derékba tört néhány politikai és katonai karrier, de a cél elsősorban a tanulságok levonása és az azonosított hibák orvoslása volt, és nem egyéni felelősség, bűnök és érdemek megállapítása, nem egyes személyek kipellengérezése (e funkciókat nagyon jól ellátta az izraeli sajtó). A bizottságok jelentései nem kerültek olvasatlanul a könyvtárak polcaira: az izraeli társadalom, a kormány, a parlament, a fegyveres erők parancsnoki állománya, a felderítő testületek, de sok esetben egyéni kezdeményezésre az egyes katonák is, nekifogtak a hibák kijavításához. Két évvel később a gázai háborúban talán nem volt minden rendben a politikai és stratégiai szinteken, talán még mindig voltak melléfogások az információs műveletekben – de az izraeli társadalom, a politikai vezetés és a fegyveres erők ismét határozott,

elrettentő arcukat és a korábbi évtizedekben megszokott harcképességüket mutatták.

VEZETÉS

A dél-libanoni háborút Izrael történelmének leggyengébb politikai vezetői testületének irányítása alatt vívta. Ehud Olmert miniszterelnök katonai tapasztalatai és ismeretei minimálisak voltak.¹⁶ Ez megmutatkozott a célkitűzésekben is, amelyeket közvetlenül a Hezbollah rajtaütés után fogalmazott meg: kiszabadítani az elfogott katonákat; teljes tűzszünet; a libanoni fegyveres erők szétbontakoztatása dél Libanonban; Hezbollah lefegyverzése és kiűzése dél Libanonból. A célok talán megvalósíthatóak voltak, de nem a fegyveres erők kizárólagos alkalmazásával. Normális körülmények között ez nem lett volna különösebb probléma – a miniszterelnök nem érthet mindenhez. Azért vannak miniszterei és vezérkari főnöke, hogy rájuk bízva a kitűzött célok gyakorlati megvalósítását, és visszajelzéseket kapjon tőlük, ha a feladat végrehajtásával valami probléma van. De a körülmények egyáltalán nem voltak normálisak.

A védelmi miniszter (Amir Peres) még korlátozottabb katonai ismeretekkel rendelkezett,¹⁷ mint a miniszterelnök. Politikai karrierjét a Hisztdrut (az izraeli szakszervezetek szövetsége) vezetőjeként és párt-politikusként alapozta meg. Korábbi civil védelmi miniszterekkel el-

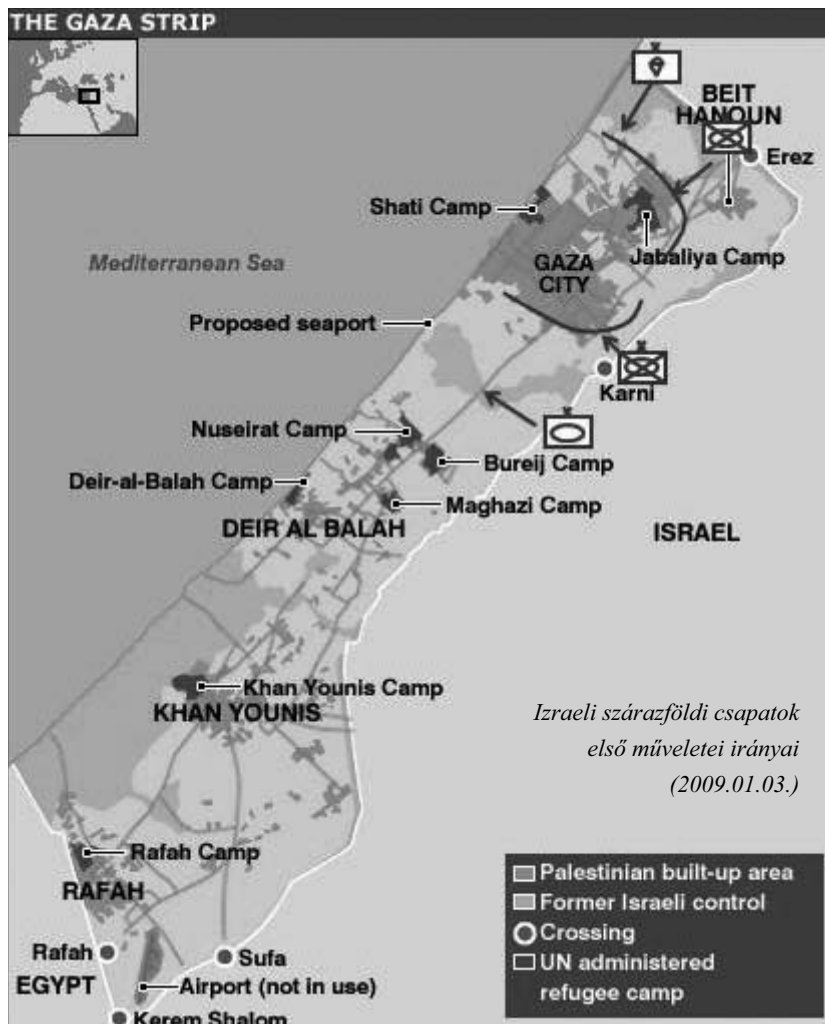
Combined Arms Center, Fort Leavenworth, <http://usacac.army.mil/blog/blogs/colloquium/default.aspx>

14 A Vinograd bizottság csak egy volt a sok közül: összesen kb. 60 katonai és civil testület elemezte a háború eseményeit.

15 Matthews: *We Were Caught Unprepared...* p. 24

16 Olmert nem próbálta elkerülni a katonai szolgálatot: a Golani dandárhoz (a CAHAL egyik híresen harcképes alakulatához) vonult be, de egy balesetben szenvedett súlyos sérülés miatt idő előtt leszerelték. Felépülése után szolgálati kötelezettségét katonai újságíróként teljesítette; a Jom Kippur háborúban (1973) - ismét újságíróként - Ariel Sharon parancsnokságával tartott.

17 A katonai szolgálatot Peres sem akarta elkerülni – egy ejtőernyős dandárban szolgált fegyverzeti tisztként és századosi rendfokozatot ért el, de egy súlyos baleset után (1974) leszerelték.

lentétben semmiféle más nemzetbiztonsági ismerete vagy tapasztalata nem volt, és fogalma sem volt a katonai erő politikai célok érdekében történő alkalmazásának alapelveiről.

A vezérkari főnök (Dan Haluc altábornagy) repülőtsízt volt (az első repülőtsízt ebben a beosztásban). Személyes bátorságához nem férhet kétség,¹⁸ de a vezérkari főnöki beosztás

megaladta képességeit. Szilárdan hitte, hogy a légielő egyedül, szárazföldi csapatok közreműködése nélkül – de legfeljebb minimális közreműködésükkel – képes kivívni a győzelmet: „El kell szakadnunk a szárazföldi műveletek gondolatától... A győzelem alapvetően percepció kérdése.” E hitében megingathatatlan maradt akkor is, amikor a hadszíntéri felderítő jelentések már a konfliktus első néhány napja után egybehangzóan állították, hogy a Hezbollah erőit, készleteit, túlélő és csapásmé-

¹⁸ Haluc vadászpilótaként kb. száz harci bevetésben vett részt és három ellenséges repülőgépet lőtt le.

ró képességét a légi és tüzérségi csapások csak minimálisan befolyásolják.

A gázai háborúban az izraeli vezetés óriási fejlődést mutatott. A miniszterelnök személye nem változott, de az új védelmi miniszter (Ehud Barak) és az új vezérkari főnök (Gabriel Askenázi) katonai felkészültségéhez nem férhetett kétség.¹⁹ A vezető gárda felkészültségét tükrözték a gázai műveletek szerényebb céljai is: megállítani a dél-izraeli városok elleni rakétatámadásokat, meggyengíteni a Hamaszt, helyreállítani a CAHAL elrettentő hírnevét. A célokat nem kommunikálták olyan nyíltan és egyértelműen, mint 2006-ban,²⁰ és ez egy bizonytalansági tényezőt iktatott a politikai egyenletekbe – sem a közvetlen ellenség, sem annak potenciális szövetségesei nem lehettek biztosak abban, hogy Izrael milyen messzire kész elmenni és hol húzza meg a műveletek határát.²¹

19 Ehud Barak széleskörű tapasztalatokkal rendelkezett a különleges műveletekben (egy alkalommal nőnek öltözve, magas sarkú cipőben és nylonharisnyában vezette embereit Bejrútban egy terroristák elleni rajtaütés során), és szolgált vezérkari főnökként is. Gabriel Askenázi a szárazföldi műveletek szakembere. Tapasztalataik alapján tökéletesen kiegészítették egymást.

20 Ehud Olmert izraeli miniszterelnök 2006. július 19-én egy parlamenti beszédében hirdette ki a katonai műveletek céljait. Snyder, Michael D.: „Information Strategies Against A Hybrid Threat: What the Recent Experience of Israel Versus Hezbollah/Hamas Tell The US Army,” in Farquhar: *Back to Basics ...* p. 116.

21 Cordesman, Anthony H.: „The “Gaza War”: A Strategic Analysis,” Center for Strategic and International Studies, Washington DC, 2009. február, 92 p. pp. 11-12. www.csis.org/files/media/csis/pubs/090202_gaza_war.pdf

DOKTRÍNA, KIKÉPZÉS, ESZKÖZÖK

Néhány hónappal a libanoni háború előtt (2006 tavaszán) a CAHAL új doktrínát kapott, amely új és szokatlan terminológiát, új törzskari munkamódszereket, új elemző eljárásokat vezetett be és megváltoztatta a harci okmányok struktúráját és tartalmát. Az új doktrína nagy hangsúlyt helyezett a hadviselés „kognitív” oldalára – a cél az ellenség megsemmisítése helyett „hatások” kiváltása; a sikert „a győzelem tudata” jelenti a saját oldalon, és a „verés kognitív észlelése” az ellenség oldalán. A CAHAL tisztjeinek nagy része a 170 oldalas dokumentumot érthetetlen, zavaros, elitista handzsaszövegnek találta.²² Ezen nem is lehet nagyon csodálkozni: a doktrína lényegében a hatásalapú műveletek²³ és a rendszer-alapú műveleti tervezés²⁴ szintézise volt, a termino-

22 A vezérkari főnök egyik különösen (gorombán) éles kritikusa szerint maga Haluc altábornagy sem értette az új doktrínát. Matthews, Matt M.: „Hard Lessons Learned - A Comparison of the 2006 Hezbollah-Israeli War and Operation CAST LEAD: a Historical overview,” in Farquhar: *Back to Basics ...* p. 12.

23 A *hatás alapú műveletek* (Effects Based Operations) lényege, hogy a támadások célja az ellenség erőinek megsemmisítése helyett annak „kognitív világa” és rendszerei. Alapelve, hogy a nagy kapacitású információs rendszerek és a nagy pontosságú eszközök képesek megsemmisíteni az ellenség erőinek meghatározott elemeit – elsősorban kulcsfontosságú vezető, ellenőrző, radar és logisztikai rendszereit, melyek elvesztése megbénítja a harcoló alakulatokat, lehetlenné teszi a fegyveres erők hatékony alkalmazását és a katonai célkitűzések megvalósítását. Hatás alapú műveletek lehetővé teszik a politikai és stratégiai célok megvalósítását az ellenség fő erőinek megsemmisítése és területének megszállása nélkül. Matthews: *We Were Caught Unprepared...* pp. 22-27.

24 A *rendszer-alapú műveleti tervezés* (Systemic Operational Design – SOD) izraeli találmány.

lógia bőkezűen keverte a posztmodern francia filozófia, az irodalom-elmélet, a lélektan és az építészet elemeit.

Az új doktrínát hiányos felkészültségű állományoknak kellett megvalósítani. Magasabbegység parancsnokok éveken át nem vezényelték alakulataikat nagy hadgyakorlatokon. Tartalékos alakulatok csak 4-6 éves időközönként vettek részt dandárnál magasabb szintű hadgyakorlatokon. Ez nem hanyagság volt, és nem az erőforrások hiányának eredménye. Az új biztonsági helyzetben a CAHAL legfelső vezetése nem tartotta szükségesnek dandárnál nagyobb alakulatok gyakorlatoztatását. Az új doktrína dandárnál nagyobb szárazföldi egységeknek nem szánt szerepet, ennek megfelelően a hadtesteket megszüntették, és már készültek a tervek a hadosztályok megszüntetésére is. A hiányos kiképzés és az elmulasztott gyakorlatok eredménye már az első nagyobb rajtaütések során megmutatkozott: hiányzott az összefegyvernemi együttműködéshez szükséges szakismeret.

De nem csak a parancsnoki szakismeret hiányzott - gyakran hiányoztak az alapvető harcászati készségek is. A szárazföldi erők 2006 nyarán már öt éve felkelés-ellenes műveleteket folytattak Gázában és Ciszjordániában. De egy nyugtalan nép ellenőrzése (különösen, ha nem lehet számítani helyi milíciákra) rendkívül ember- és időigényes feladat: a felkelés-ellenes műveletek követelményei kevés időt hagytak a kiképzésre. Folyamatos szinten tartó foglal-

kozásokat igénylő katonai készségek és ismeretek elkoptak, mert a tüzéreknek, harckocsizóknak éveken át nem jutott idejük másra, mint ellenőrző pontokat üzemeltetni és járőrözni Ciszjordániában vagy a Gáza övezetben. Az izraeli tapasztalatok szerint évente legalább egy ötnapos gyakorlatra van szükség, hogy a tartalékos harckocsizók harcképesek maradjanak. A háborút megelőző években legtöbbször legfeljebb három évente, mások csak öt évente – megint mások egyáltalán nem vettek részt gyakorlaton.

A hiányos kiképzés és az egyoldalú tapasztalatok mellett a CAHAL eszköz-állományával sem volt minden rendben. Az oslói „békefolyamat” egyik eredménye az volt, hogy a fegyveres erők költségvetése folyamatosan csökkent. A csökkenő erőforrásokat részben Izrael első védelmi vonalára, a légierőre, részben a palesztin intifáda kezelésére koncentrálták. Ennek hatása különösen élesen jelentkezett a tartalékos alakulatoknál: nem csak elavult eszközeik lecserélése nem került szóba, de a meglévő eszközök karbantartása és a felhasznált készletek pótlása is problematikus volt. Az intifáda kezelése során – melyben sok tartalékos vett részt – ez nem tűnt föl különösebben: a mozgósítás egyéenként vagy kis alegységenként történt. Mikor sor került egész dandárok mozgósítására, a behívott katonák a raktárakban üres polcokat, hiányos vagy használhatatlan felszerelést találtak, a műveletek során logisztikai támogatásuk kaotikus volt.

Valamennyi hiányossága ellenére a CAHAL továbbra is félelmetes ellenfél volt egy nemzetállam reguláris erői számára, és jól tudta kezelni a palesztin területeken folyó aszimmetrikus konfliktust is. De a dél-libanoni ellenfél más volt: nem kormány, de több, mint társadalmi tömegmozgósító politikai szervezet; nem reguláris hadsereg, de nem is hagyományos értelemben vett gerilla erő, hanem e sarokpontok között egy új modell, mely mindig az éppen aktuális helyzethez leginkább illő terrorista,

---

Alkotói segédeszköznek szánták a CAHAL parancsnokok számára, hogy képesek legyenek kritikusan, rendszerszerűen és módszeresen gondolkodni a hadviselésről, az ellenségről és önmagukról. Az elmélet egyik alkotója (Naveh dandártábornok) szerint „SOD egy gondolkodásmód, mely a parancsnok kreativitása, tapasztalatai, intuíciója, és ítélőképessége alapján tervezési kereteket teremt a részletes műveleti tervek kidolgozásához.” Matthews: *We Were Caught Unprepared...* pp. 22-27.

gerilla vagy hagyományos hadviselési eljárásokat alkalmazza – és mindig azt az arcát tudja mutatni a külvilágnak, amely éppen a legkedvezőbb a számára.²⁵

A bizottságok jelentései alapján mind az izraeli kormány, mind a CAHAL gyorsan és határozottan intézkedtek. Visszavonták a bizarr, „poszt-modern” doktrínát és visszatértek a hadviselés hagyományos – és mindenki számára ismerős – alapelveihez.²⁶ Az új vezérkari főnök kidolgozott egy ötéves tervet (*Teffen 2012*) a CAHAL képességeinek növelésére. A terv az alapvető fontosságú ismeretekre és készségekre helyezi a hangsúlyt, és az izraeli csapatok erősségeit akarja tovább erősíteni: nagypontosságú eszközök a légiere számára; jelentősen megnövelt hadianyag készletek, csapásmérő helikopterek, pilótánélküli repülőgépek, a páncélos és gépesített erők manőverei. A tartalékos alakulatok eszközeit és készleteit feltöltötték a reguláris alakulatok szintjére: óriási mennyiségben szereztek be új sisakokat, védőmellényeket, málhamellényeket, éjjellátó készülékeket, lőszer, gránátokat – mindent, ami a leltárból éveken át hiányzott. De a készletek feltöltésénél is fontosabb volt az új kiképzési program.

A tartalékosok visszatértek alakulataikhoz és felelevenítették és ismét gyakorolni kezdték elrozsdásodott ismereteiket – a védelmet, a támadást, a hagyományos hadviselés harc eljárásait. Megerőltető és életszerű század- és zászlóalj szintű, majd dandár és hadosztály szintű

terep- és éleslövészeti gyakorlatokon bepótolták egy évtized mulasztásait. E nagyszabású hadgyakorlatok több év után először ismét összehozták az alakulatok valamennyi tagját.²⁷ Sok tartalékos nem várt bizottsági jelentésekre, politikai irányelvekre, tervekre és parancsokra. A mobilizálás és a műveletek során szembesültek saját állóképességükkel és testi erejükkel (vagy azok hiányosságaiával). Leszerelés után megterhelő fitness programokba kezdtek, hogy készen álljanak a következő alkalomra.²⁸

INFORMÁCIÓS MŰVELETEK

Minden háborúnak van egy nemzetközi politikai és média dimenziója, melyben a világ egyik vagy másik oldalra áll és erkölcsi ítéletet hoz. És a mai, korlátozott háborúk egyik velejárója, hogy e politikai és média dimenzió nagyobb szerepet játszik a konfliktus végső eredményében, mint maga a harc. Különösen igaz ez egy aszimmetrikus konfliktusban, mely sokkal inkább színház, mint háború. A színpadon a szembenálló felek a hazai és a nemzetközi közönség támogatásáért játszanak. A harctevékenység is az előadás része, de célja nem elsősorban az ellenség pusztítása, hanem a halottak és sebesültek látványával alátámasztani a harcoló felek üzeneteit. A humanitárius szempontoknak és a hadviselés általánosan elfogadott szabályainak manipulálása az aszimmetrikus hadviselés egyik kulcsfontosságú eszköze és a politikai előnyök kieroszakolását célzó propaganda alapja. Könnyű dolog a műveletekkel járó valódi szenvedést többszörösen felnagyított számokkal és megrázó képsorokkal eltúlozni, és egy-egy kirívó eset körül egész legenda-kört teremteni.²⁹

25 Hoffman, Frank G. (2007): *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington, VA, 72 p. http://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf

26 A visszatérés a régi doktrínához csak ideiglenes megoldás volt - a CAHALnak valóban szüksége volt egy új doktrínára. A szerző tudomása szerint az új doktrínát a közelmúltban kiadták.

27 Matthews: „Hard Lessons Learned ...” in Farquhar: *Back to Basics ...* p. 23.

28 Siegelman: „From Lebanon to Gaza..”

29 Két ilyen modern legendakör - melyeknek semmi közük Izraelhez és a Közel-Kelethez - a szerbek kollektív bűnösségét bizonyítani

Az információ tehát különösen fontos stratégiai erőforrás egy aszimmetrikus konfliktusban, és súlyos hiba átengedni ellenőrzését az ellenségnek. Ezt a nem-állami hadviselők gyakran – talán mert nem köti őket állami felelősség, talán mert gyengébb félként találékonnyabbnak kell lenniük, talán más okból – jobban és mélyebben értik, mint a biztonsági erők, az alkotmányos kormány, vagy a megtámadott társadalom.³⁰ E téren Izrael – a szerző számára érthetetlen okokból – különösen gyengén szerepel.

A libanoni háború során valójában nem is lehetett izraeli információs műveletekről beszélni. A kormány nem tudta kihasználni a váratlan, indokolatlan és hadviselés szabályait sértő támadások propaganda előnyeit; nem tudta kommunikálni a világ felé Izrael céljait; nem tett lépéseket az információ-spektrum fölötti ellenőrzés megszerzésére, és képtelen volt hatékony, gyors, „megelőző csapásokra,” amikor a libanoni infrastruktúra pusztulása és a civil áldozatok Izrael ellen fordították a nemzetközi közvéleményt. A kánai incidensre sajnálkozással és a műveletek felfüggesztésével reagált – ahelyett, hogy az incidens körüli sok zavaros körülményt hangsúlyozta volna. Nem volt markáns és világosan megfogalmazott, érthető „Izraeli kormány álláspont,” melyhez minden nyilatkozó tartotta volna magát (vagy a szerző nem ismerte föl azt). Nyilatkozott mindenki, akit megkérdeztek – és mindenki azt mondta, ami eszébe jutott – gyakran ostobaságokat, és gyakran Izrael számára káros dolgokat.

---

hivatott „srebrenicai népiptás,” és a Jugoszlávia elleni NATO támadást igazoló „racaki mészárlás.” Mindkettő valódi, tényszerű eseményeken alapszik, de a körükük fűzött legendák, tényeket torzító és elkendőző propaganda következtében mára megkérdőjelezhetetlen dogmák alapköveivé váltak.

30 Cordesman: „The “Gaza War”...” pp. 1-4.

Ezzel szemben Hezbollah egy mesteri propaganda programot hajtott végre. A hatás alapú műveletek nem tudták megállítani az Izrael elleni rakéta támadásokat – ugyanakkor propaganda aranybányát jelentettek a Hezbollah kommunikációs szakembereinek. Kis és nagy hírcsatornák tudósítói és független újságírók egyaránt személyes kísérőket kaptak, akik csak azt mutatták, amit a Hezbollah láttatni akart (elsősorban romokat és a civilek szenvedéseit). A világ TV képernyőit naphosszat betöltötte a menekülő civil lakosság, a jajveszékélő fekete kendős asszonyok és a romok között zavarodottan totyogó öregek, a pusztuló libanoni infrastruktúra, a lerombolt hidak, a romba dőlő épületek és a félig elégett plüssmaci a törmelékben – majd a kánai incidens halottai.

Különösen nagy kárt okozott Izraelnek az „arányosság” kérdése. Az arab hírmédiumok és diplomaták minden lehetséges fórumon hangoztatták, hogy Izrael a Hezbollah provokációira aránytalanul nagy erővel válaszolt, válaszcsepái az eredeti támadás mértékéhez és az elszenvedett veszteségekhez képest aránytalanul nagy pusztítást okoztak a libanoni államnak és társadalomnak.³¹ A kórushoz hamarosan csatlakoztak a „szokásos gyanúsítottak:” egyes nyugati hírmédiumok, nem-kormány szervezetek, és az ENSZ egyes szervezetei és tisztviselői. Mivel Izrael lassan és akadozva reagált, a vádak nagyrészt válasz nélkül maradtak – és hónapokkal vagy évekkel később már senkit nem érdekelt a kánai incidens háttere, vagy a „szétlőtt” mentőautók valódi története.³² Izrael

---

31 A hadviselés általánosan elfogadott szabályai szerint az „arányosság” követelménye azt jelenti, hogy egy parancsnoknak mérlegelni kell: a tervezett művelet várható pusztítása, katonai és civil áldozatainak száma arányban állnak-e a művelettől remélt katonai előnyökkel.

32 Snyder: „Information Strategies ...” in Farquhar: *Back to Basics ...* pp. 121-123.

el gyakorlatilag elvesztette a média-háborút, mert nem tudott igazán hatékonyan válaszolni Hezbollah információs műveleteire – nem tudta az észak-izraeli lakosság félelmét és szenvedését közös nevezőre hozni a dél-libanonival. Hiába derült fény utólag a Hezbollah és támogatói félrevezető propaganda fogásaira – a politikai kárt már nem lehetett visszacsinálni.

A szerző figyelemmel kísérte mindkét konfliktust a nemzetközi TV-hírcsatornákon és az interneten, és óriási különbséget vélt fölfedezni az izraeli információs műveletekben. E különbség egyik forrása a „Nemzeti Információs Igazgatóság” volt, melyet 2007-ben hoztak létre a libanoni tapasztalatok alapján, az izraeli kormány információs műveleteinek koordinálására. A legszembeötlőbb változás az izraeli szövívők megjelenésében, magatartásában – és különösen a mondanivalójában volt. Határozott, erős arcok; nyugodt, szilárd tekintet; jó beszédképesség egy árnyalatnyi egzotikus idegen kiejtéssel – és EGY narratíva, melyhez mindenki tartotta magát. Annyira, hogy a bevonuló tartalékosoktól elvették a mobil telefonokat, és a riportereknek csak a kijelölt személyek nyilatkoztak, senki más – a vezérkari főnök sem. Figyelemreméltó volt az internet használata: több órányi filmfelvételt tettek közzé a video portálokon – így megkerülték a sajtó és a TV-csatornák szerkesztőinek „kapuőr” szerepét. Ha a BBC nem is akarta közölni egy mecsetben történt másodlagos robbanás felvételét (mely egyértelműen bizonyította, hogy a mecsetben robbanóanyagot tároltak), a felvétel hozzáférhető volt, és ha kerülő úton is, de a portálok törzsközönségén keresztül nyilvánosságot kapott. A sajtó mozgását (a riporterek „saját biztonsága érdekében”) szigorúan korlátozták – viszont ellátták őket híryanaggal. Ez a Hezbollahtól ellesett eljárás volt – de amit a riporterek morgás nélkül elfogadtak a Hezbollahtól, az mélységesen felháborította őket Izrael részéről.

FELDERÍTÉS

Az izraeli hírszerzés éveken át figyelemmel kísérte a Hezbollah tevékenységét. A legveszélyesebbnek ítélt eszközökről (a nagy lőtávolságú iráni rakétákról) pontos információkkal rendelkeztek – az izraeli légierő meg is semmisítette azokat az első csapásokban. E sikeren kívül az izraeli felderítő és elhárító testületeknek kevés okuk volt a dicsekvésre. A Hezbollah 2000 és 2006 között felgöngyölt egy jókora izraeli hálózatot, számos ügynököt visszafordított, majd ezeken keresztül félrevezető információkkal megtévesztette az izraeli felderítést.³³ A rendelkezésre álló, naprakész harcászati információk nem jutottak el azokhoz, akiknek a legnagyobb szükségük lett volna arra: a közvetlen harcérintkezésben álló csapatokhoz. Az első szárazföldi csapásokat végrehajtó alakulatok számára teljes meglepetés volt a Hezbollah felkészültsége, harcképessége, az alagútrendszerek, a kiépített állások és a mélységben telepített páncéltörő rakéták.

Okulva a libanoni tapasztalatokból, az izraeli felderítő szervek minden lehetséges eszközt felhasználtak, hogy megszerezzenek, elemezzenek és a harcoló alakulatokhoz eljuttassanak minden lehetséges információt. Olyan szoros kapcsolatot építettek ki a harcoló alakulatokkal, hogy azok közel valós-idejű információkkal rendelkeztek, mikor harcba indultak.³⁴

HELYSZÍN ÉS ELLENSÉG

Utóljára maradt, de egyáltalán nem jelenti, hogy a legkevésbé fontos szempont a két hadműveleti terület és a két ellenség közötti különbség.

Mint e tanulmány elején már szó esett róla, alapvető katonaföldrajzi különbségek vannak

33 Matthews: „Hard Lessons Learned ...” in Farquhar: *Back to Basics* ... p. 10.

34 Kis-Benedek József: „Az izrael-hamasz háború...”

Dél-Libanon (növényzettel fedett, átszegdelt hegyvidék) és Gáza (tengerparti sivatag sűrűn beépített területekkel) között. Mindkét terep a védelemnek kedvez – különösen akkor, ha a védők a civil lakosságot csak terepadottságnak és propaganda-nyersanyagként tekintik. Mind a Hezbollah, mind a Hamasz katonai szakemberei tisztában voltak a CAHAL nyomasztó fölényével és saját képességeik korlátaival – különösen a harcászati mozgékonyság hiányával. E hátrányukat föld alá telepített fedezékekkel, előre kiépített és több napi harcra elegendő készletekkel ellátott tüzelőállásokkal és végső-kig kitarató harccal ellensúlyozták.

A CAHAL libanoni kudarcát és gázai sikerét egyes elemzők úgy értékelték, hogy nagyságrendi különbség van a Hezbollah és a Hamasz harcképessége között. A valóság az, hogy a Hamasz nem szedett-vedett rablóbanda, hanem irreguláris hadsereg. Harcosai éppannyira motiváltak és fegyelmezettek, mint a Hezbollah tagjai; kiképzésük színvonala éppolyan magas, a harcvezetők éppannyira kreatívak; erkölcsi-harci tulajdonságaik éppolyan kiválóak. A Hamasz harcképessége csak lényegesen korlátozottabb anyagi-technikai eszköz-készletei miatt marad el a Hezbollah mögött. A CAHAL teljesítményében mutatkozó különbséget nem a Hamasz gyengesége magyarázza, hanem az, hogy Izrael sikerrel alkalmazkodott az ellenséghez.³⁵

VÉGSŐ – TANULSÁGOK

A dél-libanoni és gázai háborúk előrevetítik a közeli jövő aszimmetrikus konfliktusait – akár itt Európában is, ezért lehető legalapossabb, legrészletesebb elemzésük teljesen indokolt. A szerző szánt szándékkal nem tért ki az alkalmazott eszközökre és harceljárásokra – mennyire váltak be, mennyire nem, milyen új eszközök jelentek meg, milyen eljárásokat

alkalmaztak az izraeliek, hogy elérjék a veszteségek közötti óriási különbséget, stb. Ezek lenyűgözően érdekes kérdések és nagyon fontos szempontok, de túlmutatnak egy ilyen rövid tanulmány keretein. Fontos viszont az elemzett szempontokból levonni néhány tanulságot, melyek a magyar fegyveres erők számára izgalmasak lehetnek.

- Forráshiány, kiképzés elhanyagolása, létszáshiány és hozzá nem értő politikai vezetés néhány év alatt tönkretelhet egy erős, jól felszerelt, sikeres hagyományokat magáénak tudó fegyveres testületet is. Ha ez megtörténik, az még nem a világ vége: ha létezik politikai akarat, akkor a bomlási folyamat megállítható és visszafordítható.
- A fegyveres erők fölötti civil kontroll csak akkor szolgálja a nemzet érdekeit, ha a felügyeletet gyakorló politikusok tisztában vannak a fegyveres erők képességeivel és az erő használatának alapelveivel és korlátaival – tehát ha tudják, hogy mit csinálnak. E hozzáértés magától nem alakul ki – de megtanulható személyes tapasztalatok (katonai szolgálat) útján, vagy az iskolapadban.³⁶
- Szilárd doktrínai alapok nélkül a legkorszerűbb felszerelés és legmagasabb szintű motiváció is csak korlátozott eredményekre képes.
- Alapvető különbség van a hagyományos és az aszimmetrikus hadviselési eljárások között. E különbségek olyan jelentősek, hogy gyakorlatilag lehetetlen egy olyan fegyveres erőt teremteni, amely mindkettőben megállja a helyét. De kisebb kockázat egy hagyományos háborúra felkészített és az ahhoz szükséges felszereléssel ellátott erőt aszimmetrikus műveletekben alkalmazni, mint fordítva: aszimmetrikus műveletekre

35 Siegelman: „From Lebanon to Gaza..”

36 A szerző tudomása szerint Magyarországon erre már van legalább egy példa: az egyik parlamenti párt vezető politikusa elvégezte a Magyar Honvédség vezérkari tanfolyamát.

specializált erőket hagyományos műveletekben harcba küldeni.

Bármennyire jelentősek és eredményesek voltak is 2007-2008 katonai reformjai, a döntő tényező mégis az izraeli társadalom gondolkodásában és hozzáállásában bekövetkezett változás volt. Az oslói megállapodás (1993), Arafat bevonulása Gázába (1994), az izraeli és palesztin biztonsági erők közötti együttműködés, a viszonylagos nyugalom, a dél-libanoni biztonsági zóna kiürítése (2000) fölébresztették a reményt, hogy Izrael valóban tartós békében tud élni szomszédaival. A Hezbollah rajtaütés és a heteken át tartó rakéta támadások eloszlatták a „béke a láthatáron van” illúzióját³⁷ és utat nyitottak az új izraeli realizmusnak.

TÉRKÉPEK JEGYZÉKE

A dél-libanoni hadműveleti terület.

Forrás: University of Texas térkép gyűjtemény

http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/lebanon_southern_border_1986.jpg

Hezbollah védelmi rendszere az izraeli-libanoni határ mentén.

Forrás: Matthews -, *We were Unprepared...* 20 p.

A Gázából rakétákkal támadható izraeli területek. A zöld és sárga sávok a Kasszam és növelt hatósugarú Kasszam, a kék és piros sávok a Grad és a növelt hatósugarú Grad rakéták lőtávolságát mutatják.

Forrás: Izraeli Külügyminisztérium.

http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism+Obstacle+to+Peace/Hamas+war+against+Israel/Operation_Gaza_Context_of_Operation_5_Aug_2009.htm

Izraeli szárazföldi csapatok első műveletei irányai (2009.01.03.).

Forrás: Global Research internet honlap (a szerző kiegészítéseivel):

<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=11606>

FELHASZNÁLT IRODALOM

Arian, Asher; Nir Atmor, Yael Hadar (2007): *The 2007 Israeli Democracy Index – Auditing Israeli Democracy – 2007*, The Israel Democracy Institute, Jeruzsálem, 125 p. ISBN 978-965-519-035-8, <http://www.idi.org.il/sites/english/ResearchAndPrograms/The%20Israeli%20Democracy%20Index/Documents/TheIsraeliDemocracyIndex2007.pdf>

Bakshi, G.D.: „Military Lessons: Israel-Hezbollah Conflict,” *Indian Defence Review*, New Delhi, 2007. április. <http://www.indiandefencereview.com/2007/04/military-lessons-israel-hezbollah-conflict-part-1.html>

Cordesman, Anthony H.: „The “Gaza War””: A Strategic Analysis,” Center for Strategic and International Studies, Washington DC, 2009. február, 92 p. www.csis.org/files/media/isis/pubs/090202_gaza_war.pdf

Eckstein, Zvi: „Economic Aspects of Defense Spending,” Seminar for Economists of the Defense Services, 2008.01.08. www.bankisrael.gov.il/deptdata/neumim/neum263e.pps

Farquhar, Scott C., szerk.(2009): *Back to Basics – A Study of the Second Lebanon War and Operation Cast Lead*, 146 p. ISBN 978-0-9823283-3-0, Combat Studies Institute Press, US Army Combined Arms Center, Fort Leavenworth, KS <http://www.cgsc.edu/car/download/csipubs/farquhar.pdf>

Hoffman, Frank G. (2007): *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington, VA, 72 p. http://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf

37 Siegelman: „From Lebanon to Gaza...”

Kis-Benedek József: „A libanoni háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései,” *Felderítő Szemle*, 2006.3. pp. 12-23

Kis-Benedek József: „Az izrael–hamasz háború biztonságpolitikai és katonai összefüggései,” *Felderítő Szemle*, 2009.1., pp 12-35.

Marrero, Abe F.: „The Tactics of Operation CAST LEAD,” in Farquhar: *Back to Basics ...*

Matthews, Matt M.: „Hard Lessons Learned – A Comparison of the 2006 Hezbollah-Israeli War and Operation CAST LEAD: a Historical overview,” in Farquhar: *Back to Basics ...*

Matthews, Matt M.: *We Were Caught Unprepared: The 2006 Hezbollah-Israeli War*, Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, 96 p. ISBN 978-0-16-078944-1

Scollo, Luigi: „Guerre asimmetriche: eccezione o norma?” *Rivista Militare*, Róma, 2008/3, pp. 40-45

Siegelman, Ariel: „From Lebanon to Gaza: A New Kind of War,” *Colloquium*, 2009/1, Combined Arms Center, Fort Leavenworth,

<http://usacac.army.mil/blog/blogs/colloquium/default.aspx>

Snyder, Michael D.: „Information Strategies Against a Hybrid Threat: What the Recent Experience of Israel Versus Hezbollah/Hamas Tells the US Army,” in Farquhar: *Back to Basics ...*

- *CIA World Factbook*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2034rank.html>

- ENSZ: „Report of the Monitoring Group on Somalia pursuant to Security Council resolution 1676 (2006).” <http://www.fas.org/asmp/resources/govern/109th/S2006913.pdf>

- UNIFIL honlap <http://unifil.unmissions.org/Default.aspx?tabid=1840>

- izraeli külügyminisztérium: „Winograd Committee submits final report,” 2008.01.30. http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/2000_2009/2008/Winograd%20Committee%20submits%20final%20report%2030-Jan-2008

C. PROF. DR. VASAS JOACHIM: TÁRSADALMI PÁRBESZÉDÉRT, HONVÉDELEMÉRT ÉS BIZTONSÁGPOLITIKÁÉRT

Örömmel és teljes egyetértéssel olvastam Tömböl László vezérezredes úrnak, a Honvéd Vezérkar Főnökének a Honvédségi Szemle 2009./6. számában „Együtt a közös ügyért – társadalmi párbeszéd a honvédelemért” címmel megjelent gondolatait.

A Honvéd Vezérkar Főnöke a honvédelem és biztonságpolitika ügyének társadalmosítását, lényegében egy új honvédelmi kultúra, új honvédelmi nevelési koncepció szükségességét, régi és minőségileg új tartalmi elemeinek kimunkálását sürgeti.

Tényekkel, törvényi felhatalmazással, érvekkel igyekszik bizonyítani, hogy az idő sürget, a jelenlegi helyzet nem konzerválható, szemléletmód változtatásra van szükség nem csupán a haderő – a Magyar Honvédség -, hanem a magyar nemzet boldogulása, biztonsága, továbbá az egyén és a család jól felfogott érdekei szolgálatában is. A honvédelem és biztonságpolitika a nemzetpolitika egyik legfontosabb alkotóeleme, igazi nemzeti közügy, amely nem ütközhet pártpolitikai, ideológiai, vallási érdekek korlátaiba.

Hozzászólásomban nem **kiegészítő**, hanem **alapvetően néhány megerősítő észrevételt teszek**, mint középiskolai és egyetemi, főiskolai katedrán tevékenykedő oktató.

Ezek a következők:

1.) A tudomány és az ember fejlődése megállíthatatlan. E fejlődés következménye, hogy a **termelési eszközök folyamatosan korszerűsödnek, struktúrájuk átalakul**. Ezek nyomán átalakul a **termelés struktúrája** és a **társadalom szerkezete is**. Mindezek következtében a **hatalom** és a **hatalom gya-**

korlásának tartalma, módszerei és eszközei is folyamatos változásban vannak.

Az emberiség fejlődéstörténetéből megfogalmazott néhány rövid tételmondatban jelzett fő mozgásirányoknak, törvényszerűségeknél vannak sajátos, általánosítható egyéb velejárói, amelyeket ma sem lehet figyelmen kívül hagyni.

Ezek az alábbiak:

- a.) Az ember és a tudomány fejlődésének eredményei **először a katonai szférában jelentek** és jelennek meg, majd azt követően kerülnek a polgári javakat termelő kapacitásokba.
- b.) Az egy élő munkaerőre eső teljesítmény folyamatosan növekszik.
- c.) Mindezek a fenti tényezők egymásra hatva, egymást felerősítve állandóan újratermelik a munkanélküliséget. A mindenkori politikai elit felelőssége, hogy az állandóan újratermelő munkanélküliséget hogyan tudja kezelni.

Az emberi fejlődés fentebb vázolt folyamata, belső tartalma állandóan újratermeli a különböző szintű és mélységű veszélyeket, amelyek egy-egy állam, vagy államok szövetségének biztonságát, olykor létét fenyegetik. (Pl. az egyik állam vagy államok szövetsége a tudomány, a kutatás területén stratégiai értékű eredményeket ér el és ennek birtokában befolyásolási övezetét szélesíteni, gyarapítani szeretné – jó példa az atomenergia felszabadítása, vagy a biológiai, bakteorológiai kutatások, majd tömegpusztító fegyverek előállítás, stb.)

A gazdasági fejlődésben a lemaradás, vagy a hirtelen rendkívül dinamikus előreszaladás

a biztonságot veszélyeztető tényezők lehetnek. A migráció és a munkanélküliség külön-külön és együtt, egymásra hatva válhatnak biztonságpolitikai kockázati tényezőkké.

Ha a termelés és a piac között az egyensúly tartósan megbomlik (túltermelés, vagy áruhiány lép fel), akkor a társadalmi elégedetlenség komoly veszélyforrássá, stabilitást megbontó tényezővé válhat nemzeti, vagy nemzetközi értelemben és mértékben.

Az energiaválság a gazdasági teljesítményt és a szociális biztonságot csökkenti, amelyek a biztonság zavaraihoz vezetnek, katonai konfliktusokat idézhetnek elő, amelyeknek nehezen kiszámítható negatív következményei lehetnek a világ békéjére, biztonságára.

Fontos felhívni a figyelmet, a **tudomány** (benne a matematika, biológia, fizika, elektronika, mikroelektronika, orvostudomány, híradástechnika, stb.) **dinamikus fejlődésére**, amelynek eredményei mind ott találhatók a katonai szférában. De tudnunk kell azt is, hogy ezek az új és legújabb eszközök nem csak szövetségeseinknél, barátainknál, de ellenségeinknél is ott vannak!

A gazdaságot, a környezetet, a szociális biztonságot, de az embert és az élővilágot is egyaránt veszélyezteti, esetleg meg is semmisítheti egy gondatlanságból, vagy előre megfontolt szándékkal előidézett nukleáris katasztrófa.

Leegyszerűsítve, amikor Honvéd Vezérkar Főnöke a honvédség fejlesztéséért kiált, akkor nem a honvédség érdekeiért emel szót, hanem a lakosság **biztonságáért és védelméért!** És ez **minőségi különbség!**

2.) Az emberi társadalomfejlődés törvényszerűségeiből, az egy élő munkaerőre eső teljesítmény növekedéséből és nem csupán politikai megfontolásokból szükségszerűen következik a **tömeghadsereg leépítése** és egy lényegesen kisebb létszámú, magas szakmai tudásra épülő, korszerű fegyverzettel és felszereléssel ellátott, professzionális haderő létrehozása és működtetése.

Az információs – technológiai tudásmenyiség robbanásszerű növekedése is világosan jelezte, szinte követelte a kisebb létszámú önkéntes, szerződéses katonai szolgálata épülő hadsereg kialakítását.

Az itt igen röviden jelzett változásokkal összhangban, egyebek mellett a sorkatonai szolgálat békeidőben történt megszüntetése kapcsán átalakulnak a lakosság ezen alkotmányos kötelezettségei teljesítésének feltételei is, amelyekre azonban a lakosság és a fel-növekvő generációk felkészítése elmaradt.

A 2004. évi honvédelmi törvény nem csupán a sorkatonai szolgálatot szüntette meg, hanem sajnálatosan szinte mindent felszámolt ami az általános hadkötelezettséggel, a hon védelmével, a biztonság hazai és nemzetközi érvényű lakossági kötelezettségvállalással és arra történő felkészítéssel kapcsolatos.

Ha az emberi társadalom fejlődésében kimutatható, a – fentebb igen röviden vázolt – legfőbb objektív mozgásirányok ismeretében mérlegelem Tömböl László mk. vezérezredes úr Honvédségi Szemle 2009. szeptemberi számában felvetett gondolatait „az egyetemes és a hazai biztonság és védelem” érdekében, akkor úgy vélem senkiben nem lehet kétség abban, hogy új honvédelmi kultúrára, új honvédelmi nevelésre és széleskörű társadalmi párbeszédre van szükség.

3.) Nagyon fontos gondolatokat vetett fel vezérezredes úr akkor, amikor a lakosság szükségleteinek **morális és materiális kielégítéséről** töpreng.

Idézem:

„A hadseregek általában a morális és materiális szükségleteik magas szintű kielégítésében érdekeltek. A morális szükségletek kielégítése terén a hadsereg abban érdekelt, hogy a társadalom – és abban a politikai hatalom – ismerje el a védelemben betöltött meghatározó (nélkülözhetetlen) szerepét, szervezeti zártágát, saját belső rendjéből eredő formális kötelekeit, tagjainak társadalmi előrejutási

lehetőségeit (kondícióit). A materiális szükségletei kielégítésének érdeke a lehető legnagyobb létszám. Legkorszerűbb felszerelés és fegyverzet, a legalaposabb kiképzés biztosítására, a szervezeti működés és személyi költségek fedezésére irányul.”

A mai és jövőbeli objektív helyzetet, felteteleket ismerve, a mai tudásunk alapján várható alternatívákat mérlegelve az ország lakosságának elemi érdekeiből eredően (béke, biztonság, stb.) van szüksége korszerű, állandóan fejlődő, a nemzeti szuverenitás és függetlenség egyik alapvető tényezőjére és biztosítékára a nemzeti haderőre, még akkor is, ha a NATO szövetségi rendszerébe tartozunk.

Több kérdés is megfogalmazódhat e téma kapcsán, ezek közül csak egyet említek meg.

Képesek vagyunk-e önállóan – szövetségesek nélkül – hazánk békéjét, biztonságát tartósan garantálni? A hadsereg morális és materiális érdekeit ismerve a **leghatározottabb válasz, hogy nem!** Ha szövetségi rendszerben gondolkodunk, akkor tisztában kell lennünk azzal is, hogy **a nemzeti tényezők** (személyi, tárgyi, technikai, pénzügyi, stb.) **megmértetése már nemzetközi** (szövetségi) **szinten történik.** Nem lenne jó morálisan és egyéb tényezőket mérlegelve, ha a szövetségesek között a mi katonáink másod, vagy harmadrangú tényezőként élnék napjainkat, azért mert a **materiális szükségleteiket a haza nem biztosítja.**

Tehát nem csupán a hazai lakosság valós érdekeinek jó színvonalon történő szolgáltatásokról van szó, hanem a szövetségi és nemzetközi kötelességek teljesítésének minőségéről is!

4.) Tömböl László mk. vezérezredes, a fentebb jelzett tanulmányában a haderő társadalmi értékével kapcsolatban az alábbiakat írja:

„... a katonai biztonság – a honvédelem is – egyfajta szolgáltatássá vált, melyet egy sa-

játos foglalkozási csoport, a katonák végeznek.

Ha szolgáltatás, **akkor piaci értéke is van.** De vajon hogyan mérhető piaci mértékkel a haza védelme, az állampolgárok fizikai biztonsága? A méréshez mérték, azaz érték-mérő létezése szükséges. Az ország és benne az állampolgárok biztonságának érték-mérője csak a biztonság-fenyegetettség bináris kódja lehet. Napjainkban azonban ez az érték-mérő nem lehet autentikus, hiszen hazánk közvetlen biztonságát nem fenyegeti háborús veszély. Mégis katonáink a Balkánon, Afganisztánban, Irakban és más missziókban közvetlenül szolgálják a biztonságunkat.”

A katonai **biztonság** sajátos **szolgáltatás, „láthatatlan” áru,** amelyre a **lakosság egészenek a nap minden percében, órájában szüksége van!**

Ez az áru szükségletet elégíti ki! – a lakosság valós igényeit, szükségleteit, amelyeket a lakosság nem elhanyagolható, **igen nagy hányada – tisztelet a kivételnek – nem ismer fel!** Más témákban is előfordul – pl. agrártermelőknél is -, hogy az érintettek a saját, jól felfogott érdekeiket nem ismerik fel.

Nem közömbös, hogy a „láthatatlan árunak milyen a minősége! **A folyamatos, minőségi szolgáltatást nemzetközi megmértetésben is biztosítani kell!**

Ezeknek az összefüggéseknek a megismerése, megértése, egységes értelmezése és mindezeket a társadalmi cselekvés biztosítása jól felfogott egyéni, családi és nemzeti érdek is!

5.) A hadseregbe vetett hit és bizalom két megkerülhetetlen témakör a védelem és biztonságpolitikában.

Alapvető emberi tulajdonságok egyike hinni valamiben, valakiben. A hitetlen ember rendkívül nehezen boldogul! Pl., ha valaki nem hisz a gyógyulásában, akkor a felépülése elhúzódhat. Az erős hittel bíró emberek egészségesebbek. A hit az nem

csupán a különböző vallások alapja, sokkal több annál!

Ha a lakosság többsége, benne a felnövekvő generációk **hisznek** abban, hogy a hadsereg, az ott dolgozók, a szolgálatot teljesítő szakemberek, katonák biztosítják számukra a biztonságot, garantálják a békét, a nyugalmat, akkor a társadalom megbecsültsége a honvédség iránt növekedni fog.

A bizalom több mint a hit. Hit nélkül nincs bizalom. A bizalom a hit alappilléreire épül. Csak arra bízunk rá magunkat, akiben hiszünk!

A bizalom megnyugtat, biztonságot nyújt.

Erőt, bátorságot, önbizalmat ad a saját teljesítmény növeléséhez, az új kihívásokban történő helytálláshoz. A különböző felmérések azt igazolják, hogy Magyarországon a **hadseregbe vetett bizalom erős, növekedő tendenciát mutat**. Fontos azonban megjegyezni, hogy a bizalom, a társadalom honvédség iránti bizalma nem örök. A bizalmi tőke elkophat, devalválódhat. Ezért szinte naponta ápolni, fejleszteni, tartalmában állandóan, gazdagítani kell.

Hazánkban sajátos ellentmondás – de Európa több országában, s még az USA-ban is -, hogy miközben a honvédségbe vetett bizalom nő, a hadsereg iránti érdeklődés csökken. Ha ez a folyamat tartós marad, akkor a hadsereg társadalmi presztízse is csökkenni fog. A rokonszenv vagy ellenszenv apró dolgokon is mulhat.

Két – három rossz társadalmi benyomás a hadseregről, de néha elég egy is ahhoz, hogy a lakosság nem elhanyagolható hányada az egészről elmarasztaló véleményt alakítson ki. A bizalmat percek alatt el lehet veszíteni! Visszaszerzeni azonban több év kemény munkájával történhet.

Odáig eljutni, elérni azt, - akár a pszichológia segítségével is -, hogy a lakosság többsége tudatosan és tartósan elkötelezze magát

a hadsereg iránt – csak igen széles társadalmi egyetértés és folyamatos párbeszéd révén lehetséges.

Állandóan napirenden lévő feladat, hogy a lakosság legszélesebb rétegeiben a szükségletet felébreszteni, a saját szükségleteit feltárni, amelyeket a hadsereg tud kielégíteni, garantálni!

Az információkat özönvízszerűen azonban nem szabad a lakosságra rázúdítani. Az érvelés mindig elindítja az ellenérvelés folyamatát, amely természetes jelenség.

A lakosságot fenyegető problémaköröket felismertetni, megismertetni, majd a megfelelő megoldási alternatívákat, javaslatokat vázolni a felelős politikai döntéshozók kötelessége kell, hogy legyen. Korszerű eszközökkel és módszerekkel érzékeltetni, hogy egy várható, elméletileg számításba jöhető helyzet megoldására mit kínál a hadsereg? Pl. természeti csapások – árvíz esetén a mentésben kire számíthat a károsult?

Tudományosan megalapozott visszajelzéseket mérni arról, hogy összhangban van-e a lakosság elvárása azzal, amit részére a hadsereg nyújt?

Mindezeket és még fel nem sorolt egyéb tényezőket mérlegelve rendkívül fontos annak tudatosítása, hogy a honvédség a magyar állam és a lakosság létfontosságú érdekeit védi, mindennemű veszéllyel (külső és belső) szembeni védelmét biztosítja.

Tehát a lakosság alapvető szükségleteit elégíti ki, **értük dolgozik és nem önmagáért, nem önmaga fenntartásáért, fejlesztéséért. Az egyén, a család, a nemzet biztonságának garانتálása a tét**, mindazokkal a minőségileg új típusú kihívásokkal, fenyegetésekkel szemben, amelyek potenciálisan vagy reális tényezőkként köztünk megjelentek, és folyamatosan újra-termelődnek.

LISZNYAI LAJOS FŐHADNAGY: A CSAPATHAGYOMÁNYOKBAN ÉS A HADTÖRTÉNELEM ALKALMAZÁSÁBAN REJLŐ LEHETŐSÉGEK AZ MH 5. BOCSKAI ISTVÁN LÖVÉSZDANDÁR ESETÉBEN

A Sereg Szemle 2010/1. számában megjelent egy cikk Jobbágy Zoltán alezredes tollából¹, amely a csapathagyományok, a hadtörténelem és ezek Magyar Honvédségre gyakorolt hatását, hasznosíthatóságának lehetőségeit vizsgálja egy konkrét téma az állomány megtartó erejének növelése szempontjából.

Tanulmányomban részben az idézett cikkhez szeretnék csatlakozni, ugyanakkor más szempontból kívánom megvizsgálni a csapathagyományok és a hadtörténelem kutatásban rejlő hatalmas potenciál lehetséges hatásait egy konkrét alakulat az MH 5. Bocskai István Lövészdandár esetében.

A KEZDETEK. A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA

Dandárunk, illetve jogelődjei történetének szakmai jellegű a feldolgozása az ezredforduló elején kezdődött, amikor az alakulat akkori parancsnoka Benkő Tibor dandártábornok úr fontosnak tartotta, hogy a MH 5. Bocskai István Lövészdandár (MH 5. BILDD) története feldolgozásra kerüljön. Úgy gondolta fontos, hogy a dandár állománya hiteles forrásból ismerje meg és a hagyományok szellemében hajtsa végre feladatait.

Ennek kapcsán, valamint az előljárók támogatásának köszönhetően 2004 őszén elkészült a dandár debreceni csapatmúzeuma

és az a könyv,² amely a dandár több mint 50 éves történetét dolgozta fel. 2009-ben kiadásra került az említett dandártörténeti könyv „folytatása” is, amely a 2004-2008 közötti időszakot mutatja be. A dandár katonái büszkék lehetnek rá, hogy rendelkeznek egy olyan csapatmúzeummal, melyet bemutatathatunk a hozzánk érkező hazai és nemzetközi vendégeknek, valamint könyv formában rendelkezésünkre áll az alakulatunk története. Nem sokan mondhatják ezt el magukról.

A dandár és Debrecen város vezetése közötti együttműködésnek köszönhetően 2006-ban egy komplex emléknep került végrehajtásra, melyen a 39. császári és királyi gyalogezred³

1 JOBBÁGY Zoltán alezredes: A csapathagyományok és a katonai hagyományok közelítésében rejlő lehetőségek a Magyar Honvédség megtartó erejének növelése érdekében. In.: Sereg Szemle, 2010. VIII. évf. 1. sz. pp. 155-159.

2 LISZNYAI Lajos – POLYÁK András: A Magyar Honvédség 5. Bocskai István Könnyű Lövészdandár története 1951-2004. – Debrecen, Onix nyomda, 2004, p. 104. ISBN 963 2168 887

3 császári és királyi (cs. és kir.) = kaiserlich und königlich (k.u.k.) = ún. „közös”

alapításának 250. évfordulójáról emlékeztünk meg. Ekkor került bemutatásra az ezred történetét feldolgozó könyv,⁴ az ehhez kapcsolódó emlékkonferencián a Hadtörténeti Intézet és Múzeum valamint a Debreceni Egyetem neves kutatói tartottak előadásokat a régió és ezen belül Debrecen katonamúltjáról.

Az elmúlt években tovább erősödtek a város és a dandár közötti kapcsolatok, melynek alapját a hadtörténelmi múlt tisztelete, valamint a kölcsönös egymásra utaltság jelenti. Jobbágy Zoltán idézett cikkétől függetlenül mind több debreceni és az alakulatunkat ismerő nem debreceni katonában vetődik fel a kérdés: ha ennyire szoros a kapcsolat az alakulatunk, a város és a régió között akkor miért nem vesszük fel a 39-es hadrendi számot?

A fenti kérdés megválaszolása és eldöntése meghaladja jelen tanulmány írójának lehetőségeit, ugyanakkor a hadtörténelmi tényekre hivatkozva pro és kontra összegyűjthető és elemezhető, hogy mennyire reális, milyen előnnyel vagy hátránnyal járna a hadrendi szám megváltoztatása. Ennek eldöntése azonban előljáró feladata.

Véleményem szerint, ha ilyen bonyolult feladatra vállalkozunk – konkrétan: előkészítő munkánkkal segítsük, az előljárót a döntéshozatal meghozásában - akkor meg kell állapítani azokat a szempontokat, melyeket mindenki elfogad közös értéként, és amely mentén megvizsgálható a téma aktualitása. Egyszerűbben megfogalmazva: melyek azok a szempontok, melyek teljesülése esetén a dandár katonái - a történelmi tények elferdítése nélkül - jogosan tartanak magukat a 39-esek utódainak, magukénak érznek a hagyományaikat és a 39-es hadrendi számot?

Hadtörténelmi szempontból nézve ezek a következők lennének:

- az alakulat központja
- a hadkiegészítés körzete
- a csapatzászló eredete
- bizonyítható folytonosság a jogelődnek tekintett alakulattal
- a közös múlt és a hagyományok ápolása.

A VIZSGÁLT SZEMPONTOK RÉSZLETESEN

Az alakulat központja

A 39. cs. és kir. gyalogezred 1756. december 15.-i alapító pátensének⁵ kiadásakor Mária Terézia engedélyezte gróf Pálffy János számára egy sorgyalogezred felállítását. A korabeli szokásoknak megfelelően a gyalogezred még nem rendelkezett állandó központtal, hanem a háborúknak, illetve az előljáró szándékának megfelelően a Habsburg Birodalom valamelyik szegletében állomásozott és hajtotta végre a békekiképzéssel járó feladatokat vagy vett részt a kor háborúiban. Debrecen állandó központtá válása a XIX. század második felének nagy laktanya építési hullámaához köthető, amikor az Osztrák-Magyar Monarchia (OMM) katonai alakulatainak központjai az adott csapat- illetve seregtestek toborzó és hadkiegészítési körzeteiknek megfelelően kerültek kialakításra.

A MH 5. Bocskai István Lövészdandár jogelődje a 93. lövészezred 1951. november 1.-én alakult meg Mezőtúron a vezérkari főnök 0046. számú parancsa alapján.⁶ A Debre-

4 LISZNYAI Lajos – TÖLL László: A 39. császári és királyi gyalogezred története 1756-1918. – Debrecen, Petit Real Könyvkiadó, 2006, p. 82. ISBN 963 7097 228

5 Pátens: „Abszolút monarchiában: az uralgó vagy a kormány kibocsátotta törvényerejű rendelet.” Lásd: <http://209.85.135.132/search?q=cache:tHuAUyTLk5AJ:www.kislexikon.hu/patens.html+p%C3%A1tens&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> Letöltés ideje: 2010.03.15.

6 LISZNYAI – POLYÁK p. 7.

cen helyőrségbe történő áttelepülés 1990 nyarán kezdődött meg és 1991 őszére fejeződött be. Az említett időponttól tehát a dandár parancsnokság Debrecenben (illetve részeivel Hódmezővásárhelyen) települt.

Mint az a fentiekből is látható mind a 39. cs. és kir. gyalogezred, mind a MH 5. BILDD esetében az alapítás helyszíne illetve az alakulat központja nem Debrecenben volt, csak idővel, a történelem alakulásának köszönhetően kerültek az ország második legnagyobb városába. A két alakulat központjának helyét vizsgálva tehát - a történelmi tények elferdítése nélkül- elfogadható, ha az MH 5. BILDD-t a 39. cs. és kir. gyalogezred jogutódjának tartjuk.

A hadkiegészítés körzete

A 39. cs. és kir. gyalogezredet megalakító patens a királyi Magyarország egész területéről engedélyezte a toborzást, de a Habsburg örökösödési háború (ún. „hétéves háború - 1756-1763) alatt az állomány jelentős része még Horvátországból és Észak-Magyarországról származott.⁷ Debrecen és környékének hadkiegészítési körzetként történő alkalmazása az 1760-as évek második felétől figyelhető meg, amikor az átszervezések és átfegyverzések során az ezred megkapta a 39-es hadrendi számot.⁸ Ezt követően a Nagy

Háborúként is ismert első világháború végéig a Hajdúság adta az ezred állományának döntő többségét. Sikereik és kudarcaik egyaránt visszaköszöntek a régiók lakosságának mindennapjaiban, hiszen a saját férjeik, apáik, testvéreik vagy rokonaik voltak azok, akik az OMM egyik - ellenségei által is- legelismertebbnek számító ezredében harcolt Bosznia-Hercegovinától és Galicián keresztül a doberdói fennsíkiig.

Itt kell megjegyeznem egy igen fontos dolgot: a vizsgált korszakban a közös gyalogezredet az esetek döntő többségében nem a hadrendi számuk, hanem az ezredtulajdonos neve alapján különböztették meg. Később elterjedt a szám és az ezredtulajdonos nevének közös használata, majd a tömeghadseregek megjelenésével kezdett előtérbe kerülni a hadrendi számozás, de sok esetben a szakirodalom, illetve maguk a korabeli szereplők is ragaszkodtak a „régibei beidegződésnek” számító ezredtulajdonos személye alapján történő megkülönböztetéshez.

A 39. cs. és kir. gyalogezred fennállása alatt (1756-1918) nyolc tulajdonosa volt: gróf Pálffy János (1756-58), nemes Preysach Jakab altábornagy (1758-1787), gróf Nádasdy Tamás altábornagy (1787-1803), báró Duka Péter altábornagy (1800-1827), Dom Miguel portugál herceg (1827-1866), Habersfeldi Habermann altábornagy (1866-1872), Alexis orosz nagyherceg (1872-1909), Hötzendorfi báró Conrad Ferenc (1909-1918).⁹

7 A hadkiegészítési körzetek fontosságát illetve a kor ütközeteinek és csatáinak súlyosságát jelzi, hogy az 1756-1763 közötti időszakban 2675 fő veszteséget szenvedett az ezred! Részletesen lásd: LISZNYAI – TÖLL p. 15.

8 A XVIII. század második felében az ezredet számozásánál az ezredtulajdonosok rangja volt a döntő, például az 1-es számot az ezred kapta, melynek a császár volt a tulajdonosa. Az előzőek figyelembe vételével gróf Pálffy János a 39. személy volt a Habsburg Birodalom hierarchiájában. Az ezredtulajdonos személye ugyan változott a későbbi korokban, de a gyalogezred megszűnéséig megtartotta a 39-es hadrendi számot.

9 Az 1800-1803 közötti időszakban az ezrednek két tulajdonosa is volt. Az 1800-ban elhunyt gróf Nádasdy Tamás altábornagy 1803-ig az ezred tulajdonosa maradt, attól függetlenül, hogy az uralkodó 1800-ban kinevezte báró Duka Péter altábornagyot. Hasonló helyzet állt fenn 1822-ben is, amikor meghalt Duka Péter altábornagy, de 1827-ig amíg Dom Miguelt ki nem nevezték, a 39.-eseket Duka ezredként tartották számon.

Az utókor hajlamos nem tudomást venni a fent leírtakról és két különböző ezrednek tekinteni például a Dom Miguel és a Nádasdy ezredeket, holott ugyanarról a gyalogezredről van szó csak két különböző korszakban! Szintén félreértés tárgyát szokta képezni az ezredtulajdonos és az ezredparancsnok személye. A történelmi hűség érdekében el kell ismerni, hogy valóban voltak olyan időszakok, amikor az ezred tulajdonos ezredparancsnokként maga vezette a katonáit, de a napóleoni háborúk végétől kezdve az ezred tulajdonosi kinevezés presztízs volt, az ezred parancsnokának lenni pedig az adott beosztás ellátását jelentette! Nem véletlen, hogy a 39. cs. és kir. gyalogezred fennállása során 8 ezredtulajdonosa és közel 40 ezredparancsnoka volt!

A MH 5. Bocskai István Lövészdzandár esetében az állománytáblában szereplő helyek feltöltése a korábban kialakításra került ún. „hadkiegészítési körzet”-eknek megfelelően, az általános hadkötelezettség alapján történt. A területi elv csak részben érvényesült, hiszen a tiszti, tiszthelyettesi állomány illetve a speciális szakképzettséggel, tudással rendelkező katonák gyakran más alakulatoktól, vagy az ország más régióiból kerültek Debrecenbe. A leglényegesebb változást azonban a 2004-es év hozta, amikor megtörtént az áttérés a professzionális hivatásos hadseregére. Legkésőbb ettől az időponttól biztosan állíthatjuk, hogy az állomány döntő többsége származik Debrecenből, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megyék területéről.

A fentiek figyelembe vételével megállapítható, hogy sem a MH 5. BILDD, sem a 39. cs. és kir. gyalogezred esetében a korai évek hadkiegészítési gyakorlata nem esett egybe, hiszen mindkét esetben az ország más régióinak lakossága jelentette az alakulatok utánpótlásának magját. Később, mint arra „Az alakulat központja” részben is utaltam, az alakulat parancsnokságok Debrecenbe költözésével jelentősen megváltozott a helyzet és a

város valamint az ország keleti régiója vált az emberi utánpótlás bázisává.

A csapatzászló eredete

A 39. cs. és kir. gyalogezred megalakulásakor megkapta az első csapatzászlóját és ugyanez volt a helyzet az alárendelt zászlóaljakkal, hiszen mint azt az alegység elnevezése is mutatja az egy zászló alatt összegyűlt katonák csoportjáról van szó. A csapatzászlónak azonban nem csak a vezetés és irányítás, hanem morális szempontból is nagy jelentősége volt. A katonák kötődtek a csapatzászlóhoz, hiszen a katonák döntő többsége hosszú szolgálati ideje alatt szinte végig ugyanannál az ezrednél szolgált. A csapatzászló elvesztése pedig a legnagyobb szégyenen kívül, az alakulat feloszlását is maga után vonta.

Nemcsak napjainkban, hanem korábban is általánosan bevett szokás volt, hogy a katonák egyéni vagy kisebb csoportokban végrehajtott nem mindennapi tevékenységükért az előljáró kitüntetések adott az arra érdemesnek találtaknak. Ha azonban egy alegység, egy alakulat hajt végre nem mindennapi haditettet, akkor az előljáró új díszes zászlót vagy zászlószalagot adományoz.

A 39. cs. és kir. gyalogezred esetében mind az egyéni,¹⁰ mind az alegységek által végrehajtott hőstettek¹¹ bőven van példa. Az utó-

10 A kor legnagyobb elismerésének számító Mária Terézia Rend Lovagkeresztjét többen is megkapták. Például: Bárány Pál tábornagy 1789-ben, Ráth József őrnagy 1813-ban.

11 A teljesség igénye nélkül, íme, néhány példa: 1788-ban a Sabác sikertelen ostromából visszavonuló erők a szatimnai hídnál összecsaptak az őket üldöző ellenséggel, de hamarosan fejesztett visszavonulásba kezdtek, melyben egyedül a 39. gyalogezred hajtotta végre szervezeten a feladatát ezzel biztosítva a saját erők visszavonulását. Sőt! A testőrségétől elszakadt Ferenc főherceget (a későbbi Ferenc császár) megvédte a rá leselkedő veszélytől. Részletesen lásd: LISZNYAI – TÖLL p. 16.

kor számára igazán fontos momentum az 1866. június 24.-i custozzai csatában nyújtott teljesítménye, amely igazán híressé tette az ezredet. A Monte (della) Croce magaslatért több hullámban végrehajtott kézítusát vívott, majd a mindent eldöntő roham során szemből megrohmozta a kartácstüzet lövő olasz ütegeket ezzel eldöntve a stratégiai fontosságú magaslatért folytatott harcot. Hősiességük elismeréseként új ezredzászlót kaptak Ferenc József császártól, amely sárga színével is az ezred elit jellegét volt hívatott tükrözni. Itt kell kiemelnem, hogy az OMM megszűnéséig a birodalom 102 gyalogezrede közül mindössze három kapta meg a sárga színű ezredzászlót.¹²

A MH 5. Bocskai István Lövészdandár jogelődjének számító 93. lövészezred 1952. december 21.-én kapta az első csapatzászlót a budapesti Szerelvényipari Tröszt dolgozóitól.¹³

A dandár jelenleg is használta zászlóját 2004-ben kapta az előljárótól. Talán jelzés értékű lehet, hogy a már korábban említett 39. cs. és kir. gyalogezred sárga színű a zászlójának a másolatát adományozta Tömböl László mérnök vezérezedes 2009. december 8.-án - a debreceni csapatmúzeum fennállásának ötödik évfordulóján – a MH 5. BILDD számára.¹⁵

1849-ben a 39/I. zászlóalj részt vett abban a támadásban, amely eldöntötte az isaszegi csatát illetve ott voltak a Buda elfoglalásánál a döntő rohamnál is. Részletesen lásd: LISZNYAI – TÖLL pp. 26-27. valamint HERMANN Róbert (szerk.): Az 1848-49. évi forradalom és szabadságharc története. – Budapest, Videopont kiadó, 1996. p. 463. ISBN 963 8218 207

A 39. cs. és kir. gyalogezred Nagy háborúban nyújtott kiemelkedő teljesítményére számtalan példa akad, ezek közül különösen az Isonzó folyó mentén zajlott csatákban sikerült kiemelkedő eredményt elérnie. Részletesen lásd: LISZNYAI – TÖLL pp. 45-69. és BABUCS Zoltán: Verdun az olasz arcvonalon: Doberdó, pp. 60-67. In.: RAVASZ István (szerk.): „Bolgdogtalan hadiidők...” (Avagy: ami a „Bolgdog békeidők” után következett 1914-1918). – Budapest, Petit Reál Könyvkiadó, 2005. p. 352. ISBN 963 9267 295

12 LISZNYAI – TÖLL pp. 28-29.

13 LISZNYAI – POLYÁK p. 8.

14 A fényképet készítette: Csehiné Sárkány Beáta szkv.

15 http://www.hm.gov.hu/hirek/oteves_a_debreceni_csapatmuzeum Letöltve: 2010.02.21.

16 <http://www.bocskaidandar.hu/hirek/hirek/148-oet-eves-a-debreceni-csapatmuzeum> Letöltés ideje: 2010.03.15.

Ezen csapatzászló adományozást követően több katonában megfogalmazódott a tanulmány elején feltett kérdés: miért nem vesszük fel a 39-es hadrendi számot? Egyetértve a Jobbágy Zoltán alezredes által írt cikkben leírtakkal egy megfelelően előkészített, a fentiek szellemében végrehajtható hadrendi szám változtatás, valószínűleg képes lenne erősíteni az állomány szervezeti kötődését.

Bizonyítható folytonosság a jogelődnek tekintett alakulattal

A 39. cs. és kir. gyalogezred és az MH 5. Bocskai István Lövészdandár közötti jogfolytonosság kérdése a vizsgált szempontok közül a legegyszerűbb és mégis a legbonyolultabb része. Hadtörténész szemmel nézve egyértelműen megállapítható, hogy nincs jogfolytonosság.

Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásakor megszűntek a korábbi ún. „közös” és honvéd alakulatok, ugyanakkor Debrecen az azóta eltelt több mint 90 évben sem maradt katonai alakulat nélkül. Elég csak a két világháború közötti időszak 11. „Bocskay István hajdúezred”-re gondolni, amely az immár független Magyarország egyik meghatározó alakulataként tudatosan vitte tovább a 39-esek hagyományait. Nemcsak használta az elődök laktanyáját, visszamaradt fegyverzeti és anyagi készleteit, hanem a hagyományörzés és az emlékműállítás segítségével igyekezett követendő példát mutatni az adott korszak Debrecenben szolgáló katonáinak.

Az 1945 és 1989 közötti időszakban jelentős változások következtek be az ország életében, melyben meghatározó szempont volt, hogy az új rendszer látványosan szakított az előző időszak hagyományaival. A 39. cs. és kir. gyalogezred emlékműve –a sok hányattatás ellenére- is túlélte az idők viharait és ezzel együtt (részben) megmaradtak az alakulat történeti forrásai is.

Véleményem szerint az alakulatok és a nekik otthont adó városok között mindig ki-

alakul egy egészséges szimbiózis. Így van ez Debrecen esetében is, hiszen az itt szolgáló katonák (történelmi korszakoktól, politikai és vallási nézettől függetlenül) akarva-akaratlanul átvették valamit a város miliőjéből. Átvették az itt élők mentalitását, megismerték az itt szolgáló katonai elődök történetét.

Úgy gondolom ebben az esetben különösen igaz az a mondás, hogy az utókor az elődeit a tettei alapján ítéli meg. A 39. cs. és kir. gyalogezred katonáinak tevékenysége, hűsége és áldozatvállalása jó példa lehet a MH 5. BILDD-ban szolgáló késői utódoknak.

A közös múlt és a hagyományok ápolása

Az alcímben szereplő téma vizsgálata során meg kell állapítanunk, hogy nem túl egyszerű feladat összehasonlítani a Habsburg Birodalom egyik sorgegyezredének tevékenységét egy NATO tagország dandárjával.

„A gazdag magyar hadtörténelmi múlt lehetővé teszi, hogy a Magyar Honvédség harci és harci támogató zászlóaljai felvegyék és tovább vigyék a különböző presztízsű komoly hadtörténelmi múlttal rendelkező ezredek hagyományait. Az ezredhagyományok ápolása elősegítheti az egységes testületi szellemre épülő szervezeti kultúra kialakítását, valamint a katonák azonosulását nemcsak a Magyar Honvédség egészével, hanem egy meghatározott és kézzelfogható alakulattal is.”¹⁷

A fentiek figyelembe vételével megállapítható, hogy az elsődleges cél a nagy múltú régi gyalogezredek hagyományainak az átvételével, olyan katonák példaként történő kiemelésével, akik a maguk korábban kiemelkedő tettet hajtottak végre. Ugyanakkor nem szabad a heroizmusnak egy olyan fokát elérni, ami már-már félisteni rangra emelné a régmúlt idők katonáit. Be kell mutatnunk, hogy a maga korában a katona mindig ugyanazokkal a problémákkal és nehézségekkel küzdött. Az ellenség pedig ugyanúgy ellenség volt a

¹⁷ JOBBÁGY p. 155.

katonák számára a XVIII. században, mint ma a XXI. században.

A 39. cs. és kir. gyalogezrednél olyan katonák szolgáltak, mint báró Kray Pál tábornagy, ¹⁸ gróf József Sándor, ¹⁹ az aradi vértanúk közül gróf Leiningen-Westerburg Károly vagy IV. Károly. ²⁰ Ezeknek a katonáknak az életrajza, tevékenysége általában ismert a mai kor embere számára.

Ezzel szemben napjaink katonái döntő többségének nem mond semmit Fedor Jánosnak, ²¹ vagy Lengyel Imrének ²² a neve, akik

a maguk idejében markánsan meghatározták dandárunk életét.

Napjainkban a MH 5. BILDD katonáinak ismertsége és elismertsége szintén magasnak mondható, ugyanúgy, mint a 39. cs. és kir. gyalogezredé volt a maga idejében. Dandárunk katonáit ismerik nem csak Magyarországon, hanem külföldön is. A teljesség igénye nélkül gondoljunk csak az MLF dandárban, ²³ Tisza többnemzetiségű zászlóaljban, a magyar-román békefenntartó zászlóaljban betöltött szerepükre! És akkor még nem beszéltünk a nemzetközi missziókban történő részvétel során szerzett tapasztalatokról, ismeretségekről és elismerésekről.

Nyilvánvaló, hogy a 39. cs. és kir. gyalogezred és a MH 5. BILDD nem rendelkezik a klasszikus értelemben vett közös múlttal, de az elődök tisztelete, hagyományainak ápolása, a 39-esek eredményeinek elismerése és példaként állítása katonáink elé a „sajátunkká” teszi a 39. cs. és kir. gyalogezredet.

ÖSSZEZÉS

Az előzőekben a tanulmány elején meghatározott szempontok alapján vizsgáltam meg és mutattam be a csapathagyományok ápolásának és a hadtörténelmi hitelesség megtartásának egy lehetséges változatát.

18 Báró Kray Pál tábornagy (1735-1804). 1753-ban kezdte katonai pályafutását. Kezdetben a 31. k.u.k., majd 1757-től 21 éven keresztül a 39. k.u.k. gyalogezredben szolgált, például az egyik gránátos század parancsnokaként is. 1789-ben megkapta a Katonai Mária Terézia Rend lovagkeresztjét, majd 1794-ben KMTR parancsnoki keresztjét. 1795-től altábornagy. Részletesen lásd: LÁZÁR Balázs: Mantova visszafoglalása a második koalíciós háború idején, 1799. július 5 - július 30. p. 421. – In.: Hadtörténelmi Közlemények 2006. 119. évf. 2. szám. HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Budapest, pp. 415-417. HU ISSN 0017-6540 pp. 415-417.

19 gróf Batthyány Lajos apja

20 Habsburg-Lotaringiai Károly (1887-1922): magyar király és osztrák császár (1916-18). 1911-től a 39. k.u.k. gyalogezred őrnagya, majd 1914-től alezredes. A Nagy háború alatt –trónörökösként és uralkodóként egyaránt– is nyomon követte korábbi alakulata sorsát, többször meglátogatta őket a fronton. Részletesen lásd: <http://209.85.135.132/search?q=cache:mCLmBL5e-HEJ:lexikon.katolikus.hu/K/K%C3%A1rly,%2520IV..html+39.+gyalogezred&cd=52&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> Letöltve: 2010.02.21.

21 Fedor János százados. A 93. lövészezred első parancsnoka (1951-1953).

22 Lengyel Imre alezredes. 1962-1970 között az alakulat parancsnoka.

23 Multinational Land Force (MLF): Többnemzetiségű Szárazföldi Kötelék. Magyarország, Olaszország és Szlovénia fegyveres erői által létrehozott dandár, melyet az Országgyűlés az 1998. évi XLV. törvényben fogadott el. Hazánkat az 5/1 lövészzászlóalj képviseli. Részletesen lásd: http://209.85.135.132/search?q=cache:u8w0o6yGewsJ:www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/uj_honvedsegi_szemle/a_magyar8211olasz8211szloven_tobbnemzetu_szarazfoldi_kotelek+mlf+dand%C3%A1r&cd=2&hl=hu&ct=clnk&gl=hu Letöltés ideje: 2010.03.15.

A Jobbágy Zoltán alezredes által felvetett téma valóban növelheti a Magyar Honvédség megtartó erejét valamint a különböző szervezeti elemek kohézióját. Ugyanakkor nem értek egyet azzal, hogy „... a debreceni 5/24. Felderítő Zászlóalj folytathatná a második legrégebben, 1696-ban alapított 8. (Tersztyánszky) Huszárezred, ... hagyományait.”²⁴ A MH 5. BILDD 24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalja (24. BGFZ) már most is rendelkezik azokkal a tanulmány során ismertetett szempontokkal, melyeket a dandárunk esetében már bemutattam. Még Egerben, felvette Bornemissza Gergely nevét. Tudatosan ápolja mindazokat a hagyományokat, melyek még a hevesi megyeszékhelyen alakítottak ki. A haderőreform során, 2007-ben, a MH 24. BGFZ áttelepült Debrecenbe. A helyőrség váltás után is magával hozta az egri hagyományait, melyet nem szabad és nem lehet megtagadni a zászlóaljban szolgáló katonáktól! Nem szabad elfelejteni, hogy több mint 60 éves fennállása miatt, a Magyar Honvédség egyik legrégebbi alakulata! Rendelkezik saját csapatzászlóval, története feldolgozásra került 2009-ben.

Az idő természetesen nem áll meg és a felderítő katonák ma már elhagyhatatlan résztvevői a lövésznapj ünnepségeknek, a különböző közelharc bemutatóknak, az általános és középiskolák számára tartott különböző előadásoknak vagy az országos és nemzetközi versenyeknek, mindezt immár az MH 5. Bocskai István Lövészdandár katonáiként.

A fentiekből látható, hogy mind a MH 5. BILDD, mind a 24. BGFZ esetben egy tudatos együttműködés és fejlődés részeként jutottak el az alakulatok és a helyőrségeiknek otthont adó városok az együttműködés mai szintjére, melyben a felek kölcsönösen „profitálnak” a másik jelenlétéből és tevékenységéből.

Végezetül még egy igen fontos dologra szeretném felhívni a figyelmet a csapathagyományok és a hadtörténelem kapcsolatán. Nem szabad engedni, hogy a hadtörténelem kizárólag öncélú és leíró jellegű legyen. Ne csak arra használjuk a hadtörténelmet, hogy egy-egy alakulat történetét megírjuk (historiográfiai feldolgozás), sokkal inkább használjuk fel és alkalmazzuk a hadtörténelmi tapasztalatokat az állomány felkészítése során.

Nem szabad elfelejteni, hogy XX. század első felében a tiszt és tiszthelyettes képző iskolákban a hadtörténelem a harcászat után a második legfontosabb tantárgy volt! A NATO tagországok jelentős részében ez ma is így van. Csak utalni szeretnék az Egyesült Államok és Németország hadseregeire, ahol a hadtörténelem oktatás a katonák felkészítésének szerves része és nem zárul le a második világháborúval vagy a hidegháború végeztével. Az említett országok terminológiája szerint minden, ami elmúlt (past) az a hadtörténelem része! Nem véletlen, hogy a NATO-ban a „lessons learned”²⁵ és más (sok esetben személyes) tapasztalati jelentések is archiválásra kerülnek és kutathatóvá válnak, ezzel is elősegítve a tapasztalatok minél gyorsabb beépülését a kiképzésbe, ezzel is növelve a saját erők megővésének lehetőségeit.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BABUCS Zoltán: Verdun az olasz arcvonalon: Doberdó, pp. 60-67. In.: RAVASZ István (szerk.): „Boldogtalan hadiidők...” (Avagy: ami a „Boldog békeidők” után következett 1914-1918). – Budapest, Petit Reál Könyvkiadó, 2005, p. 352. ISBN 963 9267 295

25 „Leckék amit megtanultunk.” Arra utal, hogy a feladat befejezése után feldogozzuk mindazokat a hibákat, melyeket a feladat végrehajtása során elkövettünk és a saját erők elkerüljük (időben felismerjük és lereagálják) a hasonló helyzeteket.

JOBBÁGY Zoltán alezredes: A csapathagyományok és a katonai hagyományok közelítésében rejlő lehetőségek a Magyar Honvédség megtartó erejének növelése érdekében. In.: Sereg Szemle, 2010. VIII. évf. 1. sz. pp. 155-159.

LÁZÁR Balázs: Mantova visszafoglalása a második koalíciós háború idején, 1799. július 5 - július 30. p. 421. – In.: Hadtörténelmi Közlemények 2006. 119. évf. 2. szám. HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Budapest, pp. 415-417. HU ISSN 0017-6540

LISZNYAI Lajos – POLYÁK András: A Magyar Honvédség 5. Bocskai István Könynyű Lövészdzandár története 1951-2004. – Debrecen, Onix nyomda, 2004, p. 104. ISBN 963 2168 887

LISZNYAI Lajos – TÖLL László: A 39. császári és királyi gyalogezred története 1756-1918. – Debrecen, Petit Real Könyvkiadó, 2006, p. 82. ISBN 963 7097 228

HERMANN Róbert (szerk.): Az 1848-49. évi forradalom és szabadságharc története.

– Budapest, Videopont kiadó, 1996, p. 463. ISBN 963 8218 207

<http://209.85.135.132/search?q=cache:mCLmbL5e-HEJ:lexikon.katolikus.hu/K/K%C3%A1rly,%2520IV..html+39.+gyalogezred&cd=52&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> Letöltés ideje: 2010.02.21.

http://www.hm.gov.hu/hirek/oteves_a_debreceni_csapatmuzeum Letöltés ideje: 2010.02.21.

<http://209.85.135.132/search?q=cache:tHuAUyTLk5AJ:www.kislexikon.hu/patens.html+p%C3%A1tens&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> Letöltés ideje: 2010.03.15.

http://209.85.135.132/search?q=cache:u8w0o6yGewsJ:www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/uj_honvedsegesi_szemle/a_magyar8211olasz8211szloven_tobbnemzetu_szarazfoldi_kotelek+mlf+dan%C3%A1r&cd=2&hl=hu&ct=clnk&gl=hu Letöltés ideje: 2010.03.15.

ÉSZREVÉTEL

A Magyar Honvédség szakmai-tudományos folyóiratában a Sereg Szemle 2010/1 számában Mező András őrnagy: „*A kötelék lögyakorlatok megszervezésének újszerű megközelítése brit tapasztalatok alapján*” című tanulmányában sajnos pontatlanul jelentek meg dolgok. Ezek a pontatlanságok a következők:

„*A nagyon szigorú és ezért túl biztonságos előírásokat nem mindig ültették át a gyakorlatba. Az MH 5. Bocskai István Lövészandár Hajdúhadházi harcserű löterének biztonsági távolsága például 5,5 km Bököny község közelsége miatt...*

„*...A fenti löterek kialakítása tehát sem a jogi szabályozásnak sem a HM előírásnak nem tesz eleget és elvileg lakott településeket fenyeget.* „

Mint azt maga a szerző is elismeri a tanulmány korábbi részében, meglehetősen bonyolult, mondhatni joghézag közeli állapotok alakultak ki a Magyar Honvédség lőtereivel kapcsolatban. A ma is érvényben lévő jogszabályok közül a 2/1986. (II.27.) ÉVM rendelet az Országos Építészügyi szabályzat 60., 61. és 62. §-a valamint a mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszter, a honvédelmi miniszter, a belügyminiszter és az igazságügy miniszter 1/1984. (II. 21.) MÉM-HM-BM-IM számú rendelet együttes rendeletének 122. és 123. §-a rendelkeznek a löterek kialakításának feltételeiről és feladatokról.

A sávhatárok mindkét jogszabályban foglaltak szerint a fő lőiránytól jobbra és balra 20 fokban szögben kerültek meghatározásra, míg a lőtér mélységét 5500 méterben határozza meg lövész elemi löterek (helyőrségi lövöldék) esetén. A Mező András őrnagy által hivatkozott Ált/8 (Lőterek-lövöldék építése és berendezése) szabályzat –amint arra a szerző is hivatkozik - csak **tervezetként** került kiadásra 1968-ban - több mint 40 évvel ezelőtt.

A legnagyobb űrméretű löszer, amelyet a lövész alegységeink használnak a harcjárművek

KPVT (14,5 mm) géppuskáinak löszerei. Jelenleg jóváhagyatás alatt van, hogy a BTR-80/A harcjárművek toronyfegyverei is tervezetten használhatnak majd 30 mm-es OTL löszert. Mely a legnagyobb űrméretű löszer lehet, melyet a lövész alegységek majd használnának (nem számítva az aknavető és gránátvető löszereket).

A 30 mm űrméretű repesz-fényjelzős lövedékű lőtéri OTL löszer jellemzői a vonatkozó szabályzati pontok alapján:²⁶

- Amennyiben a lövedék nem találkozik céltárggyal, **a repülés 6-8 sec közötti időtartamában** a pirotechnikai **önmegsemmisítő felrobbantja a lövedéket**.
  - Szélsőséges időjárási viszonyokat és a repeshatást figyelembe véve, **a löszer minimum 4000 m-es biztonsági lőtávolsággal rendelkező löteret igényel.**
  - Amennyiben a csapódógyújtó „puha” célon áthaladva nem robbantja föl a lövedéket és az egyutas önmegsemmisítő sem működne el, a maximális lőtávolság meghaladhatja a kisebb löterek távolságát. Ezen okból a 30 mm OTL lőtéri löszert csak „kemény” célok ellen szabad felhasználni!
  - Kiképzési lőtávolság: 2000 méterig
  - Önmegsemmisítési távolság: 2500-3500 méter
- Mint az a fentiekben is látható az említett löszer is csak 4400 méteres biztonsági távolságot tesz majd szükségessé a meglévő 5500 méterből.

Összességében megállapítható, hogy az MH 5. Bocskai István Lövészandár Hajdúhadházi kombinált gépesített lövész lötere (mivel ez a lőtér hivatalos neve) jelenleg és a tervezettek szerint is megfelel az érvényben levő jogi szabályozásnak és a HM előírásnak is, vagyis lakott települést eddig és ezután sem veszélyeztet.

²⁶ Műszaki leírás és kezelési szakutasítás a 30 mm űrméretű repesz-fényjelzős lövedékű lőtéri OTL löszerhez (Nyt. szám: 224/47/1999): 6. oldal

TARRÓSY ISTVÁN – CSIZMADIA SÁNDOR: AFRIKA MA

IDResearch Kft./Publikon Kiadó, Pécs, 2010., 422 oldal.

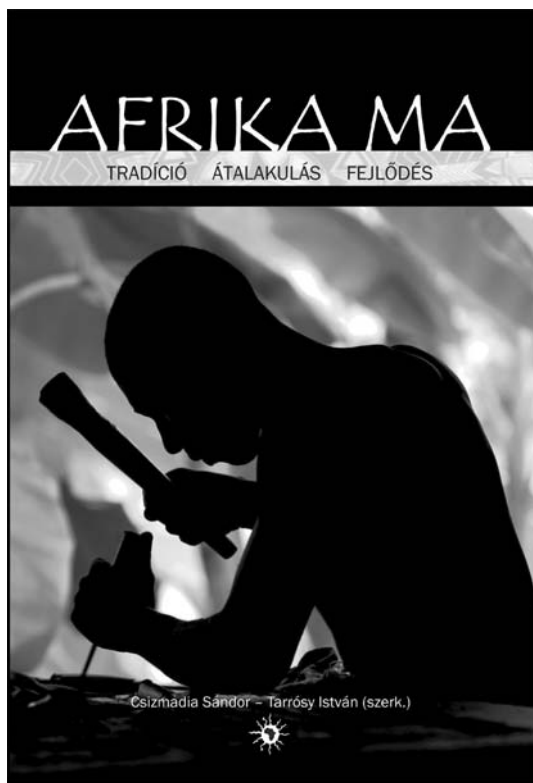
Egy kötetről könnyű beszélni, ha mindvégig szem- és fültanúi vagyunk elkészülésének, de nehéz kritikusan megszólalni, ha recenziót kell róla írunk. Márpedig egy könyvkritika írásának, ha úgy tetszik árnyoldala is van: a szükségszerű bírálat. Azzal a céllal vettem kézbe a könyvet, hogy segítsen kötet és olvasó, célközönség egymásra találását és bemutassam a magyarországi Afrika-kutatás jelenlegi helyzetét, nem elhallgatva a negatív dolgokat sem.

Tarrósy István 2007 óta álmodott egy összefoglaló kötetéről, az Afrika Tanulmányok folyóirat oldalvizein és a 2007-e pécsi Afrika konferencia jóvoltából egyre csak gyűltek az anyagok, jöttek az ötletek, melyek egy önálló könyvért kiáltottak. Szerkesztőtársával, Csizmadia Sándorral végül nekiláttak a megvalósításnak és formálódott a kiadvány, mely nem kisebb vállalkozást, mint napjaink Afrikájának bemutatását tűzte ki célul. Nem

tehetem meg, hogy a recenziót nem a szerkesztők preambulumaival kezdem, mert fontos dolgokat szögeznek le bevezetőjükben. A szerkesztők sem az afro-pessimista, sem az afro-optimista álláspontot nem tekintik és a kötet szerkesztése, az anyagok olvasása és lektorálása során nem tekintették sajátjuknak:

a tucatjával megjelenő, akár egyik, akár másik oldal mellett érdekből vagy pusztán tudatlanságból voksukat letevő „írók” tucat-„művei” mellett pedig ez igazán nagy szó. Egy olyan vállalkozás ez, állítják, mely ismeretterjesztő jelleggel akarja bemutatni Afrikát a remélhetőleg gyarapodó számú, kontinens iránt érdeklődő olvasóknak. A szerkesztők egyik tételmondata, hogy Afrika felértékelődőben van. Talán vitára okot adó állítás ez, de talán ez is a céljuk velem. Alakul-

jon ki diskurzus hazánkban is a kontinensről (ne csak szakmai berkekben, hanem akár politikai-döntéshozói szinteken, mint ahogy az a környező országokban mind történik), az ott zajló folyamatokról, ne menjünk el szót-

lanul a kontinens mellett. Mert akár optimisták, akár pesszimisták vagyunk, akár hiszünk a felértékelődésben, akár nem – Afrika szerepe globalizált világunkban igenis jelentős. A tanulmányok pedig alátámasztják ezt a tényt.

A kötet napjaink Afrikájának bemutatását nem egy részterületre fókuszálva kívánja megtenni, hanem nézőpontok sokaságát felhasználva politikai, társadalmi, kulturális és gazdasági szempontból akar ízelítőt adni a kontinensből – és talán helytelen az ízelítő szót használnom, abból a szempontból, hogy a kötet igen is mély és alapos, szakmailag is releváns kutatásokat tartalmaz. Az igen vastkos könyv elolvasása után pedig elismerően bólinthatnak az Afrikát valamelyest ismerők és biztosan elégedettek lesznek az Afrikával ismerkedők: a kötet ugyanis nem köntörfalaz, nem egy idealizált kontinens kíván bemutatni, hanem egy bő meritést ad abból ami ezen a sokszínű földrészen történik: ez Afrika ma. Nem akar se többet, se kevesebbet mondani, mint amit el lehet és amit nyíltan el kell. Polgárháborúk és államkudarok, mintaállamok, vízproblémák, a kontinens egyik legmeddőbentőbb intézménye, a gyerekatonaság, a segélyezési politikák és kultúra minden megnyilvánulásában. Aki az idealizált Afrikát kívánja megtalálni, rossz helyen jár, aki Afrikára, a sokszínű kontinensre kíváncsi, az viszont lépjen beljebb, merüljön el a földrész sikereiben és kudarcaiban gazdag történelmében, valamint a földrész utánozhatatlanul vegyes kultúrájában.

A kötet 22 tanulmányát jegyző 22 kutató legtöbbje elismert és ismert szaktekintélye témájának, többben testközelből is látták, érezték, átélték azt, amit kutatnak és amit megismertetnek. A tartalomjegyzék böngészésekor már biztosak lehetünk benne, a ma Afrikával foglalkozó kutatók nagy része jelen van írásával. Talán a tanulmányok címének elolvasását követően éri az olvasót az első kétegy:

mennyire sikerült a kitűzött célokat elérni, napjaink Afrikáját bemutatni ennyire szerzőteázó tematikával, ennyire széles spektrummal, ennyiféle tanulmánnyal. Vélhetően a szerkesztőkben is felöltött a szétaprózódás veszélye, ezért igyekeztek négy, hol jól, hol kevésbé jól lehatárolható fejezetet kialakítani.

Az első fejezet hat tanulmánya az állam és államiság afrikai megjelenésének kérdéskörét járja körül. Tarrósy István a politikai elméletekről és módszertanokról írt, Benkes Mihály az afrikai államiság természetét és a nemzetközi rendszert járta körül, Csizmadia Sándor Az afrikai államhatároktól a határtalan Afrikáig címmel írt tanulmányt, míg Búr Gábor a sajnós oly általános afrikai államkudarokról publikált. Az első négy tanulmány talán a kötet legnagyobb vívmánya, az Afrika-kutatás krémje sorakozik itt fel és tanulmányaikban legfőképp eligazodni segítenek az afrikai politika világában, az afrikai politikai helyzetben. Tehát nem csupán leíró, bemutató jellegű, hanem irányadó munkák ezek, melyek segíthetnek értelmezni az afrikai folyamatokat, felfedik a valóság gyökereit. Szabó Loránd izgalmas írása a feldarabolódással fenyegetett Kongói Demokratikus Köztársaságba kalauzol bennünket, hogy végül Patty Petra sorain keresztül megismerjük a tunéziai fejlődési modell sajátosságait, mely valóban modernizációt jelentett a több mint fél évszázada független állam számára.

A második fejezet az afrikai identitások, afrikai konfliktusok címet kapta, a kontinensen zajló fő konfliktusok ebben a fejezetben olvashatók, melynek különlegessége, hogy négy, nem magyar származású kutató tanulmánya is helyet kapott benne. Tadesse Eyassu roppant aktuális témát, Afrika Szarvának, a modernkori kalózkodás gócpontjaként számon tartott térségnek politikai-hatalmi és nemzeti identitási prob-

lematikáját mutatja be. Stephen Langole a Nílus-problematikáról ír, tanulmánya a konfliktus lehetséges megoldási lehetőségeit mutatja be, egy olyan térségben, mely egyre inkább ki van téve a vízhiánynak, miközben az itt elterülő államok népessége folyamatosan növekszik. Lehet, hogy eddig keveset hallottunk a gyerekkatonaságról, mely Afrika-szerte elterjedt probléma, számunkra – szerencsére – idegen intézmény, Besenyő János írása azonban bemutatja a sanyarú sorsokat. Szliman Ahmed egy megoldatlan geopolitikai konfliktust tár elénk, írásában vázolja Nyugat-Szahara helyzetét, hisz a terület egy erőteljes nemzetközi fellépés hiányában végképp beolvadhat az elnyomó Marokkói Királyságba. Aboubacar Abdullah Senghore gambiai kutató a gambiai demokratikus kormányzásról és a sajtószabadságról ír tanulmányában emberjogi nézőpontból. A fejezetet Suha György, a nemzetközi segélyezési rendszert ostromozó sorai zárják.

A kötet második fele a Tradíció és átalakulás valamint a Nyelv, nyelvpolitikák és irodalmi reprezentációk címet kapta, és olyan tanulmányokat vonultat fel, melyek az afrikai kultúra sokszínűségét hivatottak bemutatni. Ezen tanulmányok jelentősége, hogy olyan kulturális értékeket, tradíciókat mutatnak be, melyekről máshonnan nehezen hallanánk, a kötet közel hozza hozzánk ezen értékeket – melyek talán nem is állnak tőlünk olyan messze.

A harmadik fejezetet Fekete Mária Gondolatok a Bölcső körül című gondolatmenete nyitja, emlékeztetve mindenkit arra, hogy mindannyian egy közös őstől származunk – Afrikából. Biernaczky Szilárd egy nyugat-afrikai hőseposzt tár elénk Szungyata, avagy a Mali Birodalom alapításának története címmel, Vityi Dorotya az Edo világról ír, Tesfay Sába pedig Hagyomány és modernizáció az eritreai földhasználatban címmel

közöl tanulmányt. Jasper Kata Núbiai „valóság” a színpadon című tanulmánya igazi kuriózum, a turizmusnak egy kis falu lakói életére gyakorolt hatásait mutatja be. Szénászky Mária a lerombolt alexandriai könyvtár helyére felépített új könyvtárról ír, Varga Róbert az 1990-es évek nyelvi egységesítő törekvéseit mutatja be Algériában, míg Gúti Erika a Dél-afrikai Köztársaság nyelvpolitikájának tanulságait mutatja be nekünk. Kármán Marianna az afrikai irodalomtörténet-írói szemlélet megújításának szükségességéről ír, végül Illés Zoltán tanulmányát olvashatjuk Tunézia nemzeti költőjéről, aš-Šabbíróról.

Érezhető, hogy hosszú hónapok munkájának eredménye ez a kötet, a szerkesztői feladatok közé ugyanis nem csupán az tartozhatott, hogy átnézzék és szerkesszék a beküldött tanulmányokat, hanem, hogy olyan ívet adjanak a kötetnek, mely elbír egy ilyen óriási vállalkozást. Összegezve, a kötet rendkívül sokat nyújt és csupán kevés csalódást tartalmaz: a 22 tanulmány közé ugyanis került pár kevésbé élvezetes anyag – ám témájukat tekintve ezek így is kuriózum írások.

És végül, de nem utolsósorban meg kell említenünk az Afrika ma erényeit is, rendkívül igényes, fűzött formátumú könyvről beszélünk, melyet remélem egyféle nyitásnak tekinthetünk, valami új és izgalmas megszületésének: alakuljon ki ismét virágzó kutatói élet az afrikai kontinens kapcsán, jelenjenek meg ismét jelentős alkotások itthon – hazai kutatóktól, ahogyan azt a szerkesztők, Tarrósy István és Csizmadia Sándor is szeretnék elérni. És a kötet akkor okozná a legnagyobb csalódást, ha önálló alkotás maradna, mert végig érezteti velünk a könyv: Afrika óriási kontinens és nagyon sok mindent el kell még róla mondani.

Vörös Zoltán

SIPOS GÉZA NYÁ. EZREDES: EGY 20 ÉVES SZERVEZET

TISZTELT OLVASÓ!

Be akarom mutatni Önnek a Bajtársi Egyesületek Országos Szövetségét, azt a szervezetet, amely 1990. február 27-én alakult meg, s amely – meggyőződésem – több figyelmet érdemel a MH ht. katonája részéről is. Kérem, legyen türelme e pár oldal elolvasásához, mert a végén kérésemet is megfogalmazom: döntéséhez szükséges ez a kis idő, amit ránk szán. Köszönöm.

2009-ben mintegy 70 ezer (!) civil szervezet tartottak nyilván: „életkori” adataikról nincsenek pontos információim. Az összes szervezet (szövetség, képviselő, klub, mozgalom, egyesület, alapítvány, stb.) 40 %-a főleg a szociális ellátás, kultúra, oktatás területén dolgozó alapítvány, 60 %-a szabadidős, sport és szakmai érdekképviseleti szervezet, mely utóbbihoz a BEOSZ is tartozik. Egy-egy közepes lélekszámú településen (10-20 ezer fő) is mintegy 30-60 civil szervezet működik. Van olyan nagyváros, ahol 130 ezen szervezetek száma.

A BEOSZ kezdeményezésére a Honvédelmi Minisztérium megjelentette a vele kapcsolatban álló „Társadalmi Szervezetek Almanachja” című kiadványt (Zrínyi Kiadó, 2006.) E hasznos kézikönyv 48 szervezetet mutat be, természetesen köztük minket is.

Az előbbi adatok a civil társadalmi aktivitás legszembetűnőbb kifejeződése, még akkor is, ha jól tudjuk, hogy a „fantomszervezetek” arányát a szakértők 15-30 % körülre teszik.

A BEOSZ létrejötte nem egy ember akaratához, nem egy dátumhoz kötődik. 1988-89: társadalmi, politikai reformok, hadsereget

érintő stratégiai, politikai döntések, gyökeres nemzetközi politikai változások. A hadseregben gyorsan megalakuló helyi egyesületek (főleg érdekvédelmi célokkal) 1989 végén már igényelték az országos szervezetet, amelyet 18 egyesület (2500 fős tagsága akaratából) 1990. 02. 27-én Bajtársi Egyesületek Országos Szövetsége (BEOSZ) néven Budapesten létre is hozott. Első elnöke Dr. Simon Sándor altábornagy, aki akkor a ZMKA parancsnoka volt. Mi utódok köszönjük az elhatározást, köszönetünket fejezzük ki az alapítóknak.

Ma a BEOSZ-hoz 128 egyesület, klub tartozik, taglétszáma közel 13 ezer fő. Az ország 60 településén dolgozunk, lényegében ott, ahol valamikor katonai alakulatok diszlokáltak. Tagjaink zöme nyugállományú katona és honvédségi nyugdíjas, illetve azok hozzátartozói, de a rendvédelmi ágazatból is csatlakoztak a klubokhoz. Büszkék vagyunk, hogy országgyűlési képviselők, önkormányzati tisztségviselők, értelmiségiek és a honvédelemmel szimpatizálók is szép számmal találhatók a Szövetségben.

A 20. évforduló szinte kötelezővé tette, hogy az önazonosság kérdését ismét megvizsgáljuk: mitől BEOSZ a BEOSZ? Mi tartja, mi fogja össze időben és térben ezt a sokféle embert és szervezeteiket? Mennyire életképes ez a Szövetség? Mit akar, mire készül, mire képes a jövőben?

Fogódzókat keresünk a múltból, de az igazi kérdés a jövő. Jubileumi ünnepségeink jelszava is ezt tükrözi: „A múltat tiszteld, s a jelent vele kösd a jövőhöz.” (Vörösmarty Mihály)

A BEOSZ működésének egyik meghatározó tényezője – volt, és marad a jövőben is –

hogyan milyen kapcsolatot alakít ki, és tart fenn a honvédelmi tárcával, a honvédség szervezeteivel. A kapcsolat, a korrekt együttműködés folyamata összetett, többretegű (többszintű) és bonyolult. Egyrészt a „hivatal” döntően befolyásolja a Szövetség működésének jogi, gazdasági kereteit (ellenőrzi ezek betartását), támogatáspolitikájával orientál. Másrészt a BEOSZ számára az állami források a legmegbízhatóbb pénzügyi támogatók. Harmadrészt a HM-HVK a Szövetség legnagyobb szerződéses partnere. Negyedrészt a BEOSZ, mint a legnagyobb ernyőszervezet, és a nyá. katonák reprezentatív érdekképviseleti szerve betölti hivatását. Ezt partnereink is elismerik.

A BEOSZ legfontosabb ismérve a (nem jogi értelemben vett) közhasznúság: a társadalmi és honvédelmi célokért végzett tevékenység. Független, autonóm, amely az öntevékenység, az önszerveződés és a közösség megélésének fontos színtere. A BEOSZ a nyugállományú és egyéb klubok, bajtársi egyesületek hosszú távú, stratégiai jellegű, demokratikus elvek szerint szerveződő, önszerveződésen alapuló együttműködési formája. A BEOSZ büszke arra, ha partnereink bennünket az általunk végzett magas színvonalú munkával, a speciális érdekek eredményes képviseletével jellemeznek.

A Szövetség 20. évfordulója alkalmából a szervezetet a honvédelmi miniszter levélben köszöntötte: „A BEOSZ tevékenységét a nyugállományú katonák és a honvédségi nyugdíjasok érdekeinek képviseletében a honvédelmi tárcával szembeni lojális elkötelezettség vezérli, nyitottak minden irányú párbeszédre. 'Kézfogás a honért' jelszavuk híven tükrözi a tagszervezetek, a tagszövetségek – mint közösségek – működtetésének célját. ... A honvédelmi tárca büszke arra, hogy egy jól működő és eredményes szakértői együttműködés mellett, szövetségükkel való kapcsolatát egyfajta folyamatosság, a hosszú távú együttgondolkodás, a katonai hagyományok vállala-

lása, az értékek megőrzése és az állandó megújulás jellemzi. Biztos vagyok benne, hogy a jövőbeni feladatokat még nagyobb összetartással, hittel és önbizalommal sikeresen választjuk meg. Legyenek büszkék eredményeikre, és mindig tartsák szem előtt jelképük jelmondatát: 'A haza minden előtt'.”

Történetünkben nincsenek kiemelkedő jelentőségű fordulópontok, inkább folyamatok vannak. 1990. 02. 27-től, megalakulásunktól kb. az évtized közepéig – építve az emberek és szervezetek aktivitására, a törvényi keretekre – a BEOSZ tagegyesületeinek száma 18-ról 46-ra emelkedett. A '90-es évtized második felét a „jó értelemben vett” intézményesülés jellemzi, növekedett hazai és nemzetközi kapcsolataink száma, a források részben stabilizálódtak. Az elmúlt 7-8 évben tovább erősödött a szervezet: ma 128 a tagegyesületek száma, a szervezett tagok létszáma pedig közel 13 ezer fő. Negatív hatás: a térszerűen bővülő hazai források nem a fejlődés motorjai, hanem elsősorban az államhoz „közeli” szervezetek forrásai lettek. Pozitív: a BEOSZ társadalmi, honvédelmi és helyi szerepvállalásai bővülése miatt javult általános megítélésünk, s elértünk néhány olyan sikert, amelyek felhívták a figyelmet a szervezet pozitív szerepére. Negatív: a fiatalabb korban nyugállományba helyezett katonák „távolmaradása”, pozitív: a katonai-politikai vezetés együttműködése.

Ellentmondásos, de jellemző: a BEOSZ felvállalja az együttműködő, de konfrontatív szerepét is, ezért a „másik fél” az együttműködési készséget is nehezebben látja meg.

PEDIG PARTNEREKRE SZÜKSÉG VAN

A mai honvédség vezetői tisztelik a nyugállományú elődeiket, de nagyon is kívánatos lenne, és minden aktív és nyá. katona tágabb értelemben vett, hosszabb távú érdekét jelenti

az, hogy elmozduljunk a növekvő, kölcsönös együttműködés (függőség?) irányába.

Olyan partnereket keresünk az aktív katonák köréből, akik készek egy olyan szövetségre, társulásra, amelyben a felek a kockázatot, de a hasznot is megosztják. (A BEOSZ által kezdeményezett Honvédelmi Idősügyi Stratégiának a ma fiataljaira nézve is jelentős haszna van.)

Méltányosság, átláthatóság és kölcsönös haszon: elvárások, kívánalmak elfogadása a felek részéről. A Szövetség lehetőséget kínál a múlt és a jelen összekapcsolására, a generációk összefogására.

A BEOSZ nagyon fontosnak tartja, hogy a katonák önszerveződéseit támogassa. A partnerséget helyileg kell kialakítani, összekovácsolni, de ugyanakkor élvezhetik az előnyeiket annak, hogy egy nagy szervezet, mozgalom részét alkotják (Hagyományápolás, fegyvernemi klubok, kultúrára-sportra, szabadidőre szerveződő körök, családi programokat ajánló klubok, stb.: ezeknek helye, szerepe van a BEOSZ-ban.)

A Szövetségi „részvételnek” konkrét lehetőségei adottak, eredményei elvárhatók. Jogi szabályok elő- és elkészítésében való részvétel (Hjt, Aranykor kitüntetés, Idősügyi Stratégia), a jogi szabályozás megváltoztatásának kezdeményezése (előléptetési lehetőség, állományjelző), új koncepciók, tervek kialakítása (idősügyi kutatás, idősek otthona), új testület létrehozásának kezdeményezése (Honvédelmi Idősügyi Tanács).

Katona generációk programja (Ez év júniusában a XVII., Balatonkenesén Emlékpark; minisztériumi pályázati lehetőség; szövetségi honlap (www.beosz.hu) és újság (Bajtársi Hírlevél); Szövetségen belüli szolidaritás (pénz azoknak, akik rászorulnak és akik megérdemlik, segítyezés) információs – kommunikációs csatornák; nemzetközi kapcsolatok (Veterán Világszövetségi tagság, kétoldalú megállapodások); hadisír gondozás és katonai emlékhelyek ápolása)

Önt melyik „terület” érdekli?

Talán a „szektoron” kívüli munka? A BEOSZ tagegyesületei közül mintegy 40-nek(!) van önkormányzattól kapott zászlaja. A BEOSZ 2005-ben részesült a honvédelmi minisztertől ilyen elismerésben.

TISZTELT OLVASÓ!

Húsz éves múltunk tapasztalatai alapján tudjuk, hogy a hivatásos katonák eredményes befolyásolásának milyen meghatározó szerepe van a szervezet munkájára és megítélésére: ismeretségünk, elismertségünk és szakmai képességünk növekedése függ ettől.

Ez a BEOSZ olyan amilyenné mi tettük és olyanná lesz amilyenné mi alakítjuk. A Szövetségnek jövője akkor van, ha megőrzi szervezettségét, hűséges marad céljaihoz és az erős közösséget alkotó tagságához, ha erőt sugárzó programokat szervez, amelyekkel generációkat köt össze, azonos érdekek és értékek mentén, és magához vonzza a helyüket kereső szimpatizánsokat.

A BEOSZ ideális szerepe betöltésében a katonai szakmában, az együttműködésben, az aktív részvételben, az érdekérvényesítő, kritikai munkában Ön és bajtársai nélkül nem lehet sikeres a jövőben sem.

ABSTRACT

DR. SZABÓ, JÓZSEF RET. MAJOR GENERAL: CENTENARY OF HUNGARIAN MILITARY FLIGHT

At the beginning of this year, namely on 10th January we celebrated the centenary of Hungarian flight, and in the near future, on 22nd July the Hungarian military flight is going to have centenary. Petróczy, István the outstanding, skilful first lieutenant of the air in Austrian – Hungarian Monarchy was a pilot in 1902.

Hundred years has gone since the first flight of Petróczy. Numerous events have happened since then. The author remembers all the successes, failures, fellow-soldiers, among them Petróczy, who became a colonel in his paper.

KOLLER, JÓZSEF LIEUTENANT COLONEL: THE INFLUENTIAL FACTORS OF APPLYING HELICOPTERS DURING THE OPERATIONS IN INHABITED AREAS

The pilots are in a great danger during the operations in inhabited areas. These special dangerous factors should be carefully estimated. This kind of operations are influenced by numerous factors. In order to achieve a successful task it is necessary to be aware of the dangers, challenges of the area. The author shows these aspects.

HUSZÁR, JÁNOS BRIGADIER GENERAL: MILITARY IMPROVEMENT

The author's aim is to call attention to the circumstances of the improvement of the

training. The most significant circumstance is the birth of the idea about the necessity of improvement and even it has started. A provision connected with this has come to the light.

The other remarks are going to be published in the next numbers.

GYARMATI, ÁDÁM STUDENT: THE POSSIBILITY OF A MODERN WAR IN THE 21ST CENTURY

Since the end of the cold war there are totally new difficulties in the world. The global warming, the change in the climate, the increase of the sea level, the deficiency of water, the international terrorism, the crime, the unemployment, the illegal migration, the instability are new dangers. The author studies the possibility of the war among these new conditions.

GYÓRY-BARCSA, ANDREA PHD STUDENT: PEACE KEEPING IN THE 21ST CENTURY

Since the last decade the conflicts and its victims has increased. The peace keeping activity seems to be one of the most effective and cheapest solution for these crises. The NATO even today carries out peace keeping activity in Afghanistan, Iraq, Kosovo. NATO is considered to find its new task in the modern world, keeping the peace in and out of its areas.

DR. HORVÁTH, ZOLTÁN LIEUTENANT COLONEL: NEW INTELLIGENCE EQUIPMENT - ISTAR – IN HDF

Planning and carrying out an operation needs intelligence information. The

information is useful only in case if it is given in the optimal time and quality. This can be achieved if the established intelligence equipments give, passes, the information quickly to the right place. The ISTAR is an acronym and appeared some years ago in Hungarian military terminology. Everybody uses it, but it is inevitable to explain it. The author's aim is to do so.

**WAGNER, PÉTER CIVILIAN:
DEFICIENCY IN HELICOPTERS IN
THE INTERNATIONAL OPERATIONS
IN AFGHANISTAN**

Although most NATO countries are well armed and well equipped there are sometimes deficiencies too. The European NATO countries possesses 3500 helicopters, in spite of this fact most of them cannot be established in Afghanistan. The author not only studies the limited possibilities of the application of helicopters in Afghanistan, but also shows the Hungarian tasks too.

**BESENYŐ, JÁNOS MAJOR: CIMIC
OPERATION IN THE SUDAN MISSION
IN AFRICAN UNION (AMIS)**

In the developed countries the skill of information operations is considered to be a new type of weapons. The INFOOPS is a military function, whose goal is to effect the enemy's will, skills, by means of advisements, and the coordination of the military information operation. This means to affect the local political and religious leaders to make suitable situation for the NATO troops.

The author shows Darfurt, goes into details about his personal experiences, tasks in mission, and results.

**LÓDERER, BALÁZS LIEUTENANT:
MULTINATIONAL FORCES AND
OBSERVERS**

The birth, structure, the Hungarian policemen's and soldiers' tasks of MFO in the Sinai Peninsula is demonstrated in this paper. A short sketch can be read about the necessity of this mission, and the way how Hungary is integrated into this system, and its tasks.

**SZABÓ, ISTVÁN CAPTAIN:
MOMENTARY ATTRACTION?**

The crisis of the Hungarian labour market provided opportunities to handle the shortage of labour of the Hungarian Army. The article showing the results of an survey executed by the 37. II. Rákóczi Ferenc Engineer Battalion in connection with this topic focuses on the employment policy.

**SZOMBATI, ZOLTÁN COLONEL: THE
NEW CBRN VEHICLES IN HDF**

HDF uses the old, out-of-date vehicles in CBRN areas. The improvement of these vehicles is inevitable. The author shows the vehicles and their parameters has been bought recently, analyzes their advantages, and draws the conclusion that by means of these vehicles the tasks given by the NATO can be fulfilled more successfully.

**DR. RÉVAI, TAMÁS DOCTOR: THE
SIGNIFICANCE OF THE CLOTH IN
HIGH ALTITUDE TERRITORY**

The suitable, heat-proof cloth plays a very important role in the military operations in high altitude territories too. The author studies and analyzes the significance of suitable cloth.

**DR. CSUTORÁS, GÁBOR CIVILIAN:
THE IDEA OF MILITARY FIREMAN**

The military firemen – because of their task and place – are a little bit isolated. One can get more information about their skills and knowledge only in case of fire. That is why there are numerous misjudgment about them.

The author's aim is to make their position clear, and give a real picture about them.

**FÓRIS, ÁGOTA – MOLNÁRNÉ
LÁSZLÓ, ANDREA: HUNGARIAN
MILITARY- TERMINOLOGICAL
RESEARCHES**

A cooperative agreement was entered into by and between HDF Joint Forces Command and Károli Gáspár University in order to improve the Hungarian terminology.

The authors show the reasons, aim, and idea of the research to inform the readership of *Sereg Szemle* about the scientific basis of this interdisciplinary task. In accordance with this the authors go into details about the Hungarian and international results of terminological researches and the actual tasks of Hungarian terminology

**KISS ÁLMOS, PÉTER CIVILIAN –
ISRAELI PHOENIX FROM SOUTH
LEBANON FAILURE TO GAZA
SUCCESS**

The conflicts between Israel and her neighbors have dominated international politics for over 60 years. The last two conflicts (2006. South Lebanon and 2008-09 Gaza) are particularly noteworthy. In South Lebanon a non-state actor – Hezbollah – resisted successfully the full might of the Israeli military machine for over a month (longer than the regular forces of Arab states in previous wars). Two years later

the attempt of another non-state actor – Hamas – to resort to similar tactics proved a complete failure. This study seeks an explanation for the 2006. failure and the 2008-09. success of the Israeli armed forces.

**C. PROF. DR. VASAS, JOACHIM:
SOCIAL DIALOGUE, ARMY,
SECURITY POLICY**

This paper is a strengthening reaction of the article written by Tömböl László colonel-general with the title of „together for a mutual affair” published in *Honvédségi Szemle* 6/2009.

The author as an experienced teacher and tutor agrees in the main questions with the cited article.

**LISZNYAI, LAJOS FIRST
LIEUTENANT: THE POSSIBILITIES
IN THE APPLICATION OF THE
HISTORY AND THE TRADITIONS OF
THE ARMY IN BRIGADE BOCSKAI
ISTVÁN.**

The author analyzes the possibilities in the application of the history and the traditions of the army. His aim is to join the conception of Dr. Jobbágy Zoltán by studying different view-points.

**CORRIGENDUM: MEZŐ, ANDRÁS
MAJOR: “MODERNITY APPROACH
OF UNIT LIVE-FIRING EXERCISE
ACCORDING TO BRITISH
EXPERIENCES” – ESSAY**

**BOOK SURVEY: TARRÓSY, ISTVÁN
CIV. – CSIZMADIA, SÁNDOR
CIV: AFRICA TODAY – REVIEW,
PUBLISHER IDRESEARCH LTD.,
PÉCS, 2010., 422 PAGES**

TARTALOM

DR. SZABÓ JÓZSEF NYÁ. VEZÉRŐRNAGY:

A magyar katonai repülés centenáriuma 5

KOLLER JÓZSEF ALEZREDES:

Helikopterek alkalmazásának lehetőségeit befolyásoló tényezők
lakott területeken folytatott műveletek végrehajtásakor II. rész 7

HUSZÁR JÁNOS DANDÁRTÁBORNOK:

A korszerűsítés margójára 21

GYARMATI ÁDÁM HALLGATÓ:

A modern háború esélye, lehetősége a 21. században, a globális biztonsági kihívások
tükrében, különös tekintettel az ökológiai veszélyekre, illetve az etnikai problémákra 26

GYÓRY-BARCSA ANDREA:

Békefenntartás a XXI. században 36

DR. HORVÁTH ZOLTÁN MK. ALEZREDES:

Egy lépés az ISTAR képességek felé – új felderítő eszköz a Magyar Honvédségben 47

WAGNER PÉTER:

Helikopter hiány az afganisztáni nemzetközi műveletekben 57

BESENYŐ JÁNOS ŐRNAGY:

CIMIC tevékenység az Afrikai Unió szudáni missziójában (AMIS) 70

LÓDERER BALÁZS HADNAGY:

Többnemzetiségű Erők és Megfigyelők 86

SZABÓ ISTVÁN SZÁZADOS:

Átmenti vonzerő...? 93

SZOMBATI ZOLTÁN MK. EZREDES:

A Magyar Honvédség új ABV védelmi járműve 102

DR. RÉVAI TAMÁS:

A ruházat jelentősége magaslati területen 109

DR. CSUTORÁS GÁBOR:

A katonai tűzoltó koncepció 112

FÓRIS ÁGOTA – MOLNÁRNÉ LÁSZLÓ ANDREA:

Magyar hadtudományi terminológiai kutatások 120

KISS ÁLMOS PÉTER:

Az Izraeli Főnix – a CAHAL, a dél-libanoni kudarcról a gázai sikerig 128

DR. VASAS JOACHIM:

Társadalmi párbeszédért, honvédelemért és biztonságpolitikáért 145

LISZNYAI LAJOS FŐHADNAGY:

A csapathagyományokban és a hadtörténelem alkalmazásában rejlő lehetőségek az MH 5. Bocskai István lövészdandár esetében 149

ÉSZREVÉTEL:

Mező András őrnagy: „*A kötelék lögyakorlatok megszervezésének újszerű megközelítése brit tapasztalatok alapján*” című tanulmányához. 158

KÖNYVSZEMLE: TARRÓSY ISTVÁN – CSIZMADIA SÁNDOR:

Afrika Ma – recenzió, IDResearch Kft./Publikon Kiadó, Pécs, 2010., 422 oldal. 159

SIPOS GÉZA NYÁ. EZREDES:

Egy 20 éves szervezet 162

ABSTRACT 165

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Szabó József nyá. vezérőrnagy.

Koller József alezredes, parancsnokhelyettes, MH 86. Szolnok Repülő Bázis .

Huszár János dandártábornok, parancsnok, MH 25. Klapka György Lövészdandár.

Gyarmati Ádám hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

Győri-Barcsa Andrea PhD hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

Dr. Horváth Zoltán mk. alezredes, kiemelt főtiszt (fh.), MH Összhaderőnemi Parancsnokság, felderítő főnökség.

Wagner Péter tudományos kutató, Magyar Külügyi Intézet.

Besenyő János őrnagy, logisztikai osztályvezető, HM Katona-egészségügyi Kiválósági Központ.

Lóderer Balázs hadnagy, értékelő tiszt, HM Civil-Katonai és Lélektani Műveleti Központ,

Szabó István százados, századparancsnok, MH II. Rákóczi Ferenc Műszaki zászlóalj, Szentes.

Szombati Zoltán mk. ezredes, parancsnok, MH 93. Petőfi Sándor Vegyivédelmi zászlóalj, Székesfehérvár.

Dr. Révai Tamás főorvos, Szent János Kórház, Budapest, PhD hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

Dr. Csutorás Gábor közalkalmazott, főelőadó, MH Összhaderőnemi Parancsnokság, Székesfehérvár.

Dr. Fóris Ágota, egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest.

Molnárné Dr. László Andrea főelőadó, MH Összhaderőnemi Parancsnokság, haderőtervezési főnökség.

Kiss Álmos Péter PhD hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

C. prof. Dr. Vasas Joachim, igazgató, Mátrafüred Szakképző Iskola, Mátrafüred.

Lisznyai Lajos főhadnagy, MH 5. Bocskai István Lövészdandár, Debrecen.

Sipos Géza nyá ezredes, elnök, Bajtársi Egyesületek Országos Szövetsége.

Szövegközi fotók: Lippai Péter ezredes és archívum.

Cikkek, tanulmányok közlési feltételei (technikai információk a kézirat elkészítéséhez)

A szerzők a cikkek szövegét A4-es lapokra, azok egy oldalára gépeljék (30 sor, egy sorban 62 leütés), másfeles sortávolsággal. A kézirat terjedelme lehetőleg ne haladja meg a 20-22 gépelt oldalt (max. 40 ezer karakter). A cikkek alap betűtípusa a Times New Roman, mentési formátuma pedig .rtf vagy .doc legyen. Amennyiben tanulmányukat fotókkal, ábrákkal kívánják illusztrálni, azokat ne a szövegbe beágyazva, hanem mellékelve küldjék be, formátuma pedig .jpg legyen. Kérjük, hogy a szövegszerkesztés során törekedjenek a helykímélésre, a szöveg szétesésének elkerülésére és a tipográfiai visszafogottságra.

A szerzők a beküldött cikkhez, tanulmányhoz készítsenek 10-12 soros annotációt, amely hűen tükrözi az írása tartalmát. Külön mellékelten lapon (vagy a kézirat végén a hivatkozások után) tüntessék fel teljes nevüket, katonai rendfokozatukat (amennyiben van), valamint irányítószámmal ellátott lakcímüket, munkahelyi címüket, esetleg telefonszámukat.

A cikkeket, tanulmányokat, véleményeket, javaslatokat és olvasói leveleket közvetlenül a Sereg Szemle folyóirat szerkesztőségének címére (8000, Székesfehérvár, Zámolyi út 2-6. Postacím: 8001 Pf.: 151.), vagy Dr. Földesi Ferenc felelős szerkesztő belső levelező (INTRANET: FFOGAVBB@hunmil.local), illetve e-mail címére (seregszemle@regiment.hu) küldjék el.

A szerkesztőség a kéziratokról – folyóiratunk szakmai színvonalának emelése érdekében – véleményt kér egy vagy két, a témában jártas szakembertől.

A cikk elfogadása esetén a kézirat közlési ideje 3-6 hónap, tekintettel a folyóirat negyedévenkénti megjelenésére. A beérkezett írások megjelenési idejének, sorrendjének meghatározása a felelős szerkesztő illetékességi körébe tartozik.

Szerkesztőség

Műszaki Informatikai Kar

**Oktatás, kutatás,
innováció összhangja.**

- **Mérnök informatikus mesterszak**
- **Logisztikai mérnök mesterszak**
- **Informatikai Tudományok Doktori Iskola**

- **Nemzetközi szinten elismert professzorok**
- **15 kutatólaboratórium**
- **Élvonalbeli technológiák fejlesztése**
  - **Nemzetközi együttműködések**

Kutató-Fejlesztő Központok:

**Informatikai
Biztonság**

**Egészségügyi
Informatika**

**Logisztikai Rendszerek
Információs Technológiája**

**Info-Bio-
Nano**